

† Petroniu Florea

MARI SFINȚI ROMÂNI

Volumul II

Editura Episcopiei Sălajului

„Credință și viață în Hristos”

Zalău, 2018

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PETRONIU FLOREA, episcop al Sălajului

Mari sfinți români / Petroniu Florea. - Zalău : Editura
Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, 2018

2 vol.

ISBN 978-606-8848-05-1

Vol. 2. - 2018. - ISBN 978-606-8848-07-5

235.3

Sfântul Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei

(30 august)

„Sfântul Varlaam s-a născut în anul 1580, într-o familie numeroasă de răzeși nemțeni, care se numea Moțoc, primind la botez numele de Vasile”¹.

„Asupra numelui satului în care acesta a văzut lumina zilei părerile sunt împărțite: Balotești, Capotești (azi dispărut), Purcelești sau Cofești, toate pe malul Putnei”².

„Din copilărie, Vasile și-a îndreptat pașii spre «Schitul lui Zosim» de pe valea pâraului Secu, unde a învățat carte și limbile slavonă și greacă”³, „iar după unii și latină”⁴.

„În apropierea acestui schit, vornicul Nestor Ureche și soția sa Mitrofana au ridicat, în 1602, Mănăstirea Secu”⁵. „Tânărul Vasile a intrat în obștea noii mănăstiri, unde a fost călugărit cu numele de Varlaam. Fiind un bun povățuitor, a fost numit stareț al mănăstirii”⁶. „Un document din 1610 ni-l arată fiind deja stareț”⁷.

¹ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei*, Editura TRINITAS, Iași, 2007, p. 25.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 14.

³ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam...*, p. 25.

⁴ *Mitropolitul Varlaam al Moldovei, argumente pentru canonizare*, Editura TRINITAS, Iași, 2007, p. 4.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 14.

⁶ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam...*, p. 25.

⁷ *Mitropolitul Varlaam al Moldovei...*, p. 4.

„Pe lângă grijile economico-administrative, starețul Varlaam a avut și frumoase preocupări de ordin cultural. Acum a tradus în limba română lucrarea ascetică «Scara» a Sfântului Ioan Scărarul”¹. „Traducerea sa a rămas în manuscris”².

„Datorită rodnicei sale activități cărturărești, cât și a vieții sale îmbunătățite, starețul Varlaam a fost hirotosit arhimandrit”³.

„În anul 1628, domnitorul Miron Barnovschi (1626-1629 și 1633) împreună cu mitropolitul Anastasie Crimca i-au încredințat lui Varlaam o misiune la Kiev și Moscova, aceea de a cumpăra câteva icoane pentru Mănăstirea Dragomirna și pentru alte două biserici ctitorite de domnul moldovean (la Bârnova și în Iași). În drum spre Moscova, arhimandritul s-a oprit la Kiev, unde stareț al Lavrei Pecerska era Petru Movilă. Varlaam i-a predat manuscrisul unui Octoih slavon de la Mănăstirea Neamț, cerut de Petru Movilă în vederea tipăririi unei noi ediții slave, îndreptate. Octoihul a apărut la Lvov, în 1630. Ajunși la Moscova, Varlaam și însoțitorii săi au fost primiți în audiență de țarul Mihail I (1613-1645). Varlaam a comandat apoi mai multe icoane, după modelul ales de el, la doi pictori din Moscova. Starețul a rămas în capitala Rusiei aproape un an, însă icoanele nu au fost terminate. Cu toate acestea, în 20 decembrie 1629, arhimandritul a pornit spre țară, fiindcă patriarhul Filaret al Moscovei considera icoanele respective ca «necuvioase», fapt pentru care nu a îngăduit scoaterea lor din țară. Icoanele vor ajunge în Moldova în timpul domnitorului Vasile Lupu, prin 1639”⁴.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 14-15.

² **Ibidem**, p. 22.

³ **Ibidem**, p. 15.

⁴ **Ibidem**.

„Întorcându-se în țară, starețul a aflat că mitropolitul Anastasie Crimca adormise în Domnul, iar domnitorul Miron Barnovschi fusese înlăturat din scaun”¹.

„În 13 iulie 1632, mitropolitul Anastasie al II-lea al Moldovei a încetat din viață, iar arhimandritul Varlaam a fost ales în scaunul mitropolitan, trecându-se peste bătrânii episcopi de Roman, Rădăuți și Huși”².

„Varlaam a fost hirotonit arhieru în ziua de 23 septembrie 1632. Primii ani de păstorire ai noului mitropolit s-au desfășurat în vremuri destul de tulburi, din cauza frecventelor schimbări de domni, dar a continuat apoi nestânjenită în tot cursul domniei lui Vasile Lupu”³.

„Domnitorul Vasile Lupu a ctitorit Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași, o capodoperă a artei moldovenești, care a fost sfințită de mitropolitul Varlaam în 6 mai 1639. Pictura a fost realizată de patru zugravi ruși, câțiva ani mai târziu. Biserica mănăstirii a devenit pentru un timp catedrală mitropolitană, fiindcă Varlaam, care avea sediul la Suceava, stătea mai mult la Iași, unde era și domnul, mai ales pentru îndrumarea mișcării culturale de atunci”⁴.

În iunie 1639, patriarhul ecumenic Chiril Contaris a fost exilat de sultanul Murad al IV-lea în Tunisia. „Între cei trei candidați găsiți vrednici pentru ocuparea scaunului patriarhal vacant, s-a numărat și mitropolitul Varlaam al Moldovei. Ceilalți doi erau mitropoliții Partenie al Adrianopolului (care a și fost ales patriarh) și Porfirie al Niceii. Deși Varlaam a rămas să conducă pe mai departe Biserica din Moldova - lucru mult mai folositor pentru ea - totuși, desemnarea sa între candidații la scaunul de patriarh

¹ *Shujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam...*, p. 26.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 15.

³ **Ibidem**.

⁴ **Ibidem**, p. 23.

ecumenic arată nu numai prestigiul la care au ajuns Moldova și Biserica de aici în timpul domniei lui Vasile Lupu, ci și prețuirea de care se bucura mitropolitul Varlaam în tot Răsăritul ortodox”¹.

„În anul 1640, la îndemnul mitropolitului Varlaam, domnitorul Vasile Lupu a pus bazele unui așezământ școlar la Iași, considerat ca prima instituție cu elemente de învățământ superior din Moldova, după modelul celui înființat la Kiev de Petru Movilă”².

„Noul așezământ de cultură din Moldova, în care se predă în limbile greacă, slavonă și română, se afla în incinta Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași, având la început și profesori trimiși de mitropolitul Petru Movilă al Kievului”³, „în frunte cu Sofronie Pociatki, fost rector al școlii movilene din Kiev”⁴.

„Sfătuit de mitropolitul Varlaam, domnitorul Vasile Lupu s-a îngrijit de înființarea unei tipografii la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași, care a fost prima din Moldova”⁵.

„În anul 1642, aici a fost tipărit un Catehism în limba slavonă, care va fi urmat numai de cărți românești de învățătură bisericească”⁶.

„În 1643, de sub teascurile tiparniței de la Sfinții Trei Ierarhi a ieșit *Cazania* (Carte românească de învățătură la duminicile de peste an, la praznice împărătești și la sfinți mari), prima carte românească din Moldova și - în același timp - una dintre cele mai de seamă din istoria vechii culturi românești. Este o lucrare masivă, cu 1012 pagini, una dintre cele mai artistice opere tipărite, din vechea cultură românească”⁷.

¹ **Ibidem**, p. 25.

² **Ibidem**, p. 23.

³ *Shujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam...*, p. 27.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 23.

⁵ **Ibidem**, p. 15.

⁶ **Ibidem**, p. 16.

⁷ **Ibidem**.

„Cazania prezintă un interes deosebit din punct de vedere lingvistic. Ea are cea mai îngrijită formă de exprimare a limbii române din prima jumătate a secolului al XVII-lea, o limbă apropiată de cea populară, plastică, curățită de numeroasele slavonisme ale limbii literare românești din secolul al XVI-lea. De aceea, pe bună dreptate, cercetătorul George Ivașcu scria că ea «deține în limba română un loc analog Bibliei lui Luther în cultura germană»”¹.

„Atât datorită conținutului ei, cât și frumuseții graiului întâlnit în predicile sale, Cazania a cunoscut cea mai largă răspândire între vechile tipărituri românești și a fost cea mai citită carte din trecutul nostru, încât a contribuit nu numai la apărarea Ortodoxiei, ci și la întărirea conștiinței de unitate națională românească. Este interesant că ea s-a răspândit în toate provinciile românești, dar mai ales în Transilvania, Banat, Bihor și Maramureș, unde s-au găsit peste 350 de exemplare”².

„Pentru a ajunge în posesia ei, credincioșii făceau jertfe materiale vrednice de menționat. Așa de pildă, credincioșii din satul Muntele Someșului Cald, la îndemnul preotului lor Ursan, au cumpărat un exemplar din Cazanie cu zece oi și opt miei. În alte părți cartea se vindea cu 18-20 de florini și chiar mai mult. Pentru a înțelege valoarea acestei sume de bani, trebuie să precizăm faptul că potrivit hotărârilor Dietei Transilvaniei din 1642, o pereche de boi costa între 12 și 30 de florini, iar ziua de muncă a unui zidar sau tâmplar se plătea cu 0,42 florini și mâncare”³, ceea ce înseamnă că un meșteșugar trebuia să muncească mai mult de o lună și jumătate pentru a-și putea achiziționa această carte extrem de valoroasă.

¹ **Ibidem**, p. 19.

² **Ibidem**.

³ **Ibidem**.

„Prin larga ei răspândire, Cazania lui Varlaam a unit în același cuget și în aceeași credință pe românii de pretutindeni, ea fiind considerată un neprețuit «dar» făcut limbii române”¹.

Mitropolitul cărturar a mai tipărit: „Șapte Taine ale Bisericii”, „Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu” și „Pravila”.

„În anul 1644, mitropolitul Varlaam a plecat în Țara Românească, pentru a mijloci împăcarea între domnitorii Vasile Lupu și Matei Basarab, care erau învrăjbiți. Ierarhul a reușit să statornicească pacea între cei doi domni, determinându-i ca, în semn de împăcare, fiecare să construiască în țara celuilalt un altar închinat Domnului Hristos. Astfel, Matei Basarab a ctitorit frumoasa biserică din Soveja, iar Vasile Lupu a restaurat din temelie biserica Stelea din Târgoviște”².

„Cu prilejul vizitei sale în Țara Românească, mitropolitul a găsit în casa învățatului Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, «Catehismul calvinesc» tipărit în 1642 la Prisaca, în Transilvania. Aflându-l plin de otravă sufletească, la întoarcerea sa acasă, ierarhul a alcătuit «Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc». Pentru publicarea acestuia, mitropolitul Varlaam a convocat un sinod la care au participat ierarhii din cele două țări românești. Ținut la Suceava sau poate la Iași”³, „în 1644 sau 1645, sinodul a luat în discuție «Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc» întocmit de mitropolitul Varlaam, care a fost publicat în anul 1645”⁴.

„Menționăm faptul că în două tipăriri ale lui Varlaam (Cazania și Șapte Taine ale Bisericii) apar unele versuri la stema Moldovei, care sunt primele versuri tipărite în limba română”⁵.

¹ **Ibidem**, p. 20.

² *Mitropolitul Varlaam al Moldovei...*, p. 14.

³ **Ibidem**, p. 12.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 20-21.

⁵ **Ibidem**, p. 22.

„Pentru că domnitorul Vasile Lupu a achitat toate datoriile Patriarhiei Ecumenice, sinodul acesteia, în frunte cu patriarhul Partenie I (1639-1644), a hotărât să-i dăruiască domnului moldovean moaștele Sfintei Parascheva, aflate pe atunci la Constantinopol. În iunie 1641, sfintele moaște, însoțite de trei mitropoliți greci, au fost aduse în Moldova. La Galați, alaiul a fost întâmpinat de domnitorul Vasile Lupu, de mitropolitul Varlaam, precum și de episcopii Evloghie al Romanului și Gheorghe al Hușilor, înconjurați de o mare mulțime de preoți și credincioși. În ziua de 13 iunie 1641, sfintele moaște au fost așezate în biserica Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași”¹.

„Mitropolitul Varlaam a manifestat o adâncă evlavie, până la sfârșitul vieții sale, față de Sfânta Cuvioasă Parascheva, această puternică ocrotitoare a Moldovei”².

„Tot în incinta Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași s-au ținut lucrările Sinodului din 1642, care a aprobat Mărturisirea Ortodoxă întocmită de mitropolitul Petru Movilă al Kievului. Cu siguranță că rolul principal în pregătirea și desfășurarea lucrărilor Sinodului a revenit mitropolitului Varlaam, în calitate de întâistătător al Bisericii din Moldova”³.

Sinodul de la Iași din 1642 poate fi considerat, pe bună dreptate, „prima conferință internațională sau cel dintâi sinod panortodox care a avut loc pe teritoriul românesc”⁴.

„În 1645, mitropolitul Varlaam a avut prilejul să-l primească, la Iași, pe mitropolitul Petru Movilă al Kievului, de care se simțea legat sufletește, amândoi fiind oameni de carte și apărători ai Ortodoxiei împotriva prozelitismului altor culte”⁵.

¹ **Ibidem**, p. 23.

² *Mitropolitul Varlaam al Moldovei...*, p. 8.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 24.

⁴ *Mitropolitul Varlaam al Moldovei...*, p. 12.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 24.

„În 5 februarie 1645, în biserica Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași, mitropolii Varlaam și Petru Movilă au cununat-o pe Maria, fiica domnitorului moldovean Vasile Lupu, cu principele lituanian Janusz Radziwill”¹.

„În același an, Varlaam l-a avut ca oaspete pe mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei, care fusese înlăturat din scaun de către conducătorii calvini ai Ardealului”². „În 2 iunie 1645, mitropolitul Varlaam, cu sufraganii săi: Anastasie al Romanului, Ștefan al Rădăuților și Ghedeon al Hușilor, precum și stareții marilor mănăstiri moldovene: Putna, Moldovița, Slatina și Bistrița, i-au dat fostului mitropolit al românilor ardeleni o scrisoare de recomandare către Mihail I, țarul Rusiei”³.

„La începutul anului 1653, mitropolitul Varlaam a primit, la Iași, vizita patriarhului Macarie al Antiohiei, care era însoțit de fiul său, arhidiaconul Pavel de Alep”⁴.

„Mitropolitul Varlaam a obținut de la toți domnitorii sub care și-a desfășurat activitatea anumite hrisoave, prin care erau acordate unele scutiri și drepturi pentru clerul său. Astfel, în 26 septembrie 1633, deci numai la trei zile după hirotonia sa întru arhieru, a obținut de la Alexandru Iliaș un hrisov, prin care se interzicea orice amestec abuziv al dregătorilor domnești în judecarea preoților. În 24 februarie 1649, aceste drepturi ale preoțimii au fost reînnoite, printr-un hrisov dat de Vasile Lupu, prin care judecarea preoților și a călugărilor era încredințată mitropolitului și episcopilor eparhioți. În 5 mai 1652, ierarhul a obținut de la Vasile Lupu un nou hrisov, prin care erau

¹ *Mitropolitul Varlaam al Moldovei...*, p. 7.

² *Ibidem*.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 24.

⁴ *Ibidem*.

recunoscute și întărite scutirile și celelalte drepturi acordate preoțimii de predecesorii săi în scaunul domnesc”¹.

„În aprilie 1653, Vasile Lupu a pierdut scaunul domnesc, retrăgându-se spre Hotin. Odată cu el a plecat și mitropolitul Varlaam, care i-a fost colaborator prețios în tot cursul domniei. Astfel, după o arhipăstorire plină de roade pentru țara și Biserica Moldovei, mitropolitul Varlaam s-a întors la Secu, mănăstirea sa de metanie, de unde plecase în urmă cu 21 de ani”².

„Vrednicul ierarh a mai trăit încă patru ani, în smerenie, în rugăciune și în viețuire sfântă”³, „în ultima perioadă a vieții fiind, probabil, parțial paralizat”⁴.

„Mitropolitul Varlaam s-a strămutat la veșnicele locașuri către sfârșitul anului 1657, lăsând Mănăstirii Secu toate cele agonisite în timpul vieții sale”⁵.

„Marele Mitropolit al Moldovei a fost îngropat în mormântul pe care și l-a pregătit în zidul de miazăzi al bisericii Mănăstirii Secu, spre strana dreaptă”⁶. „Alegând să fie așezat după moarte, nu în biserica mănăstirii sale de metanie, pentru a nu-i stânjeni pe creștinii veniți la dumnezeieștile slujbe și nici în afara ei, pentru a nu împiedica procesiunea cernită din Vinerea Mare sau alaiul triumfal din noaptea Sfintei Învieri, ci în chiar zidul ei, mitropolitul Varlaam a dat mormântului său o semnificație profetică. Prin realizările sale mărețe, prin lupta sa tenace pentru păstrarea dreptei credințe, dar mai ales prin viața sa smerită și sfântă închinată doar lui Dumnezeu și lucrării Sale, mitropolitul Varlaam a devenit - în veșnicie - piatră de temelie a

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem**, p. 25.

³ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam...*, p. 27.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 25.

⁵ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam...*, p. 27.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 25 și *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam...*, p. 27.

bisericii celei de zid de la Mănăstirea Secu și piatră de mare preț a Bisericii triumfătoare din Ceruri”¹.

Mitropolitul Varlaam este unul dintre cei mai apreciați oameni de cultură ai poporului nostru, de aceea „Ioan Alexandru l-a numit: «Întâiul mare scriitor în limba română». Titu Maiorescu a zis că ierarhul cărturar a fost înzestrat de Dumnezeu cu darul de a întrupa adâncă sa simțire și cele mai înalte gânduri într-o frumusețe de forme, sub al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viață». Dan Zamfirescu a spus că datorită mânuirii limbii române, marele mitropolit este părintele națiunii române creștin-ortodoxe»”², iar „Mihail Eminescu, poetul nostru național, a afirmat că mitropolitul Varlaam a făcut ca Sfântul Duh să vorbească în limba neamului românesc”³.

„Prin îndelungata și multipla sa activitate, mitropolitul Varlaam și-a înscris numele în rândul marilor ierarhi cărturari din trecutul nostru. Acesta a avut un aport deosebit la tipărirea de cărți în limba română, a sprijinit cu hotărâre pe românii transilvăneni în lupta lor pentru apărarea Ortodoxiei, a cultivat legături cu Bisericele Ortodoxe de pretutindeni, a stăruit pe lângă domnitorii țării pentru preoții săi, a avut un rol însemnat în pregătirea și desfășurarea Sinodului de la Iași, precum și în împăcarea dintre Matei Basarab și Vasile Lupu. Bun teolog, mare patriot, conștient de unitatea neamului românesc, mitropolitul Varlaam a fost, mai presus de toate, unul dintre cei mai de seamă făuritori ai limbii române literare, pregătind drumul marilor prozatori moldoveni de mai târziu”⁴.

¹ *Mitropolitul Varlaam al Moldovei...*, p. 15.

² **Doina Alina Nicolae**, *Noul Testament în traducerea Mitropolitului Varlaam*, Editura Roza Vânturilor, București, 2006, pp. 18-19.

³ **Ibidem**, p. 9.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 25.

„Pentru râvna arătată în apărarea drepte credințe, pentru viețuirea sa sfântă și pentru lumina duhovnicească pe care a oferit-o poporului român dreptcredincios, în ședința sa din 20 iunie 2007, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a trecut pe învățatul mitropolit Varlaam al Moldovei în rândul sfinților”¹.

Sfântul Mitropolit Varlaam al Moldovei este pomenit în calendarul creștin în ziua de 30 august.

¹ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam...*, pp. 27-28.

Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul (cel Smerit)

(1 septembrie)

„Sfântul Dionisie Exiguul, care era scit de neam”¹, „s-a născut în jurul anului 470, în Scythia Minor”² sau Dobrogea de astăzi.

„Rămânând orfan de mic, acesta a crescut într-o mănăstire din provincia sa natală, unde a învățat și carte, devenind un monah însetat de contemplație și râvnitor după desăvârșire duhovnicească”³.

„Într-una din scrierile sale, călugărul dobrogean își arăta recunoștința față de un episcop cu numele de Petru, pentru binefacerile și strădaniile pe care le-a depus ca să-l îndrume în copilăria sa. Presupunem că este vorba despre un episcop din Tomis, care i-a urmat în scaun lui Teotim al II-lea”⁴.

„Probabil că tânărul monah Dionisie a viețuit o scurtă perioadă de timp într-o mănăstire din Ierapole, în Siria, de unde a plecat la Constantinopol sau într-o mănăstire din apropiere”⁵.

¹ **Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin**, *Cuviosul Dionisie Smeritul (Exiguul)*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 234.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 137.

³ **Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin**, *Art. cit.*, p. 234.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 137.

⁵ **Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin**, *Art. cit.*, p. 235.

„Fiind un călugăr cu o cultură foarte vastă și bun cunoscător al limbilor latină și greacă, spre sfârșitul anului 496, papa Ghelasie I (492-496) l-a chemat la Roma”¹.

„Sfântul Dionisie a ajuns în fosta capitală a Imperiului Roman cu puțin timp înainte de 21 noiembrie 496, zi în care papa Ghelasie I (pe care nu l-a întâlnit personal) a murit”².

„La Roma, Sfântul Dionisie a fost bine primit în Mănăstirea Sfânta Anastasia. Părintele Iulian, starețul acestei mănăstiri, avea atribuții la cancelaria pontificală și la arhivă, pe care i le-a încredințat eruditului călugăr dobrogean”³.

„După cum era deprins din Dobrogea, Sfântul Dionisie a respectat cu strictețe și la Roma pravila nevoițelor călugărești, postind, rugându-se, făcând privegheri de toată noaptea și citind în permanență Sfânta Scriptură și operele Sfinților Părinți”⁴.

„La scurt timp după închinovierea sa în Mănăstirea Sfânta Anastasia, Sfântul Dionisie a fost numit starețul acesteia, ulterior fiind hirotonit preot”⁵.

Pentru a crea o punte de legătură între Răsăritul și Apusul Europei, „eruditul monah dobrogean a tradus mai multe lucrări ale Sfinților Părinți din limba greacă în latină, la care a scris prefete lămuritoare, cu un scurt cuprins teologico-filosofic”⁶.

„Dintre lucrările teologice pot fi menționate: «Despre crearea omului», a Sfântului Grigorie de Nyssa, două Scrisori ale Sfântului Chiril al Alexandriei către episcopul Succesus din Cezareea Isauriei, «Epistola sinodală» a aceluiași Părinte către Nestorie, din anul 430 (cunoscută sub numele de Epistola a XVII-a), inclusiv cele 12 anatematisme, «Tomosul către

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ *Acte și Tomosuri...*, p. 502.

⁴ **Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin**, *Art. cit.*, p. 240.

⁵ **Ibidem**, pp. 235-236.

⁶ **Ibidem**, pp. 236-237.

armeni» al patriarhului Proclu al Constantinopolului și o predică a acestuia în cinstea Maicii Domnului. A tradus apoi câteva lucrări aghiografice: «Pocăința Sfintei Taisia», «Istoria aflării capului Sfântului Ioan Botezătorul» și «Viața Sfântului Pahomie». Tot el a tradus din grecește în latinește canoanele primelor patru Sinoade Ecumenice și ale unor sinoade locale¹.

„Călugărul dobrogean a fost un adevărat expert în Dreptul bisericesc, dobândind supranumele de «părintele științei canoanelor». Unii învățați presupun că el ar fi adus la Roma colecția de canoane din regiunea sa de obârșie bisericească, numită «Pontica»². De asemenea, Sfântul Dionisie „a întocmit și o culegere de decrete a opt papi, numită «colecția dionisiană»³.

„Sfântul Dionisie a alcătuit o culegere de texte patristice din lucrările marilor Părinți bisericești de până la el. Această antologie conține texte scrise de patru mari teologi din Răsărit și tot atâția din Apus: Sfinții Atanasie al Alexandriei, Grigorie de Nazianz, Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa, Ciprian al Cartaginei, Ilarie de Pictavium, Ambrozie al Milanului și Fericitul Augustin⁴.

„Dionisie Exiguul a avut, în același timp, bogate cunoștințe de astronomie, calendaristică și calcul pascal⁵. „Sinodul I Ecumenic de la Niceea, din anul 325, încredințase responsabilitatea calculării datei Sfintelor Paști Bisericii din Alexandria Egiptului, însă romanii se îndepărtaseră de această tradiție venerabilă. Într-o lucrare din anul 525, intitulată «Cartea despre Paști», monahul dobrogean a făcut un pas important pe calea adoptării de către apusenii a datinei alexandrine. Cuviosul Dionisie

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, pp. 137-138.

² **Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin**, *Art. cit.*, p. 238.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 138.

⁴ **Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin**, *Art. cit.*, p. 238.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 138.

chiar a completat tabela pascală a Sfântului Chiril cel Mare pentru perioada anilor 532-626”¹.

În Antichitate fiecare popor avea propriul lui calendar. Astfel, evreii numărau scurgerea timpului de la crearea lumii, grecii de la începerea olimpiadelor, romanii de la zidirea Romei, etc. Dacă cineva era interesat de un eveniment întâmplat în istoria altui popor, trebuia să cunoască și calendarul acelui popor, să preia informația care îl interesa, să transcrie calcularea anilor după calendarul său și apoi putea corela datele dintre cele două calendare. Acest sistem era foarte greu. „Preocupările legate de calcularea datei Sfintelor Paști i-au prilejuit Sfântului Dionisie o idee inedită, de a număra anii de la întruparea Mântuitorului”². Acesta a luat ca punct de referință nașterea Domnului Hristos, după care anii se numără în ordine crescătoare, în timp ce anii dinaintea nașterii Mântuitorului sunt numărați în ordine inversă, spre trecut. De aceea anii până la Domnul Hristos nu cresc, ci scad, și cresc după venirea în lume a Domnului Hristos. Conform acestui sistem anii se împart înainte și după Hristos. „Acest sistem cronologic s-a impus la cele mai multe popoare europene, după care s-a generalizat, în epoca modernă, chiar și în state necreștine”³.

„Dintre călugării vestiți ai vremii sale, Sfântul Dionisie l-a cunoscut pe Benedict de Nursia (480-547)”⁴. De asemenea, „se știe că eruditul monah dobrogean purta ample discuții cu filosoful Boețiu și colabora cu el în cele cărturărești”⁵.

Sfântul Dionisie Exiguul și-a desfășurat activitatea în cancelaria pontificală sub zece papi: Anastasie al II-lea

¹ Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin, *Art. cit.*, p. 239.

² *Ibidem*.

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 23.

⁴ Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin, *Art. cit.*, p. 246.

⁵ *Ibidem*, p. 242.

(496-498), Simachus (498-514), Hormisdas (514-523), Ioan I (523-526), Felix al III-lea (526-530), Bonifacius al II-lea (530-532), Ioan al II-lea (533-535), Agapit I (535-536), Silveriu (536-537) și Vigiliu (537-555).

„Spre sfârșitul vieții sale, călugărul dobrogean s-a retras în mănăstirea Vivarium, din Calabria, întemeiată de prietenul și admiratorul său Cassiodor”¹, „fost prim-ministru al lui Theodoric”², regele ostrogoților (471-526), conducătorul Italiei (493-526) și regentul vizigoților (511-526).

„Sfântul Dionisie a predat dialectica la școala superioară a Mănăstirii Vivarium, împreună cu Cassiodor”³.

Marele călugăr dobrogean și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu în Mănăstirea Vivarium, în jurul anului 545.

Prin traduceri și scrieri sale, Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul, „părintele erei creștine, al dreptului canonic și al teologiei morale științifice”⁴, a avut o contribuție unică în apropierea dintre Apus și Răsărit”⁵.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa de lucru din 8 iulie 2008, a aprobat canonizarea Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul”⁶.

Pomenirea Sfântului Dionisie în calendarul creștin se face în ziua de 1 septembrie, odată cu începerea noului an bisericesc, el fiind cel care a inventat cronologia creștină.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 137.

² *Acte și Tomosuri...*, p. 502.

³ **Ibidem**.

⁴ **Ibidem**, p. 503

⁵ **Ibidem**, p. 499

⁶ **Ibidem**, p. 507

Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, Mitropolitul Banatului

(15 septembrie)

„Sfântul Iosif s-a născut în anul 1568 în orașul Ragusa (Dubrovnik) din Dalmația, cetate-port la Marea Adriatică, purtând de la botez numele de Iacob”¹. „Mama sa, Ecaterina, era grecoaică din insula Lemnos, iar tatăl său, Giovanni Fusco, era un comerciant și corăbier venețian stabilit în Ragusa”².

„Părinții lui Iacob se îndeletniceau cu negoțul pe mare, fiind cunoscuți de toți locuitorii acelei cetăți ca oameni cu frica lui Dumnezeu. Murind Giovanni, înecat cu corabia în apele Mării Adriatice, Ecaterina și fiul ei s-au mutat la Ohrida, unde copilul a învățat carte la Mănăstirea Maicii Domnului”³.

„Dorind să-și închine viața lui Dumnezeu, tânărul Iacob a plecat la Sfântul Munte Athos, intrând în Mănăstirea Pantocrator, unde s-a călugărit, primind numele de Iosif. Aici a îndeplinit diferite ascultări, făcându-se pildă de adevărată trăire în Hristos pentru ceilalți viețuitori”⁴, motiv pentru care a fost hirotonit diacon și preot.

„Sfântul Iosif a viețuit în Sfântul Munte vreme de 60 de ani, cu petrecere sfântă, vindecând numeroși bolnavi și neputincioși

¹ **Lucian, Episcopul Caransebeșului, Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș, 350 de ani de la trecerea în veșnicie**, Editura Diecezană, Caransebeș, 2006, p. 8.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii...**, vol. II, p. 151.

³ **Lucian, Episcopul Caransebeșului, Op. cit.**, p. 74.

⁴ **Ibidem.**

prin rugăciunile sale, pentru că a dobândit de la Dumnezeu darul ceresc al tămăduirilor”¹.

Din anul 1552, Banatul era pašalâc turcesc, de aceea, în 1650, Patriarhia de la Ipek, sub a cărei jurisdicție se afla Mitropolia de Timișoara din 1557, a cerut și a obținut aprobarea sultanului de a-l numi în scaunul de mitropolit al Banatului pe Sfântul Iosif”².

„Presupunem că monahul athonit, în vârstă de 82 de ani, a fost hirotonit arhiereu de către patriarhul sârb de la Ipek”³.

„Cu gândul slujirii lui Dumnezeu, Sfântul Iosif a pornit spre Banat. Însoțit de diaconul Damaschin, acesta a ajuns cu trăsura la podul plutitor de la Palanca, pe malul drept al Dunării. Caii însă s-au temut și n-au vrut să coboare de pe mal pe pod. Diaconul a încercat să-i urnească din loc, luându-i de căpăstru și îndemnându-i cu vorbe blânde, dar bieteile animale tremurau de frică și fornăiau, încât s-au umplut de spume, dar au refuzat să urce pe podul plutitor. Vizitiul a început atunci să strige la cai și să-i lovească cu biciul, dar în zadar. În cele din urmă, Sfântul Iosif a coborât din caleașcă, l-a dojenit cu vorbe bune pe birjar, a luat hățurile cailor din mâinile diaconului, le-a grăit câteva vorbe blânde dobitoacelor înspăimântate și caii s-au potolit dintr-odată, au coborât pe podul bătut de valuri și au stat nemișcați până când au ajuns pe malul stâng al Dunării”⁴.

„Într-o zi pe inserat, când trăsura cu Sfântul Iosif se afla pe drumul de Vârșeț, care duce la Timișoara, s-a pornit o vijelie de s-a întunecat tot pământul și a început să cadă o ploaie cum nu s-a mai pomenit. Amândoi vizitiii au pierdut drumul, rătăcind vreme îndelungată, fără să mai ajungă

¹ **Ibidem**, p. 8.

² **Ibidem**.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 50.

⁴ **Lucian**, *Episcopul Caransebeșului*, *Op. cit.*, pp. 8-9.

la Vârșeț, unde trebuiau să înnopteze. În tot acest timp, mitropolitul și cei care îl însoțeau au dormit somn adânc. Când vijelia s-a potolit, mijea deja de ziuă. Atunci birjarii au zărit înaintea lor un sat numit Sama și s-au pomenit că, la intrarea în localitate, o ceată de turci călări le aținea calea. Călărețul din frunte s-a apropiat de caleașcă și a întrebat cine este marele preot creștin care merge la Timișoara. Această întrebare i-a înspăimântat pe toți, dar Sfântul Iosif a răspuns liniștit că el este acela. Atunci aga Ismail, care pusese întrebarea, a coborât din șa și cu vorbe blânde l-a rugat pe mitropolit să se întoarcă la Vârșeț, unde soția lui, care este creștină, zace de trei zile în chinurile facerii. Acesteia i s-a arătat un înger în vis și i-a spus că, până când prin fața porții ei nu va trece trăsura preotului celui mare care merge la Timișoara, Dumnezeu nu o va ușura de chinurile ei. Îngerul i-a mai zis ca în zorii zilei soțul ei să meargă în satul Sama, să-l aștepte pe Sfânt și să-l întoarcă la Vârșeț. Auzind aceste cuvinte, mitropolitul le-a poruncit vizitiilor să întoarcă trăsura. Protopopul din Palanca, unul dintre însoțitorii mitropolitului, l-a sfătuit pe ierarh să nu dea ascultare unui păgân. Sfântul Iosif însă l-a dojenit pentru astfel de vorbe, spunându-i că Dumnezeu este unul pentru toți oamenii și nimeni nu-I cunoaște căile dacă nu s-a învrednicit de aceasta. Apoi ierarhul s-a adâncit în rugăciune, fără a mai rosti vreun cuvânt. În momentul în care trăsura a trecut prin fața casei în care se afla soția turcului, aceasta a născut un prunc. Aga Ismail a alergat după trăsură și a sărutat mâna Sfântului, plângând ca un copil. Acest prunc, născut din tată musulman și mamă creștină, a fost botezat, iar după ce a crescut s-a călugărit la Mănăstirea Vărădia, primind numele de Ghelasie și în cele din urmă a ajuns episcop”¹.

¹ **Ibidem**, pp. 8-11.

„Când Sfântul Iosif a intrat în Timișoara, fiii lui Iovan Capră, care era olog de 20 de ani, și-au scos tatăl pe o targă și l-au așezat în calea mitropolitului. Acesta s-a oprit, l-a binecuvântat pe Iovan pe cap, iar ologul s-a ridicat singur și a început să umble”¹.

„Întronizarea Sfântului Iosif ca mitropolit al Banatului a avut loc în ziua de 20 iulie 1650”².

După ce a ajuns la Timișoara, Sfântul Iosif „a cercetat cu o râvnă deosebită întregul ținut pus sub oblăduirea sa duhovnicească. În noua sa calitate, ierarhul a îndrumat lucrarea preoților, a revigorat viața credincioșilor, a restaurat bisericile și mănăstirile vechi și a ridicat altele noi, după trebuință”³.

„În anul 1652, la sărbătoare Sfinților Apostoli Petru și Pavel, mitropolitul Iosif a slujit într-o biserică de lemn din Timișoara, care îi avea ca și ocrotitori pe cei doi Apostoli. În timpul Sfintei Liturghii s-a pornit un incendiu în oraș, iar lumea fugea, țipând de groază. Ierarhul a ieșit din biserică în odăjdii și văzând prăpădul care se apropia de biserică și lumea înspăimântată, a căzut în genunchi pe treptele bisericii și-a plecat fruntea la pământ și s-a rugat cu credință lui Dumnezeu. Deodată au apărut nori negri de la miază-zi și într-o clipită s-a pornit o ploaie cum nu s-a mai pomenit, de curgeau apele ca la potop, încât au stins focul și au spălat toate urmele prăpădului. Apoi cerul s-a luminat și s-au arătat șapte curcubeie unul peste altul. Atunci mitropolitul s-a ridicat din genunchi, iar odăjdiile lui erau uscate, neatinse de niciun strop de ploaie. După Sfânta Liturghie ierarhul s-a întors acasă și s-a închis în chilia lui, iar timp de trei zile nu a ieșit și nu s-a arătat la nimeni. În urma acestei minuni, mitropolitul a avut

¹ **Ibidem**, p. 11.

² **Ibidem**, p. 75.

³ **Ibidem**.

imprimat pe dosul palmei de la mâna stângă semnul Sfintei Cruci, pe care l-a purtat toată viața”¹.

„Într-un an, la sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, hramul Mănăstirii Partoș, Sfântul Iosif a slujit la această vatră de sihăstrie. Cu acest prilej, au fost aduși la mănăstire, din mari depărtări, numeroși infirmi, care au fost așezați la intrarea bisericii. Când mitropolitul a trecut printre ei, aceștia și-au întins mâinile către el, cerându-i să-i tămăduiască. Ierarhul le-a zis: «Nu-mi cereți mie vindecare, ci credeți în Domnul nostru Iisus Hristos, tămăduitorul de oameni, rugați-vă Lui și vă veți vindeca». Oprindu-se în mijlocul lor, sfântul a înngenunchiat și s-a rugat. Când s-a ridicat și a intrat în biserică, unsprezece ologi și bolnavi s-au ridicat în picioare sănătoși și au intrat și ei după el în biserică, laudând pe Domnul”².

Cât timp a păstorit la Timișoara, Sfântul Iosif „a pus rânduială în viața bisericească, a hirotonit preoți, a sfințit biserici și i-a întărit în dreapta credință pe bănățeni”³.

„În anul 1653, după Sfintele Paști, mitropolitul Iosif, în vârstă de 85 de ani, s-a retras din scaunul de la Timișoara și s-a așezat la Sfânta Mănăstire Partoș”⁴.

În ultimii ani ai vieții sale, petrecuți în post și rugăciune, Sfântul Iosif a vindecat numeroși bolnavi.

„În anul 1656, la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, Sfântul Iosif i-a chemat pe toți frații din mănăstire și și-a cerut iertare de la ei. După aceea s-a împărtășit cu Sfintele Taine și la apusul soarelui și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu. În clipa în care sufletul i-a părăsit această lume, clopotele din biserica cea nouă a mănăstirii au început să bată singure și au

¹ *Ibidem*, p. 12.

² *Ibidem*, p. 13.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 50.

⁴ **Lucian, Episcopul Caransebeșului**, *Op. cit.*, p. 13.

continuat să o facă timp de o oră, fără ca țipenie de om să fi fost în biserică și fără ca mână de om să se fi atins de ele”¹.

„Mormântul Sfântului Iosif a fost dinainte pregătit, în fața altarului bisericii celei noi a mănăstirii, pe care ierarhul a zidit-o din piatră, lângă biserica cea veche din lemn”².

„Slujba înmormântării Sfântului Iosif a fost săvârșită de 3 episcopi, 12 protopopi și 21 de preoți”³, în prezența unui mare număr de credincioși.

„După ce trupul sfântului a fost așezat în mormânt, groparii au vrut să acopere gura mormântului cu lespede de frumos cioplită și înflorată, dar în zadar s-au opintit toți șase, pentru că nici măcar nu au fost în stare să o clintească din loc, nu să o ridice. S-au minunat foarte tare, fiindcă din curtea bisericii până lângă mormânt ei au adus-o ușor. Au mai chemat patru oameni să le ajute, dar tot n-au putut-o urni. Atunci meșterul Lungu, pietrarul care a săpat slovele pe lespede, și-a adus aminte că a rostit o vorbă urâtă în fața mitropolitului când acesta era în viață și a venit să vadă cum cioplește florile și slovele de pe lespede. Meșterul a îngenunchiat în fața mormântului și și-a cerut iertare pentru acele vorbe nesocotite. După aceea groparii au prins lespede și au ridicat-o ușor, așezând-o deasupra mormântului”⁴.

„La mormântul mitropolitului s-au petrecut adeseori fapte mai presus de fire, încât ierarhul a fost considerat ca sfânt îndată după mutarea lui din această viață”⁵.

„În anul 1658, în ajunul sărbătorii Sfinților Apostoli Petru și Pavel, Ianăș Enuică, cu fiica sa, care dintr-o boală a rămas surdă și mută, au venit la mănăstire la Partoș. În seara

¹ **Ibidem**, p. 14.

² **Ibidem**.

³ **Ibidem**.

⁴ **Ibidem**, pp. 14-15.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, pp. 50-51.

de 28 iunie, la Vecernie, starețul mănăstirii a împărțit fata cu trupul și sângele Domnului Hristos, iar aceasta s-a rugat toată noaptea în genunchi, pe mormântul Sfântului Iosif. În zori de zi, fata a ațipit pe mormânt. Când au venit călugării la Utrenie, au aflat-o adormită pe lespede mormântului. Trezindu-se, aceasta a întrebat mirată unde se află. Atunci starețul i-a răspuns și cu toții au cunoscut că graiul și auzul i-au revenit și i-au dat slavă lui Dumnezeu și Sfântului Iosif”¹.

„În anul 1672, primarul Ilie Micuș din Ciacova a adus-o la Mănăstirea Partoș pe fiica sa Anca, bolnavă de epilepsie. Aceasta a fost prinsă de o criză chiar înainte de începerea Sfintei Liturghii. Cum s-a apropiat de mormântul Sfântului Iosif, fata s-a potolit, încât nu mai făcea spume la gură și nu se mai zbătea. Când a început Sfânta Liturghie, Anca s-a ridicat vindecată și a îngenunchiat pe mormânt, unde a stat cât a ținut slujba, după care a ieșit sănătoasă din biserică”².

„În anul 1685, la sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului, negustorul Pavel Grecen din Timișoara s-a vindecat de lepră la mormântul Sfântului Iosif. În 1692, doi ologi din Caransebeș, numiți Ilie Daia și Gheorghe Avidei, au început din nou să meargă după ce au fost duși la mormântul Sfântului Iosif. În anul 1703, la mormântul Sfântului Iosif s-au tămăduit doisprezece ciumați. În 1705, înaintea praznicului Sfântului Ierarh Nicolae, 25 de ostași turci au prădat și au incendiat mai multe case din satul Partoș, au omorât doi oameni, au batjocorit femeile, iar pe bărbați i-au dus să sape un șanț în jurul cetății din Ciacova, după care au venit la mănăstire, unde au găsit porțile încuiate. Soldații au pătruns cu sila în mănăstire și au omorât 5 călugări. Starețul cu patru monahi și 18 fete din sat, care s-au refugiat în mănăstire pentru a nu fi pângărite, au intrat

¹ Lucian, **Episcopul Caransebeșului**, *Op. cit.*, p. 15.

² **Ibidem**, pp. 15-16.

și s-au încuiat în biserică. Ostașii au spart ușile, au pătruns în biserică și s-au apropiat de fetele adunate la mormântul Sfântului Iosif. Căpetenia turcilor a scuipat lespede de pe mormânt, iar ceilalți soldați s-au grăbit să apuce fetele. În clipa aceea otomanii au fost fulgerați încât nu-și mai puteau mișca mâinile și picioarele și, căzând la pământ, nu erau în stare nici măcar să vorbească”¹.

„În anul 1709, de sărbătoarea Sfântului Ilie, la Mănăstirea Partoș au venit doi turci, aducând cu ei pe o targă pe un al treilea și cerând să fie lăsați în mănăstire. Fratele Teodor, portarul mănăstirii, i-a întrebat cine sunt și ce vor. Soldații i-au răspuns că îl aduc pe targă pe aga Mustafa, care de șase luni nu-și mai poate mișca mâinile și picioarele. Medicii au încercat toate leacurile cu el, dar în zadar, de aceea au venit la mormântul sfântului de la Partoș. Fratele Teodor le-a răspuns că Sfântul Iosif este creștin și nu păgân, însă starețul Vasile a poruncit ca bolnavul să fie dus în biserică, la mormântul Sfântului Iosif. După ce aga a fost așezat pe lespede de mormântului, starețul s-a îmbrăcat în veșminte și a început slujba. În clipa aceea bolnavul s-a ridicat singur în picioare, a privit spre Sfântul Altar, apoi s-a întors spre lumea care umplea biserica, după care a îngenușat cu lacrimi în ochi și a sărutat lespede de mormântului”².

„La jumătatea secolului al XVIII-lea, fiica lui Marcu Mușiu, primarul Timișoarei, s-a vindecat la mormântul Sfântului Iosif de o boală de care suferea de multă vreme, iar în semn de recunoștință, tatăl acesteia a ridicat, alături de biserica veche a mănăstirii, în care slujise și Sfântul Iosif, un lăcaș de cult nou, încăpător, care dăinuiește până astăzi”³.

¹ **Ibidem**, p. 16.

² **Ibidem**, pp. 16-17.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 51.

„În anul 1782, la cererea protopopului Ioan Suboni al Jebelului, preotul Ștefan Bogoslovici a pictat o icoană a Sfântului Iosif, care a fost așezată deasupra mormântului acestuia din Mănăstirea Partoș, unde se păstrează până astăzi”¹.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 28 februarie 1950, a hotărât ca mitropolitul Iosif al Banatului să fie trecut în rândul sfinților.

„Mai apoi, găsindu-se de cuviință ca moaștele Sfântului Iosif să fie așezate în orașul în care a păstorit, spre mai mare cinstire și spre împlinirea cererilor de folos ale smeriților săi rugători, acestea au fost strămutate cu mare alai în catedrala mitropolitană din Timișoara, în 1956, la trei sute de ani de când acesta și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu”².

Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, Mitropolitul Banatului, este pomenit în calendarul creștin în ziua de 15 septembrie.

¹ **Timotei, Episcopul Aradului**, *Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 363.

² **Lucian, Episcopul Caransebeșului**, *Op. cit.*, p. 76.

Sfântul Voievod Neagoe Basarab

(26 septembrie)

„Neagoe Basarab s-a născut în mai 1482”¹. „Acesta era fiul domnitorului Basarab cel Tânăr, zis Țepeluș (1477-1482), încât ascendența lui urcă, în ramura zisă a «Dăneștilor», până la marele Basarab I (1310-1352), «întemeietorul» statului feudal al Țării Românești și al dinastiei domnitoare a Basarabilor. Mama lui Neagoe Basarab, pe nume Neaga, este considerată fie soră a fraților Craiovești, fie soția vornicului Pârvu Craiovescu, situație în care Neagoe ar fi fost ori fiul nelegitim al lui Basarab cel Tânăr, ori fiul lui Pârvu Craiovescu”².

„La urcarea sa pe tron, în anul 1512, Neagoe Basarab și-a revendicat descendența din domnitorul Țării Românești Basarab cel Tânăr, poreclit Țepeluș (1477-1482), fiul lui Basarab al II-lea (1442-1443) și nepotul lui Dan al II-lea (1422-1431)”³. „Cu toate că Neagoe Basarab a susținut că era fiul domnitorului Basarab cel Tânăr, «Cronica Căpitanului» pretinde că el ar fi fost fiul

¹ **Dr. Radu Ștefan Vergatti**, *Neagoe Basarab - om al Bisericii, cărturar și domn*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012, p. 10.

² *Viața Sfântului Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești*, publicată în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012, p. 13.

³ **Arhim. Ciprian**, *Binecredinciosul voievod Neagoe Basarab*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 598.

vornicului Pârnu Craiovescu și nepot de frate al banului Barbu Craiovescu. Dacă Neagoe Basarab ar fi fost fiul lui Pârnu și nepotul lui Barbu Craiovescu, nu înțelegem de ce aceștia l-ar fi sprijinit pe el să obțină domnia, la vârsta de 29 de ani, și nu au păstrat-o pentru ei. De asemenea, după întemeierea Țării Românești, numai vlăstarele de domn puteau aspira la tron, fiindcă pe atunci prevala principiul că nu se cade nimănui să ocupe tronul dacă nu este de viță domnească. De aici tragem concluzia că vornicul Pârnu Craiovescu nu era tatăl lui Neagoe Basarab. Cu siguranță că Pârnu era înrudit cu Neagoe, ca întreaga familie a Craioveștilor, dar într-un alt grad decât cel de părinte”¹.

„Basarab cel Tânăr a fost omorât de boieri în satul Glogova, în primăvara anului 1482, înainte ca Neagoe Basarab să se fi născut, de aceea copilul a crescut în puternica și ambițioasa familie a boierilor Craiovești, care avea în Oltenia o situație aproape princiară”².

„Înrăurit de credința mamei sale, Neagoe a deprins din fragedă pruncie învățăturile mântuitoare și virtuțile credinței ortodoxe”³.

„După primii 6-7 ani de viață, petrecuți în preajma mamei și a femeilor din casă, Neagoe a fost dat pentru învățătură în grija călugărilor ortodocși”⁴.

Între 1492 și 1494, Barbu, banul Craiovei și frații săi: vornicul Pârnu, armașul Danciu și postelnicul Radu „au ctitorit Mănăstirea Bistrița din Oltenia. Aceasta a devenit imediat cel mai mare centru cultural al țării, mai ales în urma relațiilor cu Muntele Athos și cu centrele culturale rămase în Serbia, nedistruse de

¹ A. D. Xenopol, *Op. cit.*, p. 168.

² Arhim. Ciprian, *Art. cit.*, p. 598.

³ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente pentru canonizare*, Editura Episcopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2008, p. 7.

⁴ Dr. Radu Ștefan Vergatti, *Neagoe Basarab...*, p. 10.

otomani. La sfârșitul secolului al XV-lea și începutul celui de al XVI-lea, Bistrița olteană reprezenta pentru Țara Românească ceea ce erau Mănăstirile Neamț și Putna din Moldova, adică «biblioteca centrală» și prima școală de cărturărie a țării”¹.

„Făcând parte din cea mai bogată și mai puternică familie boierească din Țara Românească, Neagoe a beneficiat de o pregătire deosebită militară și cărturărească, fiind educat la Bistrița, de către părinții îmbunătățiți și cărturarii de acolo. Neagoe era înzestrat cu însușiri excepționale și cu o mare sete de a învăța”², „încât și-a agonisit mai toată știința lumii și cultura teologică a timpului său”³.

„Tânărul Neagoe, călăuzit de dascăli-monahi, a studiat Sfânta Scriptură, viețile sfinților și scrierile unor Sfinți Părinți”⁴, pentru că ulterior „a dovedit o largă cunoaștere a teologiei și a scrisului bisericesc”⁵, însă el „era un bun cunoscător și al erudiților elini și bizantini, precum și a literaturii populare”⁶.

„La Mănăstirea Bistrița, Neagoe a învățat să scrie și să citească în greacă și în slavonă. Acestea erau limbile sacre folosite în Biserica Ortodoxă”⁷ „de către toți cărturarii Răsăritului ortodox”⁸.

¹ **Arhim. Ciprian**, *Art. cit.*, p. 599.

² **Ibidem**, p. 598.

³ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 18.

⁴ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 13.

⁵ **Arhim. Ciprian**, *Art. cit.*, p. 599.

⁶ **Prof. Univ. Dr. Radu Ștefan Vergatti**, *Apropieri și deosebiri între doi cărturari umaniști: Neagoe Basarab și Niccolo Machiavelli*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012, p. 101.

⁷ **Idem**, *Neagoe Basarab...*, p. 10.

⁸ **Prof. Dr. Dan Zamfirescu**, *Marea carte a identității românești în Europa renașterii și în cultura universală*, articol publicat în volumul:

Începând cu anul 1501, deci de la vârsta de 19 ani, Neagoe Basarab a ocupat mai multe funcții importante la curtea domnească de la Târgoviște. Astfel, tânărul a fost pe rând: „jupan, comis, vătaf de vânători (această dregătorie a fost deținută în evul mediu numai de Neagoe Basarab, fiind un caz singular)”¹, „postelnic, mare postelnic (cel care ocupa această funcție era însărcinat cu paza și cu grija odăii domnești; totodată, marele postelnic era cel care îi primea și îi prezenta pe soli domnului, traducându-i spusele lor)”² și mare stolnic.

„În 1501 sau 1502, domnitorul Radu cel Mare (1495-1508), cu îngăduința sultanului, l-a adus în Țara Românească pe Nifon al II-lea, fostul patriarh al Constantinopolului”³.

„În primăvara anului 1504, a venit la Târgoviște Ioachim I, un alt fost patriarh ecumenic. Astfel, tânărul Neagoe a avut șansa de a participa la un eveniment unic în istoria Țărilor Române, pentru că atunci a fost singurul moment în care, la curtea unui domnitor român, s-au aflat doi foști patriarhi ecumenici”⁴.

„În anul 1505, când Nifon al II-lea a fost izgonit de Radu cel Mare, fostul patriarh ecumenic a stat o vreme într-o casă a boierilor Craiovești, ceea ce arată că legăturile cu aceștia deveniseră strânse. În tot acest răstimp, ierarhul a fost îngrijit de tânărul Neagoe, pe care Nifon îl întârea cu învățăturile sale, ca să sporească în toate faptele cele bune și să fie plăcut înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor”⁵.

„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”, transcriere, traducere în limba română și studiu introductiv de Prof. Dr. G. Mihăilă, Editura Roza Vânturilor, București, 1996, p. IX.

¹ Dr. Radu Ștefan Vergatti, *Neagoe Basarab...*, p. 12, nota 12.

² Arhim. Ciprian, *Art. cit.*, p. 603.

³ *Ibidem*.

⁴ Dr. Radu Ștefan Vergatti, *Neagoe Basarab...*, pp. 14-15.

⁵ Arhim. Ciprian, *Art. cit.*, p. 607.

„Patriarhul Nifon a fost cel mai mare dascăl al lui Neagoe. Anii în care ierarhul s-a aflat la Târgoviște și perioada de timp petrecută în casa boierilor Craiovești au fost ca o înaltă școală de teologie și duhovnicie pentru Neagoe, cea mai înaltă pe care un domnitor român din vechime a primit-o vreodată, dascălul lui fiind un patriarh ecumenic și un sfânt”¹.

„De la Sfântul Ierarh Nifon, Neagoe Basarab a deprins taina rugăciunii isihaste, evlavia și trezvia sufletului, învățătura Domnului Hristos, dobândind înalt spor sufletesc și deslușind comorile duhovnicești”². „Probabil că tot de la acest ierarh a aflat Neagoe despre obiceiurile împăraților bizantini de a scrie cărți de învățătură pentru fiii lor”³.

„În jurul anului 1504, Neagoe s-a căsătorit cu Despina Milița, fiica despotului sârb Ioan Brancovici și nepoata monahului Maxim Brancovici, viitor mitropolit al Țării Românești”⁴. „Despina Milița era descendentă a familiei imperiale a Cantacuzinilor”⁵.

Neagoe și Despina au avut trei băieți: Teodosie, Petru și Ioan și trei fete: Stana, Ruxandra și Anghelina. Dintre aceștia, „Petru, Ioan și Anghelina s-au stins din viață la vârste fragede”⁶.

„Neagoe Basarab a avut o viață de familie fără pată, reputația lui morală fiind foarte înrădăcinată la contemporanii săi”⁷.

¹ **Ibidem**, pp. 607-608.

² *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 7.

³ **Arhim. Ciprian**, *Art. cit.*, p. 608.

⁴ **Dr. Radu Ștefan Vergatti**, *Neagoe Basarab...*, p. 16.

⁵ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 11.

⁶ **Prof. Univ. Dr. Radu Ștefan Vergatti**, *Apropieri...*, p. 102.

⁷ **Arhim. Ciprian**, *Art. cit.*, pp. 615-616.

În 23 aprilie 1508, Radu cel Mare a murit, tronul Țării Românești fiind ocupat de Mihnea cel Rău, fiul lui Vlad Țepeș.

„La început, domnitorul i-a câștigat pe toți cu făgăduieli și cu o față atrăgătoare. Dar imediat ce s-a simțit cu mâna pe frâiele puterii, a dezlănțuit o adevărată teroare împotriva boierilor, pentru a-i înlătura pe eventualii pretendenți la tron. În această situație, Craioveștii au încercat să se refugieze peste Dunăre. Radu nu a mai apucat să fugă, pentru că a fost ucis de ostașii trimiși de domnitor în Oltenia. Aceștia au dărâmat casele fraților Craiovești și au bătut chiar Mănăstirea Bistrița cu tunurile, dărâmând-o până în temelii. La fel au făcut și cu biserica Sfinții Apostoli zidită de Neagoe. Restul familiei a trecut Dunărea, la o rudă a soției lui Barbu. Acesta era sârb, dar se turcise cu numele de Mehmed Beg și ajunsese pașă al Nicopolei. Craioveștii și-au continuat drumul până la Constantinopol, unde Mehmed Beg avea rude și prieteni influenți, el însuși bucurându-se de mare trecere. Prin aceștia, cei trei frați: Barbu, Pârvu și Danciu au ajuns la sultan și au obținut acordul de a-l înlătura pe Mihnea cel Rău și a-l înlocui cu Vlad sau Vlăduț, fratele lui Radu cel Mare. Întorși la Nicopole, Craioveștii au primit în ajutor trupele lui Mehmed Beg. Un detașament de avangardă a fost pus chiar sub comanda lui Neagoe, ceea ce dovedește că avea reputația unui bun militar. Într-un atac prin surprindere, Neagoe a biruit, lângă Mănăstirea Cotmeana, trupele trimise contra lui, care se aflau sub conducerea lui Mircea, fiul domnului. Victoria a fost așa de categorică, încât Mihnea cel Rău n-a mai așteptat să apară și restul oștirii, ci a trecut munții, ducându-se la Sibiu, de unde spera că va reuși să se întoarcă cu sprijin armat. Răzbunarea Craioveștilor l-a urmărit și acolo, unde și-a găsit moartea în 12 martie 1510. La urcarea pe tron a lui Vlăduț, a fost încheiat un pact între noul domn și Craiovești, pentru a se respecta reciproc. Din păcate nici cu acest domnitor lucrurile nu au mers multă

vreme, deoarece nu el conducea țara, ci cumnatul său, Bogdan din Moldova, din cauza căruia fusese alungat patriarhul Nifon. Ca urmare a intrigilor lui Bogdan, Vlăduț a dat ordin ca lui Neagoe să i se taie nasul, după obiceiul vremii, pentru a nu mai putea aspira la domnie, însă acesta nu a putut fi găsit. În această situație, Craioveștii au fost chemați de domn. Pentru a-l scăpa pe Neagoe, boierii i-au jurat credință lui Vlăduț, dar imediat au trecut din nou Dunărea, de unde au revenit cu oștile lui Mehmed Beg și, pentru că domnitorul a încălcat pactul încheiat la urcarea sa pe tron, în 23 ianuarie 1512, i-a fost tăiat capul. În locul celui ucis, țara întreagă l-a ales domn pe Neagoe Basarab”¹.

Astfel, „prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, iubitorul de Hristos Neagoe a fost chemat la demnitatea de voievod al Țării Românești, dar el a refuzat această cinste, zicând cu smerenie: «Alegeți pe altul, pe care veți vrea, cu încuviințarea mea, iar pe mine să mă iertați, că nu vreau să fiu domn». Poporul însă, cunoscându-i vrednicia, l-a rugat să accepte dregătoria și numai după multe stăruințe, Neagoe a acceptat și a luat coroana și sceptrul a toată Țara Românească. Voievodul s-a arătat chibzuit și bun organizator al țării, drept aceea toți îi mulțumeau lui Dumnezeu pentru domnia lui, căci s-au învrednicit a avea un domn ca acesta”².

„Neagoe Basarab a urcat în scaunul domnesc în 23 ianuarie 1512, la vârsta de 29 de ani”³.

„Înscăunarea lui Neagoe a avut loc într-o vreme în care în Imperiul Otoman aveau loc lupte pentru tron între sultanul Baiazid al II-lea și fiul său, Selim”⁴. „În această perioadă agitată, mai toată

¹ **Ibidem**, pp. 609-611.

² *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 18.

³ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Cuvânt înainte* la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab...”, p. 4.

⁴ **Dr. Manole Neagoe**, *Poziția internațională a Țării Românești (1512-1521)*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab,

creștinătatea se temea de puhoiul otoman ce amenința, năvalnic și fanatic, libertatea atâtor popoare. Dezordinea și confuzia din Imperiul Otoman, create de luptele dintre Baiazid al II-lea și Selim, au ușurat, oarecum, urcarea pe tron a lui Neagoe Basarab”¹.

„La începutul secolului al XVI-lea, din punctul de vedere al Porții Otomane, vecinii acesteia făceau parte din trei categorii: dar-al-islam (Casa Islamului), dar-al-ahd (Casa Păcii) și dar-al-harb (Casa Războiului). Țările Române se bucurau de statutul de dar-al-ahd (Casa Păcii), ceea ce presupunea respectarea teritorială a țărilor care făceau parte din această Casă a Păcii, neamestecul turcilor în treburile interne, interdicția de a trece cu turmele de animale pe teritoriul acestor țări, interzicerea staționării unor trupe otomane de ocupație și, ceea ce este foarte important, independența totală din punct de vedere spiritual, religios, cu interdicția ridicării unor moschei”².

„După urcarea în scaun a lui Neagoe Basarab și impunerea lui Selim la conducerea Imperiului Otoman (24 aprilie 1512), domnitorul român a luat legătura cu noul sultan în privința stabilirii haraciului. Închinarea lui Neagoe Basarab din 1513, deci la un an de la preluarea domniei, nu a însemnat o înrăutățire a relațiilor cu Poarta, dovadă fiind aceea că haraciul a rămas același ca și până atunci. Cu toate acestea, domnitorul muntean s-a prezentat în persoană în fața sultanului abia în 23 septembrie 1515, pentru a îndeplini ceremonialul de vasalitate”³.

ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012, p. 464.

¹ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Politică luminată de credință. Neagoe Basarab, un principe pedagog creștin*, articol publicat în volumul: „Ctitoriile Sfântului Voievod Neagoe Basarab”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012, p. 5.

² **Dr. Manole Neagoe**, *Art. cit.*, pp. 465-466.

³ **Ibidem**, p. 466.

„Neagoe Basarab a continuat acțiunea, pe care o începuse Radu cel Mare, de îmbunătățire a organizării aparatului central de stat în domeniile legislativ, administrativ și fiscal. Văzând în dezvoltarea negoțului o importantă sursă de venituri pentru țară, el a luat măsuri de sprijinire a negustoriei locale, pe care a apărât-o împotriva concurenței străine”¹. Astfel, „domnitorul a contribuit la dezvoltarea economică și la promovarea comerțului Țării Românești. Brașovenilor le-a hotărât locul unde puteau face negoț, iar sașilor le-a oferit libertatea de mișcare în comerțul din Țara Românească, însă, în condiții de perfectă reciprocitate”².

„Neagoe Basarab a manifestat preocupări susținute și pentru organizarea unei oștiri puternice a țării, devotată domniei”³.

„Voievodul Neagoe Basarab a domnit într-o epocă istorică pașnică pentru Țara Românească. Fiind contemporan cu Selim I (1512-1520), sultanul care voia să vadă Imperiul Otoman mai degrabă situat și centrat în Asia decât în Europa, și, în ultima parte a domniei, cu Soliman Magnificul (1520-1566), Neagoe Basarab a avut parte de o domnie liniștită și prosperă în interiorul țării”⁴.

¹ **Acad. Ștefan Ștefănescu**, *Religie și putere. Țara Românească la începutul secolului al XVI-lea*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012, p. 150.

² **Pr. Dr. Mihail-Simion Săsăujan**, *Actul de ctitorie al domnului Neagoe Basarab*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012, pp. 63-64.

³ **Acad. Ștefan Ștefănescu**, *Religie și putere...*, pp. 152-153.

⁴ **Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru I. Stan**, *Elemente de drept roman și bizantin în Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul

„Pentru ca toate să fie lucrate de voievod după voia Domnului Hristos, care a spus că *«fericiți sunt făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema»* (Matei 5,9), Sfântul Neagoe a iubit pacea, fiind împăcat cu toți vecinii”¹. „Liniștea în relațiile cu vecinii și cu Poarta Otomană, precum și bunele raporturi cu puterile creștinătății europene, pe fondul unei situații internaționale favorabile, au permis conturarea cârmuirii lui Neagoe Basarab ca un răstimp de binefaceri pentru țară, prosperitate economică, precum și bună organizare și administrare internă”².

„Demonstrând o mare capacitate de înțelegere a problemelor politice internaționale și dându-și seama de importanta factorului diplomatic în realizarea obiectivelor politice, Neagoe Basarab și-a creat un aparat diplomatic bine instruit, la nivelul diplomației europene a vremii și a desfășurat o largă activitate diplomatică, cu scopul de a asigura țării sale pacea, atât de necesară prosperității ei și de a face din Țara Românească un important factor politic în viața internațională. Poziția geografică a Munteniei, supusă oricând atacurilor otomane, l-a făcut pe Neagoe Basarab să lărgască activitatea diplomatică și dincolo de cercul monarhilor vecini, să intre în contact și alianță cu alte puteri creștine mai îndepărtate, cu regatul polon, cu Imperiul German, cu Veneția și cu papalitatea, de unde spera să obțină, la nevoie, ajutor”³.

„Astfel, în 1518, Hieronim Matievici a fost trimis cu o solie la Veneția, unde a fost primit cu multă căldură. Aceasta este pentru prima dată când întâlnim un sol al Țării Românești în Republica Sfântului Marcu. Apusul vedea în Neagoe Basarab

Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012, p. 112.

¹ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 18.

² *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 15.

³ **Acad. Ștefan Ștefănescu**, *Religie și putere...*, pp. 151-152.

o forță ce putea intra în combinațiile și interesele lui politice, și nu un supus docil al turcilor”¹.

„În politica externă, Neagoe a dat dovadă de prudență în relațiile cu Poarta Otomană și a căutat să stabilească legături trainice cu statele creștine, în speranța că, până la urmă, se va realiza mult dorita unitate de acțiune contra turcilor”². „El s-a arătat de acord să participe și chiar a militat pentru crearea unor largi coaliții a statelor creștine împotriva turcilor, cu condiția însă ca, în cazul victoriei, în eventualitatea modificării hărții politice europene, să se țină seama de contribuția Țării Românești”³. În acest sens, „în iunie 1519, Anton Paicalas, un trimis diplomatic comun al lui Neagoe Basarab și al lui Ștefăniță-Vodă al Moldovei, era prezent la Vatican cu propuneri din partea celor doi domnitori de a se alătura, cu oștile lor, la expediții ale forțelor creștine europene împotriva puterii otomane”⁴.

„Demn de remarcat este faptul că Neagoe i-a promis un ajutor militar regelui ungar, lucru pe care nu-l întâlnim la voievozii de dinaintea lui”⁵. Datorită relației bune dintre cele două capete încoronate, „în 9 iunie 1517, regele Ungariei Ludovic al II-lea Jagello (1516-1526) i-a dăruit lui Neagoe Basarab domeniul Geoagiului de Jos, cu vreo 20 de sate în jur”⁶.

„Pe la anul 1445, Johannes Gutenberg a inventat tiparul”⁷. „Acesta a produs o revoluție în viața intelectuală prin înlocuirea manuscrisului cu cartea tipărită. Manuscrisul era mare, legat

¹ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Politică luminată de credință...**, p. 6.

² **Dr. Manole Neagoe, Art. cit.**, p. 473.

³ **Acad. Ștefan Ștefănescu, Religie și putere...**, p. 152.

⁴ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 15.

⁵ **Dr. Manole Neagoe, Art. cit.**, p. 467.

⁶ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Politică luminată de credință...**, p. 5.

⁷ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 26.

în piele, metal și lemn, greu, caligrafiat, ornat cu miniaturi, adevărată operă de artă, scris cu migală, uneori în ani de zile, de către călugări, în exemplar unic, destinat să stea în bibliotecile palatelor sau ale marilor mănăstiri. În consecință, se vindea la prețuri exorbitante. La rândul ei, cartea tipărită, fiind de dimensiuni mici, putea încăpea într-un buzunar, era ușoară, imprimată pe hârtie, cu legătură în pergament sau alt material similar, cu ilustrații puține, utile pentru susținerea textului, se putea multiplica într-un tiraj cerut de piață, la un preț accesibil. În aceste condiții, manuscrisul s-a transformat dintr-un obiect de lux în carte, un instrument de lucru al intelectualului”¹.

„Domnitorul Neagoe Basarab și-a dat seama de importanța apariției tiparului”², încât prin purtarea lui de grijă, „în anul 1512, călugărul Macarie a tipărit la Târgoviște un Tetraevangheliar în limba slavonă. Aceasta a fost prima carte destinată citirii Sfintei Evanghelii în bisericile noastre”³. „Însemnătatea Tetraevangheliarului constă în faptul că acesta este primul tipărit pentru toți ortodocșii care foloseau slavona ca limbă oficială a cultului religios”⁴.

„În condițiile în care popoarele din sud-estul Europei, căzute sub stăpânire otomană, erau amenințate în existența lor națională, Neagoe Basarab și-a asumat rolul de apărător și susținător al culturii acestor locuri. Dragostea pentru cultură și

¹ **Dr. Radu Ștefan Vergatti**, *Neagoe Basarab...*, pp. 20-21.

² **Ibidem**, p. 20.

³ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, pp. 25-26.

⁴ **Conf. Univ. Dr. Agnes Erich**, *Neagoe Basarab - sprijinitor al tipăririi Tetraevangheliarului slavon de la 1512*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012, p. 120.

rafinamentul artistic al domnitorului se deduc și din faptul că el a patronat tipărirea Tetraevangheliarului lui Macarie”¹.

„Neagoe Basarab a fost într-un tot omul Bisericii, fiind crescut, educat și format de călugări ortodocși”². „El era ortodox convins și gândea pe linia celei mai curate, mai vechi și mai adânci teologii răsăritene, fiind un asiduu cititor al Sfintei Scripturi și al Sfinților Părinți”³, de aceea „Nicolae Iorga a afirmat că Neagoe Basarab este cel dintâi domnitor român pătruns de cultura bizantină”⁴.

„La Neagoe Basarab este vrednică de admirat intensitatea vibrației sale creștine, de veritabil isihast încoronat, în care poate fi urmărită profunda asimilare a experienței ortodox-isihaste a divinului, aplicată însă nu mediului monahal, ci obligațiilor unui om de stat, unui conducător ce nu are doar răspunderea mântuirii sufletului său, ci și pe aceea (sau mai presus de toate pe aceea) a mântuirii unei țări și a unui neam care se confrunta cu primejdii teribile”⁵.

„Omul, în general, și domnitorul, în special, trebuie să știe să slujească în același timp lui Dumnezeu și oamenilor. Neagoe Basarab a găsit un echilibru între preocupările lumii și grija pentru suflet”⁶.

¹ **Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Nifon**, *Precuvântare la volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”*, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012, p. 7.

² **Dr. Radu Ștefan Vergatti**, *Neagoe Basarab...*, p. 9.

³ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 9.

⁴ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Politică luminată de credință...*, p. 9.

⁵ **Prof. Dr. Dan Zamfirescu**, *Art. cit.*, p. XII.

⁶ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 13.

„Împărații bizantini și domnitorii creștini ortodocși erau unși sau pomăzuți la ceremonia de înscăunare și aveau voie să intre în Sfântul Altar prin ușile împărătești”¹. „Prin ungere, Neagoe socotea că a dobândit imunitate față de toți supușii săi, asemenea lui Saul după ungerea primită de la Dumnezeu prin judecătorul Samuel”².

„Asemenea lui Constantin cel Mare, Teodosie I, Teodosie al II-lea și Justinian I, domnitorul muntean se socotea un personaj îndreptățit să conducă și din punct de vedere religios. Ca și Constantin cel Mare, Neagoe Basarab se considera cel puțin ca unul dintre episcopi, iar episcopatul urma să fie protejat de domn, tot după modelul constantinian”³.

„În anul 1508, domnitorul Mihnea cel Rău l-a trimis pe mitropolitul Maxim Brancovici al Țării Românești la regele Vladislav al II-lea al Ungariei, pentru a-i aduce la cunoștință urcarea sa pe tronul Munteniei. Ierarhul și-a îndeplinit misiunea cu succes, dar nu s-a mai întors în Țara Românească, pentru că s-a stabilit la Crusedol, lângă Belgrad, în țara sa natală, unde a ridicat o mănăstire, în care a strâns câțiva ucenici, iar scaunul mitropolitan de la Curtea de Argeș a rămas vacant vreo patru ani”⁴.

După ce Neagoe Basarab a ajuns domnitor, l-a rugat pe patriarhul ecumenic Pahomie I să-l hirotonească mitropolit al Țării Românești pe ieromonahul Macarie. „Luând cu sine mai mulți ierarhi, patriarhul s-a dus în Muntenia, în anul 1513, unde l-a hirotontit mitropolit pe Macarie”⁵. Cu acest prilej a fost sfințit,

¹ Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru I. Stan, *Art. cit.*, p. 116.

² *Ibidem*, p. 113.

³ *Ibidem*, p. 116.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 390.

⁵ A. D. Xenopol, *Op. cit.*, p. 169.

la Târgoviște, Sfântul și Marele Mir¹, acesta fiind primul eveniment de acest gen de pe teritoriul țării noastre.

În anul 1515, „Neagoe a trimis câțiva boieri la Mănăstirea Dionisiu din Muntele Athos, pentru a aduce în Țara Românească moaștele Sfântului Ierarh Nifon, spre ștergerea greșelii lui Radu cel Mare și a altora care-l năpăstuiseră, fără vină, pe fostul patriarh. Starețul și călugării de la Dionisiu au fost de acord. Când solii lui Neagoe au deschis mormântul lui Nifon, i-au aflat trupul întreg și îndată locul s-a umplut de o mireasmă plăcută. După ce sfântul a fost așezat într-un sicriu de lemn și dus în biserică, monahi de la toate mănăstirile Sfântului Munte i s-au închinat, iar mulți dintre ei, care sufereau de felurite boli, s-au vindecat. După aceea, boierii munteni, împreună cu mai mulți călugări de la Mănăstirea Dionisiu, în frunte cu un părinte numit Neofit, au format un cortegiu, care a pornit la drum și a dus sfintele moaște în Țara Românească”². „Fiind primite cu mare cinste, acestea au fost așezate deasupra mormântului lui Radu cel Mare, la Mănăstirea Dealu, făcându-se rugăciuni pentru iertarea păcatelor domnitorului”³. „Însuși Neagoe a cunoscut, în vedenie, iertarea lui Radu cel Mare din partea Sfântului Nifon”⁴.

„Evlaviosul domnitor a poruncit să fie confecționată o raclă din argint poleită cu aur și împodobită cu mărgăritare și pietre scumpe pentru moaștele Sfântului Nifon, pe care a pus să fie

¹ **Dr. Dan Ioan Mureșan**, *La visite canonique du patriarche Pacôme Ier dans les Principautés roumaines (1513) et le modèle davidique du sacre*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012, pp. 61-62 și *Act Sinodal al Bisericii Ortodoxe Române la sfințirea Marelui Mir*, București, 2010, p. 2.

² *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, pp. 16-17.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 389.

⁴ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 14.

zugrăvit chipul fostului patriarh ecumenic și al său, rugându-se sfântului în genunchi, pe care a trimis-o la Mănăstirea Dionisiu din Sfântul Munte, ca mulțumire pentru că sfintele moaște au fost trimise în Țara Românească”¹.

„După ce racla cu moaștele Sfântului Nifon a fost dusă înapoi la Mănăstirea Dionisiu, călugării de acolo, fiind adânc mișcați de darurile primite din partea domnului Țării Românești, au hotărât să-i trimită în dar lui Neagoe Basarab capul și mâna dreaptă a Sfântului Nifon. Voievodul a primit cu mare bucurie sfintele moaște și le purta cu el oriunde mergea. Mai târziu, domnitorul a dăruit sfintele moaște ctitoriei sale de la Curtea de Argeș”².

Neagoe Basarab a fost mare ctitor de lăcașuri sfinte. Cea mai strălucită ctitorie a lui este biserica Mănăstirii Curtea de Argeș, „o întruchipare cu totul măiastră a artei eclesiale”³, „un monument unic, sfidător parcă prin strălucire, pentru că de decenii nimeni nu mai construise ceva asemănător în toată Europa de sud-est”⁴.

„Zidită în timp record de meșteri din Țara Românească, Transilvania, Serbia, Grecia, Veneția, Armenia și Constantinopol, biserica dăltuită în piatră și marmură avea turllele răsucite, îndreptate spre spațiul și timpul lui Dumnezeu. Nu se mai văzuse o asemenea minune”⁵. „Biserica a stârnit admirația contemporanilor, fiind socotită în acea vreme drept cea mai

¹ A. D. Xenopol, *Op. cit.*, p. 170.

² Pr. Prof. Ion Ionescu, *Viața și pătimirile...*, p. 349.

³ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 18.

⁴ *Ibidem*, p. 12.

⁵ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 12.

frumoasă creație a genului”¹, motiv pentru care „Gavriil, Protosul Sfântului Munte de atunci, a numit-o Sionul Românesc”².

Astfel, „Mănăstirea Curtea de Argeș este adevărata coroană a lui Neagoe Basarab, aureola pe care timpul n-o umbrește, mărturia cea mai de seamă a preocupărilor sale cultural-religioase”³.

„Se spune că Neagoe Basarab ar fi adus de la Constantinopol un meșter vestit în construcții, numit Manoli din Niaesia, probabil un armean, care a devenit, în tradiția populară românească, întrutot jertfitorul meșter Manole, care, spune cunoscuta legendă, și-ar fi zidit în peretele bisericii, pentru trăinicia ei peste veacuri, pe iubitoarea-i soție, Ana”⁴.

Pe lângă Mănăstirea Curtea de Argeș, evlaviosul domnitor a mai ctitorit „o nouă catedrală mitropolitană la Târgoviște. Aceasta era, după câte se pare, cea mai mare biserică zidită până atunci în Țara Românească, și a rămas astfel pentru câteva veacuri după aceea, prezența ei în centrul vechiului oraș fiind cu adevărat impresionantă”⁵.

Neagoe Basarab a mai ctitorit mănăstirile Snagov, Corbii de Piatră, Schitul Ostrov din Călimănești, biserica „Sfântul Gheorghe” din Târgoviște și bolnița „Schimbarea la Față” a Mănăstirii Bistrița.

Domnitorul a și refăcut unele mănăstiri și biserici. Astfel, acesta „a finalizat amplele lucrări de restaurare ale Mănăstirii

¹ Acad. Ștefan Ștefănescu, *Religie și putere...*, p. 154.

² *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 19.

³ Daniel, *Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Politică luminată de credință...*, p. 8.

⁴ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 18.

⁵ *Ibidem*, p. 22.

Tismana”¹, „acoperind biserica acesteia cu plumb, care era un metal foarte scump pe atunci”², „a restaurat Mănăstirea Nucet, biserica Mănăstirii Cozia și a pictat bisericile mănăstirilor Dealu și Glavacioc”³. „Voievodul a mai făcut, de asemenea, diferite donații, întăriri de moșii sau reparații și la mănăstirile Bistrița, Cotmeana, Vișina, Govora, Dobrușa, Cornet, Cricov, Butoiu-Dâmbovița și Gura Motrului”⁴.

„Aproape toate mănăstirile țării au primit moșii și danii anuale generoase din partea lui Neagoe Basarab și au fost înzestrate cu odoare și odăjdii de mare preț. Ctitoriile voievodale au primit și importante donații de carte”⁵.

Domnitorul i-a ajutat și pe românii din Transilvania. „În anul 1515, acesta a ridicat biserica din Zărnești. De asemenea, voievodul a avut o contribuție substanțială la ctitorirea renumitei Biserici Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului, care a fost construită cu ajutorul lui nemijlocit”⁶.

„Un capitol distinct al amplei activități ctitoricești a lui Neagoe Basarab îl reprezintă binefacerile sale extrem de numeroase și generoase răspândite în întreg Orientul ortodox, începând cu mănăstirile din Muntele Athos și de la Patriarhia de Constantinopol, întinzându-se, apoi, în toată Peninsula Balcanică și ajungând până în părțile Asiei Mici și în Țara Sfântă”⁷.

¹ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Cuvânt înainte* la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab...”, p. 5.

² *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 11.

³ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 20.

⁴ **Ibidem**, p. 21.

⁵ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Cuvânt înainte* la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab...”, p. 6.

⁶ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 23.

⁷ **Ibidem**.

La Mănăstirea Dionisiu „din Muntele Athos, deasupra mormântului Sfântului Nifon, domnitorul a zidit o biserică frumoasă închinată acestuia, iar mănăstirea a înzestrat-o cu multe bogății”¹. „La Mănăstirea Cutlumuș voievodul a ridicat biserica Sfântul Nicolae, a zidit chilii, trapezărie, pivniță, brutărie, bucătărie, bolniță, casă de oaspeți, hambar, vistierie și alte case pentru toată trebuința. Biserica și pridvorul le-a acoperit cu plumb și a pus sticlă la ferestre. A mai făcut aici un port pentru o corabie mare și una mică, pe care l-a înconjurat cu zid”². „La Vatoped a construit un paraclis, iar la Ivir a adus apă prin conducte de la o distanță de vreo trei kilometri”³.

„Dacă aruncăm o privire asupra documentelor care ne arată donațiile făcute de Neagoe Basarab mănăstirilor din Muntele Athos, rămânem uimiți. Pe lângă zidiri, renovări și daruri de obiecte de cult, se adaugă danii anuale aproape la toate chinoviile monahale: Cutlumuș, 10.000 de aspri; Hilandar, 7.000 de aspri; Sfântul Pantelimon, 4.000 de aspri; Zografu, 3.000 de aspri; Xenofon, 2.000 de aspri; Vatoped, 200 de taleri; Ivir, 200 de taleri”⁴. „De mult nu mai dăduseră călugării din Sfântul Munte peste o mână așa de darnică de domnitor, care pentru ei stătea pururea deschisă, nerefuzându-le nicio cerere”⁵.

„Dar nu numai la Muntele Athos și-a arătat Neagoe Basarab dărnicia sa, pentru că de ea s-a bucurat și Patriarhia Ecumenică de

¹ **Pr. Prof. Ion Ionescu**, *Viața și pătimirile...*, p. 349.

² **Prof. Dr. Florin Marinescu**, *Radu cel Mare, Patriarhul Nifon, Neagoe Basarab*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012, p. 175.

³ **Ibidem**, pp. 176-177.

⁴ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 11.

⁵ **A. D. Xenopol**, *Op. cit.*, p. 171.

Constantinopol, care a fost acoperită cu plumb, i-au fost restaurate toate chiliile și a primit numeroase daruri”¹.

„Întreaga creștinătate aflată sub jugul otoman a auzit de inima și de sufletul de aur al slăvitului domnitor din Țara Românească, pentru că mila acestuia s-a arătat și față de Patriarhia Ierusalimului, Muntele Sinai, Meteorele de pe stânca Tesaliei și chiar în Siria. Peste tot a rourat din plin mila creștină a celui mai mare ctitor din lume al vremii sale”².

„În timpul domniei sale, Neagoe Basarab a fost socotit de toată lumea moștenitorul de drept al tradițiilor imperiale bizantine, iar, în această calitate, a ajutat toate popoarele creștine ortodoxe aflate sub stăpânirea semilunei, plătindu-le datoriile, reparând multe mănăstiri și biserici și înzestrându-le cu toate cele necesare”³.

„Momentul culminant al domniei lui Neagoe Basarab, cu răsunet peste veacuri, îl constituie sfințirea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeș, săvârșită cu mare fast, în 15 august 1517, la praznicul Adormirii Maicii Domnului. Târnosirea mărețului lăcaș de cult a fost prilej de întâlnire a mai multor ierarhi și a numeroși clerici ai popoarelor subjugate de otomani, contribuind efectiv la întărirea solidarității creștine. Festivitatea târnosirii a fost de nedescris. Alături de domnitorul Neagoe, de doamna Despina, de copiii lor și de toți boierii țării, au participat, într-un sobor impresionant: Teolipt, patriarhul Constantinopolului, patru mitropoliți din Răsărit: de Serres, Sardica, Midia și Mitilene, mitropolitul Macarie al Țării Românești, toți cei 20 de stareți ai mănăstirilor din Muntele Athos, în frunte cu Gavriil, protosul

¹ **Ibidem.**

² *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 11.

³ **Ibidem**, p. 19.

Sfântului Munte, toți stareții și tot clerul din Țara Românească”¹. „Din tradiție se spune că la sfințirea bisericii au luat parte o mie de fețe bisericești”².

„Protosul athonit Gavriil a relatat pe larg, în «Viața Sfântului Nifon», sfințirea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeș”³. „Ceremonia a fost săvârșită cu o strălucire nemaivăzută de la căderea Bizanțului”⁴, „care a întrecut tot ce se văzuse până atunci prin părțile noastre, și nu numai”⁵.

„Fastul extraordinar cu care a fost târnosită grandioasa ctitorie de la Curtea de Argeș, când numeroase și importante fețe bisericești ale Orientului Creștin, în frunte cu patriarhul de la Constantinopol, au participat la ceremonie, nu pornea dintr-o ambiție lipsită de sens, ci urmărea să arate întregului Răsărit că rostul noului lăcaș de cult era acela de a înlocui importanța avută de catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol, pe cupola căreia turcii ridicaseră semiluna”⁶.

„Prezența patriarhului ecumenic la acest eveniment voia să demonstreze că ceea ce nu era posibil pe fostul teritoriu bizantin era posibil acum la nordul Dunării. Așa s-a născut acel «Bizanț după Bizanț», continuare a ceea ce fusese el odinioară, dar într-o formă mai modernă acum”⁷.

¹ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Politică luminată de credință*..., p. 7.

² **A. D. Xenopol**, *Op. cit.*, p. 172.

³ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 12.

⁴ **Prof. Dr. Dan Zamfirescu**, *Art. cit.*, p. IX.

⁵ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 12.

⁶ **Acad. Ștefan Ștefănescu**, *Religie și putere*..., p. 153.

⁷ **Pr. Dr. Ioan Moldoveanu**, *Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521). O privire specială asupra relațiilor sale cu mănăstirile de la Sfântul Munte Athos, la 500 de ani de la înscăunarea sa*, articol publicat în volumul:

„În 16 august 1517, a doua zi după târnosirea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeș, Sfântul Nifon a fost trecut în rândul sfinților, aceasta fiind prima canonizare care a avut loc la noi în țară. S-a hotărât atunci ca pomenirea fostului patriarh ecumenic și mitropolit al Țării Românești să se facă în 11 august, ziua mutării sale din această viață”¹.

Cu prilejul vizitei patriarhului ecumenic Teolipt la Curtea de Argeș, a fost sfințit pentru a doua oară Sfântul și Marele Mir pe teritoriul țării noastre².

„În timpul domniei lui Neagoe Basarab, Țara Românească a devenit centrul lumii ortodoxe și adăpostul civilizației bizantine”³, pentru că evlaviosul domnitor „a fost susținătorul întregii Ortodoxii, din Carpați până în Siria și de la Marea Ionică până în Egipt”⁴.

„Activitatea cultural-religioasă a lui Neagoe Basarab a avut însă și un substrat politic: întărirea unității creștinilor ortodocși în lupta lor cu turcii”⁵.

„Neagoe s-a substituit astfel suveranilor dispărutului Imperiu Bizantin, binefăcătorii îndăcinați ai Sfântului Munte Athos și ai Locurilor Sfinte. Căsătorit cu Milița-Despina, descendă din familia despoților sârbi Brancovici, înrudită cu dinastia bizantină a Cantacuzinilor, Sfântul Neagoe se considera legatarul basileilor Bizanțului, sugerând simbolic această continuitate prin preluarea însemnelor împăraților bizantini,

„Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012, p. 103.

¹ **Pr. Prof. Ion Ionescu**, *Viața și pătimirile...*, p. 347.

² *Act Sinodal al Bisericii Ortodoxe Române la sfințirea Marelui Mir*, București, 2010, p. 2.

³ **Conf. Univ. Dr. Agnes Erich**, *Art. cit.*, p. 120.

⁴ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Politică luminată de credință...*, p. 6.

⁵ **Ibidem**.

precum vulturul bicefal cusut pe veșmântul său purpuriu din fresca zugrăvită în pronaosul bisericii Mănăstirii Snagov”¹. „Pajura imperială bicefală, țesută pe costumul voievodului, simboliza, pe lângă o îndepărtată rudenie, prin soția sa, cu împărații bizantini, pretenția lui de a juca rolul avut odinioară de aceștia în lumea creștină de rit ortodox”².

„Datorită politicii sale ortodoxe, Neagoe Basarab a reușit să impună în conștiința popoarelor sud-dunărene ideea că domnitorii români sunt moștenitorii tradițiilor imperiale bizantine de susținere materială și de protejare a Bisericilor Ortodoxe, dar, mai ales, să nască speranțele că eliberarea lor de sub jugul otoman va veni din nordul Dunării”³.

„Gloria armelor și prestigioasa prezență în prim-planul scenei politice din sud-estul Europei devenise imposibilă pentru domnitorii Principatelor Române, noua linie fiind impusă după 1480 de însuși Ștefan cel Mare. În noul context, confruntarea militară a fost înlocuită de mărețe edificii bisericești, de splendorile picturilor exterioare și de o literatură de curte. Astfel, Neagoe Basarab este arhetipul unei noi categorii de conducători ai românilor, care a luat locul celei numite de Nicolae Iorga a «cavalerilor»”⁴.

„Prin concepția sa politico-religioasă, prin cultura și opera sa, Neagoe Basarab este un simbol, un typos, ce depășește epoca sa, devine model al monarhului oriental, cu o misiune istorică bine definită. El nu mai putea sta în fața turcilor cu sabia, cum făcuse Ștefan cel Mare al Moldovei, ci cu politica și cultura. Prin el, Țara Românească devenea centrul lumii

¹ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Cuvânt înainte* la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab...”, p. 6.

² **Acad. Ștefan Ștefănescu**, *Religie și putere...*, p. 153.

³ **Dr. Manole Neagoe**, *Art. cit.*, p. 478.

⁴ **Prof. Dr. Dan Zamfirescu**, *Art. cit.*, p. XI.

ortodoxe și ocrotitoarea civilizației bizantine. Neagoe Basarab este imaginea cea mai curată a monarhului care domnea din mila lui Dumnezeu, fiind protector și apărător al Bisericii Ortodoxe. El se considera moștenitorul de drept al tradițiilor imperiale și în această calitate își asuma rolul de protector al Bisericii Ortodoxe și de continuator al împăraților din Bizanț. Toată domnia lui a fost animată de acest gând, toate faptele lui au izvorât din această conștiință”¹.

„Într-adevăr, Neagoe Basarab a avut o viziune largă, respectând moștenirea bizantină, ceea ce reprezenta trecutul, dar totodată el a fost principele vremii sale, înnoitor prin legăturile cu noua cultură a Renașterii. Fără să fie luptător cu armele, ca Sfântul Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab - prin toată această bogată și continuă activitate și preocupare a sa pentru lumea creștină din Orient și Balcani - apare ca un luptător al spiritului, sprijinind cultura europeană, moștenire a strălucitului Bizanț”².

„Neagoe Basarab devine simbol al culturii secolului al XVI-lea și model al principelui isihast, care sfătuia și împlinea un *typos* specific creștin bizantin, într-un moment în care creștinătatea era amenințată de islam și de cultura europeană a iluminismului ateizant. Opera lui Neagoe Basarab și concepția sa conțin un mesaj nu doar pentru epoca sa, ci devin emblematice pentru valoarea lor eternă, creștină, adresată și lumii zilelor noastre”³.

„Datorită rolului important avut de instituția Bisericii în viața politică și culturală a statului feudal român, conducătorul acesteia, mitropolitul, în calitatea sa de sfetnic de seamă al

¹ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 11.

² **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Politică luminată de credință...*, p. 9.

³ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 14.

domniei, trebuia să locuiască în capitala țării, alături de domn. Mitropolia Țării Românești, de la înființarea ei în 1359, se afla la Curtea de Argeș, fosta capitală a țării în veacul al XIV-lea. Întrucât scaunul domnesc se stabilise la Târgoviște încă din prima jumătate a secolului al XV-lea, iar reședința mitropolitană rămăsese în continuare în vechea capitală de la Argeș, la începutul secolului al XVI-lea s-a pus problema mutării sediului mitropolitan la Târgoviște”¹. „Neagoe Basarab este cel care a înfăptuit necesara strămutare a scaunului mitropolitan de la Curtea de Argeș lângă scaunul domnesc de la Târgoviște, la două zile după târnosirea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeș, în 17 august 1517”².

După câțiva ani de la urcarea sa pe tronul Țării Românești, Neagoe Basarab a fost cuprins de o boală necruțătoare. Pentru că singurul său fiu rămas în viață, „Teodosie, era adolescent pe atunci, iar voievodul se temea că boala de care suferea îl va doborî”³, „fără să-i lase răgazul de a-l vedea în vârstă”⁴, a hotărât să alcătuiască o lucrare, numită: „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”, în care îi oferea acestuia sfaturile necesare pentru a fi un bun cârmuitor de țară.

Întrucât evlaviosul domnitor era un bun cunoscător al literaturii bizantine și „se ocupase vreme îndelungată cu copierea de cărți, cu siguranță că a citit «Sfaturile diaconului Agapet către împăratul Justinian», «Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon», «Cartea de învățătură a lui Constantin Porfirogenetul pentru fiul său Romanos», precum

¹ *Catedrala arhiepiscopală și mitropolitană din Târgoviște*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012, p. 48.

² *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 21.

³ **Prof. Univ. Dr. Radu Ștefan Vergatti**, *Apropieri...*, p. 102.

⁴ **Arhim. Ciprian**, *Art. cit.*, p. 616.

și «Epistola circulară a Sfântului Fotie» care se citea și prin mănăstiri»¹ și a urmat exemplul autorilor scrierilor respective, alcătuind o lucrare similară.

„Neagoe Basarab și-a scris Învățăturile cu gândul clar de a le lăsa fiului său nevârstnic, Teodosie»². Lucrarea pe care „Constantin Noica avea să o numească în 1943 «întâia mare carte a culturii românești» era destinată a transmite viitorului succesor orfan o învățătură pe care tatăl său nu i-o mai putea da altfel decât prin acest testament devenit, în cele din urmă, sinteza grandioasă a experienței politice și militare, morale și religioase a întregii lumi românești, în zorii epocii care se va numi «modernă»»³.

„Neagoe Vodă Basarab era cunoscător al Sfintei Scripturi, al Sfinților Părinți și isihăști din Răsăritul Ortodox și contemporan cu mari gânditori și reformatori europeni, ale căror opere le cunoștea cu siguranță, vorbind doar despre Erasmus din Rotterdam, Niccolo Machiavelli și mai ales, Martin Luther. Știind că sfârșitul său este aproape, că turcii sunt năvăliți în fel și chip, că cei din Apus își cam leapădă credința și pietatea, iar casnicii săi au nevoie de întărire în credință și înțelepciune, evlaviosul domnitor a lăsat Învățăturile sale ca testament urmașilor, urmașilor săi»⁴.

„Voievodul format printre călugării de la Bistrița în aceeași măsură în care s-a format și la curtea de la Târgoviște este primul nostru mare teolog și primul cugetător filocalic al Bisericii Ortodoxe Române»⁵, iar „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie» sunt „prima carte originală a culturii românești, primul nostru tratat de teologie dogmatică,

¹ **Ibidem**, p. 607.

² **Ibidem**, p. 617.

³ **Prof. Dr. Dan Zamfirescu**, *Art. cit.*, p. V-VI.

⁴ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 7.

⁵ **Arhim. Ciprian**, *Art. cit.*, p. 619.

primul tratat de morală, primul tratat de spiritualitate, prima operă pedagogică, primul tratat asupra artei militare și primul tratat de diplomație. Prin prisma superlativelor binemeritate, *Învățăturile* constituie: «cea dintâi încercare filosofică românească», «prima capodoperă literară românească», «întâia carte originală a culturii românești», «o catedrală literară», «cea dintâi creație de valoare universală a literaturii române» și «suprema expresie a civilizației vechi românești». Ca autor al unei opere de atare însemnătate și valoare, Neagoe Basarab este apreciat ca «un mare scriitor al timpului său», ca «primul mare scriitor român din evul mediu» și ca un «intellectual român de statură europeană»¹.

„«Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie» constituie prima afirmare scrisă, mai largă, de gândire românească»². Aceste *Învățăături* „le-am putea socoti proto-opera vieții culturale românești, o operă de prestigiu, fundamentată pe plan politico-ideologic și filosofic, militar, istoric, iar în privința formei, o realizare superbă literară și artistică»³. „În același timp, *Învățăturile* domnitorului muntean sunt o adevărată lecție de pedagogie morală și spirituală, un adevărat cod de comportament ființial și demnitate umană pentru toate timpurile»⁴.

„«Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie» reprezintă prima creație de valoare universală a literaturii române, un adevărat testament duhovnicesc, pedagogic, filosofic și enciclopedic»⁵. Astfel, „lui Neagoe Basarab îi revine marele merit de a fi așezat literatura română în rândul marilor literaturi ale lumii, creatoare de capodopere»⁶.

¹ *Viața Sfântului Neagoe Basarab...*, p. 28.

² Acad. Ștefan Ștefănescu, *Religie și putere...*, p. 155.

³ Pr. Dr. Mihail-Simion Săsăuian, *Actul de ctitorie...*, p. 65.

⁴ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 19.

⁵ Pr. Dr. Mihail-Simion Săsăuian, *Actul de ctitorie...*, pp. 64-65.

⁶ Arhim. Ciprian, *Art. cit.*, p. 618.

„Dacă abordăm Învățăturile lui Neagoe Basarab din perspectiva trăirii autorului, descoperim în el un ilustru premergător al direcției cernicane, al spiritualității românești, spiritualitate de echilibru, realistă, funcționând după realitatea psihofizică a persoanei umane și după realitatea condiției omului de cetățean al pământului și al cerului în același timp, cu funcțiuni și îndatoriri duble”¹.

„Neagoe Basarab, observând principiul Patericului de a nu învăța pe nimeni înainte ca tu însuși să experimentezi, devine un maestru-mărturie. Sfătuiește pe succesorul său și pe poporul său către valorile isihasmului, după ce el însuși a făcut o asemenea experiență de viață. În Neagoe Basarab vedem modelul de sfințenie al domnitorului. Cazul său este unic în întreaga cultură și hagiografie românească”², „iar Învățăturile sale poartă, incontestabil, pecetea gândirii isihaste”³.

„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie» au fost scrise, mai întâi, în limba slavonă de redacție medio-bulgară, după care au fost traduse în grecește”⁴.

Datorită lucrării sale: „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”, evlaviosul domnitor este „cel mai mare scriitor al românilor din epoca veche și întâiul teolog și scriitor duhovnicesc de geniu ridicat din mijlocul Ortodoxiei românești”⁵.

¹ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 9.

² *Ibidem*, p. 10.

³ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Cuvânt înainte* la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab...”, p. 7.

⁴ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Învățăturile Sfântului Voievod Neagoe Basarab și perspectiva lor creștină*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012, p. 297.

⁵ **Arhim. Ciprian**, *Art. cit.*, p. 616.

După o suferință de câțiva ani, „în ziua de 15 septembrie 1521, Sfântul Voievod Neagoe Basarab s-a mutat întru veșnicele locașuri ale lui Dumnezeu, unde a primit cununa cea neveștejită a slavei Sale”¹, „lăsând în urma sa multă lumină, ale cărei raze pătrund până la noi, cei de astăzi”².

Evlaviosul domnitor și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu la vârsta de 39 de ani, după ce cârmuise cu multă înțelepciune și credință puternică destinele Țării Românești timp de nouă ani și aproape opt luni.

„Trupul voievodului a fost depus în gropnița strălucitei sale ctitorii de la Curtea de Argeș”³.

Deși scurtă, „domnia lui Neagoe Basarab a fost una dintre cele mai strălucite din întreaga istorie românească”⁴. Bogdan Petriceicu Hașdeu a scris despre evlaviosul domnitor: „Acest Marc Aureliu al Țării Românești, principe artist și filosof, ne face să privim cu uimire la scurtul interval dintre anii 1512-1521, o epocă excepțională de pace și de cultură în mijlocul unei furtuni întunecoase de mai multe secole”⁵.

„Sfântul Voievod Neagoe Basarab, cea mai de seamă personalitate a spiritualității și culturii ortodoxe românești din secolul al XVI-lea, voievod-teolog și ctitor de biserici”⁶, „primul mare erudit român”⁷, „cel mai proeminent intelectual

¹ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 19.

² **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Politică luminată de credință...*, p. 9.

³ **Ibidem.**

⁴ *Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente...*, p. 10.

⁵ **Arhim. Ciprian**, *Art. cit.*, p. 611.

⁶ **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**, *Cuvânt înainte la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab...”*, p. 4.

⁷ **Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Nifon**, *Art. cit.*, p. 5.

român din secolul al XVI-lea”¹, „este o personalitate de anvergură a istoriei poporului nostru, care s-a remarcat printr-o domnie luminoasă, căci a dăruit țării noastre un nesperat timp de pace, bunăstare și de strălucire”².

„Neagoe Basarab a făcut ca, prin susținerea impresionantă a tiparului, a artelor și a meșteșugurilor, prin excelența diplomatică și prin susținerea culturii și a spiritualității să fie, nu doar un adevărat «prinț isihast» și un autentic promotor al Renașterii de factură creștină, cât, mai ales, un model de domnie pământească, căci el este și creatorul noii politici de anvergură europeană, în condițiile abandonării luptei armate, prin sprijinirea Ortodoxiei universale”³.

„Sfântul Voievod Neagoe Basarab a reușit să facă din Țara Românească un adevărat reper pe harta culturii universale și a spiritualității creștine, a creat un moment de apogeu, în care realitățile spiritului au covârșit și au mobilizat creator toate capacitățile ființei noastre naționale”⁴.

„Iubitor de cultură și artă, Neagoe Basarab a știut să stimuleze inițiativele de creație artistică și literară, ce au dat domniei lui o aureolă de care puțini voievozi români sau alți monarhi ai lumii ortodoxe au avut parte”⁵.

„În ședința sa din 8 iulie 2008, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca binecredinciosul domnitor Neagoe Basarab să se numere cu sfinții”⁶, „acesta alăturându-se cetei sfinților naționali rugători în cer pentru poporul român”⁷.

Sfântul Voievod Neagoe Basarab este pomenit în calendarul creștin în ziua de 26 septembrie.

¹ Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt înainte* la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab...”, p. 7.

² I.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Nifon, *Art. cit.*, p. 5.

³ *Ibidem*, p. 6.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Acad. Ștefan Ștefănescu, *Religie și putere...*, p. 154.

⁶ Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt înainte* la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab...”, p. 4.

⁷ *Ibidem*, p. 7.

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești

(27 septembrie)

„Sfântul Antim Ivireanul s-a născut în jurul anului 1650”¹
„într-o familie cu numele Hurtsidze din localitatea Ude, în Georgia”². „Ioan și Maria Hurtsidze și-au numit fiul Andrei”³.

„Familia Hurtsidze era veche și aristocratică, lucru care le-a permis părinților lui Andrei să-i asigure acestuia o educație intelectuală, artistică și tehnică”⁴.

„Începuturile vieții lui Andrei ne sunt puțin cunoscute”⁵.
„Acesta a fost răpit din mijlocul familiei sale de către unii concetățeni și vândut negustorilor de sclavi, care l-au dus în Imperiul Otoman, unde a viețuit mulți ani ca rob la turci,

¹ **Arhimandrit Mihail Stanciu**, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești (1708-1716). Viața și activitatea sa pastoral-misionară*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul. Didahii”, Editura Basilica, București, 2016, p. 17.

² **Pr. Acad. Mircea Păcurariu**, *Antim Ivireanul și românii transilvăneni*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Antim Ivireanul - misionar și om de cultură în slujba Bisericii și a neamului românesc”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2016, p. 10.

³ **Damian P. Bogdan**, *Viața lui Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul - un ierarh misionar și martir - (evocări)”, Editura Basilica, București, 2016, p. 7.

⁴ **Arhimandrit Mihail Stanciu**, *Art. cit.*, p. 17.

⁵ *Acte și Tomosuri...*, p. 569.

desăvârșindu-și măiestria în sculptură, pictură, caligrafie și broderie, învățând totodată limbile turcă, greacă și arabă”¹.

„Andrei era înzestrat cu talente rare, știind să facă, într-un chip minunat, orice fel de lucru de mână, dar mai cu seamă gravuri, desene și broderii”². „Era, totodată, un neîntrecut caligraf, un iscusit xilograf și, se pare, chiar un zugrav cu gust”³. „Andrei s-a dovedit priceput și în sculptura în piatră, precum și în erminia bisericească, atribuindu-i-se o lucrare de schițe și îndrumări în domeniul picturii”⁴.

„Andrei a deprins, poate încă din adolescență, și meșteșugul tiparului, în care, cu un talent înăscut, a ajuns la desăvârșire, devenind foarte cunoscut”⁵.

„Presupunem că la tinerețe Andrei a urmat și cursurile școlii grecești de pe lângă Patriarhia din Constantinopol, căci lucrările sale originale, alcătuite mai târziu, îl arată ca pe un om cu multă învățătură, pe care nu și-o putea însuși ca autodidact”⁶.

„Nu se știe cu exactitate cât timp a stat Andrei rob printre turci”⁷. „Patriarhul Dositei Notara al Ierusalimului l-a întâlnit

¹ **Arhimandrit Mihail Stanciu și Profesor Academician Dr. Gabriel Ștrempele**, *Sfântul Antim Ivireanul - comoară de erudiție teologică și sensibilitate literară*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul. Scrieri”, Editura Basilica, București, 2016, pp. 11-12.

² **Pr. Nicolae Șerbănescu**, *Mitropolitul Antim Ivireanul (1716-1966)*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul - un ierarh misionar și martir - (evocări)”, Editura Basilica, București, 2016, p. 25, nota 8.

³ **Ibidem**, p. 30.

⁴ **Eftimie Bârlădeanu**, *Mitropolitul Antim Ivireanul, patriot și ierarh al Țării Românești*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul - un ierarh misionar și martir - (evocări)”, Editura Basilica, București, 2016, pp. 143-144.

⁵ **Damian P. Bogdan**, *Art. cit.*, p. 8.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 122.

⁷ **Marius Sabău**, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2017, p. 439.

(probabil în vara anului 1685), i-a apreciat înțelepciunea și talentele, de aceea l-a răscumpărat din robie și l-a tuns în monahism cu numele de Antim, hirotonindu-l ierodiacon și ieromonah”¹.

„Considerăm că, în primăvara anului 1686, patriarhul Dositei l-a trimis pe ieromonahul Antim la Mănăstirea Cetățuia de lângă Iași”², „aceasta fiind «închinată» Patriarhiei Ierusalimului”³. „Aici, sub îndrumarea starețului Macarie, Antim a deprins limbile română și slavonă, îmbunătățindu-și cultura teologică”⁴.

„Patriarhul Dositei l-a trimis pe ieromonahul Antim în Moldova pentru a lucra la realizarea planului său de apărare a Ortodoxiei prin tipărirea a cât mai multe cărți de cult și de cultură”⁵.

„Cu ajutorul financiar al domnitorului Gheorghe Duca, patriarhul Dositei a pus bazele unei tipografii grecești în Mănăstirea Cetățuia, unde ieromonahul Mitrofan a tipărit mai multe cărți. După ce Mitrofan a fost ales episcop de Huși, la sfârșitul anului 1682, activitatea tipografică de la Cetățuia a fost continuată de ucenicii săi, cărora li s-a adăugat, din 1686, ieromonahul Antim Ivireanul”⁶.

„În vara anului 1689, ieromonahul Antim a fost numit stareț al Mănăstirii Cetățuia”⁷.

„În 1686, episcopul Mitrofan a fost nevoit să părăsească scaunul de la Huși și a plecat în Țara Românească. Aici a fost

¹ Arhimandrit Mihail Stanciu și Profesor Academician Dr. Gabriel Ștrempel, *Art. cit.*, p. 12.

² *Ibidem*.

³ Pr. Acad. Mircea Păcurariu, *Antim Ivireanul...*, p. 11.

⁴ Arhimandrit Mihail Stanciu și Profesor Academician Dr. Gabriel Ștrempel, *Art. cit.*, p. 12.

⁵ Marius Sabău, *Art. cit.*, pp. 439-440.

⁶ Pr. Acad. Mircea Păcurariu, *Antim Ivireanul...*, p. 11.

⁷ Arhimandrit Mihail Stanciu și Profesor Academician Dr. Gabriel Ștrempel, *Art. cit.*, p. 12.

numit conducător al tipografiei domnești din București, îngrijindu-se, printre altele, de tipărirea Bibliei din anul 1688”¹.

În 29 octombrie 1688, Constantin Brâncoveanu a fost ales domnitor al Țării Românești, iar „Bucureștiul a devenit centrul Ortodoxiei, de unde cărțile de cult, tipărite pe cheltuiala voievodului, plecau atât spre Grecia, cât și spre sudul și estul slav sau spre Răsăritul ortodox grec, arab și georgian”².

„Constantin Brâncoveanu avea nevoie de un om priceput care să-i lucreze gravurile și desenele tipăriturilor, meșteșug în care Antim Ivireanul avea un talent admirabil. Căutând un astfel de meșter iscusit, domnitorul a auzit de ieromonahul Antim, pe care l-a invitat să vină în Țara Românească”³.

„Antim Ivireanul a venit la București prin anii 1689-1690”⁴. „Aici a găsit un spațiu cultural propice, unde se întâlneau și activau, sub patronajul domnitorului, străluciți oameni de cultură italieni și greci, alături de renumiți cărturari și ierarhi români ortodocși, pentru că Brâncoveanu era înconjurat de un grup de cărturari distinși, reputați în tot sud-estul continentului și în Orientul apropiat”⁵.

„La București, ieromonahul Antim a devenit ucenic-tipograf al episcopului Mitrofan și și-a desăvârșit meșteșugul tiparului”⁶.

„În 19 iunie 1691, Mitrofan a fost ales în scaunul episcopal de la Buzău, iar Antim Ivireanul a preluat conducerea tipografiei bucureștene”⁷.

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 104.

² Arhimandrit Mihail Stanciu, *Art. cit.*, p. 23.

³ Damian P. Bogdan, *Art. cit.*, p. 8.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 122.

⁵ *Acte și Tomosuri...*, p. 569.

⁶ Arhimandrit Mihail Stanciu, *Art. cit.*, p. 22.

⁷ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 122.

„Cea dintâi mențione documentară despre prezența lui Antim Ivireanul la București este cea din octombrie 1691, când acesta a tipărit în capitala țării cartea: «Învățăturile împăratului Vasile Macedoneanul către fiul său, Leon Înțeleptul», în al cărei titlu apare ca «Antim ieromonahul»”¹. „Cartea fusese tradusă din greaca veche în greaca modernă de către arhimandritul Hrisant Notara”², nepotul patriarhului Dositei Notara al Ierusalimului.

La București, Antim Ivireanul și-a îmbunătățit cunoștințele de „limbă română, pe care a ajuns să o stăpânească așa de bine, cum numai puțini străini au reușit”³, „fapt atestat de lucrările pe care le-a scris în românește”⁴.

„În anul 1692, ieromonahul Antim a tipărit «Slujba Sfintei Parascheva și a Sfântului Grigorie Decapolitul», în grecește; în 1693 a publicat «Evanghelia greco-română», o realizare de excepție, cu gravuri, frontispicii și viniete lucrate cu o deosebită măiestrie, având și o «postfață» scrisă de el. În 1694 a tipărit o «Psaltire» în limba română, cu o dedicație către Constantin Brâncoveanu, căruia i-a închinat și câteva «versuri la stema țării»”⁵.

„În 1694 activitatea tipografică din București s-a întrerupt temporar. Se pare că în acel an ieromonahul Antim a fost trimis la Mănăstirea Snagov, cu o parte din utilajul tipografic de la București. Din anul 1696, documentele vremii îl arată pe Antim Ivireanul și ca stareț al Mănăstirii Snagov. În această veche așezare monahală s-a înființat un nou centru tipografic, cu posibilități de imprimare în mai multe limbi, în vederea ajutorării creștinilor ortodocși aflați sub stăpânirea otomană. Astfel, în

¹ Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 28.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 122.

³ Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 30.

⁴ Damian P. Bogdan, *Art. cit.*, p. 9.

⁵ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 122.

numai cinci ani (1696-1701), ieromonahul Antim a imprimat 15 cărți: șapte grecești, șase românești, una slavonă și una greco-arabă. Cărțile grecești au fost următoarele: «Antologhionul» (1697), «Manual despre câteva nedumeriri și soluții» alcătuit de Ioan Cariofil (1697), «Discurs panegiric despre împăratul Constantin cel Mare» (1697), «Mărturisirea ortodoxă» a lui Petru Movilă (1699), cu un comentariu al învățatului grec (sau aromân) Visarion Macri din Ianina și o scrisoare-prefață a patriarhului Dositei al Ierusalimului, «Psaltirea» (1700), «Eortologhionul» (îndreptarul) lui Sevastos Kyminitis (1701), un manual de cronologie pentru elevii Academiei de la Sfântul Sava din București și «Proschinitarul Sfântului Munte Athos» al lui Ioan Comnen (1701)”¹.

„Cărțile românești imprimate la Mănăstirea Snagov au fost: «Orânduiala slujbei Sfinților Constantin și Elena» (1696), «Evanghelia» (1697), «Acatistul Născătoarei de Dumnezeu» (1698), lucrarea polemică a lui Maxim Peloponezianul, intitulată «Carte sau lumină cu drepte dovezi din dogmele Bisericii Răsăritului asupra dezbinării papiștașilor» (1699; în grecește se tipărise tot la București, în 1690), în care se combăteau cele patru puncte «florentine», stăruind asupra primatului papal. În 1700 a apărut cartea intitulată «Învățăături creștinești», cu caracter didactic-moralizator, imprimată de ucenicul său Gheorghe Radovici, iar în 1701, «Floarea darurilor», o lucrare cu conținut moralizator, scrisă în Italia, care a avut o largă circulație în limba română”².

„În 1697, a apărut aici singura carte slavonă tipărită de Antim, «Gramatica slavonă» a lui Meletie Smotritki, necesară elevilor care se pregăteau în școala de slavonie de la București”³.

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem**, p. 123.

³ **Ibidem.**

„În anul 1701, Antim Ivireanul a tipărit un Liturghier greco-arab, pentru trebuințele credincioșilor ortodocși din îndepărtata Patriarhie din Antiohia Siriei”¹. „Aceasta a fost prima carte ortodoxă cu caractere arabe. Tipărirea ei s-a făcut la rugămintea lui Atanasie al III-lea Dabbas, fostul patriarh al Antiohiei, adresată lui Constantin Brâncoveanu. Întregul utilaj tipografic, inclusiv turnarea literelor arabe, a fost lucrat de ieromonahul Antim”².

„Constantin Brâncoveanu a împărțit această carte în dar preoților arabi și greci din Siria”³.

„Cât timp a fost stareț al Mănăstirii Snagov, ieromonahul Antim s-a îngrijit, în chip deosebit, și de bunăstarea vetrei de sihăstrie pe care a condus-o”⁴. „Prin activitatea administrativă pe care a desfășurat-o în această mănăstire, la plecarea sa, în anul 1701, a lăsat-o fără nicio datorie, deși când venise aici mănăstirea era în paragină, cu datorii și viețuitori puțin”⁵.

„În anul 1701 a încetat pentru totdeauna activitatea tipografică la Mănăstirea Snagov, fiind reluată la București. Nu se cunosc motivele pentru care tipografia a funcționat un număr de ani la Snagov, după care activitatea ei a trebuit să fie reluată la București. În orice caz, Antim Ivireanul a rămas pe mai departe starețul mănăstirii. Probabil a plecat de aici cu tipografia - în urma vreunor intrigi - fapt amintit de el însuși

¹ **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 67.

² **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 123.

³ **Diac. Prof. Ioan Rămureanu**, *Antim Ivireanul, luptător pentru Ortodoxie*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul - un ierarh misionar și martir - (evocări)”, Editura Basilica, București, 2016, p. 123.

⁴ **Pr. Nicolae Șerbănescu**, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 32.

⁵ **Mihai Dobocan**, *Sfântul Ierarh Antim Ivireanul, personalitate de seamă în cultura și teologia românească*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2017, p. 363.

în cunoscuta sa «apărare» trimisă lui Constantin Brâncoveanu în 15 ianuarie 1712”¹.

„Anii 1701-1705 constituie perioada cea mai prolifică din activitatea tipografică și artistică a lui Antim Ivireanul, deoarece în acest răstimp a imprimat 15 cărți, dintre care unsprezece în grecește, două în românește, una slavo-română și una greco-arabă. Cărțile tipărite în limba greacă au fost următoarele: «Cuvânt panegiric la Constantin cel Mare», scris de Ștefan Brâncoveanu (1701), «Cuvânt panegiric la Sfântul Ștefan, primul martir al creștinătății», alcătuit de Ștefan Brâncoveanu (1701 și ediția a doua, 1702), «Slujba Cuvioasei Matrona Hipolita» (1702), «Despre preoție», a lui Hrisant Notara (1702), «Învățătura dogmatică a Bisericii răsăritene», a lui Sevastos Kyminitis (1703), «Slujba sfințirii bisericii» (1703), «Cuvânt panegiric la Adormirea Maicii Domnului», alcătuit de Ștefan Brâncoveanu (1703), «Cuvântare la patima cea mântuitoare», scrisă de Radu Brâncoveanu (1704), «Paralele grecești și romane», scrise de Plutarh și traduse în greaca modernă de Constantin Brâncoveanu fiul (1704) și «Slujba Sfântului Visarion» (1705). Cărțile imprimate în limba română au fost: «Noul Testament» (prima ediție a acestei cărți în Țara Românească, 1703) și «Acatistul Maicii Domnului» (1703), la care se adaugă un «Ceaslov» slavo-român (1703) și un «Ceaslov» greco-arab (1702), tipărit tot la rugămintea patriarhului Atanasie al III-lea Dabbas”².

„Prin pacea de la Karlowitz, semnată în 27 ianuarie 1699, Oltenia a intrat sub stăpânirea austrieilor”³. Întrucât „episcopul

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 123.

² **Ibidem**, pp. 123-124.

³ **Pr. Prof. Dănuț Manu**, *Mitropolitul Antim Ivireanul - ctitor al retoricii culte românești*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească”, volumul I, Editura Basilica, București, 2016, p. 74.

Ilarion al Râmnicului (1693-1705) le-a permis catolicilor să-și zidească o biserică în Râmnic și să-și îngroape morții în cimitirul Episcopiei, patriarhul Dositei al Ierusalimului, aflat în Țara Românească, a convocat, în martie 1705, cu aprobarea lui Constantin Brâncoveanu, un sobor arhieresc, în care s-a hotărât ca Ilarion să fie înlăturat din scaun, depus din treapta arhieriei și trecut în rândul monahilor simpli”¹.

„Calitățile deosebite cu care era înzestrat ieromonahul Antim, ca și munca rodnică și neobosită pe care a depus-o de când a venit în Țara Românească, l-au făcut vrednic de a fi ales episcop al Râmnicului, în 16 martie 1705”². „În ziua următoare a fost hirotonit arhieru de mitropolitul Teodosie al Țării Românești și de alți ierarhi aflați la București. Instalat în vechiul scaun de la Râmnic, Antim Ivireanu a dovedit și aici aceleași calități excepționale de bun organizator și om de carte”³.

„Prima sa grijă a fost să înființeze și aici o tipografie - prima în acest oraș - cu o parte din utilajul românesc și grecesc folosit la Mănăstirea Snagov. În mai puțin de trei ani a tipărit la Râmnic 9 cărți, dintre care trei grecești, trei slavo-române și trei românești. Cărțile grecești au fost următoarele: «Tomul bucuriei» (1705), care cuprindea cinci lucrări polemice împotriva catolicilor (aproape 800 de pagini), imprimată cu cheltuiala patriarhului Dositei al Ierusalimului”⁴, „Cuvânt la patima cea mântuitoare a Domnului”, alcătuit de Gheorghe Maiota (1706) și „Cuvânt panegiric la Sfântul Nicolae”, scris de Radu Brâncoveanu (1706). Cărțile slavo-române au fost: „Antologhionul” (1705), „Slujba Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, cu Paraclisul cel de obște” (1706) și „Octoiul” (1706). Cărțile imprimate în limba

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 141.

² **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 68.

³ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 124.

⁴ **Ibidem**.

română au fost: „Evhologhionul” (Molitfelnic și Liturghier, 1706), „Învățătură pe scurt despre taina pocăinței”, scrisă de Antim Ivireanul (1705) și „Cuvânt la patima cea mântuitoare a Domnului”, a lui Gheorghe Maiota (1706), care este o traducere în limba română a aceleiași cărți publicate în greacă.

„Prin toate aceste cărți, Antim Ivireanul a făcut din orașul Râmnic, reședința Episcopiei sale, un focar de lumină și un centru de cultură religioasă și națională”¹.

„În afară de aceste tipărituri, se mai pot urmări și alte aspecte ale activității sale ca episcop de Râmnic. Asemenea înaintașilor săi, el s-a îngrijit de sporirea bunurilor Episcopiei, cumpărând sau primind ca donație pământuri arabile, vii, păduri, mori ș.a. Ierarhul s-a îngrijit de restaurarea unor vechi lăcașuri de închinare din eparhie. Un rol însemnat i-a revenit în restaurarea și zugrăvirea mănăstirilor Cozia și Govora, în care se păstrează pictat și chipul său”².

„În anul 1705, Antim Ivireanul a înființat la Râmnic o «școală de pomană» (gratuită), pentru care l-a adus ca profesor de la școala domnească din Câmpulung Muscel pe Ivan Făgărășanul, fiul negustorului făgărășan Cristea Stâncă. În 1708, ierarhul a înființat încă o «școală de pomană» la Câmpulung Muscel, unde l-a numit ca dascăl tot pe Ivan Făgărășanul”³.

„În 27 ianuarie 1708 s-a stins din viață mitropolitul Teodosie, care îi păstorise pe credincioșii din Țara Românească aproape 40 de ani (1668-1708). Înainte de moarte, acesta și-a exprimat dorința ca episcopul Antim al Râmnicului să-i fie urmaș în scaun”⁴.

¹ Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 50.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 125.

³ Pr. Prof. Dr. Mihail Iulian Stan, *Mitropolitul Antim Ivireanul, ctitor de cultură și de artă*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Antim Ivireanul - misionar și om de cultură în slujba Bisericii și a neamului românesc”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2016, p. 286.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 68.

„În ziua de 28 ianuarie 1708, soborul ierarhilor, al stareților și boierii chemați să aleagă un nou mitropolit s-au pronunțat pentru Antim al Râmnicului. Pe lângă dorința exprimată de răposatul mitropolit Teodosie, avem convingerea că meritele pe care și le câștigase Antim Ivireanul în cei aproape douăzeci de ani petrecuți în Țara Românească și prestigiul de care se bucura în fața tuturor Bisericilor Ortodoxe din Balcani și din Orientul Apropiat, pe care le ajutase prin tipăriturile sale, au cântărit greu în alegerea lui ca mitropolit al Țării Românești”¹.

„În urma alegerii sale ca mitropolit, Antim Ivireanu a rostit o cuvântare în limba română, ceea ce a reprezentat un act de curaj în fața ierarhilor greci care îl votaseră”².

Patriarhul ecumenic Ciprian I a confirmat alegerea de la București, „iar în ziua de 22 februarie 1708, în Duminica Ortodoxiei, patriarhii Gherasim al II-lea al Alexandriei (1688-1710) și Hrisant Notara al Ierusalimului (1707-1731), care se găseau la București, l-au întronizat cu toată pompa pe Antim Ivireanul ca mitropolit, de față fiind domnitorul Constantin Brâncoveanu și boierii cei mari din conducerea țării”³. „Cu acest prilej, noul mitropolit a rostit o frumoasă cuvântare, arătând ce îndatoriri avea de îndeplinit în noua sa slujire arhierească”⁴.

„În acea perioadă domnitorul țării și mitropolitul stăteau o parte a anului la București, iar altă parte la Târgoviște, în vechea capitală, de aceea la scurt timp după înscăunare, Antim Ivireanul a mutat tipografia de la Râmnic la Târgoviște, unde activitatea tipografică era întreruptă de peste o jumătate de secol. În acest

¹ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 125.

² **Radu Ștefan Vergatti**, *Câte ceva despre evoluția...*, p. 76.

³ **Diac. Prof. Ioan Rămureanu**, *Antim Ivireanul...*, p. 132.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 68.

oraș au fost tipărite acum 18 cărți, dintre care 11 românești, 5 grecești, una slavo-română și una slavo-româno-greacă¹.

Cărțile în limba română imprimate la Târgoviște au fost: „Învățătură bisericească pentru preoți”, alcătuită de Antim Ivireanul (1710), „Psaltirea” (1710), „Octoiul” (1712), „acesta fiind cel dintâi Octoih în românește”², „Carte de rugăciuni” (1712), „Liturghierul” (1713), „Molitfelnicul” (1713), „Pilde filosofesti” (1713), „Hrisov pentru abrogarea văcăritului” (1714), „Capete de poruncă”, întocmite de Antim Ivireanul (1714), „Catavasierul” (1714) și „Ceaslovul” (1715).

Constatăm că „numărul cărților tipărite în românește era într-o vădită creștere. Trebuie să menționăm că mitropolitul lui Antim îi revine meritul de a fi introdus pentru totdeauna limba română în slujba bisericească, desăvârșind ceea ce se începuse sub domnitorii Matei Basarab (tipicul în românește) și Șerban Cantacuzino (textele biblice). Prin tipărirea cărților de slujbă în românește, Antim Ivireanul a contribuit și la făurirea unei limbi liturgice românești, care dăinuie până astăzi. Textul liturgic de azi nu se deosebește decât foarte puțin de cel tradus de mitropolitul Antim. După el au mai rămas netraduse numai Mineiele, Triodul și Penticostarul, care vor fi tipărite mai târziu”³.

„Cărțile grecești imprimate la Târgoviște au fost: «Carte de peste tot anul, cuprinzând, fără lipsă tot serviciul bisericesc» (1709), cu aproape 1600 de pagini, conținând majoritatea cărților de slujbă (Psaltirea, Ceaslovul, Octoiul, Antologhionul, Triodul, Penticostarul, cele trei Liturghii și diferite alte rânduiele), «Panoplia dogmatică», cu diferite scrieri împotriva ereticilor

¹ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 126.

² **Profesor Doctor Gabriel Ștrempel**, *Cronologia vieții și a operei Sfântului Antim*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul. Didahii”, Editura Basilica, București, 2016, p. 86.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 68.

alcătuite de Eutimie Zigabenu (1710), «Slujba Sfintei Ecaterina cu Proschinitarul Muntelui Sinai» (1710), «Maxime ale unor vechi filosofi», traduse din limba italiană de Ioan Avramios (1713) și «Despre oficiile, clericiei și dregătoriile Sfintei Biserici», scrisă de patriarhul Hrisant Notara al Ierusalimului, la care se adaugă câteva lucrări ale unor teologi greci (1715)”¹.

Pe lângă aceste cărți, mitropolitul a mai tipărit „un «Cearșov» slavo-român (1714) și un «Catavasier» slavo-românogrec (1713), cu tipicul în română, iar cântările în slavonă și greacă, dar cu litere chirilice”².

„În 1715, mitropolitul Antim a mutat tipografia de la Târgoviște la București. Tot în acest oraș a înființat o nouă tipografie, la Mănăstirea Tuturor Sfinților, ctitorită de el”³.

„La București au fost tipărite două lucrări în limba greacă: «Sfătuiri creștine-politice către domnitorul Ștefan Cantacuzino», alcătuite de Antim Ivireanu pe baza unor sentințe ale vechilor dascăli înțelepți (1715) și «Istoria patriarhilor Ierusalimului», scrisă de patriarhul Dositei Notara (1715), sub îngrijirea și pe cheltuiala patriarhului de atunci Hrisant Notara. În tipografia înființată la Mănăstirea Tuturor Sfinților a apărut, tot în grecește, lucrarea «Istoria sfântă adică iudaică», alcătuită de Alexandru Mavrocordat Exaporitul, tatăl lui Nicolae Mavrocordat, primul domnitor fanariot de la noi (1716)”⁴.

„Cu aceasta se încheie activitatea tipografică a lui Antim Ivireanu. În decursul unui sfert de veac (1691-1716), acesta a tipărit sau a supravegheat imprimarea a 64 de cărți, dintre care 39 au fost lucrate de el însuși. După locul de apariție, 21 au fost publicate la București, 15 la Snagov, 9 la Râmnic, 18 la

¹ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 126.

² **Ibidem**.

³ **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 68.

⁴ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 127.

Târgoviște și una la Mănăstirea Tuturor Sfinților. După limba în care au fost scrise, 30 erau în grecește, 24 în românește, două în slavonește, 4 slavo-române, două greco-arabe, una greco-română și una greco-slavo-română”¹. „Prin activitatea sa tipografică, Antim Ivireanul i-a sprijinit și pe credincioșii de limbă greacă, arabă și georgiană, Ortodoxia românească ridicându-se astfel la un prestigiu deosebit în rândul popoarelor ortodoxe”².

„Cele 64 de cărți tipărite de Antim Ivireanul, la care se adaugă cele aproximativ 15 de la Buzău, reprezintă o perioadă de maximă înflorire a tiparului la noi, aceasta fiind și o urmare a sprijinului generos al domnitorului Constantin Brâncoveanu”³.

„Prin cele 64 de tipărituri, lucrate de Antim Ivireanul sau patronate de el, în diferite limbi și de o mare diversitate, prin numeroșii ucenici pe care i-a format, vrednicul ierarh este considerat - alături de Coresi - cel mai mare tipograf din cultura medievală românească. Acesta a avut un rol însemnat în introducerea completă și definitivă a limbii române în cultul Bisericii. În același timp, deși era străin de neam, a creat o limbă liturgică românească, înțeleasă și folosită până azi. Prin activitatea sa tipografică, Antim Ivireanul a sprijinit și alte popoare ortodoxe, imprimând cărți pentru slavi, greci și arabi”⁴, „care s-au răspândit în toate provinciile românești, ajungând până la Muntele Athos, în Grecia, la Constantinopol, Ierusalim, Sinai și în Siria”⁵.

¹ **Ibidem.**

² *Acte și Tomosuri...*, p. 570.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 84.

⁴ **Vasile Mureșan**, *Antim Ivireanul și aportul Didahiilor la dezvoltarea limbii române literare*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2017, p. 431.

⁵ **Cristian Crișan**, *Sfântul Antim Ivireanul - Părinte pentru români și Martir pentru Hristos*, articol publicat în volumul: „Credință și viață

De asemenea, „datorită tehnicii înaintate cu care Antim Ivireanul și-a imprimat unele dintre tipărituri, acestea pot fi așezate alături de cărțile ieșite din cele mai vechi și mai vestite ateliere tipografice ale Apusului”¹.

„Sfântul Antim Ivireanul nu a fost preocupat doar de înființarea tipografiilor, ci și de transmiterea acestui meșteșug. În acest scop, el a format numeroși ucenici”².

„Pe când coordona activitatea tipografică la Mănăstirea Snagov, Antim Ivireanul a deprins cu meșteșugul tiparului mai mulți ucenici, dintre care cel mai de seamă a fost Mihail Ștefan (Ișțvanovici), care mai târziu a tipărit cărți la Alba Iulia și la Râmnic”³. „Prin 1708, Mihail Ștefan a fost trimis de Constantin Brâncoveanu și de Antim Ivireanul tocmai în Georgia, punând bazele unei tipografii cu caractere georgiene la Tbilisi, prima în acea țară, unde a imprimat un Evangheliar, un Liturghier și alte cărți. Tipograful a plecat apoi în Olanda, în vederea perfecționării în meșteșugul tiparului. Alți ucenici tipografi au fost: Gheorghe Radovici, care a lucrat la Snagov și la Târgoviște, ieromonahul Dionisie Flor, care a lucrat mai târziu la București. De la acești trei mari meșteri au deprins meșteșugul numeroși alți tipografi, pe care-i întâlnim în secolul al XVIII-lea la București, Râmnic și Buzău”⁴.

De asemenea, „în jurul tipografiilor de la București, Snagov, Râmnic și Târgoviște s-au grupat și un număr de corectori, gravori și traducători, care au format o adevărată «lume a cărții», interesată în munca filologică, hrănită mai ales de confruntarea

în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2017, p. 340.

¹ **Pr. Niculae Șerbănescu**, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 25.

² **Pr. Prof. Dănuț Manu**, *Art. cit.*, pp. 76-77.

³ *Acte și Tomosuri...*, p. 570.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 123.

versiunilor în vederea realizării unei traduceri românești corecte, formându-se astfel o adevărată mișcare intelectuală”¹.

Antim Ivireanul „a întemeiat o școală de gravori, pentru a îmbogăți ilustrația de carte, precum și una de copiiști, pentru învățarea artei caligrafierii și a ornamentării”².

Antim Ivireanul, finanțat de Constantin Brâncoveanu, a tipărit cărți în mai multe limbi, pentru nevoile creștinilor ortodocși aflați sub stăpânire otomană, însă domnitorul și ierarhul au trimis și tiparnițe și meșteri tipografi altor Biserici. Astfel, în anul 1704, „când Atanasie al III-lea Dabbas, fostul patriarh al Antiohiei a părăsit Țara Românească, la rugămintea sa, Constantin Brâncoveanu i-a dăruit și utilajul tipografic cu caractere arabe de la Snagov, cu literele săpate de Antim Ivireanul, pe care l-a transportat în orașul Alep din Siria. Până la această dată, creștinii ortodocși de limbă arabă n-au avut altă tipografie arăbească”³. „Instalată la Alep, tiparnița arabă lucrată în Țara Românească a imprimat numeroase cărți liturgice și de teologie până prin 1724, apoi - reorganizată și reutilată - a ajuns în alte localități, imprimând 76 de cărți până în 1899”⁴.

„Faima despre activitatea desfășurată de tipografiile din Țara Românească pentru apărarea Ortodoxiei, sub ocrotirea evlaviosului domnitor Constantin Brâncoveanu, a ajuns până departe în Răsărit, la georgienii din Munții Caucazului. În anul 1708, când regele George al VII-lea (1707-1711) i-a scris lui Antim Ivireanul că dorește să întemeieze o tipografie în țara sa, ierarhul l-a trimis în Georgia pe ipodiaconul Mihail Ștefan, cel mai vechi și priceput ucenic al său, însoțit de o

¹ *Acte și Tomosuri...*, p. 570.

² Eftimie Bârlădeanu, *Art. cit.*, p. 149.

³ **Diac. Prof. Ioan Rămureanu**, *Antim Ivireanul...*, p. 124.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 124.

echipă de lucrători tipografi din Țara Românească”¹. „Aceștia duceau cu ei o tiparniță, dar din partea lui Antim Ivireanul, pe care au instalat-o la Tbilisi, aceasta fiind cea dintâi tipografie din Georgia, cu care Mihail Ștefan a imprimat primele 10 cărți liturgice și catehetice în limba georgiană (1709-1711). De asemenea, în anul 1714, mitropolitul Antim i-a trimis patriarhului Hrisant Notara litere turnate în plumb necesare tipografiei grecești a Patriarhiei Ierusalimului”², „urmând ca Hrisant să se ocupe de găsirea unui om instruit pentru a lucra cu ea. Această tiparniță a funcționat la Constantinopol”³.

„Antim Ivireanul a scris și trei broșuri, cu caracter pastoral, pentru nevoile preoțimii. În prima, intitulată: «Învățătură pe scurt despre Taina Pocăinței» și tipărită la Râmnic, în 1705, explica Taina Mărturisirii și dădea îndrumările necesare duhovnicului în scaunul spovedaniei”⁴. „Fiind întristat de «atâta neînvățătură» câtă a observat la preoții din timpul său, mitropolitul Antim a tipărit în 1710, la Târgoviște, o «Învățătură bisericească la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților». Acesta era un mic catehism în trei părți necesar preoților pentru catehizarea credincioșilor. Cu toate îndemnurile ierarhului, preoții nu s-au prea ostenit să citească învățătura sa. De aceea, în 1714 a tipărit, tot la Târgoviște, o nouă broșură, cu titlul: «Capete de poruncă la toată ceata bisericească». În cele 17 foi ale broșurii, mitropolitul fixa 12 îndatoriri de maximă importanță pentru preoți, amenințându-i că, în cazul nerespectării lor, îi va trece «în rândul țăranilor»”⁵.

¹ **Diac. Prof. Ioan Rămureanu**, *Antim Ivireanul...*, p. 127.

² **Arhimandrit Mihail Stanciu**, *Art. cit.*, p. 31.

³ **Cristian Crișan**, *Art. cit.*, p. 347.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 128.

⁵ **Ibidem**, p. 129.

„Mitropolitul a strâns într-un mic volum câteva dintre sentințele vechilor dascăli înțelepți și unele maxime, în versuri, pe care le-a dedicat domnitorului Ștefan Cantacuzino (1714-1715), pentru a-și înfrumuseța moravurile cu înțelepciune și cu o purtare vrednică de un domn, la care se adăugau câteva rugăciuni. Cartea a apărut sub titlul: «Sfătuiri creștine politice» și a fost publicată la București, în 1715, fiind redactată în greaca populară”¹.

„În afara acestor tipărituri, de la vrednicul ierarh au rămas și câteva lucrări în manuscris”². „Un prim manuscris este cunoscut sub numele de: «Izvorul odoarelor Sfintei Mitropolii». Acesta a fost scris de ieromonahul Antim între anii 1695-1696, cu litere chirilice. O altă lucrare a lui Antim rămasă în manuscris este «Istoria Țării Românești de când au descălecat pravoslavnicii creștini». Aceasta prezintă istoria Munteniei de la Radu Negru până la moartea lui Radu Mihnea (1626), iar a doua parte, copiată după cronica lui Radu Popescu, cuprinde istoria Țării Românești începând cu Alexandru Iliș (1627-1629) până la domnia lui Constantin Brâncoveanu, care este redată pe larg”³.

„Cel mai însemnat manuscris al lui Antim Ivireanul este intitulat «Chipurile Vechiului și Noului Testament». Acesta a fost scris în 1709 la Târgoviște, fiind dedicat lui Constantin Brâncoveanu. Manuscrisul original se păstrează în Biblioteca Academiei de Științe din Kiev (la noi în țară avem două copii, una făcută după original de preotul Flor, dascăl de slavonie la biserica Sfântul Gheorghe Vechi din București, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, iar alta, realizată după ruloul aceluia în 1847, de zugravul C. Petrescu). Cele douăzeci și două de foi ale manuscrisului cuprind câteva «versuri la stema țării», o dedicație făcută lui Constantin Brâncoveanu, apoi lucrarea

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Mihai Dobocan, *Art. cit.*, p. 365.**

propriu-zisă, care este o istorie rezumativă a Vechiului Testament. Pe lângă Sfânta Scriptură, autorul mai face numeroase trimeri și aluzii la istoricii și filosofii vechi (Iosif Flaviu, Filon, Strabo etc.), pe care încearcă să-i pună de acord cu faptele menționate în Sfânta Scriptură, precum și la unii Sfinți Părinți, lucru ce dovedește aleasa pregătire teologică a lui Antim. Textului i se adaugă 503 portrete în medalion, 3 schițe și 8 desene, tot în medalion, cu personaje din Vechiul și Noul Testament. Medalioanele, cu câteva excepții, măsoară 32 mm în exterior și 28 mm în interior, portretele fiind așezate între două cercuri concentrice. În câmpul alb, fiecare medalion cuprinde și numele personajului pe care-l reprezintă. Sunt lucrate în laviu roșu, iar umbrele, în majoritatea lor în aur. Aceasta este una dintre cele mai valoroase opere iconografice din răsăritul Europei. Meritul artistului constă nu numai în execuția tehnică deosebită, ci și în faptul că nu a avut la îndemână niciun izvor de inspirație, niciun manuscris asemănător. Ideea putea să o găsească în scena cunoscută sub numele de «Arborele lui Iesei», întâlnită la Muntele Athos și în unele biserici din nordul Moldovei. Ca și în această scenă, și în manuscrisul lui Antim apar oameni de cultură ai antichității (Filon, Pitagora, Homer, Socrate, Aristotel, Platon ș.a.). Merită să fie remarcat și faptul că modelele sunt luate după figurile vii care au trăit la noi (femei îmbrăcate în haine românești, regine cu coroanele doamnelor noastre, regi cu înfățișarea voievozilor noștri)”¹.

„Tot mitropolitului Antim i se datorează ilustrarea tipăriturilor sale cu gravuri, unele dintre ele fiind de o măiestrie deosebită. Toate acestea arată calitățile artistice deosebite cu care era înzestrat”².

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 129-130.

² **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 68.

„Cea mai valoroasă operă literară rămasă de la Antim Ivireanul (în manuscris) o constituie predicile sau Didahiile (învățăturile) sale rostite în cursul arhipăstoririi sale ca mitropolit, în diferite duminici și sărbători, fie la București, fie la Târgoviște. La aceste 28 de predici se mai adaugă șapte cuvântări ocazionale. Manuscrisele didahiilor mai cuprind și cele două apărări trimise de mitropolit lui Constantin Brâncoveanu, în anul 1712”¹.

În cuvântările sale, „marele mitropolit făcea mereu apel la realitățile vieții, la moravurile păstoriților săi, la nevoile și aspirațiile poporului român. Adeseori amintea de asuprirea socială și națională pe care o îndura poporul de jos din partea marilor boieri și a turcilor”². „Predicile lui Antim Ivireanul au avut un vădit caracter social, prin intermediul lor fiind condamnate moravurile societății contemporane lui, nedreptățile la care boierii îi supuneau pe țărani, de asemenea, păcate pe care le mustra categoric: necinstirea părinților de către copii, a fețelor bisericești de către păstoriți, frecventarea cârciumilor, nerespectarea zilelor de duminici și sărbători ori înjurăturile”³.

„Din analiza Didahiilor constatăm că autorul lor este un om cu o vastă cultură. Teologia cuvântărilor sale are temei biblic, cu implicații și în scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii: Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Grigorie Teologul, Efrem Sirul, Dionisie Areopagitul, Ioan Damaschinul etc., care ridică dimensiunea lor spirituală și practică”⁴. „Marele ierarh însă nu citează numai din Sfânta Scriptură și din operele Sfinților Părinți, ci îi pomenește și pe unii filosofi și poeți greci

¹ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 130-131.

² **Ibidem**, p. 131.

³ *Acte și Tomosuri...*, p. 570.

⁴ **Vasile Mureșan**, *Art. cit.*, p. 433.

din antichitate”¹, precum: Filon, Pitagora, Homer, Socrate, Aristotel, Platon ș.a.

„În privința stilului și a limbii folosite în Didahii, Gabriel Ștrempel scria: «Stilul mitropolitului Antim Ivireanul este natural: cum a gândit, așa a și scris. El a știut să-și nuanțeze stilul cu imagini artistice în așa fel, încât să fie ascultat cu plăcere și cu interes. Unele dintre aceste imagini sunt atât de plastice și atât de frumoase, încât par ieșite de sub condeiul vreunui mare scriitor contemporan. Limba este pe înțelesul tuturor, lipsită de frazeologie inutilă, fără tirade și exagerări. Frazele sunt construite de un om care mânua perfect limba și nu trădează niciodată pe oratorul care a învățat atât de târziu românește. Limba vioaie a predicilor, cu bogăția de procedee artistice, face din opera lui Antim Ivireanul un prețios monument de limbă română, care se citește cu plăcere și astăzi, după trei secole de la data când a fost elaborată». Mihail Sadoveanu scria că mitropolitul Antim «a ajuns să vorbească și să scrie o limbă, poate cea mai frumoasă dintre a tuturor cărturarilor epocii»”².

„Despre valoarea istorico-literară și artistică a Didahiilor, același Gabriel Ștrempel se exprimă astfel: «Antim Ivireanul este primul mare orator bisericesc în limba română, care înlocuiește Cazania seacă și stereotipă, ce se citea în biserică, cu predica vie, legată de viața de toate zilele, menită să biciuiască și să îndrepte stările de lucruri ce contraveneau moralei creștine și eticii sociale. Din punct de vedere literar și artistic predicile depășesc tot ceea ce s-a scris și s-a tipărit în românește până la acea dată, prin expresivitate, vigoare și lirism»”³.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 131.

² **Ibidem**, pp. 131-132.

³ **Idem**, *Importanța Sfântului Antim Ivireanul pentru Biserica și cultura românească*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească”, volumul I, Editura Basilica, București, 2016, p. 24.

„Didahiile îl situează pe mitropolitul Antim Ivireanul între cei mai de seamă cuvântători bisericești din toate timpurile, nefiind cu nimic mai prejos decât marii predicatori din Apus: Bossuet, Bourdaloue, Massillon sau decât Ilie Miniati, fost preot la biserica grecească din Veneția, apoi episcop de Calavrita, în Grecia, considerat un Ioan Gură de Aur al secolului al XVIII-lea”¹.

„Didahiile evidențiază și contribuția remarcabilă a lui Antim Ivireanul la limba română, pentru că mitropolitul nu a fost doar un foarte bun vorbitor de limbă română, ci un adevărat făuritor în cadrul acesteia. Criticul literar George Călinescu notează că «Antim este un orator excelent și un stilist desăvârșit, care are darul de a izbi imaginația, are suavități și exaltare lirică». În tratatul de Istoria literaturii române, redactat de o Comisie a Academiei Române, se arată că «niciodată până atunci nu le-a fost dat celor de față, domn, boieri, episcopi și preoți, să asculte un cuvânt mai cald, mai înălțător, mai poetic, mai elocvent, ca cel pe care georgianul Antim l-a pronunțat în românește. Procedeele sale stilistice, comparațiile și metaforele, imaginile plastice și epitelele îl așază printre marii scriitori ai literaturii noastre medievale»”².

„Didahiile sunt considerate opera de căpetenie a mitropolitului Antim Ivireanul și capodopera geniului oratoric religios al poporului român, fiind interpretate de specialiști ca un tratat de teologie dogmatică-practică și morală, care prezintă o parte din tezaurul învățăturilor ortodoxe ce au marcat începutul unei noi etape în dezvoltarea oratoriei din perioada lui Constantin Brâncoveanu. De asemenea ele sunt un veritabil monument de limbă și literatură română laică cu o fantezie poetică proprie”³.

¹ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 132.

² *Acte și Tomosuri...*, p. 570.

³ **Vasile Mureșan**, *Art. cit.*, p. 432.

„Didahiile ni se descoperă ca o operă complexă, în care sunt prezentate și armonizate învățături dogmatice, liturgice, morale, îndemnuri și rugăciuni personale într-o exprimare originală și o unitate neegalată de sensibilitate și viziune teologică”¹.

„Didahiile lui Antim Ivireanul au văzut pentru prima dată lumina tiparului în anul 1886, prin grija profesorului Ion Bianu, care a afirmat despre ele că «sunt unul dintre cele mai prețioase monumente în literatura noastră bisericească, nu numai pentru că sunt unice în felul lor, dar și pentru valoarea lor reală, pentru căldura elocinței, care adeseori luminează și pentru frumusețea, bogăția și câteodată chiar eleganța limbii în care sunt scrise». Prin ele predica se impune la noi ca gen de mare efect și audiență, trecând din pridvor în incinta însăși a literaturii. Manuscrisele, în general, și Didahiile în special, au avut un rol determinant în fixarea unității limbii noastre literare datorită faptului că ele n-au avut granițe. Deși scrise într-o anumită provincie a țării, totuși, ele s-au răspândit în cele mai îndepărtate sate românești, prin transcrierea lor de către episcopi, preoți și monahi, iar prin aceasta se certifică faptul că ele au fost folosite în activitatea pastorală a preoților”².

„Un fapt mai puțin cunoscut despre Antim Ivireanul este acela că el a fost și poet, iar dintre poeziile sale amintim: «Versuri politicești» și «La stema țării», ori versurile cuprinse în cărțile tipărite de el, precum cele din «Evangelhia» în limba română imprimată la Snagov, în anul 1697”³.

¹ **Arhimandrit Mihail Stanciu**, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - păstor al Bisericii și întemeietor al limbii liturgice românești*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul. Didahii”, Editura Basilica, București, 2016, p. 36.

² **Vasile Mureșan**, *Art. cit.*, p. 428.

³ **Pr. Dr. Ionuț Adrian Ghibanu**, *Importanța culturală a Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh

„Tot de activitatea tipografică a lui Antim Ivireanul se leagă și strădaniile depuse de el pentru introducerea completă și definitivă a limbii române în slujbele bisericești. Introducerea limbii române în cultul liturgic se prezintă ca o dezvoltare firească, lentă și echilibrată. Primele încercări de a prinde în slovă tipărită unele vechi traduceri românești care circulau în manuscris se datorează lui Filip Moldoveanu și lui Coresi în Transilvania. În Țara Românească, însă, unde tradiția slavonă era mai puternică, lucrurile au evoluat mai lent. Astfel, sub mitropolitul Ștefan, pe la jumătatea secolului al XVII-lea, s-au tipărit în românește rânduielele tipiconale, sub mitropolitul Teodosie, în ultimele două decenii ale aceluiași secol, s-au introdus lecturile biblice în românește (Apostolul, Evanghelia, paremiile și sinaxarul). Mai rămăneau rugăciunile, adică slujba propriu-zisă a preotului, și cântările, la traducerea și tipărirea cărora a avut un rol decisiv mitropolitul Antim. Pentru început a tipărit și el câteva cărți bilingve pe care le-am menționat mai sus”¹.

„Ceea ce trebuie reținut în mod deosebit este faptul că Antim Ivireanul a început la Râmnic seria unor tipăriri românești, menite să ducă la triumful deplin al limbii române în biserică. Procesul de lungă durată al înlocuirii limbii slavone în cult cu limba română, început de peste un secol și jumătate, era amenințat acum să fie compromis, din cauza influenței crescânde a culturii și a ierarhilor greci de la noi, ca și prin numeroasele cărți grecești tipărite în Țările Române, multe chiar de către Antim Ivireanul. În fața acestui pericol, conștient de rolul său de cârmuitor duhovnicesc al unor credincioși de neam român, Antim Ivireanul a început tipărirea unui șir de cărți de slujbă în românește. Pentru început, a continuat vechea tradiție - existentă

Antim Ivireanul - misionar și om de cultură în slujba Bisericii și a neamului românesc”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2016, p. 68.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 127.

încă din timpul mitropolitului Ștefan - adică imprimarea unor cărți bilingve, cu tipicul, lecturile biblice și sinaxarul în românește, iar cântările și rugăciunile în slavonește. Așa au fost: Antologhionul (1705), Octoihul (1706) și Slujba Adormirii Născătoarei de Dumnezeu cu paraclisul cel de obște (1706)”¹.

„Paralel cu acestea, a început și tipărirea de cărți liturgice numai în românește. Astfel, în anul 1706 a tipărit o carte foarte interesantă, intitulată Evhologhion sau Molitfelnic, dar cu două volume distincte: volumul I era un Liturghier, iar volumul II Molitfelnicul propriu-zis. Este un caz singular în istoria vechilor tipărituri bisericești. De notat că aceasta este prima ediție românească a Liturghierului în Țara Românească. Traducerea (sau revizuirea traducerilor anterioare ale lui Coresi, Dosoftei și cele în manuscris) a fost făcută de Antim Ivireanul. În ceea ce privește Molitfelnicul, de asemenea reprezintă prima ediție românească în Muntenia, fiind tradus tot de el, după ediția grecească tipărită la Veneția de Nicolae Glykis, în 1691”². „Prin acestea s-au pus la îndemâna preoților, în limba română, cărțile de slujbă cu cea mai largă întrebuințare. În mod firesc, Antim Ivireanul trebuia să vină acum și în ajutorul cântăreților. Drept aceea, după ce a urcat în scaunul mitropolitan, a tradus și a tipărit la Târgoviște: Psaltirea (1710), Octoihul (1712), Liturghierul (1713, în a doua ediție), Molitfelnicul (1713, tot în a doua ediție), apoi Catavasierul (1714) și Ceaslovul (1715). Cu siguranță că, dacă moartea silnică nu i-ar fi curmat firul vieții, ar fi dat la tipar și celelalte cărți de slujbă în românește: Triodul, Penticostarul și Mineiele. Cu toate acestea, prin cărțile sale de slujbă în românește, «datina străină a primit o lovitură de moarte», după cuvântul lui Nicolae Iorga”³.

¹ **Ibidem**, pp. 124-125.

² **Ibidem**, p. 125.

³ **Ibidem**, p. 128.

„Sfântului Antim îi revine meritul de a fi introdus pentru totdeauna limba română în slujba bisericească, desăvârșind ceea ce se începuse sub domnitorii Matei Basarab (1632-1654) și Șerban Cantacuzino (1678-1688)”¹.

„Aici trebuie menționat faptul că toate cărțile au fost traduse de însuși mitropolitul Antim într-o frumoasă limbă românească, deosebit de expresivă, încât traduceriile sale se folosesc până azi”².

„Prin traducerea și tipărirea acestor cărți de slujbă în românește mitropolitul Antim are meritul de a fi pus temelie nouă - modernă - limbii noastre bisericești, pe care a mlădiat-o în așa fel încât este înțeleasă și folosită până azi. Trăind peste un sfert de veac între români și însușindu-și temeinic limba noastră, dar cunoscând tot așa de bine și limba greacă, din care traducea, Antim Ivireanul a făcut aceste traduceri reușite ale cărților de slujbă, care vor sta apoi la baza tuturor edițiilor următoare. Prin aceasta, credem că nu greșim dacă îl socotim pe mitropolitul Antim drept cel mai de seamă creator al limbii liturgice românești”³.

„Meritul său a fost cu atât mai mare cu cât, nefiind un vorbitor nativ al limbii române, și-a însușit-o în cel mai înalt grad, a modelat-o și i-a dat forma cea mai îngrijită pentru exprimarea învățăturilor religios-morale”⁴.

„Astfel, Sfântul Antim Ivireanul poate fi numit, pe drept cuvânt, ctitor al limbii române, în general, și al celei bisericești, în special, contribuind decisiv la folosirea limbii române în Biserică. Sfântul Antim a înțeles că formarea unei conștiințe

¹ Eftimie Bârlădeanul, *Art. cit.*, p. 148.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 84.

³ Idem, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 128.

⁴ *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească*, volumul I, Editura Basilica, București, 2016, p. 6.

identitare și emanciparea unui neam nu se pot face decât prin credință și cultură și pe acești piloni a încercat să-și clădească întreaga sa activitate”¹.

„În contextul politicii de stat austriece de atragere a românilor ortodocși din Transilvania la catolicism, Antim Ivireanul a fost alături de credincioșii români din Ardeal”². „Încă din anul 1699, pe când era doar tipograf, ieromonahul Antim l-a trimis la Alba Iulia pe ucenicul său Mihail Ștefan, care a tipărit acolo două cărți pentru folosul sufletesc al credincioșilor transilvăneni”³.

„Tot în anul 1699, Antim Ivireanul a imprimat, la Mănăstirea Snagov, lucrarea polemică a lui Maxim Peloponezianul, intitulată «Carte sau lumină cu drepte dovezi din dogmele Bisericii Răsăritului asupra dezbinării papiștașilor»”⁴. „Această carte a fost tipărită în mod special pentru a veni în sprijinul credincioșilor români din Transilvania, care erau amenințați de acțiunea prozelitistă a catolicilor. În parohiile românești din Ardeal și Banat s-au găsit sute de cărți tipărite de Antim Ivireanul”⁵.

După dureroasa dezbinare bisericească a românilor din Ardeal, petrecută în anul 1701, „credincioșii din Brașov și din Țara Bârsei nu l-au mai recunoscut pe Atanasie Anghel ca ierarh al lor”⁶. „În această situație, mitropolitul Teodosie al Țării Românești, în calitate de «exarh al Plaiurilor», a luat asupra sa și cârmuirea duhovnicească a acestora, grijă care a fost preluată

¹ **Ibidem**, p. 5.

² *Acte și Tomosuri...*, p. 570.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 69.

⁴ **Vasile Mureșan**, *Art. cit.*, p. 428.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 133.

⁶ **Ibidem**.

de Antim Ivireanul în anul 1708, când a fost ales în scaunul mitropolitan de la București”¹.

„Antim Ivireanul a trimis în numeroase rânduri scrisori de îmbărbătare românilor din Șcheii Brașovului, îndemnându-i să rămână statornici în dreapta credință, hirotonind un preot și un diacon pe seama bisericii lor”². „În privința celor doi hirotoniți, aceștia erau diaconul Ion, fiul preotului Pătru Căraușu (hirotonit tot de Antim) și Radu Tempea II, fiul preotului răposat Radu Tempea I”³.

„Probabil că mitropolitul Antim a hirotonit și alți preoți pentru parohiile din Transilvania și chiar din Maramureș”⁴, „cărora le-a trimis Sfântul și Marele Mir, antimise, cărți și oameni de încredere. Cărțile sale și antimisele cu semnătura sa au ajuns până în Bihor și Maramureș”⁵.

„Antim Ivireanul a fost un înflăcărat patriot și luptător împotriva asupririi otomane”⁶. „Convins că prin forțele proprii nu vom putea scăpa de turci, a militat continuu pentru alianța cu Rusia lui Petru cel Mare și mai apoi și cu forțele creștine ajunse la granița de nord a țării. Prilej pentru aceasta s-a ivit în anul 1711, când turcii au început un nou război cu rușii. Deoarece în timpul acestei înclăștări ruso-turce, Constantin Brâncoveanu era cuprins de multă nehotărâre, neștiind de ce parte să treacă, mitropolitul s-a arătat, pare-se, mai hotărât în ceea ce privește alăturarea de pravoslavnică Rusie, determinându-l chiar, zic unii, în tabăra de la Albești, pe spătarul Toma Cantacuzino să fugă, în noaptea de

¹ **Idem**, *Antim Ivireanul și românii...*, p. 14.

² **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 69.

³ **Idem**, *Antim Ivireanul și românii...*, pp. 15-16.

⁴ **Ibidem**, p. 16.

⁵ **Eftimie Bârlădeanu**, *Art. cit.*, p. 146.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 69.

11 iunie 1711, împreună cu un grup de boieri apropiați și cu un detașament de cavaleriști, la ruși”¹.

„Pasul acesta, al unei părți a boierimii muntene, condusă de mitropolit, a îngreuiat nespus de mult situația lui Vodă Brâncoveanu în fața turcilor. Aceștia aveau acum motive să-l bănuiască de trădare, cu atât mai mult cu cât Toma Cantacuzino îi era văr. Spre a ieși cât de cât cu fața curată dintr-o astfel de situație, Constantin Brâncoveanu s-a crezut în drept să-l înlăture pe Antim Ivireanul din scaunul de mitropolit, mai cu seamă pentru că la așa ceva îl îndemnau și unii dușmani personali ai mitropolitului”².

„În ziua de 13 ianuarie 1712, Mitrofan de Nisa, duhovnicul lui Constantin Brâncoveanu, s-a înfățișat la mitropolitul Antim pentru a-i comunica faptul că domnitorul îi cere să se retragă din scaun. Constantin Brâncoveanu îl sfătuia pe Antim Ivireanul să își depună demisia de bunăvoie, dar dacă refuza să facă acest lucru, l-a anunțat că îi va scrie el patriarhului ecumenic să îl caterisească”³.

Mitropolitul nu s-a retras, ci a întocmit două scrisori de apărare, una în 15 ianuarie 1712, iar cealaltă în 3 februarie același an, pe care le-a trimis domnitorului.

„În prima apărare, care avea 12 puncte, mitropolitul respingea cu demnitate toate acuzațiile ce i se aduceau, prezentând pe scurt și activitatea pe care a desfășurat-o la noi, în calitate de stareț, episcop și mitropolit. Între altele, scria că nu l-a trădat niciodată pe domn și casa lui, că n-a venit în Țara Românească «din voia lui, nici de sărăcie sau lipsă», că nu s-a gândit niciodată că va ajunge arhiereu, iar în scaunul mitropolitan nu a ajuns «cu sila, cu bani sau cu rugăminți». În ceea ce privește

¹ Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 65.

² *Ibidem*.

³ Damian P. Bogdan, *Art. cit.*, p. 12.

demisia, scria că nu îndrăznește să și-o depună, «căci încalcă porunca și făgăduiala și Dumnezeu nu glumește». La învinuirea că este străin și nu i se cuvine să fie mitropolit, a răspuns: «în Hristos toți suntem una. Și apoi nu sunt numai eu episcop și mitropolit străin în Țara Românească, ci au fost și alții mulți, precum se vede în condica arhierască, și domnitori au fost străini în această țară, ca în toată lumea, pentru că Dumnezeu a creat lumea liberă pentru toți»¹.

„A doua apărare era mai concisă. Aici mitropolitul îl ruga din nou pe domnitor să examineze cu atenție situația lui, scriindu-i: «Măria Ta procedează ca un domn creștin și milostiv și nu mă lăsa să plec obidit și cu lacrimi pe obraz, pentru că este păcat. Precum nu te pripești să răsplătești în treburile politice, de dragul domniei, tot așa nu te pripi nici în cele bisericesti, de dragul lui Dumnezeu, pentru că să faci rău este ușor, dar să îndreptezi pe urmă este greu». Magistrarele apărări ale mitropolitului, cât și o discuție de taină cu domnul, l-au determinat pe acesta să-și schimbe intențiile și astfel Antim Ivireanul a rămas în continuare la conducerea Mitropoliei»².

„În 5 februarie 1713, de ziua prăznuirii Sfintei Mucenițe Agata, în urma unei descoperiri dumnezeiești (după cum mărturisește însuși mitropolitul), Sfântul Antim Ivireanul a hotărât să înceapă ridicarea Mănăstirii Tuturor Sfinților din București, pe locul unde era o biserică veche de lemn, cu hramul «Sfântul Ierarh Nicolae», în care se păstra Sfântul și Marele Mir. Mitropolitul și-a donat toată averea pentru construirea acestui sfânt lăcaș»³.

„Planurile de execuție au fost întocmite de către însuși mitropolitul ctitor, care, prin aceasta, s-a dovedit a avea și

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 134.

² **Ibidem**.

³ **Arhimandrit Mihail Stanciu**, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești...*, p. 29.

cunoștințe de arhitectură. Se păstrează până astăzi două planuri lucrate de el”¹.

„Mănăstirea a fost zidită între anii 1713-1715”². „Aceasta reprezintă sinteza unei adevărate evoluții istorico-artistice ce trece de la vechea artă munteană cu inflexiuni sârbești, la arta românească bine fundamentată din secolul al XVIII-lea”³.

„Istoricul de artă Ion Nanu referindu-se la sculptura în piatră de la Mănăstirea Tuturor Sfinților din București a afirmat: «După sculptura în piatră de la palatul lui Constantin Brâncoveanu, construit pentru fiul său în anul 1708, cea mai frumoasă sculptură din București o găsim la coloanele bisericii Mănăstirii Tuturor Sfinților, care depășește orice realizare artistică în acest domeniu din țara noastră»”⁴.

„Sfântul Antim Ivireanul, ajutat de ucenici, a sculptat ușa de lemn a bisericii mănăstirii și a pictat cele două icoane mari de lângă iconostas: icoana Tuturor Sfinților în partea dreaptă și icoana celor patru Sfinți (Alexie, Nicolae, Antim și Agata, ocrotitorii mitropolitului Antim) în partea stângă”⁵.

„Biserica mănăstirii a fost împodobită în interior și în exterior și înzestrată cu veșminte, odoare, cărți și alte obiecte de cult, iar în jurul bisericii s-au zidit chilii pentru călugări. Mănăstirea a fost înzestrată apoi cu moșii, vii, mori și alte venituri, necesare nu numai obștii monahale, ci și pentru ajutorarea celor săraci. Toate acestea s-au făcut din agoniseala mitropolitului”⁶.

¹ **Pr. Prof. Mircea Păcurariu**, *Importanța Sfântului Antim...*, p. 27.

² **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 132.

³ **Pr. Dr. Ionuț Adrian Ghibanu**, *Art. cit.*, p. 69.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mihail Iulian Stan**, *Art. cit.*, p. 288.

⁵ **Arhimandrit Mihail Stanciu**, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești...*, p. 30.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 132.

„La această mănăstire, ctitorul a înființat, pentru prima oară în Țara Românească, o bibliotecă publică de împrumut”¹.

De asemenea, „aici a fost întemeiată o școală gratuită pentru copii și de pregătire a viitorilor preoți, de doi și patru ani. Înființarea, la acea vreme, a trei școli gratuite pentru copii (la Râmnic, Câmpulung Muscel și București) era o operă unică în învățământul românesc, de aceea trebuie să recunoaștem că Antim Ivireanul este cel care a pus bazele învățământului școlar gratuit în Țara Românească”².

„Biserica Mănăstirii Tuturor Sfinților a fost sfințită de mitropolitul Antim în anul 1715”³.

„Dar mitropolitul nu s-a mulțumit numai să dea Bucureștiului unul dintre cele mai frumoase monumente de arhitectură, sculptură și pictură, ci a lăsat și unul dintre cele mai impresionante testamente, prin care rânduia, în cele mai mici amănunte, cum să fie administrate bunurile mănăstirii și cum să se organizeze o frumoasă operă de asistență socială din veniturile ei. Redăm, în rezumat, principalele dispoziții ale Așezământului. Prin capitolul 1 ctitorul rânduia ca mănăstirea «să fie nestăpânită de nimeni, nici de domnul țării, nici de mitropolit, nici de vreunul dintre boieri». Prin capitolul 6 venea în ajutorul copiilor săraci, dornici să învețe carte, rânduind ca tot din patru în patru ani să fie întreținuți câte trei copii săraci, între 10 și 15 ani, cărora să li se dea șase bani pe zi pentru mâncare și îmbrăcăminte la Paști. Unul din preoții mănăstirii era îndatorat «să-i învețe carte și alte rânduieli ale bisericii», în românește și slavonește. Cei care doreau să devină preoți trebuiau să stea în mănăstire patru ani, ceilalți doar doi. Mitropolitul dispunea, de asemenea, ca acești tineri, când vor dori să se însoare, să primească de la mănăstire

¹ Cristian Crișan, *Art. cit.*, p. 349.

² Vasile Mureșan, *Art. cit.*, p. 430.

³ Cristian Crișan, *Art. cit.*, p. 348.

un ajutor de 15 taleri, iar cei ce se vor preoți alți 13 taleri. Prin capitolele 7-11 prevedea ca mănăstirea să dea 300 de taleri pentru îngroparea oamenilor săraci, să ajute cu bani, în fiecare zi de sâmbătă și duminică, pe cei din temniță, să cumpere haine la câte trei oameni săraci și la trei fete sărace în fiecare an în Joia Mare, să dea câte 15 taleri în fiecare an, pentru măritatul unei fete sărace, să întrețină pe rând, câte trei zile, pe trei străini din altă țară când s-ar întâmpla să vină pentru prima dată la București după milostenii. În capitolul 22 îi îndatora pe starețul și pe preoții mănăstirii să-i cerceteze pe cei bolnavi, inclusiv pe țigani, «de vreme ce sunt și ei botezați în numele Sfintei Treimi și sunt creștini ca și noi». Capitolul 31 prevedea ca, în cazul înmulțirii veniturilor mănăstirii, să se dubleze rânduiala milosteniei stabilită de ctitor. Capitolul 17 se ocupa de tipografia mănăstirii, cu secțiile ei, română și greacă. Tot aici era trecut și «blestemul» aruncat de mitropolit asupra tipografului care nu și-ar pregăti ucenici, pentru ca să nu piară acest meșteșug din țară, nici să se părăsească lucrul cărților pentru folosul țării și pentru ajutorul mănăstirii”¹.

„De-a lungul vremurilor, credincioșii bucureșteni i-au atribuit acestei mănăstiri numele mitropolitului, spunându-i «Biserica sau Mănăstirea Antim», nume ce i-a rămas până azi”².

„Mitropolitul Antim Ivireanul s-a arătat și un energic apărător al intereselor Bisericii și ale neamului românesc. A dovedit acest lucru prin zelul cu care și-a apărat drepturile, ca mitropolit al Țării Românești, asupra mănăstirilor închinat Sfântului Mormânt, când patriarhul Hrisant Notara al Ierusalimului, în anul 1710, încălcându-și atribuțiile canonice, le-a cerut călugărilor greci din acele mănăstiri să se considere

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 132-133.

² **Ibidem**, p. 132.

legați direct de Patriarhia Ierusalimului și să nu-l mai pomenească la slujbe pe ierarhul locului”¹.

„Hrisant Notara i-a scris în acest sens patriarhului ecumenic Atanasie al V-lea (1709-1711), și, motivând un așa-zis obicei vechi, împământenit în Moldova și Țara Românească, a pretins ca numeroasele mănăstiri și biserici de aici, închinat Sfântului Mormânt, să fie sub stăpânirea sa și în ele să fie pomenit, exclusiv, numele său, pretenție căreia patriarhul ecumenic i-a răspuns pozitiv, acordându-i lui Hrisant aceste prerogative exagerate, împreună cu dreptul de a numi și de a înlătura egumeni din aceste mănăstiri și de a nu mai fi pomenit în ele și episcopul locului”².

În urma acestui răspuns, „patriarhul Hrisant se considera deplin stăpânitor al mănăstirilor din Țara Românească închinat Sfântului Mormânt, atât în treburile administrative, cât și în cele religioase”³. „De aici rezultă că ambițiosul patriarh al Ierusalimului începuse să considere mănăstirile închinat Sfântului Mormânt nu ca un izvor de venituri limitat de dorința ctitorilor, ci ca pe niște proprietăți personale ce i se cuveneau de drept și pe care le putea exploata nemijlocit și fără nicio limită”⁴.

„Pretențiile abuzive și cu totul anti-canonice ale lui Hrisant, precum și răspunsul patriarhului ecumenic, au stârnit, pe bună dreptate, indignarea și revolta lui Antim Ivireanul, care dorind să restabilească ordinea în Biserica din Țara Românească, i-a scris la rândul său patriarhului ecumenic Atanasie al V-lea, epistola

¹ **Ibidem**, p. 134.

² **Marius Sabău**, *Art. cit.*, pp. 442-443.

³ **Pr. Ion Ionescu**, *Câteva aspecte din viața și opera lui Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească”, volumul II, Editura Basilica, București, 2016, p. 27.

⁴ **Cristian Crișan**, *Art. cit.*, p. 344.

sa fiind nu numai o dovadă a indignării sale, ci și un document mărturie a curajului și a demnității sale”¹.

„Cu acest prilej, mitropolitul Antim a respins pretențiile neîntemeiate ale lui Hrisant, cărora le-a contrapus canoanele Sinoadelor Ecumenice, ale Sfântului Vasile cel Mare și legislația împăratului Justinian, dovedind că le cunoștea foarte bine și cerând intervenția patriarhului ecumenic în această problemă”².

„Patriarhul de la Constantinopol a trebuit să recunoască justetea și solida întemeiere canonică a argumentelor mitropolitului Țării Românești și să renunțe la hotărârea anterioară, prin care îi oferea patriarhului Hrisant privilegii nejustificate”³.

„Atitudinea lui Antim Ivireanul, după cum arăta Nicolae Iorga, are și un rol național. El era apărătorul independenței bisericești a țărilor noastre. «Niciodată, subliniază Nicolae Iorga, nu i s-a vorbit în această formă unui patriarh de către un mitropolit român. Aceasta este una dintre cele mai splendide piese ale rezistenței pe care Biserica noastră a opus-o tuturor încercărilor». În același timp, în atitudinea mitropolitului Antim trebuie să recunoaștem și prima mare acțiune pentru afirmarea autonomiei Bisericii din Țara Românească”⁴.

În urma bătăliei de la Stănilești, pe Prut, din 7 iulie 1711, în care oastea otomană a obținut o înfrângere rapidă asupra trupelor țariste, aflate sub comanda lui Petru cel Mare, cărora li se alăturase și oastea Moldovei, în frunte cu domnitorul Dimitrie Cantemir, turcii și-au pierdut și ultima brumă de încredere în domnitorii moldoveni, de aceea l-au trimis în Moldova pe primul domnitor fanariot, Nicolae Mavrocordat,

¹ **Marius Sabău**, *Art. cit.*, p. 443.

² **Ibidem**.

³ **Ibidem**, p. 444.

⁴ **Vasile Mureșan**, *Art. cit.*, p. 435.

fiul influentului om politic de la Istanbul, dragomanul Alexandru Mavrocordat Exaporitul.

La începutul anului 1716, Ștefan Cantacuzino, domnitorul Țării Românești, a fost mazilit și chemat la Istanbul, iar în locul lui a fost numit domnitorul fanariot Nicolae Mavrocordat al Moldovei. Prin aceasta, atât în Moldova, cât și în Țara Românească, „a fost statornicit, pentru mai bine de un veac, sistemul domniilor fanariote”¹.

„Nicolae Mavrocordat a fost înscăunat ca prim domn fanariot al Țării Românești în ziua de 30 ianuarie 1716”².

„În anul 1716 a început un război între turci și austrieci. În 5 august 1716, trupele habsburgice le-au înfrânt pe cele otomane, la Petrovaradin (Novi Sad). La vestea că armatele imperiale aflate în Transilvania ar fi trecut în Țara Românească pe Valea Oltului și că se îndreaptă spre București, în ziua de 15 august 1716, Nicolae Mavrocordat a fost nevoit să plece din capitală, îndreptându-se spre Dunăre. A luat cu el și pe mitropolit și pe câțiva boieri. Ajunși la Călugăreni, Antim Ivireanul a avut o discuție aprinsă cu domnul, declarându-i că se întoarce la București pentru că nu-și poate părăsi turma. Cu toate încercările lui Nicolae Mavrocordat de a-l ține lângă el, mitropolitul s-a reîntors la București, unde a adunat mai mulți boieri, pe care i-a îndemnat să se alieze cu habsburgii, alegându-l domnitor pe marele vornic Pătrașcu Brezoianu. Între timp, s-a aflat că venirea austriecilor nu era decât un zvon, ceea ce l-a făcut pe Nicolae Mavrocordat să se reîntoarcă la București”³, „unde a ajuns în 10 septembrie 1716, fiind însoțit

¹ **Acad. Dan Berindei**, *Epoca și personalitatea domnitorului Constantin Brâncoveanu...*, p. 35.

² **Pr. Prof. Teodor Bodogae**, *Personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească”, volumul II, Editura Basilica, București, 2016, p. 21.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 135.

de o puternică armată turcească”¹. „Boierii l-au întâmpinat la locul numit «Fântâna lui Radu Vodă», iar el a pus să fie «tăiat în bucăți» Pătrașcu Brezoianu, despre care aflate că în lipsa lui fusese ales domn de potrivnicii săi”². De asemenea, Nicolae Mavrocordat a poruncit ca „boierii care au uneltit împotriva lui să fie uciși și averile să le fie confiscate”³.

„Domnitorul a trimis un sol ca să-l cheme pe mitropolit la Curte. La început ierarhul nu a vrut să dea curs invitației lui Mavrocordat, dar până la urmă a fost silit să se supună hotărârii voievodului. Când a intrat în Curtea domnească, soldații turci i-au oprit trăsura, l-au dat jos pe mitropolit și smulgându-i barba și părul și, târându-l pe jos, l-au închis într-o căsuță a curții, sub o pază riguroasă”⁴.

„Fiind acuzat că a intrat în legătură cu austriecii și că a uneltit împotriva domnitorului și a turcilor, mitropolitului i s-a cerut să-și dea demisia. Refuzând să facă acest lucru, Nicolae Mavrocordat s-a adresat patriarhului din Constantinopol, Ieremia al III-lea (1716-1726), cu solicitarea de a-l caterisi”⁵. „Pentru a satisface dorința voievodului, patriarhul ecumenic a adunat cu mare repezeală sinodul arhierilor, unsprezece la număr, și fără ca învinuitul să fie de față ca să se apere, a fost judecat și caterisit. Fără zăbavă, respectiva gramată patriarhală și sinodală a fost trimisă la București”⁶.

„În sentința de caterisire, principala acuză care i se aducea mitropolitului era aceea că s-a făcut vinovat față de Imperiul

¹ **Pr. Prof. Teodor Bodogae**, *Personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul...*, p. 22.

² **Pr. Nicolae Șerbănescu**, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 70.

³ **Pr. Prof. Teodor Bodogae**, *Personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul...*, p. 22.

⁴ **Damian P. Bogdan**, *Art. cit.*, p. 19.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 69.

⁶ **Pr. Nicolae Șerbănescu**, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 71.

Otoman și față de preaînălțatul domnitor Nicolae a toată Țara Românească”¹. De asemenea, marele ierarh era catalogat drept: „criminal, scelerat, strigoi, seducător, vrăjitor care se ocupă cu magia și cu meșteșugurile satanicești, răzvrătit și conspirator”².

„Pe baza acestor acuzații, Sfântul Antim Ivireanul a fost scos din rândul arhierieilor, urmând să fie închis pe viață în Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Muntele Sinai”³.

Cu toate că în gramata sosită de la Constantinopol „mitropolitul Antim era caterisit, rămânând simplu monah, cu numele de Antim”⁴, „la curtea lui Mavrocordat i s-a comunicat că i-a fost luată și demnitatea de călugăr, urmând să poarte numele său de mirean, Andrei. S-a trecut apoi la executarea caterisirii, fiindu-i smuls potcapul mitropolitului, în locul căruia i s-a pus pe cap o tichie roșie, după care i s-a citit sentința proclamată de Poarta Otomană, conform căreia era condamnat la închisoare pe viață în străvechea Mănăstire Sfânta Ecaterina de pe Muntele Sinai”⁵.

„Pentru a se preîntâmpina vreo răzvrătire a credincioșilor, Sfântul Antim Ivireanul a fost ridicat în miez de noapte și a pornit cu trăsura spre Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Muntele Sinai, sub paza unor soldați turci”⁶.

„Pe drum însă, spre finalul lunii septembrie 1716, conform unui ordin secret, ostașii turci l-au omorât pe Sfântul Antim Ivireanul”⁷, „aruncându-i trupul fie în râul Marița, care străbate

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 135.

² Damian P. Bogdan, *Art. cit.*, p. 19 și Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, pp. 72-73..

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 69.

⁴ Pr. Niculae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, p. 73.

⁵ Damian P. Bogdan, *Art. cit.*, p. 19.

⁶ *Acte și Tomosuri...*, p. 571.

⁷ Arhimandrit Mihail Stanciu și Profesor Academician Dr. Gabriel Ștrempel, *Art. cit.*, p. 13.

Bulgaria și se varsă în Marea Egee, fie în afluentul acestuia, Tungea, undeva în apropierea orașului Enos (dincolo de Adrianopol). Nu se cunoaște data exactă a uciderii lui. În orice caz, a avut loc după 22 septembrie 1716, căci la această dată el semna un document privitor la diferite datorii ale sale”¹. „În felul acesta, Sfântul Antim Ivireanul și-a sfârșit viața mucenicește, ca și binefăcătorul său, domnitorul Constantin Brâncoveanu”².

„Considerat cel mai de seamă mitropolit al Țării Românești din toată istoria ei, Sfântul Antim Ivireanul rămâne în memoria Bisericii noastre ca o personalitate de o complexitate rar întâlnită. Tipograf, arhitect de biserici, caligraf, sculptor, predicator fără egal, cunoscător al multor limbi străine, mitropolitul de origine georgiană s-a dovedit în același timp a fi un bun chivernisitor al Bisericii, cu spirit filantropic și aplecare spre nevoile credincioșilor pe care i-a păstorit. Ceea ce a lăsat posterității, opera sa omiletică, Didahiile, ne arată că avem în față un orator neîntrecut. Mănăstirea Antim din București, ctitoria sa, este și ea un semn al iubirii de Dumnezeu și al priceperii mitropolitului, iar testamentul scris de el mărturisește dragostea pe care o nutrea față de păstoriții săi lipsiți de cele materiale”³.

„Prin întreaga sa activitate pastorală, tipografică și predicatorială, ca episcop și mitropolit, Sfântul Antim a întruchipat pe adevăratul păstor, care-și pune sufletul pentru credincioșii săi. Viața lui a fost o întreagă jertfă de muncă și de râvnă pentru ridicarea Bisericii și luminarea credincioșilor. Deși străin de neam, el a învățat limba română în chip desăvârșit, lăsându-ne în traducerile și prefețele sale, în didahiile și în sfaturile sale duhovnicești cel mai frumos grai românesc”⁴.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 135.

² **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 69.

³ *Acte și Tomosuri...*, p. 569.

⁴ **Ibidem**, pp. 571-572.

„Sfântul Antim Ivireanul a rămas în Biserica Ortodoxă Română predicatorul exemplar, care a izbutit să transmită învățăturile de credință creștină într-un stil unic, îmbinând sensibilitatea duhovnicească și experiența adevărilor creștine cu erudiția, cu iscusința interpretării și cu persuasiunea demonstrației oratorice. Învățăturile Sfintei Scripturi, pildele înțelepților profani, exemplele din viața omului și a naturii înconjurătoare, toate se împletesc în predicile sale într-o sinteză minunată a Duhului și a Adevărului spre folosul credincioșilor creștini pe care Sfântul Antim căuta să-i împodobească duhovnicește spre dobândirea mântuirii și a frumuseților cerești”¹.

„Mitropolitul Antim Ivireanul și-a pus toate cunoștințele, râvna și priceperea în slujba Bisericii și a credincioșilor români care-l primiseră cu atâta dragoste. Tipograf, autor de lucrări originale, traducător al cărților de slujbă în românește, predicator și păstor de suflete, artist, ctitor de lăcașuri sfinte, sprijinitor al Ortodoxiei și al românilor transilvăneni, Antim Ivireanul este una dintre figurile cele mai luminoase din trecutul Bisericii și al patriei noastre”².

„Personalitate extraordinară a literaturii și a culturii noastre vechi, teolog fin și artist prolific care a desenat mult și a făcut miniaturi și viniete superbe pentru cărțile tipărite de el, tipograf iscusit, calcograf, xilograf, caligraf, pictor, sculptor, broder, arhitect, restaurator, ctitor de lăcașuri sfinte, cărturar de mare clasă, neîntrecut orator al vremii sale care ne-a lăsat adevărate bijuterii omiletice și literare, traducător, în primul rând al cărților de slujbă, fapt ce a avut ca urmare definitivarea procesului de introducere a limbii române în Biserică în locul limbilor slavonă

¹ Vasile Mureșan, *Art. cit.*, p. 433.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 69.

și greacă, mitropolitul Antim a rămas în istorie ca un ctitor de cultură și de artă”¹.

„De tipărirea cărților sale se leagă un alt mare merit al său și anume desăvârșirea procesului de românizare a slujbelor bisericești și de făurire a unei limbi liturgice românești, folosită până azi”².

„Prin activitatea sa tipografică dar și prin scrierile sale rămase posterității în manuscris, Antim Ivireanul este inițiatorul unei mișcări de reală emancipare religioasă și culturală a românilor. El rămâne un reper clar în evoluția limbii române prin tipăriturile sale, dar rămâne un reper și pentru evoluția predicii în ortodoxia românească”³.

„Cuvintele și expresiile mitropolitului Antim împodobesc de mai bine de trei veacuri nu numai gândirea credincioșilor creștini-ortodocși și slujirea liturgică în Biserica noastră națională, ci și limba română literară, cel mai cuprinzător tezaur al sufletului românesc. Deși străin de neamul românesc, dar nu străin de poporul binecredincios al lui Dumnezeu, marele cărturar și artist originar din Georgia s-a identificat cu poporul român, împrăștiindu-și zestrea lui spirituală. Acest «dulce grai românesc» l-a introdus în slujbele liturgice, căutând prin el, să facă accesibile oamenilor tainele cunoașterii și slujirii lui Dumnezeu, taine care, până la el, erau rostite numai în limbile slavonă și greacă”⁴.

„Deși era de alt neam, mitropolitul Antim și-a pus toate cunoștințele și toată priceperea în slujba Bisericii și a poporului român”⁵. „Dar strălucirea Sfântului Antim Ivireanul nu se oprește în interiorul granițelor Țării Românești. Cu ajutorul financiar

¹ Pr. Prof. Dr. Mihail Iulian Stan, *Art. cit.*, p. 283.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 136.

³ Mihai Dobocan, *Art. cit.*, p. 367.

⁴ Vasile Mureșan, *Art. cit.*, pp. 434-435.

⁵ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 136.

al Domnitorului Constantin Brâncoveanu, tipărirea de cărți în limbile popoarelor ortodoxe cucerite de turci (greci, slavi - bulgari și sârbi -, arabi, georgieni) a fost principala sa lucrare de sprijinire a Bisericii celei prigonite în spațiul din estul Europei și din Asia mică. Pentru aceasta îl putem numi, ca și pe dascălii Bisericii din veacul de aur al teologiei creștine, «stâlp al Ortodoxiei»¹. „Astfel, prin munca lui, Ortodoxia românească s-a ridicat la un prestigiu deosebit în fața celorlalte popoare ortodoxe”².

„Ca episcop și mitropolit, Antim Ivireanul a întruchipat pe adevăratul păstor, care-și pune sufletul pentru credincioșii săi. A dovedit aceasta prin cărțile sale de învățătură pentru preoți și credincioși, prin predicile sale, cu îndrumări pentru viața moral-religioasă a credincioșilor și înfierarea păcatelor vremii, prin testamentul său, unul din cele mai frumoase și mai impresionante modele ale genului, prin care lăsa întreaga agoniseală a vieții pentru opere de caritate, dar mai ales prin moartea sa cu adevărat mucenicească, îndurată pentru că îndrăznise să se ridice împotriva turcilor și a primului domnitor fanariot”³.

„Fire blândă și poetică, dar, în același timp, curajos în cuvintele și activitățile sale sociale, eruditul mitropolit Antim a împletit sfințenia și misiunea, credința și cultura, contemplația și făptuirea, într-o armonie roditoare, cum puțini au reușit, în cadrul Bisericii și a culturii române. Propovăduitor al frumuseții divine și umane, deopotrivă rugător și învățător, Sfântul Antim n-a fost indiferent la suferința și sărăcia oamenilor, arătându-se un luptător ferm împotriva nedreptăților sociale. Amprenta pe care, vreme de un sfert de veac (1691-1716), Sfântul Antim a lăsat-o prin lucrarea sa de tipograf și caligraf neobosit, traducător, cleric slujitor și predicator, păstor iubitor și artist multivalent

¹ Vasile Mureșan, *Art. cit.*, p. 435.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 136.

³ *Ibidem*.

deopotrivă, nu a putut fi ștearsă de suspiciunile, intrigile și calomniile celor care-l invidiau și care au conspirat la caterisirea lui nedreaptă și apoi chiar la uciderea lui”¹.

„Personalitate de prim rang a teologiei ortodoxe românești, Sfântul Antim Ivireanul a luminat Biserica prin cuvântul rostit și prin slujirea sa jertfelnică, fiind un adevărat model de păstor și învățător al Bisericii lui Hristos. Luminatul ierarh martir L-a slujit neîncetat pe Dumnezeu, urmărind luminarea semenilor prin învățătura ortodoxă și sensibilizarea lor față de nenumăratele frumuseți ale iubirii de Dumnezeu și de semenii. Din această perspectivă, găsim cu totul îndreptățită afirmația potrivit căreia slujirea prin cuvânt și faptă a Bisericii a reprezentat, pentru Sfântul Antim Ivireanul, măsura conștiinței sale față de Dumnezeu și față de neamul românesc”².

„În anul 1966, când Preafericitul Părinte Patriarh Justinian a socotit că trecerea a 250 de ani de la tragica moarte a mitropolitului Antim Ivireanul trebuie să fie sărbătorită în chip deosebit, s-a pornit la cercetarea împrejurărilor în care el a fost caterisit și ucis și dacă, între timp, această caterisire i-a fost ridicată. Verificările întreprinse au dovedit că până la acea dată, mitropolitul Antim nu fusese încă scos de sub o așa strașnică pedeapsă. În consecință, s-a purtat o corespondență susținută între Biserica noastră și Patriarhia Ecumenică, cu privire la ridicarea caterisirii. Rezultatul acesteia a fost reabilitarea vrednicului mitropolit Antim, făcută de Sinodul Marii Biserici a lui Hristos din Constantinopol, în ședința sa din 8 martie 1966. Două zile mai târziu, în 10 martie 1966, Sanctitatea sa Atenagora, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, vestea acest lucru la București”³.

¹ Vasile Mureșan, *Art. cit.*, p. 434.

² *Ibidem*, p. 435.

³ Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul...*, pp. 86-87.

Pentru viața curată a mitropolitului Antim Ivireanul, pentru activitatea lui de excepție și pentru sfârșitul mucenicesc, „în ședința sa din 20 iunie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a trecut pe marele ierarh în rândul sfinților”¹.

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul este pomenit în calendarul creștin în ziua de 27 septembrie.

¹ *Acte și Tomosuri...*, p. 569.

Sfânta Cuvioasă Parascheva

(14 octombrie)

„Sfânta Parascheva a trăit în secolul al X-lea”¹ sau al XI-lea.

„Aceasta s-a născut în satul Epivata din Tracia, pe țărmul Mării Marmara, în apropiere de Constantinopol, pe atunci capitala Imperiului Bizantin. Părinții ei erau oameni de neam ales și credincioși, râvnitori spre cele sfinte”². „Tatăl ei se numea Nichita, iar mama ei, probabil, Sofia”³.

„În limba greacă, termenul „paraskevi” (παρασκευή) desemnează ziua de vineri”⁴. „Sfânta Parascheva a primit acest nume de la ziua în care s-a născut”⁵.

Parascheva a avut și un frate.

„Părinții și-au crescut copiii în frica lui Dumnezeu, îndemnându-i spre deprinderea faptelor bune, dar mai ales a postului, a rugăciunii și a milosteniei”⁶.

„La vârsta de 10 ani, Parascheva a auzit în biserica satului citindu-se Evanghelia în care Domnul Hristos i-a spus unui tânăr

¹ **Episcop Ioachim Giosanu**, *Cultul Sfintei Parascheva în Ortodoxie: cercetare hagiografico-liturgică*, Editura Filocalia, Roman, 2013, p. 26.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 101.

³ **Vasile Nechita**, *Viața și minunile Preacuvioasei Parascheva povestite tinerilor*, Editura Meteor Publishing, 2015, p. 10.

⁴ *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva după versiunea arabă a Patriarhului Macarie al Antiohiei (sec. XVII)*, Editura TRINITAS, Iași, 2006, p. 9.

⁵ **Vasile Nechita**, *Op. cit.*, p. 7.

⁶ *Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2008, p. 10.

bogat: «*Dacă vrei să fii desăvârșit, du-te, vinde-ți averile, dă-le săracilor și vei avea comoară în cer; și vino de-Mi urmează Mie*» (Matei 19,21). Ieșind din biserică, fetița i-a dat hainele sale primei fete sărace pe care a întâlnit-o și s-a îmbrăcat cu hainele ei rupte”¹. „Deși a fost muștrată de părinți pentru această faptă, ea le oferea de multe ori săracilor hainele sale, fără să ia în seamă muștrarea părinților ei”².

„Într-o zi, pe când mergea împreună cu îngrijitoarea ei, Parascheva a întâlnit o fetiță îmbrăcată cu haine rupte. I s-a făcut milă de ea și a vrut să o ajute, însă fiindcă nu avea bani la ea, și-a scos cruciulița din aur pe care o purta la gât și a oferit-o fetei celei nevoiaș. Îngrijitoarea a încercat să o împiedice, spunându-i că nu este bine să-și dea de pomană crucea. Parascheva însă i-a răspuns: «Crucea ne-a învățat să fim milostivi, și cum este posibil ca această mică bijuterie să nu poată fi folosită drept milostenie și mângâiere pentru o fată care trăiește în lipsă și sărăcie într-o societate care Îl are pe Hristos drept stăpân?». Imediat i-a dat crucea fetei care, după prima clipă de surprindere, lăcrimând a binecuvântat-o cu vorbe emoționante pe binefăcătoarea ei”³.

„Altădată, într-o iarnă foarte rece, Parascheva i-a dăruit paltonul pe care-l purta unui copil care suferea de frig pe stradă”⁴.

După ce a crescut, „fiind foarte frumoasă, Parascheva a fost cerută în căsătorie de tineri care aveau o stare socială bună și înalte dregătorii, însă ea le-a refuzat propunerile”⁵.

¹ *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor*, Editura TRINITAS, Iași, 2000, pp. 29-30.

² **Preot Scarlat Porcescu**, *Cuvioasa Parascheva «de la Iași»*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 261.

³ *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 30.

⁴ **Ibidem.**

⁵ **Ibidem.**

Părinții Sfintei Parascheva au murit când aceasta era foarte tânără. „Moștenind o avere mare, împreună cu fratele ei, cei doi au împărțit-o săracilor”¹.

„Fratele Sfintei Parascheva s-a călugărit sub numele de Eftimie și a fost ales episcop de Madite”². Pentru viața lui plină de sfințenie, acesta a fost canonizat, fiind trecut în sinaxar ca Sfântul Eftimie, Izvorătorul de Mir.

Și Sfânta Parascheva a hotărât să își închine întreaga viață lui Dumnezeu, ducându-se „întâi la Constantinopol, unde a ascultat cu mult interes cuvintele de învățătură ale călugărilor și călugărițelor cu aleasă viață duhovnicească. Urmând sfaturile acestora, tânăra a părăsit capitala și s-a îndreptat spre ținutul Pontului, oprindu-se la Mănăstirea Maicii Domnului din Heraclea, unde a rămas vreme de cinci ani”³. „Aici a dus o viață de rugăciune, post și priveghere”⁴, „dormind pe o rogojină”⁵.

„Din Heraclea a plecat spre Țara Sfântă, în dorința de a-și petrece restul vieții în locurile binecuvântate de viața pământească a Mântuitorului Iisus Hristos și a Sfinților Apostoli. După ce a văzut Ierusalimul, s-a așezat într-o mănăstire de călugărițe din pustiu Iordanului, unde s-a nevoit cu postul și cu rugăciunea”⁶. „Ca așternut, Sfânta Parascheva folosea o rogojină, având o singură haină și aceasta veche și ruptă”⁷.

După o perioadă de timp petrecută în pustie, „pe când avea ca la 25 de ani, într-o noapte i-a apărut un înger în vis și i-a spus să se întoarcă în locurile natale, căci acolo se cade să-și încredințeze trupul pământului. În urma acestei vedenii,

¹ *Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva...*, p. 11.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 101.

³ **Ibidem**.

⁴ **Vasile Nechita**, *Op. cit.*, p. 15.

⁵ *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 31.

⁶ *Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva...*, p. 11.

⁷ *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 32.

Sfânta a plecat și s-a închinat în bisericile din Constantinopol¹, „după care s-a așezat în satul Kallicrateia din Tracia răsăriteană și a îngrijit de Biserica Sfinților Apostoli. A petrecut acolo doi ani, străină și necunoscută de nimeni. La vârsta de numai 27 de ani, Cuvioasa și-a dat sfântul suflet în mâinile lui Dumnezeu pe Care L-a iubit din copilărie. Trupul ei a fost înmormântat aproape de mare².

La mulți ani după mutarea din această viață a Sfintei Parascheva, „un marinăr plin de păcate a murit pe o corabie și trupul i-a fost aruncat în mare. Valurile l-au adus la țărm, iar un sihastru care viețuia acolo i-a rugat pe niște credincioși să-l îngroape după toată rânduiala creștinească³.

„În noaptea aceea Cuvioasa i s-a arătat în vis pustnicului și i-a cerut să îndepărteze trupul cel necurat al marinarului de lângă sfintele ei moaște. După ce Sfânta Parascheva i-a apărut de trei ori în vis schimnicului, acesta le-a mărturisit locuitorilor din Kallicrateia vedenia lui, iar aceștia, săpând, au găsit sfintele moaște frumos mirositoare și nestricate, pe care le-au așezat cu multă evlavie în Biserica Sfinților Apostoli, într-un frumos sicriu de lemn⁴.

După mutarea lor în biserică, moaștele Sfintei Parascheva au săvârșit numeroase minuni, iar „vestea despre acestea s-a răspândit în Tracia și în toată Peninsula Balcanică⁵, încât „nenumărați credincioși veneau zilnic să sărute sfintele moaște și să o roage pe Cuvioasa Parascheva să mijlocească la Dumnezeu pentru izbăvirea de necazurile lor⁶.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 102.

² *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 33.

³ *Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva...*, p. 13.

⁴ *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 9.

⁵ **Preot Scarlat Porcescu**, *Art. cit.*, p. 263.

⁶ *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 34.

„În perioada următoare, dar nu se știe când, Patriarhia de Constantinopol a trecut-o pe Cuvioasa Parascheva în ceata sfinților”¹.

„În 1185-1186, vlahii și bulgarii din sudul Dunării, care de aproape două secole se găseau sub dominația Imperiului Bizantin, s-au răsculat împotriva asupritorilor, sub conducerea fraților Petru și Asan, întemeind un stat nou, cunoscut sub numele de Imperiul Vlaho-Bulgar, cu capitala la Târnovo. În anul 1235 sau curând după aceea, împăratul Ioan Asan al II-lea (1218-1241) a strămutat moaștele Cuvioasei Parascheva din Kallicrateia la Târnovo”². „Istoricii afirmă că sfintele moaște au fost strămutate în ziua de 14 octombrie, care a devenit ziua de pomenire a Sfintei Parascheva”³.

„În 17 iulie 1393, sultanul Baiazid I (1389-1402) a atacat orașul Târnovo, iar pentru a fi protejate, moaștele Sfintei Parascheva au fost mutate la Vidin”⁴.

„După bătălia de la Nicopole, din 25 septembrie 1396, Bulgaria a devenit parte a Imperiului Otoman, iar moaștele Sfintei Parascheva și-au continuat peregrinările, fiind mutate, în anul 1398, de la Vidin la Belgrad”⁵.

„În 1521, după cucerirea Belgradului de către sultanul Suleiman Magnificul, moaștele Cuvioasei Parascheva au fost strămutate la Constantinopol”⁶, „unde au fost păstrate succesiv în mai multe biserici: Sfânta Maria Panmacaristos (până în 1586), Vlahserai (până în 1597), Sfântul Dumitru (până în 1601)

¹ **Preot Scarlat Porcescu**, *Art. cit.*, p. 263.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 103.

³ *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 43.

⁴ **Ibidem**, p. 44.

⁵ **Ibidem**, p. 51.

⁶ **Preot Scarlat Porcescu**, *Art. cit.*, p. 264.

și Sfântul Gheorghe din Fanar, catedrala Patriarhiei Ecumenice (până în 1641)”¹.

„După căderea Constantinopolului sub turci (29 mai 1453), pentru Patriarhia Ecumenică a început o perioadă dificilă, fiindcă popoarele ortodoxe din Balcani, aflate sub stăpânirea turcilor, plăteau tribut mare Porții Otomane, iar datoriile Patriarhiei din Constantinopol creșteau necontenit. În această situație, domnitorul moldovean Vasile Lupu (1634-1653) a achitat datoriile Patriarhiei de Ierusalim și ale Patriarhiei Ecumenice, în mai multe rânduri”².

„Ca semn de recunoștință, în mai 1641, patriarhul ecumenic Partenie I (1639-1644), împreună cu membrii Sfântului Sinod, au hotărât să-i ofere moaștele Cuvioasei Parascheva”³.

„Racla cu sfintele moaște a fost transportată cu o corabie pe Marea Neagră, fiind însoțită de trei mitropoliți greci (Ioanichie al Heracleei, Partenie al Adrianopolului și Teofan al Paleopatrei). Ajungând la Galați, apoi la Iași, moaștele au fost întâmpinate de domnitorul Vasile Lupu, de mitropolitul Varlaam și de episcopii de Roman și Huși, precum și de numeros cler și popor”⁴.

„În ziua de 13 iunie 1641, cinstitele moaște au fost așezate în biserica Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași, ctitoria domnitorului Vasile Lupu”⁵.

Sfânta Parascheva este o flacără luminoasă a întregii Ortodoxii. „Prin faptul că generații de-a rândul au cinstit-o în Bizanț, la Târnovo, în Serbia, dar și în România, se arată că Sfânta Parascheva a primit de la Dumnezeu darul de a-i aduna laolaltă pe cei de departe. Popoarele care o cinstesc pe Cuvioasa,

¹ *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva după versiunea arabă...*, p. 12.

² *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, pp. 65-66.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, pp. 103-104.

⁴ **Ibidem**, p. 104.

⁵ **Ibidem**.

se adună prin rugăciune în jurul ei, iar prin cinstirea pe care i-o aduc Sfintei, se întăresc în dreapta credință și se sfințesc în cuget și simțiri, sporind în evlavie”¹.

„Curând după descoperirea sfintelor moaște ale Sfintei Parascheva, au fost alcătuite unele lucrări despre viața și istoria moaștelor ei. Una dintre ele a fost scrisă de diaconul Vasilisc, la porunca patriarhului ecumenic Nicolae al IV-lea (1147-1151). Alta a fost alcătuită de patriarhul Eftimie al Târnovei, în a doua jumătate a veacului al XIV-lea. La doi ani de la sosirea moaștelor Sfintei Parascheva la Iași, viața ei a fost prezentată de mitropolitul Varlaam al Moldovei în Cazania lui, tipărită în 1643”².

„Cinstitele moaște ale Sfintei Parascheva au fost păstrate în Biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași până în anul 1884, când au fost mutate în paraclisul din clădirea stăreției, pentru că în acel an au început lucrările de restaurare a sfântului lăcaș ctitorit de Vasile Lupu”³.

„În noaptea de 26 spre 27 decembrie 1888, din neatenție, o lumânare din sfeșnicul de lângă racla cu moaștele Cuvioasei a rămas aprinsă. Peste noapte, sfeșnicul, care era de lemn, a ars, apoi focul s-a întins la catafalcul pe care se afla racla cu sfintele moaște, arzând mocnit toată noaptea, încât a fost prefăcut într-o grămadă de cărbuni. Din cauza căldurii nimicitoare, ferecăturile de argint ale raclei s-au topit parțial, iar capacul a fost carbonizat, însă moaștele au rămas neatinsse”⁴.

„Într-o scrisoare din 7 ianuarie 1889, adresată de un prieten episcopului Melchisedec Ștefănescu al Romanului, aflăm că toată lemnăria sicriului, de la pereți până la hainele Sfintei, a ars. Capacul s-a lăsat pe trupul Cuvioasei, fiind cuprins de flăcări,

¹ *Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva...*, p. 3.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 102.

³ **Preot Scarlat Porcescu**, *Art. cit.*, p. 267.

⁴ **Ibidem**.

încât a ars bine, fără însă a fi topit. Focul a mistuit și partea de dedesubt a raclei și a ajuns la o salteluță umplută cu bumbac, pe care erau așezate sfintele moaște. Salteluța a ars în partea de dedesubt, până la bumbac, care a fost puțin pârlit. Cu toate că jăratecul stătea pe hainele Cuvioasei Parascheva, acestea nici măcar nu miroseau a fum, iar pecețile de ceară de la veșmintele ei, care proveneau din timpul lui Vasile Lupu, nu erau topite”¹.

„Fiind ridicate din mormanul de jar, moaștele au fost așezate în racla de lemn în care au fost aduse de la Constantinopol la Iași, apoi au fost depuse în altarul paraclisului, care a rămas neatins de urgia pârjolului. Un credincios din Fălticeni, numit Lupu Botez, ajutat de alți binefăcători, a construit o nouă raclă, din lemn de chiparos, care a fost ferecată în argint. Moaștele Cuvioasei au fost așezate în această raclă și au fost strămutate în catedrala mitropolitană din Iași, a cărei slujbă de sfințire fusese săvârșită în ziua de 23 aprilie 1887, după încheierea lucrărilor de consolidare și restaurare”².

Sfânta Parascheva a săvârșit foarte multe minuni, dintre care vom aminti câteva.

„În 6 februarie 1811, în Marea Marmara bătea un vânt foarte puternic din nord, care a adus o ninsoare abundentă și a iscat o furtună năprasnică, încât mai multe corăbii s-au scufundat. Marinarii dintr-o corabie mare din insula Chios, cu trei ancore, care se găsea în portul din satul Epivata, în fața bisericii cu hramul Sfânta Parascheva, au ridicat două ancore, dar a treia, a cărei frânghie se tocise, nu au putut-o ridica. Văzând primejdia în care se aflau, corăbierii au chemat-o din toată inima în ajutor pe Cuvioasa Parascheva și, după puțin timp, Sfânta li s-a arătat la prora corabiei, îmbrăcată în negru și ținând în mâna dreaptă Sfânta Cruce. Cuvioasa le-a spus marinarilor:

¹ *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, pp. 69-70.

² **Preot Scarlat Porcescu**, *Art. cit.*, p. 267.

«Nu vă temeți, pentru că furtuna va înceta» și îndată, aceasta s-a oprit. Făcându-se dimineață, corăbierii au coborât pe mal și au intrat în biserică pentru a-I mulțumi lui Dumnezeu, iar acolo au văzut icoana Sfintei Parascheva. Proprietarul corabiei i-a spus căpitanului: «Privește la sfânta care ține crucea în mâna dreaptă, aceasta este cea care a venit azi-noapte pe corabie». «Da - a răspuns căpitanul - în mod cert ea este». Apoi amândoi s-au închinat cu lacrimi în ochi și au sărutat icoana Cuvioasei. Când a văzut icoana Sfintei Parascheva, un marinar turc de pe corabie a spus și el: «Aceasta este femeia pe care am văzut-o azi-noapte pe corabie». După ce au rostit o rugăciune, corăbierii au donat bisericii cincizeci de groși, promițând să trimită încă cinci sute»¹.

Impresionați de viața și de minunile sfinților, unii necreștini îi cinstesc și le cer ajutorul. Pavle, fostul patriarh al Serbiei, a relatat în acest sens că „în Mănăstirea Deciani din Serbia a venit un musulman și a început să se roage în fața icoanei unui sfânt. Un creștin de acolo, care îl cunoștea, l-a întrebat: «Cum de ai venit să te rogi la un sfânt de-al nostru?». Musulmanul i-a răspuns: «Sfântul nu este nici al vostru, nici al nostru, ci al lui Dumnezeu»².

„Prin anii 1950, în timpul colectivizării, părintelui Ioan E. din Bucovina i s-a cerut să-i convingă pe săteni să se înscrie în colectiv. Preotul însă a refuzat categoric, răspunzând cu fermitate: «Datoria mea este să slujesc Bunului Dumnezeu». După puțin timp, preotul a fost arestat și dus la închisoarea din Botoșani. Preoteasa Eugenia a fost dată afară din învățământ, rămânând cu doi copii sub patru ani muritori de foame. Nu după mult timp, preoteasa a primit vestea că, în curând, soțul ei va fi transferat la închisoarea de la Suceava. Speriată,

¹ **Episcop Ioachim Giosanu**, *Op. cit.*, pp. 39-40.

² *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 53.

aceasta s-a dus cu copiii la Iași și toți s-au rugat cu lacrimi la racla Sfintei Parascheva, cerându-i să-i ajute. Soția preotului și copiii s-au întors la casa parohială, care era împrejmuită cu un gard înalt, iar noaptea poarta se încuia. A doua zi, dis-de-diminează, preoteasa a văzut în curtea casei parohiale o tânără foarte frumoasă îmbrăcată modest. A întrebat-o pe unde a intrat și a chemat-o în casă. Pentru că nu a primit niciun răspuns, a plecat la bucătărie să-i aducă un pachetel cu mâncare, dar când s-a întors în curte, tânăra dispăruse. În noaptea aceea a visat-o pe Sfânta Parascheva, care semăna cu tânăra din curtea casei parohiale și aceasta i-a spus că, în dimineața următoare, ea și copiii să fie pregătiți, pentru că la ora 8 va veni cineva să-i ducă acolo unde situația părintelui va fi rezolvată. Totul s-a petrecut așa cum a spus Sfânta Parascheva, iar părintele Ioan a fost eliberat¹.

„În 28 noiembrie 1987, părintele Xenofont Grapă, care era rânduit să vegheze lângă racla Sfintei Parascheva, în catedrala mitropolitană din Iași, a observat că după un stâlp al catedralei, nu departe de racla Cuvioasei, o femeie îngenunchiată plângea în hohote. Preotul s-a apropiat de ea și a întrebat-o ce s-a întâmplat de plânge cu atâta amar. Printre lacrimi și suspine, femeia i-a zis: «Părinte, Sfânta Parascheva a săvârșit o minune cu fiica mea». Venindu-și în fire, femeia a început să povestească: «Eu sunt din Timișoara și am o fiică în vârstă de 12 ani. Aceasta s-a născut normală, a început să vorbească bine, însă la vârsta de 4 ani, dintr-un motiv necunoscut, a devenit mută. Niciun doctor nu a înțeles și nu a putut să-mi explice acest fenomen, încât, împreună cu soțul meu, am umblat peste tot cu ea, însă fără niciun rezultat. Fiind oameni cu frica lui Dumnezeu, am venit de mai multe ori la Iași, pentru a ne ruga Sfintei Parascheva. Acum două zile eu am fost în această

¹ Vasile Nechita, *Op. cit.*, pp. 142-143.

catedrală, m-am închinat la Cuvioasa, am lăsat un pomelnic, pentru a fi pomenit un an de zile și am plecat cu trenul la Timișoara. Soțul împreună cu fiica mea m-au întâmpinat la gară. În momentul în care fiica mea, care este mută de la vârsta de 4 ani, s-a desprins de lângă tatăl ei și a alergat către mine, a strigat cu un glas ca de înger: «Mamă, bine ai venit!». Nu-mi venea să cred. Ne-am strâns cu toții în brațe, plângând de bucurie, pentru că am înțeles că este vorba despre o minune săvârșită de Sfânta Parascheva. Eu nu am vrut să mă mai duc acasă, ci am rămas în gară și, în ciuda oboselii, am luat trenul care tocmai se pregătea să pornească spre Iași, pentru a-i mulțumi Cuvioasei Parascheva, care i-a redat glasul ficei mele, de aceea mă aflu acum aici»¹.

„Părintele Vladimir Lukașenovici, preot la Biserica Sfânta Parascheva Kalemegdan din Belgrad, relatează și el. Cu doi ani în urmă, la biserica noastră a venit un bărbat bolnav de cancer. Acesta nu credea în Dumnezeu, dar a venit în sfântul lăcaș pentru a-și liniști soția, care era o femeie credincioasă. Preotul i-a spus bărbatului: «Încercați totuși să vă rugați, să găsiți putere, curaj și credință și beți din această apă sfințită». Apoi părintele l-a stropit pe bolnav cu agheasmă și s-a rugat pentru el. După vreo cinci-șase luni, acel bărbat s-a dus din nou în Biserica Sfânta Parascheva Kalemegdan, a îngenunchiat în fața părintelui Vladimir, i-a cuprins picioarele cu mâinile și a început să plângă. Preotul nu l-a recunoscut și l-a întrebat: «Cine sunteți? Ce ați pățit?». Bărbatul i-a răspuns: «Eu sunt cel care aveam cancer, dar m-am vindecat și acum cred în Dumnezeu». După ce a rostit aceste cuvinte, credinciosul și preotul i-au mulțumit Sfintei Parascheva pentru minunea săvârșită»².

¹ **Episcop Ioachim Giosanu**, *Op. cit.*, pp. 170-171.

² *Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor...*, p. 58.

„Sfânta Cuvioasă Parascheva este considerată, pe drept cuvânt, ocrotitoarea oraşului Iaşi şi a întregii Moldove”¹.

„În şedinţa sa din 28 februarie 1950, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât generalizarea cultului Sfintei Parascheva”², „Cuvioasa fiind cea mai populară dintre toţi sfinţii ale căror moaşte se află pe teritoriul României”³.

Sfânta Cuvioasă Parascheva este pomenită în calendarul creştin în ziua de 14 octombrie.

¹ *Viaţa, Acatistul şi Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva...*, p. 22.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinţi daco-romani...*, p. 104.

³ *Viaţa, Acatistul şi Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva...*, p. 3.

Sfântul Cuvios Mărturisitor Visarion

(21 octombrie)

„Sfântul Visarion s-a născut în anul 1714”¹ „în districtul Maidan din Bosnia. Părinții săi, Maxim și Maria”², „și-au botezat copilul cu numele de Nicolae, familia lor stabilindu-se apoi în localitatea Kostainița din Croația. Mulți istorici l-au considerat pe Nicolae a fi sârb. Mai nou s-a dovedit că era vlah din Bosnia, făcând parte din familia Ciurcea sau Tiurcia. Chiar și într-un act emis de autoritățile militare din Timișoara era numit «eremit valah»³.

Maxim și Maria au fost oameni credincioși, care și-au crescut fiul în frica lui Dumnezeu.

Tânărul Nicolae a plecat în Țara Sfântă, „iar în anul 1738 a fost călugărit în mănăstirea Sfântul Sava de lângă Ierusalim, primind numele de Visarion. A cercetat apoi mănăstirile din Muntele Athos, după care s-a stabilit în Mănăstirea Pakra din Slavonia”⁴.

În anul 1740, împărăteasa Maria Tereza a ocupat tronul habsburgic, intensificând acțiunile de trecere forțată la uniaticism a supușilor săi ortodocși. În această situație, „pentru credincioșii din Transilvania care voiau să-și păstreze credința strămoșească

¹ **Pr. Ion B. Mureșianu**, *Sfântul Visarion Mărturisitorul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 467.

² **Ibidem**, p. 466.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 70.

⁴ **Ibidem**.

a început o grea prigoană, aceștia fiind bătuți, amendați și întemnițați”¹.

Auzind despre ceea ce se întâmplă în Banat și în Transilvania, călugărul Visarion, care „știa ceva românește”², „a plecat de la Mănăstirea Pakra la Carloviț, în prima jumătate a lunii ianuarie 1744, iar după o întrevedere cu mitropolitul Arsenie Ioanovici Șacabent”³, acesta i-a dat binecuvântarea să plece în Banat și Transilvania, pentru a lucra în vederea întăririi Ortodoxiei, amenințată de uniatism. Călugărul a trecut prin Timișoara și pe la unele mănăstiri bănățene, făcând un popas mai îndelungat la Lipova, în martie 1744. În apropierea orașului a ridicat o cruce, din fața căreia predica mulțimilor de credincioși români din împrejurimi, veniți aici mai cu seamă cu prilejul târgurilor săptămânale”⁴.

Cuvântările monahului erau ascultate cu foarte mare interes, „căci până atunci, cea mai mare parte a poporului nu știuse nimic despre schimbarea credinței”⁵.

„Pentru a fi mai bine înțeles de mulțimi, cuviosul era adeseori ajutat în formularea frazelor de Dima Nino, Gavril Bistro și Gheorghe Nicola, trei comercianți aromâni stabiliți la Lipova”⁶.

„Sfântul Visarion îi îndemna pe cei care se adunau lângă cruce să nu participe la slujbele greco-catolicilor. Credincioșii i-au ascultat povețele și acolo unde nu era preot ortodox, aceștia

¹ **Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae**, *Sfântul Mucenic Oprea Nicolae din Săliște*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 451.

² **Pr. Ion B. Mureșianu**, *Art. cit.*, p. 467.

³ **Ibidem**.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 70.

⁵ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 326.

⁶ **Pr. Ion B. Mureșianu**, *Art. cit.*, p. 468.

își botezau singuri copiii, iar cununile și le făceau în ascuns, în alte sate unde era preot ortodox”¹.

„Lângă crucea ridicată de călugărul Visarion a apărut un izvor, rămas în amintirea localnicilor cu denumirea de «Izvorul Sfântului»”².

După ce monahul a plecat din Lipova, „la crucea ridicată de acesta s-au făcut adevărate pelerinaje, încât autoritățile de stat au luat măsuri, în mai multe rânduri, pentru împiedicarea lor”³. Astfel, „în mai 1745, congregația comitatului Arad a ordonat organelor din subordine să vestească în întregul comitat că vor fi aplicate 100 de lovituri de bici celor ce vor trece Mureșul la cruce, iar în caz de recidivă, pe lângă loviturile de bici, aceștia vor achita și o amendă de 12 florini”⁴.

„Părăsind Lipova, Sfântul Visarion s-a îndreptat, pe Valea Mureșului, spre Dobra (jud. Hunedoara), însoțit de un mare număr de credincioși, precum și de cei trei negustori aromâni din Lipova, Dima Nino, Gheorghe Nicola și Gavril Bistro. La Dobra a rostit în fața credincioșilor aceleași predici simple, prin care îi îndemna să nu asculte de preoții uniți, ci să rămână statornici în credința ortodoxă”⁵, iar „mulți oameni din popor s-au adunat acolo pentru a-i săruta mâinile și picioarele”⁶.

„În urma răscoalei românilor bănățeni din 1737-1739, conducerea militară din Timișoara a acceptat tacit mișcarea pașnică din 1744, de teamă că o intervenție brutală ar dezlănțui

¹ **Ieromonah Visarion Ionuț Tuderici**, *Viața și Acatistul Sfinților Visarion, Sofronie și Oprea*, ediție îngrijită de Schitul Ortodox Huta, comuna Finiș, județul Bihor, p. 12.

² **Pr. Ion B. Mureșianu**, *Art. cit.*, p. 468.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 70.

⁴ **Pr. Ion B. Mureșianu**, *Art. cit.*, p. 469.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 70.

⁶ **Pr. Ion B. Mureșianu**, *Art. cit.*, p. 470.

o nouă ridicare a maselor, limitându-se la măsuri de prevenire a tumultului”¹.

„În 12 aprilie 1744, călugărul a plecat la Deva, urmat de numeroase cete de bănațeni călări și pe jos și de câțiva cavaleriști din regimentul contelui Springer. La trecerea lui prin comitatul Hunedoarei, dregătorii locali, în majoritate calvini, i-au îndemnat pe locuitorii români să-l întâmpine pe monah cu ramuri verzi. Văzând oamenii din Deva că sfântul nu mânca nimic și nu bea nici apă decât spre seară, s-au adunat întâi cu sutele, apoi cu miile, iar el îi învăța”².

„De aici, înconjurat de mulțimi, călugărul s-a îndreptat spre Orăștie, ajungând apoi la Săliștea Sibiului. Pretutindeni era întâmpinat de mii de credincioși, se trăgeau clopotele bisericilor din satele prin care trecea, iar prin cuvintele sale îi mobiliza pe ascultători, întărindu-i în credința strămoșească. Efectul predicilor sale a fost uluitor, încât episcopul greco-catolic Inonchetie Micu relatează: «La îndemnul lui, în multe locuri poporul nu mai merge la biserică și nu mai apelează la preoții uniți, încât morții sunt îngropați fără prohod, copiii sunt botezați de unele femei bătrâne și se întâmplă și alte pagube duhovnicești de felul acesta»”³.

„Sfântul Visarion a rămas câteva zile la Săliște, unde a izbutit să întărească în legea străbună pe credincioșii din Mărginimea Sibiului, care au devenit apoi cei mai înflăcărați apărători ai Ortodoxiei”⁴.

Episcopul unit Inochentie Micu a venit la Săliște pentru a săvârși o slujbă, însă credincioșii, îndemnați de Sfântul Visarion, au refuzat să participe la serviciul religios. Atunci „episcopul a venit să-l vadă pe călugăr și, aflându-l că învăța mulțimea, i-a

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem**, pp. 470-471.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 70.

⁴ **Ibidem.**

zis: «Tu, ursule din munți, de ce îmi tulburi turma?». Monahul i-a răspuns: «Deși mă numești urs, eu nu sunt, dar tu ești lup răpitor îmbrăcat în piele de oaie care mănâncă oi». Auzind aceste cuvinte, Inochentie i-a spus sfântului că este «câine spurcat», dar îndată oamenii i-au zis lui Inochentie: «Să pleci de aici, pentru că te omorâm cu pietre și câinii te mănâncă! Să știi că nu ne scapi!». Atunci episcopul greco-catolic s-a suit în mare grabă într-o caleașcă trasă de 6 cai și a plecat la Făgăraș, înștiințând guvernul despre cele întâmplate și cerând ca monahul să fie alungat din Ardeal”¹.

„Sfântul Visarion și-a continuat drumul spre Sibiu, dar în 26 aprilie 1744, autoritățile, informate de succesul predicilor sale, au dispus arestarea lui și a celor trei negustori care îl însoțeau, întemnițându-i la Sibiu”². „De teama «mișcărilor suspecte» ale țăranilor români, care voiau să-l elibereze pe călugăr, acesta a fost mutat dintr-un loc într-altul”³.

„A doua zi, din ordinul comandantului general al Transilvaniei, contele Czernin, și în prezența episcopului Inochentie Micu, Sfântul Visarion a fost supus unui interogatoriu, în care nu a ezitat să afirme că greco-catolicii au două religii și nu o țin pe niciuna”⁴.

„Din Sibiu, Visarion a fost trimis în închisoarea din Deva, de acolo la Timișoara, la Osiek (în Croația) și la Raab (azi Győr, în Ungaria), ca, în cele din urmă, să fie închis în feroasa temniță de la Kufstein, în Munții Tirolului. Aici se crede că a și murit, ca sfânt mărturisitor pentru Ortodoxie. Cei

¹ Pr. Ion B. Mureșianu, *Art. cit.*, p. 471.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 70.

³ Ieromonah Visarion Ionuț Tuderici, *Op. cit.*, p. 11.

⁴ Pr. Ion B. Mureșianu, *Art. cit.*, p. 471.

trei însoțitori ai săi au fost întemnițați la Sibiu și Timișoara, fiind eliberați numai după un an”¹.

„Publicistul unit George Barițiu (1812-1893) a consemnat că «în cinci săptămâni, cât a durat prezența Sfântului Visarion în Banat și Ardeal, acesta a fost în stare să prefacă în ruine un edificiu, la care propaganda catolică, sprijinită cu tot zelul de curtea imperială de la Viena, lucrase peste cincizeci de ani cu perseverență de fier». Istoricul Petru Bod (1712-1769), preot reformat în părțile Alba-Iuliei, a afirmat și el: «Oriunde pătrunde faima călugărului Visarion, înveșmântată, ca de obicei, în legendă, românii se leapădă de unire. Evitând bisericile și preoții lor uniți, aceștia refuză să-și boteze și să-și îngroape copiii cu acești preoți. Ba se plâng și își exprimă părerea de rău că de atâția ani, siliți de uniți, s-au rugat și au făcut milostenii în zadar. Mânați de un zel înfocat, s-au apucat în unele locuri, dar mai ales în comitatul Hunedoarei, sa facă curățenie în biserici și, alungându-i pe preoții uniți, au săpat în jurul fundației lăcașului de cult și au scos pământul, sau aducând multă apă, au spălat fundația bisericilor»”².

„Activitatea Sfântului Visarion a declanșat o adevărată mișcare de rezistență în fața uniației în toată Transilvania, care a durat mai bine de 15 ani și în cursul căreia nenumărați preoți și credincioși au îndurat suferințe fizice și morale, iar unii au primit cununa muceniciei pentru apărarea dreptei credințe”³.

Ținând cont de viața, activitatea și sfârșitul călugărului Visarion, în ședința sa din 28 februarie 1950, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca acesta să fie trecut în rândul sfinților.

Pomenirea Sfântului Cuvios Mărturisitor Visarion se face în calendarul creștin în ziua de 21 octombrie.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 71.

² **Pr. Ion B. Mureșianu**, *Art. cit.*, pp. 473-474.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 71.

Sfântul Cuvios Mărturisitor Sofronie

(21 octombrie)

„Sfântul Cuvios Sofronie s-a născut în satul Cioara (azi Săliștea, județul Alba), la începutul secolului al XVIII-lea, în familia preotului Popovici, primind la botez numele de Stan”¹.

„Probabil a învățat carte în familie ori la vreun schit din apropiere, după care a fost hirotonit preot de mir în satul său. Rămânând văduv, s-a călugărit, probabil la Cozia, strălucita ctitorie a lui Mircea cel Bătrân”².

„În anul 1756, a ridicat un schituleț într-o pădure de lângă satul natal, în care viețuia și unde îi învăța carte, de pomană, pe vreo trei sau patru copilași”³.

„În primăvara anului 1757, primarul ungur din Vințu de Jos, însoțit de alți 12 conaționali, i-au distrus schitul și chiliile din jur, făcându-le una cu pământul. Sofronie a scăpat cu fuga, pribegind apoi prin diferite sate. Aceasta s-a petrecut în vremea în care acțiunile represive împotriva preoților și credincioșilor ortodocși din Transilvania atinseseră punctul culminant. Într-un impresionant memoriu din anul 1757, credincioșii ortodocși din această zonă declarau: «A venit vremea că ne-am dus la mormintele morților și le-am zis: Ieșiți morți din gropi, să intrăm noi de vii, că nu mai putem răbda pedepsele ce ne vin de la popii uniți

¹ **Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae**, *Cuviosul Sofronie de la Cioara*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 459.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 71.

³ **Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae**, *Cuviosul Sofronie...*, p. 459.

și de la mai-marii țării. Pe nimeni nu-i doare de noi, nici pe sași, nici pe austrieci, nici pe unguri, că au umplut toate temnițele cu români, din cauza credinței ortodoxe, și atâta ne-au prădat, venind soldații pe capul nostru, că nu știm cu ce o să plătim dările către împărăteasa»¹.

„În anul 1757, când de la Brașov până la Dobra (județul Hunedoara) poporul începuse să-i scoată din biserici pe preoții greco-catolici, luându-le cheile, Curtea din Viena ploua cu porunci, cerând să fie salvată cu orice preț lucrarea unirii, iar împărăteasa Maria Tereza solicita înfuriată ca cei 500 de preoți ortodocși din Transilvania și Banat să fie arestați și alungați din sate”².

„Văzând tulburările din Ardeal și aflându-se în război cu Prusia, în anul 1758 împărăteasa a semnat un act, prin care accepta să li se trimită românilor ortodocși un episcop. Această hotărâre trebuia ținută însă în mare taină, până când Curtea din Viena va juca și ultima ei carte: salvarea unirii cu ajutorul tunurilor și a puterii armate”³.

Răbdarea românilor din Transilvania s-a încheiat, iar „trep-tat, starea de nemulțumire generală a luat forma unei adevărate răscoale religioase, urmărind înlăturarea uniației”⁴.

„În toamna anului 1759, Cuviosul Sofronie de la Cioara a luat parte la adunarea din Apold, de sub conducerea protopopului Ioan din Săliște. Aici li s-a adus la cunoștință participanților că împărăteasa a semnat deja hotărârea prin care i se dădea fiecăruia voie să aleagă dacă vrea să rămână ortodox ori unit, lucru care se va petrece prin venirea unei comisii la fața locului și tot atunci va fi numit un episcop și pentru ortodocși. Cel dintâi anunț public

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 71.

² Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Cuviosul Sofronie...*, p. 460.

³ *Ibidem*.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 71.

despre această hotărâre l-a făcut Cuviosul Sofronie în 6 octombrie 1759, în fața credincioșilor din orașul Brad. El le-a spus că acum este momentul să fie hotărâți în privința credinței ortodoxe, îndemnându-i să ia cheile bisericii de la preoții uniți. Până în preajma Crăciunului din acel an, Sofronie a cutreierat mare parte din județul Hunedoara, ducând pretutindeni această veste bună”¹.

„Datorită acțiunilor sale, în jurul praznicului Crăciunului din anul 1759, călugărul a fost arestat și închis în satul Bobâlna, lângă Orăștie”².

„Vestea arestării lui s-a răspândit curând, încât în 13 februarie 1760, vreo 600 de oameni, împărțiți în trei cete, l-au eliberat cu ușurință, scoțându-i cătușele de la picioare”³. „De aici, Sofronie s-a îndreptat spre Munții Apuseni, unde apărarea era mai ușor de organizat. În satele din jurul orașelor Abrud și Câmpeni, monahul a fost întâmpinat de preoți și credincioși, cărora le ținea predici, prin care îi îndemna să țină «Legea Ierusalimului» și să se declare ortodocși”⁴.

„În 21 aprilie 1760, Cuviosul Sofronie, înconjurat de o mulțime de credincioși, a intrat în orașul Zlatna. Aici, călugărul a declarat că episcopul Petru Pavel Aron de la Blaj și preoții lui țin două legi, fiind niște «papistași nemțizați», pe când adevărații creștini trebuie să păstreze curată «Legea Ierusalimului», de aceea, cine vrea, este rugat să se înscrie pe o listă, care va fi predată viitorului episcop ortodox. Așa se face că toți românii din Zlatna s-au înscris și s-au declarat ortodocși, iar, întrucât preoții uniți n-au vrut să le predea cheile bisericii, oamenii au intrat pe

¹ Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Cuviosul Sofronie...*, p. 461.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 72.

³ Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Cuviosul Sofronie...*, p. 461.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 72.

fereastră, au deschis ușa lăcașului de cult și au pus un lacăt nou, încredințând cheile acestuia preotului ortodox Vartolomeu”¹.

„La adunarea pe care nobilii și dregătorii din județul Hunedoara au ținut-o la Deva, în luna mai 1760, o ceată de români le-a înfățișat o declarație cu totul deosebită de jalbele de până atunci, în care, între altele, se preciza: «Dacă vreți să obțineți ceva de la noi, sub formă de contribuție ori altă trebuință a țării, noi suntem gata la toate, dar credința nu ne-o părăsim cât timp trăim. Toate neamurile își au legea lor și au pace în legea lor, pe când noi suntem prizonieri neîncetat. De ce nu ne lăsați în pace? De ce să le dăm uniților bisericile pe care bieții de noi le-am zidit cu cheltuiala și cu mâinile noastre? Niciodată nu o vom face aceasta, atâta vreme cât mai suntem în viață! Dar să fim scurți, cinstiți domni: când va sosi episcopul ortodox și va hotărî care biserici să le fie date uniților, le vom da, până atunci însă nu, căci e păcat mare să rămână bisericile închise în acest post. Prea mult am cerut cu toată cuviința și n-am primit niciun răspuns, ca și cum niciodată n-am fi cerut nimic. Noi nu suntem vite, cum credeți domniile voastre, ci avem Biserica noastră. Lăcașurile de cult nu sunt zidite ca să rămână goale și noi nu ne vom mai închina în grajduri, ci ne vom duce la biserici. Protestăm, dar, înaintea domniilor voastre, oprindu-vă de a ne mai tulbura, până când va veni episcopul ortodox»”².

Despre această situație „au fost alarmate până și autoritățile centrale, încât, în 3 iunie 1760, în «Conferința ministerială» de la Viena, se cere arestarea și întemnițarea lui Sofronie, urmând ca apoi acesta să fie omorât. Într-adevăr, călugărul a fost arestat în biserica din Abrud, de locotenentul maghiar Halmagy, dar pe

¹ **Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae**, *Cuviosul Sofronie...*, p. 462.

² **Ibidem**, pp. 461-462.

când era să intre cu el în Zlatna, a fost atacat de vreo șapte mii de români, încât ofițerul a fost nevoit să-l elibereze”¹.

„Această strălucită biruință l-a determinat pe Sofronie să convoace, la 10-11 august 1760, o adunare de preoți și credincioși, în cadrul căreia s-au redactat memorii către împărăteasa Maria Tereza și către Guvernul transilvan, prin care cereau episcop ortodox, restituirea bisericilor și a sesiilor parohiale luate de preoții uniți, eliberarea celor închiși pentru credința ortodoxă și respectarea libertății religioase”².

„Tonul cererilor adresate dregătorilor ardeleni era mai răspicat decât până acum: «Noi, românii din Ardeal, amintim înaltului guvern că până acum am întocmit numeroase jalbe și prea puțin am fost ascultați. V-am scris și nu ne-ați crezut! Iată, acum se vede ce se va întâmpla de nu se va face după cererea și voia noastră». În altă adresă, tonul era și mai hotărât: «Pentru toate câte am suferit, să fie pedepsiți cei vinovați. Față de cei care ne-au jignit și ne jignesc în continuare nu vrem să știm de pace». Într-o solicitare alcătuită de monahul de la Cioara, acesta scria: «Eu, Călugărul Sofronie, vă cer ca toți deținuții care se găsesc în temnița din Sibiu din pricina credinței să fie aduși în fața mea, iar de nu, să știți că nu veți avea pace în țară!»”³.

„În 1760, țărani răsculați au intrat în Blaj, încât episcopul greco-catolic Petru Pavel Aron a fost silit să se refugieze la Sibiu de teama poporului”⁴.

„Datorită acestei mișcări generale românești, împărăteasa Maria Tereza și autoritățile din Transilvania au fost constrânse să dea o nouă orientare politicii lor religioase. Astfel, în 20 octombrie 1760, împărăteasa anunța, pentru prima oară, că va numi o

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 72.

² *Ibidem*.

³ Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Cuviosul Sofronie...*, pp. 463-464.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 335.

comisie care să cerceteze plângerile românilor transilvăneni, iar cei arestați pentru credință vor fi eliberați”¹.

„În urma acestei capitulări, Sofronie a început o acțiune energetică de organizare a Bisericii Ortodoxe, intitulându-se chiar vicar al Sfântului Sinod din Carloviț. În eforturile sale, călugărul era ajutat de preoții Gheorghe din Abrud, Ioan din Săliște, Rusan din Alba Iulia, de călugărul Ioanichie din Veneția de Sus (Făgăraș) și de alții. Sofronie convoca pretutindeni sinoade, adică adunări de preoți și credincioși, îndemnându-i să-și păstreze credința strămoșească”².

„Cel mai important sinod a fost cel de la Alba Iulia, din 14-18 februarie 1761. Hotărârile acestuia au fost fixate în 19 puncte și înaintate Guvernului. Între doleanțele românilor ortodocși figurau: eliberarea celor întemnițați (credinciosul Oprea Miclăuș, preoții Moise Măcinic din Sibiel, Ioan din Galeș, Ioan din Aciliu și Ioan din Sadu), încetarea persecuțiilor împotriva ortodocșilor și libertate religioasă deplină”³. „În continuare, se stabileau măsuri de organizare a Bisericii Ortodoxe și de întărire a vieții morale a preoților și a credincioșilor”⁴.

„Sinodul de la Alba Iulia este considerat punctul culminant al răscoalei lui Sofronie și unul dintre marile fapte istorice bisericești din Transilvania veacului al XVIII-lea. De altfel, întreaga mișcare condusă de Sofronie poate fi socotită ca o biruință deplină a Ortodoxiei în Ardeal, întrucât zeci de sate au părăsit uniția. Tot ce se lucrase timp de 60 de ani pentru înstrăinarea poporului de credința strămoșească era acum zdruncinat”⁵.

¹ **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 72.

² **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 335.

³ **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 72.

⁴ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 335-336.

⁵ **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 72.

„Mișcarea antiuniată s-a întins cu repeziciune în toată Transilvania, ajungând până în Maramureș și Satu Mare, unde circulau proclamații și scrisori de la Cuviosul Sofronie. Se țineau și acolo adunări populare, în care preoții și credincioșii hotărau întoarcerea la Ortodoxie, încât în anul 1761 episcopul greco-catolic rutean Manuil Olsavszky din Muncaci a fost nevoit să cerceteze satele sătmărene, ajutat de reprezentanții organelor locale de stat, pentru a impune din nou uniația”¹.

„În astfel de împrejurări, împărăteasa Maria Tereza l-a trimis în Transilvania pe generalul Nicolae Adolf von Bucow, în calitate de comandant al forțelor militare de aici. Odată cu el au fost trimise și noi unități de cavalerie și infanterie. Tot atunci a venit și episcopul ortodox sârb de la Buda, Dionisie Novacovici, primul ierarh pentru românii ortodocși din Transilvania, din 1701, de când fusese desființată străvechea Mitropolie din Alba Iulia”².

„După ce Bukow a ajuns în Transilvania, Sofronie a fost nevoit să ajungă la o înțelegere cu el, semnând chiar și o proclamație către credincioșii ortodocși”³.

În noile condiții, Cuviosul Sofronie nu a mai putut rămâne în Ardeal. „Nu se știe când anume a trecut munții în Țara Românească. Se crede că a ajuns egumen al schitului Robaia, aflat sub ascultarea Mănăstirii Argeș. De acolo, monahul urmărea viața bisericească a fraților săi din Transilvania și îi ajuta pe bejenarii nevoiți să-și părăsească locurile natale și să se stabilească în zonele sudice ale Carpaților”⁴.

„În Transilvania, din dispoziția generalului Bukow, s-a întocmit o statistică a clerului și a credincioșilor români, fie

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Ibidem.**

⁴ **Ibidem.**

ortodocși, fie uniți, precum și a bisericilor lor. Cu acest prilej, peste 500 de biserici au fost atribuite în mod abuziv greco-catolicilor; zeci de sate au fost declarate, în același mod, unite cu Roma. Tot din dispoziția generalului au fost distruse cu tunurile sau arse majoritatea dintre cele aproximativ 200 de mănăstiri și schituri care existau pe atunci în Transilvania. În urma comiterii acestei barbarii, practic, n-a mai rămas urmă de viață monahală ortodoxă în Transilvania. Din ordinul aceluiasi Bukow, au fost înființate două regimente de graniță, în care erau primiți numai greco-catolici, încât mii de credincioși ortodocși din satele din sudul Transilvaniei au fost nevoiți să-și părăsească locurile natale și să se refugieze în alte părți. În felul acesta, generalul Bukow poate fi socotit ca adevăratul întemeietor al Bisericii unite din Transilvania”¹.

„După ce s-a refugiat peste munți, Cuviosul Sofronie a mai trăit încă 20 de ani, mutându-se la Domnul în jurul vârstei de 80 de ani”².

În ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 28 februarie 1950, monahul Sofronie a fost trecut în rândul cuvioșilor mărturisitori.

Sfântul Cuvios Mărturisitor Sofronie este pomenit în calendarul creștin în ziua de 21 octombrie.

¹ **Ibidem**, p. 73.

² **Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae**, *Cuviosul Sofronie...*, p. 459.

Sfântul Mucenic Oprea

(21 octombrie)

„Mărturisorul Oprea Nicolae Miclăuș s-a născut în satul Tilișca (județul Sibiu), în anul 1712, în familia preotului Dan Miclăuș. El era primul dintre cei trei copii ai familiei”¹.

„După ce a crescut, Oprea s-a căsătorit cu Stana din familia Stănișor, mutându-se în Săliște, satul soției sale. Noii săi consăteni voiau ca Oprea să le fie preot, dar el a refuzat”².

„După mișcarea provocată de Cuviosul Visarion Sarai, dar mai ales în urma predicilor pe care acesta le-a rostit în Săliște, credincioșii de aici i-au alungat pe preoții uniți din parohia lor. Drept urmare, în primăvara anului 1745 au fost arestați trei credincioși din Săliște: Dănilă Milea, Stan Borcea și Dumitru Șteflea, care au zăcut apoi în închisoare aproape patru ani. Acest lucru a produs multă amărăciune în sufletele credincioșilor sălișteni. De aceea, în toamna anului 1748, au început noi demersuri pentru apărarea credinței lor. Ei l-au trimis atunci la Viena pe Oprea Miclăuș, pentru a cere, în numele credincioșilor din părțile Sibiului, Miercurei, Sebeșului, Orăștiei și Dobrei, deplină libertate de credință în Transilvania. Odată cu el a plecat și Ioan Oancea din Făgăraș, care ducea o plângere în numele credincioșilor din acest vechi oraș românesc. Oprea Miclăuș a prezentat acum trei memorii: lui Francisc Ștefan de Lorena, soțul Mariei Tereza, contelui Königsberg, comandantul general al trupelor imperiale din Transilvania, precum și

¹ Ieromonah Visarion Ionuț Tuderici, *Op. cit.*, p. 17.

² *Ibidem*.

lui Mihail Bestuiev-Riumin, ambasadorul la Viena al țarinei Elisabeta Petrovna a Rusiei. După ce și-au prezentat memoriile, celor doi li s-a poruncit să se întoarcă acasă, cu asigurarea că plângerile lor vor fi ascultate”¹. Cu acest prilej, Oprea Miclăuș și Ioan Oancea „au primit un act din partea împărătesei, în care se spunea că oricine are libertatea să fie ori unit, ori neunit, după cum voiește”².

„Reîntorși acasă, cei doi i-au înștiințat pe credincioși că cererile lor au fost rezolvate favorabil, fiind acordată libertate credinței ortodoxe. Din acest motiv, în preajma Crăciunului anului 1748, aproximativ o sută de țărani s-au prezentat la guvernatorul Transilvaniei, în Sibiu, cerându-i să publice hotărârea împărătesei în legătură cu libertatea de credință. Guvernatorul Haller nu a făcut acest lucru, iar după o săptămână au fost arestați Ioan Oancea (eliberat numai după doi ani) și încă un țaran, în locul lui Oprea Miclăuș, care a reușit să fugă. Câteva zile mai târziu au fost arestați opt preoți ortodocși și, în același timp, s-a pornit o acțiune de reprimare a oricărei mișcări de rezistență în satele din Mărginimea Sibiului. În acest scop, aici au fost încartiruite două companii de soldați austrieci, mai bine de un an. Purtarea lor este prezentată mișcător de preoții și credincioșii satelor respective: «Ne-au trimis două companii de austrieci care ne chinuiesc. Și dacă se îmbolnăvește un om, austriecii îi aduc pe popii cei uniți de-l cuminecă și de moare un om, iarăși aduc austriecii de-l îngroapă și pătimim de frica austriecilor și a popilor. Și dacă se naște vreun copil, aleargă popii cu austriecii de-l botează cu de-a sila. Dacă un om nu vrea să meargă cu popii cei uniți la biserică, îl amendează întâi cu cincizeci de bani, a doua oară cu câte un florin, pe care soldații merg și îi beau la cârciumă»”³.

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 73.

² Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Sfântul Mucenic Oprea...*, p. 454.

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 74.

„Într-o jalbă din anul 1749, înaintată de către Oprea Miclăuș mitropolitului sârb, Pavel Nenadovici, din Carloviț, acesta îi scria: «Noi, românii ortodocși din cinci districte ardelenesti, vrem preoți de legea noastră, căci pentru credința strămoșilor noștri suntem gata a suferi mucenicie sau izgonire din această țară, însă legea nu o vom lepăda»”¹.

„La sărbătoarea Paștilor din anul 1749, slujbașii guvernului ardelean au atârnat câte un toiag la fiecare biserică și au dat de știre că cei care nu vor cerceta lăcașul de cult în care slujeau preoții uniți vor primi câte 50 de lovituri de ciomag și o amendă de 12 florini. Cei care nu se supuneau erau aruncați în temniță, de unde nu erau eliberați decât sub jurământ că nu vor mai sluji (dacă erau preoți), iar mirenii, dacă jurau că nu se vor mai plânge nimănui despre suferințele lor”².

„Această stare de lucruri i-a făcut pe credincioșii din zona Sibiului să trimită o nouă delegație la Viena, în 1749, formată din cinci țărani: Oprea Miclăuș din Săliște, Bucur Bârsan din Gura Râului, Moga Triflea din Orlat, Coman Banu din Poiana și Constantin Petric din Jina. Ei au înaintat Curții imperiale două petiții, prin care cereau recunoașterea credinței ortodoxe. Împărăteasa Maria Tereza le-a poruncit să se întoarcă acasă, cu obligația de a avea în continuare preoți greco-catolici”³.

„Doi membri ai delegației au murit pe drumul spre casă și doi s-au reîntors în satele lor”⁴. „De teama autorităților, Oprea Miclăuș s-a așezat în satul Becicherec din Banat, alături de

¹ **Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae**, *Sfântul Mucenic Oprea...*, pp. 451-452.

² **Ibidem**, p. 453.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 74.

⁴ **Ibidem**.

niște plugari și oieri români din părțile Sibiului, mutați acolo de curând”¹, „lăsându-și soția și copiii în Ardeal”².

„Din Banat, Oprea Miclăuș a luat legătura cu locuitorii din părțile Sibiului, care-i trimiteau vești și bani, încât el a putut plăti cheltuielile cerute de agentul Orenchi din Timișoara, care compunea în limbile germană sau latină cuprinsul jalbelor destinate să ajungă în mâna împărătesei și a dregătorilor ei”³.

Nu după mult timp însă, „românii din Ardeal și Banat au fost anunțați printr-o scrisoare împărătească de faptul că nu mai au voie să apeleze la serviciile agentului Orenchi din Timișoara, care le traducea jalbele în limbi străine”⁴.

„Pentru că plângerile lor au rămas fără răspuns, la începutul anului 1752 mai mulți preoți și credincioși din Săliște și împrejurimi au întocmit un nou memoriu către Curtea din Viena, cerând episcop ortodox și deplină libertate de conștiință. Oprea Miclăuș și preotul Moise Măcinic, aflați pe atunci în Banat, au fost încredințați să ducă petiția la Viena. De data aceasta, cei doi au fost primiți în audiență de însăși împărăteasa Maria Tereza și de cancelarul Kaunitz. Oprea Miclăuș a declarat atunci că ortodocșii nu vor să mai primească preoții uniți pentru nesinceritatea lor. Acesta a afirmat cu hotărâre: «Noi cerem, pentru noi și în numele poporului încă odată: sau episcop de legea noastră sau drum liber să plecăm din țară». Dar în loc să li se dea un răspuns la memoriul pe care-l înaintaseră în numele clerului și al credincioșilor din Mărginimea Sibiului, Oprea Miclăuș și Moise Măcinic au fost arestați și aruncați în feroasa închisoare de la Kufstein”⁵.

¹ Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Sfântul Mucenic Oprea...*, p. 452.

² *Ibidem*, p. 455.

³ *Ibidem*, p. 453.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 74.

Suntem convinși de faptul că Maria Tereza a fost deranjată de „curajul și de perseverența lui Oprea Miclăuș, care cerea să se facă voia satului, iar nu a împăratului”¹.

„Știrile despre sfârșitul celor doi mărturisitori ai Ortodoxiei sunt destul de sărace. De pildă, în anul 1756 Curtea din Viena sesiza autoritățile din Transilvania că unul dintre deținuți a evadat. Nu știm care a fost, dar în mod sigur niciunul dintre ei n-a mai ajuns acasă, pentru că în anul următor, românii din regiunea Săliștei au înaintat mai multe memorii mitropolitului sârb de la Carloviț, rugându-l să intervină pentru eliberarea celor doi captivi. În sinodul convocat de Cuviosul Sofronie la Alba Iulia, din 14-18 februarie 1761, s-a cerut din nou eliberarea celor întemnițați pentru credință, între care figurau și cei doi. Poate că cel care evadase a fost prins și readus în închisoare, ori a pierit de frig și de foame în Munții Tirolului, iar cei de acasă nu știau nimic de moartea lui. În 24 iulie 1784, deci după 32 de ani de la întemnițarea celor doi, Stana, soția lui Oprea Miclăuș, îl ruga pe împăratul Iosif al II-lea (1780-1790) să-i elibereze soțul măcar acum, la bătrânețe. I s-a răspuns că în nicio temniță din Austria nu s-a aflat nici cea mai mică știre că un astfel de om ar mai fi în viață, ceea ce înseamnă că atât Oprea Miclăuș cât și preotul Moise Măcinic pieriseră în înfiorătoarea temniță habsburgică, jertfindu-și în acest fel viața pentru credința ortodoxă”².

„Pentru jertfa vieții lui, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 28 februarie 1950, l-a trecut pe credinciosul Oprea Miclăuș în rândul sfinților mucenici”³.

Sfântul Mucenic Oprea este pomenit în calendarul creștin în ziua de 21 octombrie.

¹ Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Sfântul Mucenic Oprea...*, p. 456.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 74.

³ *Ibidem*.

Sfântul Preot Mărturisitor Ioan din Galeș

(21 octombrie)

„Într-un raport din anul 1746, întocmit de Manuil Olsavszky, episcopul greco-catolic rutean de la Muncaci, care fusese trimis de autorități să cerceteze starea de spirit a românilor transilvăneni, acesta îl prezenta pe preotul Ioan din Galeș ca potrivnic al unirii cu Roma”¹.

„Părintele Ioan a fost hirotonit la București, la Râmnic ori la Carloviț, ca și ceilalți preoți ardeleni din vremea lui, întrucât pe atunci autoritățile habsburgice nu îngăduiau ca un ierarh ortodox să-și desfășoare activitatea în Transilvania”².

„În decembrie 1750, părintele Ioan, împreună cu alte cinci persoane, a alcătuit un memoriu, în numele românilor din părțile de sud ale Transilvaniei, care a fost înaintat lui Pavel Nenadovici, mitropolitul ortodox sârb din Carloviț, în care erau relatate suferințele pe care le îndurau aceștia pentru credința strămoșească”³.

„În anul 1752, cu două săptămâni înainte de Paști, preoții Ioan din Galeș și Ioan din Poiana Sibiului, împreună cu câțiva credincioși, au plecat la Becicherec, în Banat, unde se găseau preotul Moise Măcinic din Sibiel și credinciosul Oprea Miclăuș din Săliște, doi luptători neînfricați pentru Ortodoxie, pentru a le

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Preotul Mărturisitor Ioan din Galeș*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, pp. 443-444.

² **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 76.

³ **Ibidem**.

duce un memoriu al românilor din părțile de sud ale Transilvaniei, ca ei să-l prezinte apoi împărătesei Maria Tereza la Viena”¹.

„După ce s-a întors din Banat, părintele Ioan s-a aflat din nou în fruntea mișcării de apărare a Ortodoxiei”².

„La începutul lunii aprilie 1756, un oarecare Olasz Ferenc îl informa pe episcopul romano-catolic maghiar din Alba Iulia despre agitația pe care o făcea preotul Ioan din Galeș în părțile Sebeșului, Orăștiei și Hunedoarei. În 16 aprilie același an, episcopul greco-catolic Petru Pavel Aron de la Blaj înștiința guvernul despre activitatea părintelui Ioan din Galeș”³.

„Tot în aprilie 1756, preotul Ioan a adresat o notă-protest Primăriei orașului Sibiu, declarând cu demnitate că întrucât i-au trimis noaptea acasă călărași și plăieși, ca la un hoț, iar nu ca la un preot cinstit, el nu se va prezenta la închisoare, pentru că nu este un tâlhar”⁴.

„La scurt timp însă, în luna mai 1756, preotul a fost arestat și dus în lanțuri la Sibiu. Bătrânul său tată, Ioan Burborea, a înaintat o cerere autorităților, solicitând eliberarea lui din închisoare, pe cautiune, sau cel puțin să-i dezlege lanțurile, pentru a putea vedea lumina zilei. Nimeni nu a ținut cont de rugămintea tatălui îndurerat și de suferințele fiului său, preotul Ioan. Dimpotrivă, împărăteasa Maria Tereza a dat ordin ca părintele să fie dus pe ascuns în închisoarea cetății Deva, urmând să fie reținut acolo pentru tot restul vieții”⁵.

„În anul următor, Curtea din Viena a cerut autorităților transilvane să-l transfere pe părintele Ioan fie într-o fortăreață din Italia, fie în orașul austriac Graz, unde urma să fie închis

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Idem**, *Preotul Mărturisitor Ioan din Galeș...*, p. 444.

⁴ **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 77.

⁵ **Ibidem.**

până la moarte. Dintr-o corespondență ulterioară, aflăm că acesta a fost dus sub escortă militară de la Deva în Banat, iar de acolo la Graz”¹.

„În anul 1776, câțiva negustori din Brașov care au ajuns la Graz, l-au cercetat în închisoare. Părintele Ioan le-a spus că mai bine va muri acolo decât să-și trădeze credința dreptmăritoare. Se pare că după această vizită a fost mutat în închisoarea din Kufstein, unde și-au sfârșit viața și alți mucenici ai Ortodoxiei transilvane. În anul 1780, un alt deținut de acolo, călugărul sârb Ghenadie Vasici, a reușit să trimită o scrisoare Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse și țarinei Ecaterina a II-a, rugându-i să intervină la Curtea din Viena pentru eliberarea lui. Între altele, Ghenadie scria: «Aici în fortăreață este și un preot român din Transilvania, cu numele Ioan, care de 24 de ani pătimește în robie pentru credința ortodoxă». Acesta nu putea fi decât părintele Ioan din Galeș, întemnițat cu 24 de ani în urmă, în 1756”².

„Preotul Ioan din Galeș s-a stins din viață în temnița din Kufstein, departe de familia și de păstoriții săi”³.

„În ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 20 iunie 1992, preotul mărturisitor Ioan din Galeș a fost trecut în rândul sfinților”⁴.

Pomenirea Sfântului Ioan din Galeș în calendarul creștin se face în ziua de 21 octombrie.

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor

(27 octombrie)

„Sfântul Dimitrie cel Nou s-a născut într-un sat din sudul Dunării, numit Basarabov, care se găsește în apropierea orașului Ruse. Deși nu s-au păstrat prea multe mărturii scrise, în legătură cu data exactă a binecuvântatei sale nașteri, din tradiția rămasă, atât în nordul cât și în sudul Dunării, se crede că Sfântul Dimitrie ar fi văzut lumina zilei pe timpul binecredincioșilor împărați Petru și Ioniță Asan, la sfârșitul secolului al XII-lea sau la începutul veacului al XIII-lea”¹.

„Părinții Sfântului Dimitrie erau vlahi și se îndeletniceau cu agricultura și cu creșterea vitelor”². „Întrucât erau oameni săraci, nu și-au putut da copilul la învățătură, iar acesta, de mic, a fost nevoit să-și câștige el însuși cele necesare traiului”³.

Părinții Sfântului Dimitrie erau oameni credincioși, „care mergeau la biserică în duminici și sărbători, luându-și și copilul cu ei”⁴. „Atmosfera de viață autentic creștină din familie, ca și învățăturile pe care le auzea la biserică, l-au făcut pe Dimitrie să

¹ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Sfântul Dimitrie cel Nou*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 272.

² **Ibidem**.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 106.

⁴ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Art. cit.*, p. 273.

fie blând și milostiv cu toți semenii săi. Acesta postea și se ruga mereu, așa cum se cuvine unui adevărat creștin”¹.

După ce a crescut, Dimitrie a devenit păstor, „păscând ani în șir vitele țăranilor din sat, pe colinele din preajma Dunării și pe văile înverzite ale râului Lom. De tânăr, Dimitrie se îngrijea mult de cei săraci, cărora le împărțea o parte din hrana pe care o primea de la consătenii săi pentru paza vitelor”².

„Într-o zi, pe când ducea vitele la adăpat, tânărul păstor a călcat din greșeală peste cuibul unei păsărele ce se afla ascuns în iarbă și i-a omorât toți pușorii. Dimitrie a fost cuprins pe loc de un mare regret și a vărsat multe lacrimi de pocăință din această cauză, iar piciorul cu care a strivit pușorii din cuib l-a ținut desculț timp de trei ani. Vara piciorul îi sângera, fiind lovit și rănit de pietre și spini, iar în timpul iernii îi degera, chinându-l cumplit. Numai după împlinirea acestui greu canon păstorul a considerat că și-a ispășit greșeala și și-a simțit cugetul împăcat în fața lui Dumnezeu”³.

În apropierea satului Sfântului Dimitrie exista o mănăstire de călugări, pe care acesta o vizita ori de câte ori avea posibilitatea, fiind atras de modul de viață al monahilor.

Având dorința fierbinte de a-și închina întreaga viață lui Dumnezeu, tânărul Dimitrie s-a călugărit într-o mănăstire din zonă, „dedându-se postului aspru, privegherilor, rugăciunilor de toată noaptea”⁴ și împlinind ascultările din obște.

După mai mulți ani petrecuți în mănăstire, Cuviosul „s-a așezat într-o peșteră, săpată în stâncă, pe malul râului Lom. Acolo a petrecut ani în șir în post aspru, înfrânare și rugăciune, izolat cu totul de lume și chiar de ceilalți monahi. Nu se știe câți ani a

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 107.

² Ibidem, pp. 106-107.

³ Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, *Art. cit.*, p. 275.

⁴ Ibidem, p. 273.

viețuit în această peșteră și nici cum își agonisea cele necesare traiului”¹.

„Ajuns la bătrâneți binecuvântate, Sfântul Dimitrie și-a cunoscut dinainte ceasul mutării din această viață, de aceea s-a așezat între două lespezi de piatră din peșteră, ca într-un mormânt, și și-a încredințat în pace sufletul în mâinile lui Dumnezeu”².

Într-un an, în urma unor ploi abundente, apa Lomului a crescut foarte mult și a ieșit din matcă, încât a smuls din rădăcină copacii de pe maluri, a rupt podurile de peste râu și, cărând trunchiuri de copaci și bolovani, a surpat peștera unde se odihneau moaștele Sfântului Dimitrie, care au ajuns sub apă, fiind acoperite de nisip și prundiș, pentru o lungă perioadă de timp, „fără să fie atinse de stricăciune”³.

„Într-o noapte, Cuviosul Dimitrie i s-a arătat în vis unei fete din satul Basarabov care suferea de o boală grea și i-a spus că dacă părinții ei îi vor scoate trupul din apă, ea va fi tămăduită. Fata le-a relatat părinților visul și, adunându-se preoți și numeroși credincioși din sat, s-au îndreptat cu toții spre locul pe care Cuviosul îl arătase în vis acelei fete. Acolo, adeseori, trecătorii văzuseră o lumină mai presus de fire și socoteau că era îngropată o comoară, dar nu au săpat niciodată sub albia râului să vadă ce este. Căutând ei cu stăruință, au aflat cinstitul trup al Cuviosului Dimitrie întreg și neputrezit, pe care l-au dus în biserica satului. Fata bolnavă, căreia sfântul i-a apărut în vis, s-a atins de sfintele moaște și s-a vindecat pe loc”⁴.

„Între anii 1768-1774, Poarta Otomană s-a aflat în război cu Imperiul Țarist, iar armatele rusești, conduse de generalul Petru Saltikov, au trecut Dunărea și au ajuns în satul Basarabov. Pentru

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 107.

² Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, *Art. cit.*, p. 278.

³ *Ibidem*.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 107.

ca moaștele Sfântului Dimitrie să nu fie profanate de ostașii turci, musulmani, generalul a poruncit ca acestea să fie duse în Rusia. Ajungând racla la București, mitropolitul Grigorie al II-lea al Țării Românești și negustorul Dimitrie Hagi l-au rugat pe general să dăruiască moaștele Mitropoliei din București, ca o mângâiere pentru numeroasele pagube materiale și suferințe îndurate de români în cursul aceluia război și pentru faptul că Sfântul Dimitrie a fost vlah din sudul Dunării. Învoindu-se la aceasta, moaștele au fost așezate cu mare cinste în catedrala mitropolitană din București, în iulie 1774, însă generalul a trimis mâna dreaptă a sfântului la Lavra Pecersca din Kiev. În acest fel, Sfântul Dimitrie Basarabov a devenit ocrotitorul orașului București și al întregii Țări Românești”¹.

În ședința sa de lucru din 28 februarie 1950, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a hotărât generalizarea cultului Sfântului Dimitrie Basarabov în întreaga Biserică Ortodoxă Română.

Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou este pomenit în calendarul creștin în ziua de 27 octombrie.

¹ Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, *Art. cit.*, pp. 279-280 și Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 108.

**Sfinții Martiri și Mărturisitori Năsăudeni:
Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod,
Grigorie din Zagra și Vasile din Telciu**

(12 noiembrie)

Sfântul Atanasie Todoran s-a născut în jurul anului 1650, în satul Bichigiu, din județul Bistrița-Năsăud, într-o familie de țărani liberi. Acesta era înrudit cu neamul de preoți Coșbuc, din care se va naște mai târziu renumitul poet George Coșbuc.

Atanasie Todoran „era cunoscător de carte, mare lucru pe vremea aceea, când majoritatea țăranilor nu știau scrie și citi”¹.

Făcând parte dintr-o familie bună și fiind educat, tânărul Atanasie a ajuns „fruntaș în sat și colector de taxe în comunele de pe Valea Bichigiului și a Sălăuței, care aparțineau de magistratul săsesc din cetatea Bistriței”².

Viața românilor din Transilvania nu era ușoară în acea perioadă, iar locuitorii din Bistrița-Năsăud nu constituiau o excepție. Astfel, românii au cerut autorităților săsești din Bistrița permisiunea de a construi o biserică în acest oraș. Răspunsul a fost următorul: „La pretenția temerară a valahilor mahalagii de a poseda o biserică între zidurile orașului, invocăm legile țării: «Approbatæ Constitutiones», care în partea I, titlul 8, art. 1,

¹ **Macarie Marius Drăgoi**, *Un martir al Bisericii străbune: Tănase Todoran din Bichigiul Năsăudului*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 207.

² **Ioan Bunea**, *Un martir al „Legii Românești”*: Tănase Todoran din Bichigiu, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 177.

exclud pe valahi de la orice drept civic. Ei, și în afara zidurilor sunt numai vagabonzi tolerați, care niciodată nu au avut drepturi, ori vreo proprietate, fie ea de orice natură. Dacă acestei prostimi neînfrânate nu i s-a permis să aibă biserică în suburbie, cu atât mai mare greșeală ar fi să i se aprobe o biserică în oraș, căci în detrimentul purității seculare a națiunii săsești ar căpăta pofta să intre aici și în proprietatea altor case. Valahilor le este de ajuns paraclisul lor închiriat și tolerat din mahala, unde își pot celebra Liturgia cum vor; dar de proprietate, fie chiar de o palmă, nu poate fi nici vorbă, după ce fiecare dintre ei trăiește pe lângă vreun stăpân care îl rabdă pe lângă sine cât timp îi place”¹.

„Atanasie Todoran a fost soldat în armata împăratului Leopold I, vreme de 11 ani. Tot amânându-i-se lăsarea la vatră dintr-un regiment încartiruit dincolo de Viena și fiind sătul de războaiele la care luase parte, acesta a dezertat și s-a întors acasă. Urmărit de oamenii împăratului, Atanasie s-a refugiat în Munții Țibleșului, trăind ascuns. Hărțuit și acolo, și-a pierdut urma prin Țara Chioarului, unde ajunsese «domn și stăpân» Gligor Pinteă Viteazul. Acestuia i-a devenit unul dintre oamenii apropiați, un fel de căpitan de plai, pentru că avea cunoștințe și practică ostășească potrivite momentului”².

„După uciderea haiducului Pinteă, în anul 1703, Atanasie Todoran, în fruntea unei cete destul de numeroase, a apucat calea pădurilor și, pe vreme de iarnă, a trecut Carpații, cu mari greutăți și sacrificii de vieți omenești, înrolându-se în armata domnitorului moldovean Mihail Racoviță. Cu sabia în mână, din nou în războaie, la granițele mereu călcate de dușmani, a slujit în armata Moldovei timp de 13 ani, ajungând la gradul de căpitan,

¹ **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinți români: Atanasie Todoran, Vasile din Telciu, Grigorie din Zagra și Vasile din Mocod*, Ediția a doua, Editura Karuna, Bistrița, 2008, p. 83.

² **Ibidem**, pp. 49-50.

după care a fost împrăștiat de Mihail Racoviță cu douăzeci de pogoane de pământ, trei de vie și un crâng de pădure în ținutul Neamțului”¹.

După ce a fost lăsat la vatră, în anul 1717, Atanasie Todoran a rămas în Moldova „încă vreo treizeci de ani. Probabil, rămânea acolo pentru totdeauna, dacă nu ar fi primit din Transilvania vești rele despre grănicerizarea meleagurilor natale și răspândirea uniaticismului”².

Când Atanasie s-a refugiat în Moldova, în anii 1703-1704, pe drum i-a murit fiica. Cu trecerea anilor „și-a pierdut soția, iar fiul i s-a îmbolnăvit. Prin anul 1750, când s-a întors în Ardeal, bătrânul Atanasie și-a luat fiul cu el. Stăpânitorii străini nu l-au uitat și nu l-au iertat pentru faptele sale din trecut, închizându-l câțiva ani în Turnul Dogarilor din Cetatea Bistrița. După ce a fost eliberat din temniță s-a dus la Bichigiu, unde nu peste mult timp fiul i-a murit. Neexistând preot ortodox în sat, bătrânul s-a opus cu îndârjire ca fiul lui muribund să fie spovedit de către un preot greco-catolic și împărtășit cu azimă. Atanasie Todoran, născut și crescut în credința ortodoxă, în care a trăit o viață întreagă, până la vârsta de peste o sută de ani, nu înțelegea de ce acum trebuie să fie greco-catolic, de aceea și-a îngropat fiul în credința strămoșească”³.

„În primăvara anului 1761, a fost trimis în Transilvania, în calitate de comandant al trupelor de aici, generalul Nicolaus Adolf von Bukow, cu misiunea de a înăbuși orice mișcare a românilor îndreptată împotriva uniției”⁴.

¹ **Ibidem**, p. 50.

² **Ibidem**, pp. 50-51.

³ **Ibidem**, p. 51.

⁴ **Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș până în 1918*, Cluj Napoca, 1992, p. 219.

„Văzând că uniția nu progresează deloc, generalul Bukow a plănuț să-i nimicească pe toți românii din ținuturile Bistriței. Bajtay Antal József, episcop romano-catolic în Transilvania în acel timp, a consemnat în acest sens: «M-am cutremurat la propunerea Excelenței Sale, Domnului baron de Bukow, care voia să detașeze un corp de 2.000 de soldați contra districtului Bistrița pentru a-i masacra pe toți românii de acolo, fără a-i separa pe cei culpabili de cei nevinovați». Însă, în cele din urmă, generalul austriac nu și-a pus în aplicare planul său necugetat”¹.

Datorită condițiilor de trai extrem de vitrege ale românilor din Transilvania de atunci, care deși majoritari, erau doar tolerați în propria lor țară, foarte mulți dintre ei „au început să emigreze dincolo de Carpați. Astfel, doar în 1762 și 1763, 4508 familii de români s-au refugiat în Moldova și Țara Românească, cei mai mulți dintre ei din motive religioase”².

Pentru a opri acest exod masiv al românilor peste Carpați, prin care Imperiul Habsburgic pierdea o mână de lucru extrem de ieftină, precum și numeroși plătitori de impozite, „generalul Bukow a propus și împărăteasa Maria Tereza a acceptat înființarea a două regimente grănicerești, cu sediul în Făgăraș și Năsăud, care urmau să asigure paza granițelor sudice și estice ale Transilvaniei, de la Porțile de Fier până în Maramureș. Grănicerii urmau să fie scutiți de impozite, în afară de «darea capului», să fie declarați oameni liberi, deci scoși de sub ascultarea proprietarilor de pământ, urmând să primească și o anumită diurnă”³. „Înființarea acestor regimente mai avea ca scop și asigurarea triumfului greco-

¹ **Alexandru Moraru**, *Românii năsăudeni în vâltoarea veacului al XVIII-lea*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 103.

² **Vasile Tutula**, *Caracterul militar și religios al revoltei de la Salva: 10 mai 1763*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 145.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 338.

catolicismului, care nu se răspândea în popor, datorită opoziției dârze a țărănimii române ortodoxe”¹.

„Românii din Țara Năsăudului au primit cu bucurie înființarea regimentelor grănicerești, deoarece grănicerii se bucurau de anumite înlesniri și libertăți, însă mare le-a fost dezamăgirea când li s-a făcut cunoscut faptul că, cei ce doresc să intre în rândul grănicerilor trebuie să se lepede de credința străbună și să îmbrățișeze unirea cu Roma”².

„Atanasie Todoran, împreună cu alți români de vază, a tratat cu guvernul din Viena, militarizarea a 21 de comune de pe Valea Bichigiului, a Sălăuței și a Someșului Mare. Acesta a fost personal la Viena, cu ceilalți români, unde a fost încheiat tratatul cu guvernul habsburgic, primind asigurări că românii din ținutul Năsăudului vor beneficia de înlesniri, după militarizare”³.

Sfântul Atanasie a insistat ca, prin înființarea regimentului de graniță, românii să nu fie siliți să-și lepede credința ortodoxă, pentru că de ani de zile ortodocșii transilvăneni erau siliți, prin diverse mijloace, să accepte greco-catolicismul.

Militarizarea zonei Năsăudului a început în luna august 1762, când au fost trimiși ofițeri de la Viena la Năsăud, pentru a organiza regimentul de acolo. Cu acest prilej, „prin satele Poieni, Găureni, Runcu și Zagra era mare agitație și nemulțumire în rândul femeilor, pentru că soții lor erau înrolați în regimentul grăniceresc”⁴.

Cu toate că habsburgii au impus ca toți grănicerii din Transilvania să fie greco-catolici, „documentele contemporane cu evenimentele arată că această condiție nu a putut fi realizată, pentru simplul motiv că nu existau atâtea uniți în zona Năsăudului.

¹ **Alexandru Moraru**, *Art. cit.*, p. 101.

² **Ibidem**, p. 102.

³ **Ioan Bunea**, *Art. cit.*, p. 177.

⁴ **Vasile Tutula**, *Art. cit.*, p. 152.

De aceea a fost necesar să fie acceptați și români ortodocși care, de nevoie, pentru a-și ridica starea materială și socială, au părut că părăsesc credința ortodoxă și acceptă de formă unirea cu Biserica Romei. Probabil, pentru a fi pe placul Curții de la Viena, autoritățile de la Năsăud au raportat că în rândurile celor înscrși în regimentul de grăniceri sunt numai uniți”¹.

În Bichigiu „exista din vremuri străvechi o mănăstire. În anul 1762, această mănăstire a fost incendiată și demolată de către oamenii episcopului greco-catolic Petru Pavel Aron și ai generalului Bukow, care au pus în aplicare «Ordinul Măritei Comisii Imperiale», din anul 1761, care avea următorul conținut: «Mănăstirile ortodoxe de lemn din Transilvania să fie arse pretutindeni, cele de piatră să fie distruse, iar dacă cineva s-ar opune în mod temerar, să fie pedepsit negreșit prin moartea prin spânzurătoare sau prin pierderea capului”².

În anul 1763, episcopul unit Petru Pavel Aron a vizitat mai multe sate din zona Năsăudului, pentru a impulsiona răspândirea uniatismlui. „În 4 mai 1763, episcopul a ajuns în Bichigiu, însă credincioșii, ascultând de bătrânul Atanasie Todoran, nu l-au lăsat să intre în biserica satului decât a doua zi, când acesta a fost însoțit de garda militară, care a pătruns cu armele în biserică”³.

„Aversiunea românilor ortodocși față de episcopul unit Petru Pavel Aron era foarte mare. Astfel, la Zagra, după ce acesta a ieșit din biserică, femeile l-au urmărit până la casa în care locuia, adresându-i cuvinte jignitoare, strigându-i că vor să se lepede de unirea de care le este greață. La Domnești, episcopul

¹ **Dorel Man**, *Pilda unei jertfe pentru neam și credința strămoșească*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 200.

² **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, pp. 22-23.

³ **Ibidem**, p. 26.

a găsit biserica închisă și preotul greco-catolic alungat, iar copiii din sat aruncau în el, de după garduri, cu ouă clocite”¹.

„În 10 mai 1763, generalul Bukow cu o mare suită, din care nu lipsea nici episcopul unit de la Blaj, Petru Pavel Aron, a făcut o inspecție Regimentului 2 de grăniceri, care era așezat pe platoul zis «Mocirlă», de la Salva. Cu acel prilej urmau să fie sfințite drapelele și să se depună jurământul de credință față de Imperiul Habsburgic”².

„Abia trecuse un an și, cei care au terorizat și alungat călugării, apoi au demolat străvechea mănăstire din Bichigiu, au venit să le ceară localnicilor români ortodocși jurământ militar într-o altă credință, străină lor, în numele căreia le fusese demolată mănăstirea”³.

„Pe platoul numit «Mocirlă» se găseau 3.000 de recruți și evident o mulțime formată din familiile militarilor și a altor curioși, deci multe mii de români”⁴.

În cadrul ceremoniei s-a dat citire jurământului militar. „Dar mare a fost uimirea și contrarierea asistenței când, din rândul cavaleriei grănicerești, a ieșit călare Atanasie Todoran din Bichigiu, în vârstă de peste o sută de ani, care s-a adresat recruților: «De doi ani noi suntem grăniceri și încă n-am primit niciun act de la înalta împărăteasă că suntem oameni liberi. Ne-au trecut iobagi, plătim dări, prestăm serviciul militar, copiii noștri vor merge până la marginile pământului să-și verse sângele, dar pentru ce? Ca să fim robi? Să n-avem niciun drept? Copiii noștri să fie tot proști, ori de vor învăța ceva, ori ba? Vrem vlădică de legea noastră. Altfel nu jurăm. Așa nu vom purta armele, ca și

¹ **Ibidem**, p. 24.

² **Alexandru Moraru**, *Art. cit.*, p. 104.

³ **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, p. 23.

⁴ **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, p. 52, **Dorel Man**, *Art. cit.*, p. 201 și **Vasile Tutula**, *Art. cit.*, p. 142.

credința să ne-o batjocorească. Jos armele! Alungați afară păgânii din hotarele noastre! Auziți creștini, numai atunci vom sluji, când vom vedea un act de la înălțata împărăteasă, în care vor fi întărite drepturile noastre; până atunci nu, odată cu capul. Ce promite guvernul de la Viena este nimic, sunt doar minciuni goale de azi până mâine!»¹.

„Distrugerea de către catolici a mănăstirii din Bichigiu l-a încrâncenat și revoltat așa de tare pe bătrânul bichigean”², încât „să ți se ceară să depui jurământ în fața celor care ți-au pângărit credința și Biserica, ducând-o la pierire, era prea mult, iar revolta mocnea în inimile tuturor”³. „Atanasie Todoran s-a făcut doar purtătorul de cuvânt al satelor din zonă”⁴. „Vârsta patriarhală și prestigiul său imens au făcut ca vorbele lui să fie ascultate cu sfințenie de mulțime”⁵, „având un mare impact asupra lor”⁶.

„Urmarea acestui discurs neașteptat și extrem de îndrăzneț a fost pe măsură: toți românii recrutați în trupele ce urmau să depună jurământul și-au trântit cu zgomot armele la pământ, încât acesta s-a cutremurat, apoi le-au ridicat și cu hotărâre nestrămutată i-au somat pe ofițeri să părăsească de îndată teritoriul regimentului”⁷.

„De asemenea, recruții au început să vocifereze în gura mare că ei nu înțeleg să fie soldați, dar să plătească în același

¹ **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, p. 52, **Macarie Marius Drăgoi**, *Art. cit.*, p. 205, **Alexandru Moraru**, *Art. cit.*, p. 104 și **Vasile Tutula**, *Art. cit.*, p. 143.

² **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, p. 10.

³ **Ibidem**, p. 48.

⁴ **Nicolae Edroiu**, *De la Tănase (Atanasie) Todoran la Horea, Cloșca și Crișan*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 210.

⁵ **Dorel Man**, *Art. cit.*, p. 202.

⁶ **Macarie Marius Drăgoi**, *Art. cit.*, p. 206.

⁷ **Dorel Man**, *Art. cit.*, p. 201.

timp dajdii și biruri ca și iobagii, ba să-și piardă încă și legea strămoșească”¹.

În acel moment, „Atanasie Todoran s-a dus la episcopul greco-catolic Petru Pavel Aron și l-a întrebat: «Fătul meu, de unde ești?». Acesta i-a răspuns: «De la Blaj». Bătrânul i-a spus: «Dacă ești de la Blaj și împărăteasa ți-a dat domeniu, du-te acolo și stai liniștit, nu ne tulbura pe noi în credința noastră». După aceea l-a luat pe episcop de mână și l-a condus o bucată de drum, ca să nu năvălească asupra lui mulțimea tulburată”².

„S-a încercat potolirea spiritelor de către generalul Bukow, de către protopopul unit al Năsăudului și de către doi dragoni, veniți de la Năsăud, dar în zadar. Cei doi dragoni au fost bătuți și omorâți, iar protopopul Năsăudului și preotul greco-catolic Mitru din Năsăud au fost bătuți de o parte a grănicerilor. Văzând ce se întâmplă, generalul Bukow, episcopul Petru Pavel Aron și toți ofițerii au rupt-o la fugă. În timp ce alergau, servitorul cel mai devotat al lui Bukow s-a înecat în râul Someș, generalul a scăpat rănit și el și calul său, iar episcopul și-a lepădat veșmintele”³.

„După rebeliune, grănicerii au păstrat armele, însă a doua zi au dus steagurile habsburgice la Năsăud și le-au predat preotului de acolo, pentru a fi păstrate în biserică”⁴.

¹ **Alexandru Moraru**, *Art. cit.*, p. 104.

² **Flore Pop**, *Martiriul românului Tănase Todoran pentru apărarea credinței strămoșești*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 215.

³ **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, p. 52, **Vasile Tutula**, *Art. cit.*, p. 142, **Dorel Man**, *Art. cit.*, p. 201 și **Ioan Bunea**, *Art. cit.*, p. 179.

⁴ **Ioan Bunea**, *Art. cit.*, p. 179.

În urma celor întâmplate la Salva, „generalul Bukow a fost citat la Viena, pentru a da explicații, alături de guvernatorul Samuel Brukenthal de la Sibiu”¹.

„La scurt timp după aceasta a sosit în zonă o comisie aulică de la Viena și Sibiu care a făcut cercetări timp de șase luni despre cele întâmplate la Salva”². „Ancheta era îndreptată împotriva principalului autor al rebeliunii: Atanasie Todoran din Bichigiu. Acesta nu a retractat nimic și cu un curaj mucenicesc și-a asumat răspunderea pentru cele întâmplate”³.

„În urma cercetărilor efectuate s-a stabilit că grănicerii fuseseră instigați de bătrânul Atanasie Todoran și de alți români care nu puteau accepta ca ofițerii străini să le profaneze credința ortodoxă”⁴.

„În 12 noiembrie 1763, a fost făcut publică sentința comisiei aulice: Atanasie Todoran din Bichigiu să fie frânt cu roata de jos în sus, iar capul să-i fie legat de o roată, pentru că a reținut românii de la unirea cu Biserica Romei și de la înrolarea în statul militar grăniceresc și pentru că, la cererea stăruitoare a fiului său muribund, nu a acceptat ca acesta să fie împărțășit cu azimă”⁵.

„În partea a doua a sentinței se vorbește despre trei bătrâni condamnați la moarte prin spânzurătoare, precum și despre cincisprezece participanți la rebeliune, condamnați tot la moarte prin spânzurătoare, dar grațiați. În schimb, cei cincisprezece

¹ Vasile Tutula, *Art. cit.*, p. 152.

² *Ibidem*, p. 147.

³ Ioan Bunea, *Art. cit.*, p. 179.

⁴ Mircea Păcurariu, *Cuvânt înainte*, la volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 5.

⁵ Vasile Tutula, *Art. cit.*, pp. 147-148 și Dorel Man, *Art. cit.*, p. 203.

trebuiau să treacă de zece ori în sus și de zece ori în jos printre rândurile de vergi a trei sute de soldați”¹.

„Această sentință a fost confirmată de Curtea de la Viena, chiar de împărăteasa Maria Tereza, care a întărit-o cu un adaos obișnuit oricărui act tiranic, prin care se prevedea ca trupurile acestor criminali să fie lăsate neînmormântate pe locul de pierzare, ca pildă de groază pentru alții. Aceste pedepse au fost aplicate după Codul penal terezian, care era hărăzit infractorilor de drept comun”².

Execuția celor patru bărbați condamnați la moarte a avut loc pe platoul „Mocirlă”, din Salva, unde „aceștia s-au opus militarizării fără drepturi a românilor ortodocși”³.

„La executarea pedepsei, atât Atanasie Todoran, cât și confrății săi de supliciu, și-au păstrat sângele rece, declarând că nu regretă suferința morții pentru dreptate și credință, fiindcă este mai bine să-și piardă viața decât să trăiască în robie și este mai de folos să moară pentru credință, decât să se facă trădătorii ei”⁴.

În 12 noiembrie 1763, „Atanasie Todoran a fost frânt cu roata, iar Vasile din Mocod, Grigorie din Zagra și Vasile din Telciu au fost spânzurați, pentru că au îndrăznit să se opună celor care le-au profanat și distrus bisericile, atentând la valoarea cea mai de preț a românilor, care este «credința strămoșească»”⁵.

„Ultimele cuvinte ale lui Atanasie Todoran, înainte de a muri, au fost: «Români, pentru noi puncturile (cele patru puncte deosebitoare între ortodocși și catolici: azima în loc de prescură

¹ Ioan Bunea, *Art. cit.*, p. 180.

² Pr. Prof. Nicolae Feier, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, pp. 55-56.

³ *Ibidem*, p. 56.

⁴ Ioan Bunea, *Art. cit.*, p. 180.

⁵ Pr. Prof. Nicolae Feier, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, p. 18.

dospită, purgatoriul, Filioque și primatul papal) sunt moarte veșnică»¹.

„Execuția prin frângerea cu roata a Sfântului Atanasie Todoran a fost prima ordonată și executată de Habsburgi pe teritoriul Transilvaniei. Aceasta va fi urmată, peste 22 de ani, de frângerea cu roata a lui Horea și Cloșca, în 28 februarie 1785, la Alba Iulia, pe Dealul Furcilor”².

„Capetele celor executați au fost împlântate în pari și expuse la porțile caselor în care locuiseră, iar bucăți din trupurile ciopârțite au fost așezate la răscruci de drumuri”³.

Acești Sfinți Martiri și Mărturisitori Năsăudeni „vor rămâne torțe vii de lumină ale veacului al XVIII-lea, în care alți «creștini» «luminau neamul românesc ortodox din Transilvania» cu focurile puse la streașina de șindrilă a bisericilor, mănăstirilor și schiturilor noastre străvechi”⁴.

„În zilele de 23-24 octombrie 2007, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât trecerea în rândul sfinților a mucenicilor năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Telciu, Grigorie din Zagra și Vasile din Mocod, cu ziua de pomenire în 12 noiembrie”⁵, în care au fost martirizați.

Proclamarea solemnă a canonizării sfinților năsăudeni a avut loc în ziua de 11 mai 2008, pe platoul „Mocirlă”, din Salva, unde aceștia au fost martirizați.

Sfinții martiri năsăudeni sunt pomeniți în calendarul creștin în ziua de 12 noiembrie.

¹ **Ibidem**, p. 56.

² **Vasile Tutula**, *Art. cit.*, p. 148.

³ **Ioan Bunea**, *Art. cit.*, p. 180.

⁴ **Pr. Prof. Nicolae Feier**, *Sfinți români: Atanasie Todoran...*, p. 18.

⁵ **Ibidem**, p. 19.

Sfântul Cuvios Paisie de la Neamț

(15 noiembrie)

„Sfântul Paisie s-a născut în 21 decembrie 1722, fiind al unsprezecelea din cei doisprezece copii ai protoiereului Ioan Velitkovski din Poltava și ai preotesei Irina”¹, „primind la botez numele de Petru”². „După tată, acesta descindea dintr-o familie de cazaci, iar după mamă dintr-una de evrei creștinați (străbunicul său, un negustor bogat din Poltava, fiind cel care primise botezul cu întreaga familie)”³.

„Pe când Petru avea patru ani tatăl său a răposat”⁴, iar „fratele său mai mare, care era preot în Poltava și se îngrijise de educația lui, a murit când Petru avea doar 12 ani”⁵.

¹ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Cuviosul Stareț Paisie de la Neamț*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 485.

² **Arhimandrit Ciprian Zaharia**, *Contribuția românească la sinteza paisiană. Paisianismul și spiritualitatea cernicană*, articol publicat în volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996, p. 113.

³ **Dr. Dan Zamfirescu**, *Biruința unei idei*, articol publicat în volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996, p. 23.

⁴ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 485.

⁵ **Grigorie Dascăul**, *Povestire din parte a vieții Preacuviosului Părintelui nostru Paisie*, biografie publicată în volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996, p. 134, nota 1.

După ce copilul a crescut, mama lui l-a trimis la școală la Kiev. „Aici el a fost elev al școlii mănăstirești Bratska și, pentru că era foarte credincios, timpul liber și-l petrecea în bisericile orașului, cu precădere la Lavra Pecerska”¹.

Pe lângă limbile ucraineană, rusă și slavonă, „tânărul a mai învățat la Kiev latina”² și polona³.

Petru a studiat și „la Academia Teologică înființată de mitropolitul Petru Movilă al Kievului, iar în anul 1739 l-a întâlnit la Lavra Pecerska pe mitropolitul Antonie al Moldovei, care la sfârșitul războiului ruso-turc (1735-1739) se refugiase acolo. Întrucât mitropolitul Antonie săvârșea sfintele slujbe în limba română, Petru a început să cunoască, să iubească și să dorească să ajungă în Moldova”⁴. Viitorul călugăr mărturisește în acest sens: „De atunci s-a născut în inima mea o mare dragoste pentru această binecuvântată limbă, pentru poporul și țara aceasta ocrotită de Dumnezeu. Și mai mult încă s-a aprins în inima mea dorința de a deveni monah în aceste pământuri străine”⁵, fiindcă „printre cei care l-au îndemnat să se călugărească au fost monahii români din anturajul mitropolitului Antonie”⁶.

„Situția în care se afla în acea perioadă Ortodoxia rusă nu era în niciun caz înfloritoare. Viața Bisericii, dar mai ales monahismul, traversau o perioadă de criză profundă. Întâi de toate, trebuie amintite opresiunile din partea guvernului care abordase marea problemă a proprietăților funciare, legate mai ales de mănăstiri, cu o politică de restricții severe. La începutul secolului al XVIII-lea, odată cu Petru cel Mare (1682-1725), s-a pus problema suprimării totale a vieții monahale. Chiar

¹ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 485.

² **Grigorie Dascălu**, *Art. cit.*, p. 124.

³ *Acte și Tomosuri...*, p. 631.

⁴ **Preot Nicolae Feier**, *Cuviosul Ierarh Pahomie...*, p. 110.

⁵ **Dario Raccanello**, *Op. cit.*, p. 48.

⁶ **Preot Nicolae Feier**, *Cuviosul Ierarh Pahomie...*, p. 110.

dacă proiectul nu a putut fi transpus în viață, dificultățile pe care le-au avut de înfruntat monahii au fost foarte mari, mai ales pentru că în această perioadă s-a făcut simțită influența protestantă. Văzută cu ochi buni de țar, doctrina protestantă, în mod evident puțin favorabilă vieții monahale, găsisese un partizan fervent în arhiepiscopul de Pskov, Teofan Procopovici care, după ce-și făcuse studiile la Roma, nutrea o ură violentă împotriva catolicismului. Devenind unul dintre principalii consilieri ai țarului și exercitând în practică funcția de primat al Rusiei, ierarhul a încercat prin toate mijloacele să sufocă orice inițiativă care ar fi permis vreo dezvoltare oarecare a monahismului. Pe de altă parte, în zona Ucrainei era favorizat catolicismul, datorită dominației exercitate de poloni. Chiar dacă ortodocșilor care s-au opus deciziilor uniației de la Brest-Litovsk (1596) li s-a permis să-și instituie o nouă ierarhie ortodoxă stabilită la Kiev, influența catolică a continuat să joace aici un rol însemnat. Una dintre excepțiile acestei perioade de profundă criză pentru întreaga Ortodoxie rusă a fost Sfântul Dimitrie, mitropolitul Rostovului, care a reușit să promoveze o anumită înnoire duhovnicească. Mulți ucenici și adepți ai Sfântului Dimitrie, constrânși să emigreze din cauza situației dificile create de guvern, s-au refugiat în Țările Române în căutarea unor condiții mai bune. Numeroși monahi care doreau să aibă un contact mai direct și vital cu izvoarele ascetico-patristice răsăritene erau îndemnați să caute în altă parte un climat cât mai potrivit cu exigențele lor. Pe când se afla încă la Kiev, Petru a rămas foarte impresionat de întâlnirea avută cu monahul Ignatie care trăise în mănăstirile românești și dorea să se întoarcă acolo. Acest monah era în posesia multor texte patristice și era foarte familiarizat cu învățătura Sfinților Părinți. Din astfel de întâlniri, începând cu primul contact cu mitropolitul moldovean Antonie, Petru și-a dat seama că

monahismul românesc era mult mai înfloritor decât cel rusesc prin rădăcinile sale profund ancorate în tradiția patristică”¹.

Dorind să-și închine întreaga viață lui Dumnezeu, „Petru s-a dus la Mănăstirea Sfântul Nicolae din Tesmic, unde a început să se nevoiască mai mult decât ceilalți călugări, priveghind, rugându-se și postind. Astfel, luni, miercuri și vineri tânărul frate nu pune nimic în gură, marți și joi mânca doar posmagi de secară, la prânz, iar sâmbăta și duminica lua parte la masa de obște, unde servea bucate cu multă cumpătare”².

„Văzându-i nevoințele, după o perioadă de timp starețul mănăstirii l-a rasoforit pe fratele Petru, numindu-l Platon”³.

„La scurt timp însă, a început o prigoană împotriva credinței ortodoxe și a Mănăstirii Sfântul Nicolae din Tesmic, călugării de aici fiind îndemnați să treacă la uniatism. Dar pentru că niciunul nu a acceptat, biserica mănăstirii a fost închisă, iar monahii au început să se risipească. Atunci fratele Platon s-a sfătuit cu doi călugări să se ducă la Lavra Pecerska din Kiev, unde au fost bine primiți, continuându-și nevoințele ascetice”⁴.

„Acolo, Platon s-a întâlnit cu o rudenie a sa care venise să se închine la sfintele moaște și aceasta i-a relatat cât a plâns și s-a tânguit mama lui după ce a aflat că el a intrat în mănăstire, dar Dumnezeu a mângâiat-o printr-o vedenie, încât ea s-a călugărit sub numele de Iuliana într-o mănăstire de lângă Poltava, unde a și răposat”⁵.

„În jurul vârstei de douăzeci de ani Platon și-a părăsit patria”⁶ îndreptându-se spre Moldova și Țara Românească.

¹ Dario Raccanello, *Op. cit.*, pp. 48-50.

² Grigorie Dascălul, *Art. cit.*, pp. 120-121.

³ *Ibidem*, p. 121.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Dario Raccanello, *Op. cit.*, p. 22.

„Tânărul frate de mănăstire a venit în Moldova și Muntenia cu un sentiment de profund respect și iubire pentru aceste țări. Acesta era unul dintre colțurile înfloritoare ale lumii ortodoxe. În Răsăritul grecesc Ortodoxia se găsea sub jugul turcilor și prin urmare nu se putea bucura de libertate deplină. În Rusia, monahismul suferea din cauza opresiunilor guvernului. Țările Române în schimb, guvernate de domni cucernici, erau sub toate aspectele un loc prielnic pentru o existență liniștită și rodnică a monahismului ortodox, iar mănăstirile de aici mențineau contacte vii cu Orientul ortodox și cu Rusia”¹.

„Platon a mărturisit în autobiografia sa că atunci când a venit din Rusia, în diferitele schituri ale Moldovei și Țării Românești, a înțeles tainele adevăratului monahism și ascetism și a simțit mai profund efectul binefăcător al rugăciunii, că aici a cunoscut pentru prima oară Pravila bisericească după rânduiala Sfântului Munte Athos. Moldova se prezenta atunci ca unul dintre cele mai înfloritoare colțișoare ale lumii ortodoxe”².

„La venirea lui Platon în țara noastră, în anul 1742, el a găsit aici o tradiție de cărturărie neîntreruptă, instituții culturale de importanță general-răsăriteană, precum Academii Domnești, frecventate de tineri din tot sud-estul Europei, numeroși trăitori duhovnicești - mulți din propriul său neam - care făcuseră să ardă, cu lumina celei mai curate tradiții bizantine, flacăra spiritualității ortodoxe, întreținută de untdelemnul culturii patristice neîntrerupte”³.

„Între secolele XV și XVIII, tradiția culturală a cunoscut o continuitate neîntreruptă în Principatele Române. Împinsă de trupele otomane la nordul Dunării, cultura bizantină sud-slavă

¹ **Ibidem**, p. 46.

² **Preot Nicolae Feier**, *Cuviosul Ierarh Pahomie...*, pp. 107-108.

³ **Arhimandrit Ciprian Zaharia**, *Contribuția românească...*, p. 69.

a cunoscut de fapt în Țările Române o mare epocă, în care s-au putut salva și continua principalele sale elemente”¹.

„Așteptările lui Platon nu au fost dezamăgite, din moment ce acesta a afirmat că de pe buzele monahilor care l-au întâmpinat la sosirea sa în Țara Românească picura miere duhovnicească”². De asemenea, „principalii lui îndrumători duhovnicești au fost călugării din mănăstirile românești: ieroschimonahul Mihail, schimonahul Onufrie, starețul Alexa și starețul Vasile de la Poiana Mărului”³.

„Platon, împreună cu alți trei călugări, s-a așezat o vreme la Mănăstirea Dălhăuți (județul Vrancea), unde trăiau mai mulți nevoitori însemnați. Tânărul frate și-a continuat apoi drumul și a ajuns la Schitul Trăisteni. Aici, pentru întâia dată, a auzit despre pravila și rugăciunile după rânduiala Sfântului Munte, monahii ducând viață de obște, și a întâlnit câțiva pustnici care trăiau în apropierea schitului. În acest loc, Platon a făcut ascultarea la bucătărie, dedicându-se adâncirii studiului limbii române”⁴.

„La Trăisteni, Platon l-a cunoscut pe Sfântul Vasile de la Poiana Mărului, care era și el ucrainean. Întâlnirea cu starețul Vasile a însemnat pentru tânărul frate o etapă fundamentală a vieții sale și ea a lăsat impresii profunde în sufletul său. Chiar dacă Platon și-a dorit foarte mult să ajungă la Poiana Mărului, un monah pe nume Dositei l-a înștiințat despre posibilitatea ca starețul Vasile, cunoscându-l îndeaproape, să intenționeze să-l facă preot. Tânărul frate de mănăstire, care hotărâse să nu accepte niciodată o astfel de cinste, considerându-se și simțindu-se profund nevrednic pentru aceasta, s-a pus în gardă, iar când previziunile monahului Dositei s-au confirmat, Platon a refuzat

¹ **Dario Raccanello**, *Op. cit.*, p. 51.

² **Ibidem**, p. 50.

³ **Preot Nicolae Feier**, *Cuviosul Ierarh Pahomie...*, p. 110.

⁴ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 486.

categoric să-l urmeze pe Sfântul Vasile la Poiana Mărului”¹ și s-a dus la Schitul Cânu.

„Aici a făcut ascultare sub conducerea duhovnicească a schimonahului Onufrie. La acest schit tânărul frate a înțeles tainele adevăratului monahism și ascetism, simțind mai profund efectul binefăcător al rugăciunii. Aici a învățat și alte meșteșuguri manuale, pe lângă scrierea cu care se îndeletnicea zilnic”².

„După ce a petrecut aproape patru ani în schiturile din Țara Românească, unde a cules ca și albina mierea duhovnicească de la stareți, duhovnici și sihaștri, Platon s-a hotărât să meargă la Muntele Athos, pentru a-și potoli setea din izvorul cetății monahismului și a se desăvârși în viața cea întru Hristos. Însoțit de ieromonahul Trifon, el a ajuns în Sfântul Munte în 4 iulie 1746 și s-a oprit la Mănăstirea Pantocrator, unde, pe lângă călugări greci, erau și unii de origine slavă. A patra zi ieromonahul Trifon a murit, iar Platon a stat de vorbă cu mai mulți călugări, căutându-și un părinte duhovnicesc. Neaflând pe nimeni, s-a decis să locuiască singur”³, „la Chilia Chiparisa, care aparținea de Mănăstirea Pantocrator. Aici își petrecea timpul în rugăciune și în lucrul mâinilor, confecționând linguri de lemn, din vânzarea cărora își agonisea cele necesare traiului. Fratele de mănăstire era iubitor de sărăcie, încât atunci când se ducea undeva își lăsa ușa chiliei descuiată, pentru că nu avea nimeni ce să ia de acolo”⁴. „Așa au trecut patru ani, cei mai grei din viața lui monahală. Aceasta a fost o etapă de creștere duhovnicească”⁵.

„În anul 1750, el a fost cercetat de Sfântul Vasile de la Poiana Mărului. Starețul i-a arătat pericolul viețuirii în singurătate

¹ **Dario Raccanello**, *Op. cit.*, pp. 40-41.

² **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, pp. 486-487.

³ **Ibidem**, p. 487.

⁴ **Grigorie Dascălul**, *Art. cit.*, p. 122.

⁵ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 487.

și l-a sfătuit să ducă nevoița ascetică împreună cu doi sau trei frați, apoi l-a călugărit, schimbându-i numele din Platon în Paisie. Cuviosul avea atunci 28 de ani”¹.

„În curând, în Sfântul Munte a sosit monahul Visarion din Moldova și, auzind că Paisie știe limba română, a venit la el. Văzându-i viața aspră, i-a plăcut mult și l-a rugat să-l primească de ucenic. Cu timpul, în preajma lor s-au adunat alți frați și călugări dornici să fie admiși în mica lor obște. Cei dintâi au fost doi moldoveni, numiți Partenie și Chesarie, urmați de ierodiaconul Gheorghe din Ardeal. Sporind viețuitorii comunității la 12 români și 5 slavi, Sfânta Liturghie și celelalte slujbe au început să fie săvârșite în limbile română și slavonă, iar obștea avea acum nevoie de preot și duhovnic”². În această situație, „în anul 1754 ierodiaconul Gheorghe a fost hirotonit ieromonah”³.

„În 1758, Paisie a fost hirotonit ieromonah, de către episcopul Grigorie de la Athos. Întrucât obștea chiliei s-a tot mărit, ieromonahul Paisie a cerut Mănăstirii Pantocrator îngăduința de a construi în hotarele ei un schit, închinat Sfântului Ilie. Dobândind în acest sens aprobarea patriarhului ecumenic Serafim al II-lea (1757-1761), care se afla atunci în Sfântul Munte, călugării au zidit biserică din piatră, trapeză, bucătărie, arhondaric și 15 chilii, cu donații care veneau din țările ortodoxe. Schitul acesta a atras și mai mulți ucenici și astfel obștea a ajuns să numere 60 de viețuitori. Starețul Paisie a orânduit viața comunității după principiile Sfinților Părinți și «Regulile» Sfântului Vasile cel Mare, fiind renumită în întreg Muntele Athos”⁴.

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe de la Cernica și Căldărușani (1730-1806). Argumente pentru canonizare*, Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, București, 2005, p. 4.

⁴ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, pp. 487-488.

„În această perioadă s-a stabilit la schit un călugăr din București numit Macarie, care știa grecește, iar ieromonahul Paisie a început să învețe cu el această limbă”¹, „traducând sub îndrumarea lui cărți de slujbă și lucrări ale Sfinților Părinți în limba slavonă. Noaptea, starețul nu dormea mai mult de trei ore și lucra la diferite traduceri”².

„Cu trecerea vremii frații și monahii de la Schitul Sfântul Ilie s-au tot înmulțit încât nu mai încăpeau în chilii, de aceea au cerut să se mute într-o mănăstire mai mare, iar conducerea Sfântului Munte le-a aprobat să se transfere în Mănăstirea Simonopetra. Dar pentru că mănăstirea respectivă avea datorii foarte mari, iar creditorii turci le-au solicitat să-și achite obligațiile financiare, călugării au revenit la schitul de unde plecaseră”³.

„Atitudinea ostilă a turcilor pe de o parte, iar pe de alta, rivalitatea dintre greci și slavi în Sfântul Munte, l-au determinat pe Cuviosul Paisie să se gândească la reîntoarcerea în Țara Românească. Lăsând la Schitul Sfântul Ilie un număr însemnat de frați, în anul 1763 starețul a plecat din Muntele Athos cu două corăbii, în care se aflau 66 de călugări. În Muntenia îl atrăgea amintirea tinereții pe care și-o petrecuse în schiturile din munții Buzăului și hotărârea sa de a reînnoi viața obștească din ele. Cele două corăbii au trecut prin Constanstaninopol și au ajuns la Galați. După debarcare, obștea a găsit adăpost în schitul Vărzărești, din apropierea orașului Focșani”⁴.

„Starețul Paisie, împreună cu părinții români Visarion și Gheorghe, au plecat la București și i-au cerut mitropolitului Grigorie al II-lea (1760-1787) o mănăstire, dar fiind refuzați, s-au dus la Iași, unde mitropolitul Gavriil Callimachi (1760-1786) a

¹ **Grigorie Dascălul**, *Art. cit.*, p. 123.

² **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 488.

³ **Grigorie Dascălul**, *Art. cit.*, p. 125.

⁴ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 488.

aprobat ca numeroasa obște care venea din Muntele Athos să se așeze în Mănăstirea Dragomirna”¹.

„În septembrie 1763, călugării au ajuns în noua mănăstire, fiind hotărâți să se roage, să muncească și mai ales să desfășoare o bogată activitate culturală, sub îndrumarea starețului Paisie. În biserică a fost stabilită aceeași rânduială ca la Schitul Sfântul Ilie din Muntele Athos, fiind întrebuințate limbile slavonă și română. În timpul ascultărilor se păstra tăcerea, iar pe buze, rugăciunea. Starețul însuși lua parte la ascultări, pentru ca nimeni să nu fie fără o preocupare precisă”².

„Odată cu închinovierea la Dragomirna a numeroasei obști care venea din Muntele Athos, a fost stabilit un regulament care prevedea «sărăcia de bunăvoie după făgăduința chipului îngeresc, ascultarea de bunăvoie afirmată de Sfânta Scriptură și de Sfinții Părinți, mărturisirea, petrecerea până la moarte cu frații din obște și asumarea încercărilor vieții, citirea Sfintei Scripturi și a operelor Sfinților Părinți, păzirea sfintelor posturi și participarea la slujbele mănăstirii, obligația fraților de a lua zilnic parte la agapa de obște, înființarea în mănăstire a diferitelor meșteșuguri la care să lucreze frații și să-i învețe și pe cei neștiutori, precum și înființarea bolniței care să poarte de grijă bolnavilor, bătrânilor și celor neputincioși». Regulamentul menționa de asemenea: «Să nu fie numit stareț din afara mănăstirii, după cum se proceda la mănăstirile închinat Locurilor Sfinte, ci acesta să fie ales din obște, cu binecuvântarea mitropolitului»”³.

„În urma stabilirii acestor rânduieli, la Mănăstirea Dragomirna s-a format o obște asemănătoare celor din Sfântul

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem**, pp. 488-489.

³ **Ibidem**, p. 491.

Munte, care includea: români, ucraineni, ruși, bulgari, sârbi, greci și albanezi”¹.

„Cu trecerea vremii, la Dragomirna s-au adunat 350 de călugări, iar Cuviosul Paisie îi iubea pe toți, după cum a afirmat Sfântul Apostol Pavel: *«Prin credința în Iisus Hristos, toți sunteți fii ai lui Dumnezeu. Căci câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat. Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască; pentru că voi toți una sunteți în Iisus Hristos»* (Galateni 3,26-28). Pentru Sfântul Paisie nu exista român, ucrainean, rus, grec sau bulgar, ci toți erau una, fii ai starețului și fii ai ascultării”².

„Puterea de a ține la un loc oameni de atâtea firi, de atâtea nații chiar, a uimit; ea a rămas ca una dintre cele mai demne de amintit fapte ale starețului, și ca una dintre cele mai frapante note definitorii ale «paisianismului». Starețul Gheorghe de la Cernica, ucenicul său, i-a recunoscut-o ca pe o harismă specială, acordată numai lui de către Dumnezeu, și la care alții nu se pot încumeta să aspire”³.

„Fiind înconjurat de frați și călugări moldoveni, munteni și ardeleni, Cuviosul Paisie apare ca fiind ucraineanul care i-a iubit cel mai mult pe români, lucrând, din dragoste pentru Hristos, împreună cu ei la dobândirea mântuirii și a vieții veșnice, apropiind prin rugăciune cerul și pământul și adunând laolaltă neamuri diferite”⁴.

„În urma conflictului ruso-turc (1768-1774), partea de nord a Moldovei a trecut sub stăpânirea Imperiului Habsburgic. Teamă de uniție și atitudinea guvernului habsburgic, care privea

¹ **Ibidem.**

² **Grigorie Dascălul**, *Art. cit.*, pp. 126-127.

³ **Arhimandrit Ciprian Zaharia**, *Contribuția românească...*, p. 75.

⁴ **Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**, *Cuvânt înaintea* la volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996, p. 6.

cu ostilitate bisericile și mănăstirile ortodoxe, l-au determinat pe starețul Paisie ca, în ziua de 14 octombrie 1775, să se mute împreună cu călugării și frații de la Dragomirna la Mănăstirea Secu din județul Neamț. Instalându-se la Secu, starețul a organizat și aici viața obștii, care creștea mereu, prin venirea multor frați ardeleni și a unor monahi din recent desființata Arhiepiscopie de Ohrida”¹.

„Pentru că numărul călugărilor sporea întruna și chiliile erau insuficiente, Paisie l-a rugat pe domnitorul Moldovei Constantin Moruzi (1777-1782) să vină în sprijinul numeroasei obști prin ridicarea unor chilii”².

„După ce s-a sfătuit cu marii boieri și cu mitropolitul țării, voievodul, vrând să ajute obștea starețului Paisie, în loc de bani, i-a aprobat să se mute la Mănăstirea Neamț, cea mai veche vatră de sihăstrie din Moldova, care de veacuri a fost centrul vieții ei religioase și culturale, unde s-au format episcopi și mitropoliți, au existat școli de caligrafie și miniaturistică și a fost apărută credința ortodoxă. În 14 august 1779, o parte dintre călugării de la Secu, sub conducerea starețului, s-a strămutat în noua mănăstire. Prin eforturile și exemplul său personal, Paisie a reușit să întărească în această mănăstire duhul viețuirii monahale, după rânduiala Sfântului Munte. O grijă deosebită a arătat starețul față de cei săraci, bolnavi și refugiați, dar și față de credincioșii cu diferite probleme care îl căutau. Administrarea celor 48 de moșii ale mănăstirii și întreținerea sutelor de monahi necesitau muncă, și aceasta, unită cu rugăciunea, era în primul rând preocuparea starețului”³.

Cu toate că era stareț al Mănăstirii Neamț, „Cuviosul Paisie avea și grija duhovnicească a călugărilor de la Secu. Pe

¹ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, p. 489.

² Grigorie Dascăluș, *Art. cit.*, p. 128.

³ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, pp. 489-490.

parcursul întregii sale vieți, el nu a încetat niciodată să-i cerceteze pe părinții și frații din Mănăstirea Secu”¹.

Cu trecerea anilor, monahii din Mănăstirea Neamț s-au tot înmulțit, încât „obștea a ajuns să numere o mie de viețuitori de diverse naționalități, fapt care l-a făcut pe stareț să cugete că mănăstirea respectivă va deveni un centru spiritual panortodox de o iradiere unică”².

„Paisie îi iubea pe călugări, iar aceștia se strâneau în număr mare în jurul lui, fiindcă starețul voia să facă din fiecare ucenic al său un sfânt, și asta foarte repede”³.

Cuviosul Paisie a fost un mare organizator al monahismului. „Spiritul de organizare a vieții monahale a dăinuit mulți ani așa cum l-a statornicit starețul, iar rânduiala sa a fost aprobată și întărită prin hrisoave domnești”⁴, „monahismul românesc în secolul al XVIII-lea fiind cel mai viu, mai rodnic și mai elevat ca spiritualitate, dintre toate viețuirile monahale ortodoxe din acel timp”⁵.

„Activitatea desfășurată de starețul Paisie în Țările Române a avut o mare influență în Ortodoxia rusă. Sistemul stăreției practicat de el s-a răspândit în veacul al XIX-lea la un număr de 117 mănăstiri și schituri din 35 de eparhii din această țară. Protoiereul Serghie Cetferikov, biograful Sfântului Paisie, enumeră peste 200 de călugări, persoane civile, arhimandriți și episcopi care au răspândit mișcarea paisiană până în pragul primului război mondial”⁶.

„Cuviosul Paisie s-a îndeletnicit în permanență cu citirea Sfintei Scripturi și a operelor Sfinților Părinți, de aceea cunoștea

¹ **Grigorie Dascălul**, *Art. cit.*, p. 130.

² **Arhimandrit Ciprian Zaharia**, *Contribuția românească...*, p. 112.

³ **Ibidem**, p. 80.

⁴ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 491.

⁵ **Arhimandrit Ciprian Zaharia**, *Contribuția românească...*, p. 68.

⁶ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 493.

foarte multă teologie și știință duhovnicească, încât nu era altul ca el în acea vreme, starețul având oricând răspuns cu dreptă socoteală la orice problemă ar fi apărut”¹.

Sfântul Paisie a scris o carte: „Despre rugăciunea minții”, care cuprinde 6 capitole și „o combatere a învățaturii care se răspândise pe atunci în mănăstirile din Ucraina de către un monah care nega această rugăciune”², precum și propria sa autobiografie, „aceasta fiind unica autobiografie a unui sfânt din literatura hagiografică ortodoxă”³.

„Cuviosul Paisie este considerat, pe drept cuvânt, unul dintre cei dintâi scriitori asceți din veacul al XVIII-lea. Lucrările sale au fost folosite de către sfinții cărturari asceți Ignatie Briancianinov și Teofan Zăvorâtul. Ele urmăresc să-i îndrume pe credincioși la înțelegerea corectă a operelor marilor nevoitori ai Răsăritului, de aceea au fost complet străine de orice influență apuseană”⁴.

„Paisie a tradus în limba română cel mai important monument al spiritualității ortodoxe rusești: opera integrală a lui Nil Sorski (1433-1508), marele ascet și cugetător din secolul al XV-lea”⁵.

„După ce a învățat limba greacă, starețul a observat că textele patristice slavone, traduse din grecește, conțineau numeroase greșeli și echivalențe neconforme cu originalul și că unele fraze slavone nu mai erau înțelese în timpul său. Aceste constatări l-au determinat să înceapă traducerea din nou a scrierilor ascetice și patristice. Având un mare respect față de text, Paisie compara atât traducerea în limba română cu cea slavă,

¹ Grigorie Dascălul, *Art. cit.*, p. 132.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 492.

³ Arhimandrit Ciprian Zaharia, *Contribuția românească...*, pp. 112-113.

⁴ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, pp. 492-493.

⁵ Arhimandrit Ciprian Zaharia, *Contribuția românească...*, p. 83.

cât și pe cea slavă cu prototipul grecesc, pe care îl verifica cu originalele mai vechi, pentru ca textul tradus de el să reflecte cât mai fidel gândirea Sfinților Părinți”¹. „Paisie însuși mărturisește în acest sens că în activitatea lui cultural-bisericească desfășurată în Moldova, pe lângă lexicoane și felurite ediții ale textelor, avea drept fir călăuzitor traduceri făcute de tălmăcitorii moldoveni: ieromonahul Macarie și dascălul Ilarion”².

„Cinstind pe întemeietorul isihasmului, Paisie a tradus din limba greacă în slavonă: «Viața Sfântului Grigorie Sinaitul» scrisă de Patriarhul Calist. Traducerea sa în manuscris a fost citită de către numeroși monahi”³. „Cuviosul Paisie a mai tradus din greacă în slavonă scrierile duhovnicești ale lui Antonie cel Mare, Isaia Pustnicul, Petru Damaschinul, Marcu Ascetul, Teodor Studitul etc”⁴.

„Monumentala operă a Sfântului Isaac Sirul, tradusă de Paisie din limba greacă în cea slavonă, a fost tipărită după moartea sa, în anul 1812, la Mănăstirea Neamț și apoi trimisă la Muntele Athos, pentru călugării de acolo. De asemenea, numeroase manuscrise slavone ale starețului Paisie s-au răspândit în copii și se păstrează în mănăstiri din Bulgaria, Serbia, Sfântul Munte și din diverse biblioteci publice de peste hotare”⁵.

„În anul 1782, la Veneția, a fost tipărită Filocalia în limba greacă”⁶. „Aceasta conține cele mai de seamă scrieri ale asceticii răsăritene”⁷. Editarea acestei colecții de cărți „a fost imediat valorificată în obștea paisiană, unde tipărirea ei în Rusia a devenit ținta cea mai înaltă a starețului nemțean. După traducerea textului

¹ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, p. 492.

² Preot Nicolae Feier, *Cuviosul Ierarh Pahomie...*, p. 110.

³ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, p. 492.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 492.

⁵ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, p. 493.

⁶ Arhimandrit Ciprian Zaharia, *Contribuția românească...*, p. 78.

⁷ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, p. 493.

în limba slavonă, Paisie i-a trimis manuscrisul mitropolitului Gavriil al Novgorodului, care l-a supus verificării unei comisii de profesori și l-a tipărit la Sankt Petersburg, în 1793. Astfel, Paisie și-a putut vedea încununarea supremă a operei sale de tălmăcitor și de reînviator al tradițiilor spiritualității Ortodoxe în Rusia”¹.

În timpul războiului ruso-turc (1787-1795), „pe când Moldova era ocupată de trupe rusești, mitropolitul Ambrosie Serebrenicov al Ecaterinoslavului a fost numit exarh al Moldovei. În anul 1790, ierarhul a vizitat Mănăstirea Neamț, acordându-i starețului Paisie rangul de arhimandrit”².

Spre sfârșitul vieții, arhimandritul Paisie s-a îmbolnăvit.

„În ziua de 15 noiembrie 1794, după ce s-a împărtășit cu Trupul și Sângele Domnului Hristos, cuviosul a adormit întru Domnul, fiind înmormântat în partea dreaptă a pronaosului bisericii Mănăstirii Neamț”³.

„Dintre călugării cu care starețul a venit din Muntele Athos, ieromonahul Spiridon a scris «Viața lui Paisie», fiind urmat de alți biografi, ca schimonahul Mitrofan și ierodiaconul Grigorie”⁴.

„Cuviosul Paisie a fost cel mai mare conducător al unei mișcări mistice apărute în Răsăritul ortodox după căderea Bizanțului”⁵. „Ceea ce i-a uimit pe contemporani, ceea ce i-a determinat pe sute de oameni să alerge spre marele stareț, ceea ce a generat sute de vocații monahale pe care le-a adunat în jurul lui, a fost, cu siguranță, puterea personală a Sfântului Paisie”⁶.

¹ Arhimandrit Ciprian Zaharia, *Contribuția românească...*, p. 78.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 389-390.

³ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, p. 490.

⁴ *Ibidem*, p. 494.

⁵ Dr. Dan Zamfirescu, *Biruința unei idei...*, p. 16.

⁶ Arhimandrit Ciprian Zaharia, *Contribuția românească...*, pp. 71-72.

„În anul 1746, când Cuviosul Paisie a ajuns la Muntele Athos, acesta era într-o stare tristă, cu mănăstiri robite de turci și silite să se răscumpere cu mari sume de bani, multe dintre ele fiind în stare de ruină și de neorânduială, având călugări de diferite neamuri, care se învrăjbeau între ei”¹. „Prezența lui Paisie în Sfântul Munte a deschis un nou capitol în istoria duhovniciei athonite”². „Muntele Athos, cu mănăstirile, schiturile și chiliile sale, a fost cel dintâi care s-a bucurat de influența binefăcătoare a curentului paisian. Schitul Sfântul Proroc Ilie, în care și-a organizat el prima obște, a dus mai departe spiritul școlii lui monahale, prin ucenicii starețului. Influența paisiană s-a exercitat și asupra viețuitorilor Mănăstirii Pantocrator, în hotarele căreia se afla schitul amintit, precum și asupra Mănăstirii Noul Athos din Caucaz, înființată de ucenicii lui Paisie”³.

Marele merit al Cuviosului Paisie în Moldova este acela că „a încercat să introducă rugăciunea lui Iisus în viața comunitară a marilor mănăstiri”⁴. „Ceea ce a adus nou Paisie în monahismul românesc nu este preocuparea de rugăciunea lui Iisus, pentru că aceasta s-a menținut mereu între sihaștrii din Țările Române, ci introducerea acestei rugăciuni în viața de obște, prin care a adus o înviorare spiritualității isihaste, în ea, și prin ea, o revigorare a vieții de obște”⁵.

„Școala lui Paisie a avut un efect pozitiv în Moldova pentru că a contracarat curentul de grecizare și a favorizat impunerea limbii române în Biserică și cultură, iar în perioada în care Paisie a fost stareț la Neamț, această mănăstire a devenit un important centru al monahismului ortodox.

¹ *Acte și Tomosuri...*, p. 631.

² **Grigorie Dascălul**, *Art. cit.*, p. 135, nota 11.

³ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, p. 493.

⁴ **Dario Raccanello**, *Op. cit.*, p. 28.

⁵ **Arhimandrit Ciprian Zaharia**, *Contribuția românească...*, p. 81.

Activitatea Cuviosului Paisie pe pământul românesc a revigorat așezămintele monahale în care acesta a viețuit, a dezvoltat scrisul și a cultivat dragostea față de operele Sfinților Părinți, care au fost răspândite de la români la greci și la slavi”¹. Din aceste motive, „de numele lui Paisie se leagă cel mai strălucit capitol din istoria Ortodoxiei Românești, pentru că primul curent de spiritualitate creștină și de cultură care a avut rădăcinile în pământul nostru și s-a hrănit din sevele tradițiilor noastre, s-a răspândit și a rodit în tot spațiul Ortodoxiei”².

„Geniul acestui mare precursor al stareților de la Optina, din Rusia secolului al XIX-lea, și din alte părți, nu a constatat în originalitate. El însuși nu a pretins niciodată altceva decât reintroducerea principiilor autentice ale învățăturii patristice răsăritene tradiționale în viața monahală”³. „Ceea ce a realizat Paisie a fost sinteza între tradițiile: ucraineană, rusească, românească și athonită, care toate sunt fundamentate pe temelia de granit a sfintei și marii Predanii Ortodoxe, cuprinsă în tezaurul cugetării patristice și a marilor scriitori bizantini din epoca post-patristică”⁴.

„Cuviosul Paisie, alături de Nikolai Gogol, este unul dintre cele două genii universale dăruite lumii de poporul ucrainean și pierdute, amândouă, în folosul altora și spre gloria altora”⁵.

„Importanța și amploarea influenței exercitate de activitatea Sfântului Paisie în România se vede în aceea că a fost creat chiar un termen, derivat de la numele său, «paisianismul», pentru a indica un curent cultural și de gândire care, pe lângă cel spiritual, a caracterizat o întreagă perioadă istorică. De la Neamț, una dintre

¹ Pr. Dr. Paul Mihail, *Art. cit.*, p. 495.

² Dr. Dan Zamfirescu, *Biruința unei idei...*, p. 9.

³ Arhimandrit Ciprian Zaharia, *Contribuția românească...*, p. 69.

⁴ *Ibidem*, p. 70.

⁵ Dr. Dan Zamfirescu, *Biruința unei idei...*, p. 27.

cele mai mari și mai importante mănăstiri românești și al cărei stareț a fost, Paisie și-a răspândit lucrarea sa de înnoire în întreaga Biserică românească”¹.

„«Paisianismul» a încolțit în Academia Movileană de la Kiev, a fost inițiat în Muntele Athos și s-a desăvârșit în Moldova”².

„«Paisianismul» este o operă culturală și chiar mai precis: filologică. El înseamnă în primul rând cărți: traducerea integrală a Filocaliei, revizuirea traducerilor scrierilor Sfinților Părinți în slavonă și o uriașă activitate de traduceri patristice și filocalice în limba română”³. Astfel, „«paisianismul» înseamnă rechemarea la o nouă viață a moștenirii patristice și a spiritualității bizantine în întregimea ei. «Paisianismul» înseamnă apoi reîntâlnirea cu această tradiție patristică și bizantină printr-o trăire vie și nu doar în sfera strictei erudiții. O trăire vie care nu rămâne însă experiența singulară a unor inși izolați, sau chiar a unei comunități monahale, ci antrenează mari colectivități umane și se revarsă în cele din urmă în sufletul unui popor întreg, pe care-l face să se ridice la Dumnezeu, îl pune în legătură cu El. Credincioși din toate păturile sociale vin în contact cu aceste adevărate «uzine de spiritualitate» care produc curentul electric al duhovniciei ortodoxe și-l trimit în suflete pentru a deveni luminoase. Realizate de Cuviosul Paisie mai întâi pe teritoriul Moldovei, ele au servit apoi ca model altor «uzine de spiritualitate» din Țara Românească (mănăstirile Cernica și Căldărușani) sau din Rusia (cea mai celebră dintre ele fiind Mănăstirea Optina)”⁴.

¹ **Dario Raccanello**, *Op. cit.*, pp. 22-23.

² **Dr. Dan Zamfirescu**, *Biruința unei idei...*, p. 31, nota 2.

³ **Arhimandrit Ciprian Zaharia**, *Contribuția românească...*, p. 77.

⁴ *Ibidem*, pp. 70-71.

„În Moldova, curentul paisian a fost sprijinit de ierarhii Bisericii. Mitropolitul Veniamin Costachi (1803-1842) este socotit reprezentantul cel mai de seamă al acestei orientări de ascetism și de cărturărie. Prin mitropolitul Iosif Naniescu (1875-1902), paisianismul încheie o epocă a istoriei spirituale a Bisericii Ortodoxe Române. Principiile vieții obștești și ale rugăciunii lui Iisus s-au manifestat în două ramuri: una la mănăstirile din Moldova: Neamț, Secu și Sihăstria și alta în Țara Românească, la mănăstirile Cernica și Căldărușani. Organizarea comunitară a acestora din urmă s-a datorat ucenicului lui Paisie, starețul Gheorghe, care a trezit la viață vetrele de sihăstrie pe care le-a condus. Ambele ramuri au pornit de la principiile de organizare ale lui Paisie, pe care l-au recunoscut ca înaintaș și părinte duhovnicesc”¹.

„Paisianismul, acest val de reînnoire a vieții duhovnicești ortodoxe, cu vaste implicații și consecințe de ordin cultural, poate - și va trebui - să fie înscris ca un moment aparte în orice istorie a Europei secolului al XVIII-lea care se vrea conformă cu întreaga realitate a timpului, fiindcă paisianismul este o adevărată renaștere creștină în secolul lui Voltaire”².

„Paisianismul a așezat întregul Răsărit al continentului european, și în primul rând pe cei implicați în declanșarea lui, într-o condiție aparte în fața Occidentului care devenea, încă de pe atunci, epicentrul unui proces de «descreștinare» a Europei, care-și atinge astăzi apogeul, după ce a reușit să molipsească Rusia pravoslavnică, și să o țină aproape un secol sub imperiul său”³.

¹ **Pr. Dr. Paul Mihail**, *Art. cit.*, pp. 493-494.

² **Dr. Dan Zamfirescu**, *Biruința unei idei...*, p. 9.

³ **Ibidem**, p. 10.

„Paisianismul aparține întregii Ortodoxii, reprezentând un fel de sinteză panortodoxă, care își are rădăcinile, punctul de plecare și temelia de manifestare în Ortodoxia românească”¹.

„În anul 1988, Cuviosul Paisie de la Neamț a fost canonizat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse. În ședința sa din 20 iunie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât extinderea cultului de cinstire a lui și în Biserica Ortodoxă Română”².

Sfântul Cuvios Paisie de la Neamț este pomenit în calendarul creștin în ziua de 15 noiembrie.

¹ **Arhimandrit Ciprian Zaharia**, *Paisianismul și slujirea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române*, articol publicat în volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996, p. 37.

² **Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**, *Cuvânt înainte la volumul: „Paisianismul...”*, p. 6.

Sfântul Cuvios Grigorie Decapolitul

(20 noiembrie)

„Sfântul Grigorie s-a născut în orașul Irinopolis din Decapolea Isauriei, în sud-estul Asiei Mici, prin anii 780-790, într-o familie înstărită. Tatăl lui se numea Serghie, iar mama sa, Maria”¹.

„În perioada aceea a avut loc al VII-lea Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 787, care a condamnat iconoclasmul, adică pe cei care respingeau cultul icoanelor”².

„La vârsta de opt ani, Grigorie a fost dat la școală, unde a fost foarte silitor, manifestând de mic o înclinare deosebită către cele duhovnicești”³. „Copilul lua parte cu multă evlavie la slujbele Bisericii, se ruga, citea Sfânta Scriptură, făcea fapte de milostenie și arăta o dragoste sinceră față de toți cei din jurul său. Adeseori se retrăgea în locuri ferite pentru a se ruga și a medita”⁴.

„După încheierea studiilor a revenit în sânul familiei, unde a dus o viață simplă, fără fast, deși părinții îl îndemnau la un alt fel de trai. Își câștiga cele necesare trupului prin sudoarea frunții, iar prisosul îl dăruia săracilor. Frecventa biserica, citea Sfânta Scriptură și se retrăgea adesea în locuri liniștite unde

¹ Damaschin Coravu Severineanu, *Sfântul Grigorie Decapolitul «de la Bistrița» - Vâlcea*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 249.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 99.

³ Damaschin Coravu Severineanu, *Art. cit.*, p. 249.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 99.

stăruia în rugăciune către Dumnezeu, de a-l face adevărat slujitor al Său”¹.

„Ajuns la vârsta căsătoriei, părinții i-au ales o tânără și l-au trimis la ea pentru încheierea logodnei, în prezența a doi slujbași ai familiei sale. Dar, împins de un imbold divin, Grigorie s-a hotărât să se lepede de lume, să se retragă în munți și să trăiască în feciorie”².

„În Munții Isauriei l-a întâlnit pe fostul episcop al Decapolei, care fugise din cauza persecuției iconoclaste. Înfățișându-i dorința sa fierbinte de a deveni călugăr, ierarhul l-a trimis într-o mănăstire din apropiere, pentru a se iniția în viața monahală”³.

„Între timp, tatăl lui Grigorie a murit. Mama sa a venit la mănăstire și, văzându-i zelul pentru viața pe care a ales-o, l-a încurajat și l-a îndemnat să persevereze în nevoințele monahale. Totodată, l-a rugat să se ducă la o altă mănăstire din apropiere, în care viețuia un frate al său, pentru ca să se nevoiască împreună, să se ajute și să se mângâie reciproc. Dând curs dorinței mamei sale, Grigorie s-a stabilit în acea mănăstire. Curând însă și-a dat seama că starețul de aici, împreună cu alți călugări, deveniseră eretici, prin adeziunea lor la iconoclastism”⁴. „Plin de râvnă pentru apărarea dreptei credințe și a hotărârilor luate de Sinodul al VII-lea Ecumenic, Grigorie l-a muștrat pe stareț în fața tuturor călugărilor din obștea respectivă, fapt pentru care acesta a poruncit ca tânărul monah să fie bătut. Cu trupul plin de răni, Grigorie a fugit într-o altă mănăstire din Decapole, unde era stareț un frate al mamei sale, numit

¹ Damaschin Coravu Severineanul, *Art. cit.*, p. 249.

² *Ibidem*, pp. 249-250.

³ *Ibidem*, p. 250.

⁴ *Ibidem*.

Simeon. Aici a rămas timp de 14 ani”¹, „nevoindu-se întru cele duhovnicești, prin practicarea virtuților”².

„Râvnind către o viață desăvârșită, monahul i-a cerut starețului binecuvântarea de a se retrage și a vieții singur într-o peșteră izolată. Aici a avut de înfruntat duhurile necurate, care luau diferite înfățișări, căutând fără încetare să-l îndepărteze de Dumnezeu, să-l izgonească din peșteră și să-l atragă la plăcerile trecătoare. Sfântul Grigorie a biruit toate aceste ispite prin puterea rugăciunii, cu semnul Sfintei Cruci și cu ajutorul harului lui Dumnezeu”³.

„După ce s-a curățit de patimile trupești și sufletești și a primit harul Sfântului Duh, pustnicul a auzit o voce de sus, care l-a îndemnat, spre folosul său și al altora, să părăsească peștera și locurile natale. Dând curs poruncii dumnezeiești, Sfântul Grigorie a început o serie de călătorii. La început a ajuns în Efes, unde și-a petrecut iarna într-o mănăstire. Odată cu venirea primăverii, călugărul a vrut să plece la Constantinopol. Marinarii însă nu îndrăzneau să iasă cu corabia în larg de teama piraiților. Sfântul i-a convins că nu se expun la niciun risc dacă pornesc la drum, ceea ce au și făcut, încât au ajuns la Proconez. De acolo monahul voia să-și continue drumul la Constantinopol, pentru a propovădui credința cea adevărată și a-i muștra pe cei ce nu se închinau icoanelor, dar prin voia lui Dumnezeu a rămas câțva timp în Proconez, unde a fost găzduit de un nevoiaș. La rugăciunile Sfântului, Dumnezeu a binecuvântat casa săracului cu cele necesare traiului, fapt pentru care acesta a dorit ca sihastrul să nu mai plece de la el. În această situație, pustnicul l-a părăsit pe nevoiaș pe ascuns și s-a dus în orașul Enos. Aici, un tânăr furios

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 99.

² Damaschin Coravu Severineanul, *Art. cit.*, p. 250.

³ *Ibidem*, pp. 250-251.

l-a bătut foarte tare, dar călugărul, asemenea Sfântului Arhidiacon Ștefan, s-a rugat lui Dumnezeu să-l ierte”¹.

„De acolo, Sfântul Grigorie a plecat cu corabia la Hristoupolis și mai departe pe jos până la un râu plin de piraiți, care jefuiau corăbiile comerciale. Mirați de îndrăzneala monahului de a veni în mijlocul lor, corsarii nu i-au făcut nimic, ci l-au transportat pe celălalt mal și i-au arătat drumul pe care voia să-l urmeze”².

„Ajungând la Tesalonic, pustnicul a poposit câteva zile într-o mănăstire al cărei stareț se numea Marcu. Aici a întâlnit un călugăr care voia să plece la Roma și i s-a alăturat. Cei doi au mers pe jos până la Corint, de unde urmau să ia corabia, însă marinarii ezitau să navigheze din cauza piraiților arabi din Sicilia. Sfântul Grigorie i-a asigurat că nu vor suferi niciun rău și astfel au ajuns cu bine la Reghion. Aici niște oameni de vază au vrut să-i ofere Cuviosului o sumă de bani, dar acesta a refuzat-o, pe motiv că nu au fost câștigați în mod cinstit. Cei doi și-au continuat călătoria pe mare până la Neapole, unde călugărul care-l însoțea a căzut în apă și, neștiind să înoate, era în pericol să se înece, însă a fost salvat prin rugăciunile Sfântului Grigorie”³.

„Sosind la Roma, pustnicul a viețuit trei luni într-o chilie, neștiut de nimeni. După ce a vindecat un demonizat s-a aflat despre el și, pentru a fugi de cinstirea de sfânt pe care i-o acordau oamenii, a plecat la Siracusa Siciliei și s-a închis într-un turn. Acolo duhurile necurate, care luau diferite înfățișări, au început să-l ispitească, încercând să-l scoată din turn. O femeie de moravuri ușoare s-a stabilit și ea lângă turnul din Siracusa, atrăgând la desfrâu pe trecători și mai ales pe marinari. Prin sfaturi duhovnicești, călugărul i-a îndepărtat pe aceștia de la păcat

¹ **Ibidem**, p. 251.

² **Ibidem**, pp. 251-252.

³ **Ibidem**, p. 252.

și a convins-o chiar și pe femeie să se lase de viciul ei. Tot aici, sfântul și-a arătat puterea asupra demonilor, alungând duhurile necurate dintr-o femeie și un bărbat”¹.

„După un timp, sihastrul a părăsit turnul și s-a dus la Hidros, în Grecia. Aici a fost prins și maltrat de iconoclaști, care voiau să-l omoare, însă episcopul locului l-a eliberat. Sfântul Grigorie a trecut apoi printr-o regiune ocupată de mauri. Unul dintre păgâni voia să-l ucidă, dar printr-o minune, mâna în care ținea sulita cu care voia să-l lovească i-a paralizat, fiind vindecată de pustnic. După aceea, sihastrul a exorcizat încă un demonizat”².

„Sfântul Grigorie a ajuns după o vreme la Tesalonic, unde s-a stabilit la Mănăstirea Sfântul Mina. Aici s-a confruntat o perioadă de timp cu lipsurile materiale. Într-o zi, o femeie săracă a venit la el și i-a spus că i s-a dărmat casa, pe care nu are cu ce s-o refacă, rugându-l să o ajute. Călugărul a îndemnat-o să se apuce de reconstrucție. Ascultându-l, ea a găsit la temelia casei o cantitate mare de smoală, cu care și-a refăcut casa, iar restul a vândut-o, rămânându-i bani și pentru alte trebuințe”³.

„Sfântul Grigorie a devenit foarte renumit pentru că prevedea viitorul și citea în sufletele oamenilor. Astfel, el l-a înștiințat pe un stâlpnic că va muri și i-a îndemnat pe doi frați să intre în monahism, prevestindu-le sfârșitul, iar cele prezise s-au împlinit întocmai. Un credincios care venea să-l viziteze pe sihastru a găsit pe cale cadavrul unui om ucis, dar și-a continuat nepăsător drumul. Imediat ce a sosit la pustnic, acesta, fără să fi fost informat de cineva, l-a muștrat pentru că nu a îngropat trupul mort. Un călugăr îi datora un ban de aur unui tânăr. Sfântul l-a

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Ibidem**, pp. 252-253.

îndemnat pe monah să-i înapoieze banul, pentru că tânărul va muri curând, ceea ce s-a și întâmplat”¹.

„Un călugăr voia să-și construiască o chilie alături de cea a Sfântului Grigorie, dar a fost mușcat de două vipere și ar fi murit dacă sihastrul nu s-ar fi rugat pentru el. O femeie tânără era în pericol să-și piardă vederea, însă după ce sfântul s-a rugat pentru ea, aceasta s-a vindecat”².

„Sfântul Grigorie avea o putere deosebită asupra demonilor”³. „Această putere se arăta chiar și la distanță. Astfel, un călugăr stăpânit de diavol a fost vindecat, iar demonul, când a ieșit, a mărturisit că a fost alungat din monah prin puterea rugăciunilor sfântului, care în acel moment se afla la slujbă în biserică”⁴.

Sfântul Grigorie a primit de la Dumnezeu darul de a săvârși minuni rare. „Conform mărturiei unchiului Simeon și a ucenicului Ioan, Sfântul Grigorie li s-a arătat în timp ce în realitate se afla în altă parte. Chiar obiectele erau sfințite prin simpla lui prezență. Astfel, un om bolnav s-a vindecat după ce s-a culcat în patul pustnicului, fără știrea acestuia”⁵.

„Dumnezeu a arătat sfințenia robului Său, Grigorie, pentru că ucenicul acestuia a observat că în timp ce anahoretul îi vorbea, el avea fața înconjurată de o lumină. I-a mărturisit acest fapt neobișnuit, dar sihastrul i-a interzis să-i mai amintescă, pentru ca să nu fie slăvit de oameni și să piardă astfel cinstirea lui Dumnezeu”⁶.

„Sfântul Grigorie era împodobit cu numeroase virtuți: înfrânarea, sărăcia de bunăvoie, răbdarea, blândețea, smerenia, milostenia, privegherea în rugăciune, dragostea, cugetarea la cele

¹ **Ibidem**, p. 253.

² **Ibidem**.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 100.

⁴ **Damaschin Coravu Severineanul**, *Art. cit.*, p. 254.

⁵ **Ibidem**.

⁶ **Ibidem**, p. 253.

dumnezeiești și râvna pentru apărarea dreptei-credințe”¹. „Pentru toate aceste virtuți, precum și pentru darul vindecărilor, Sfântul Grigorie a fost socotit vrednic să primească taina preoției. Și ca preot și-a continuat viața cu același zel spre cele sfinte, în folosul semenilor săi”².

„Sfântul Grigorie a manifestat o râvnă deosebită în propovăduirea și apărarea dreptei credințe. Acesta i-a mustrat și combătut cu toată vigoarea pe toți ereticii și îndeosebi pe iconomahi. Mulți dintre cei pe care sfântul i-a îndemnat să păzească dreapta credință și-au vărsat chiar sângele pentru aceasta. El însuși mărturisea că este gata oricând să primească moartea pentru cinstirea sfintelor icoane”³.

„Voind să-l cheme la Sine pe Sfântul Grigorie, Dumnezeu i-a dat o boală grea. De la Tesalonic, unde se găsea, vestea suferinței sale s-a răspândit până la Constantinopol, aflând-o și unchiul său, Simeon, care era întemnițat în capitala Imperiului Bizantin pentru atașamentul său față de cultul icoanelor. Simeon i-a trimis nepotului său o scrisoare, în care își exprima dorința de a-l revedea. La primirea epistolei, în ciuda bolii sale, a neputințelor bătrâneții și a slăbiciunii provenite din nevoințele pustnicești, Sfântul a pornit împreună cu un ucenic către Constantinopol. La sosirea sa, și-a găsit unchiul în libertate. Întâlnirea dintre cei doi s-a dovedit a fi emoționantă. Simțindu-și sfârșitul aproape, Sfântul Grigorie a cerut să fie dus la mănăstirea în care era găzduit, unde și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu, în ziua de 20 noiembrie 842, după cum prezisese de mai înainte”⁴.

¹ *Ibidem*, p. 254.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 100.

³ **Damaschin Coravu Severineanul**, *Art. cit.*, p. 254.

⁴ *Ibidem*.

După ce pustnicul a fost prohodit, „pe când era dus să fie înmormântat, un om gârbov s-a atins de sfintele sale moaște și spatele i s-a îndreptat. Mormântul sfântului a devenit repede vestit prin minunile care se săvârșeau acolo, de aceea monahii din mănăstirea în care era îngropat au socotit că este bine ca sfintele sale moaște să fie dezgropate și așezate într-o raclă”¹.

Când au deschis mormântul, „au constatat că rămășițele pământești ale sfântului erau întregi și neputrezite, încât de acum puteau fi socotite ca sfinte moaște. De acum înainte, sihastrul a fost numit Grigorie Decapolitul, după provincia în care se născuse”².

Sfântul Grigorie a săvârșit numeroase minuni și după mutarea lui din această viață, dintre care vom relata câteva. „Un om posedat de diavol a venit la racla cu sfintele sale moaște și i-a cerut ajutorul sfântului. Petrecând câteva zile în biserică, duhul necurat a fost alungat din cel demonizat. Un alt îndrăcit s-a tămăduit îndată ce s-a atins de moaștele sfântului. Un om bolnav s-a vindecat după ce s-a uns cu mirul care ieșea din racla sfântului. La fel s-a întâmplat și cu un alt bolnav care avea o rană de mai mulți ani. Chiar untdelemnul din candela care se afla la racla sfântului avea puteri tămăduitoare, pentru că o femeie care nu putea să nască de trei zile, a născut fără dureri de îndată ce s-a uns cu ulei din candela sfântului. O altă femeie și un bărbat s-au vindecat după ce s-au atins de racla sfântului cu capul. Un călugăr a fost izbăvit de ispite după ce a cerut ajutor sfântului la racla acestuia. Monahul Petru a căzut în mâinile saracinilor și urma să fie executat. Călugărul s-a rugat Sfântului Grigorie ca să-l salveze. Acesta i-a apărut în vis, făgăduindu-i că nu va muri, ceea ce s-a și întâmplat, de aceea, el a venit la racla sfântului, pentru a-i mulțumi”³.

¹ **Ibidem**, p. 255.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 100.

³ **Damaschin Coravu Severineanul**, *Art. cit.*, p. 255.

Datorită nevoințelor sale ascetice și a darului de a săvârși minuni, „Cuviosul Grigorie a fost considerat sfânt încă din timpul vieții și recunoscut ca atare imediat după moarte”¹.

„Moăștele Sfântului Grigorie Decapolitul au fost păstrate într-o mănăstire din Constantinopol, întemeiată de ucenicul său Iosif Imnograful, probabil până după anul 1453, când Constantinopolul a fost cucerit de turci. O tradiție spune că racla cu sfințele sale moaște a fost dusă atunci, de monahii care o păzeau, în Serbia, pentru a le feri de profanare din partea turcilor. Acolo au fost așezate într-o mănăstire, iar în jurul lor s-au săvârșit alte minuni”².

„Tot conform tradiției, moăștele au ajuns să fie deținute de un demnitar. Banul Barbu Craiovescu, cunoscând cinstirea de care acestea se bucurau în rândul credincioșilor, le-a cumpărat cu o sumă mare de bani și le-a așezat în Mănăstirea Bistrița din județul Vâlcea, ctitoria sa, pe la 1498. Ele se află în această mănăstire până astăzi”³.

„Viața Sfântului Grigorie Decapolitul a fost scrisă de către Ignatie Diaconul, un contemporan al său. Această viață a fost tradusă în limba română fie după originalul grec, fie după unele versiuni slave”⁴.

„Bucurându-se de aleasă cinstire, în 28 februarie 1950 Sfântul Sinod al Bisericii noastre a hotărât generalizarea cultului Sfântului Grigorie Decapolitul în toată Biserica Ortodoxă Română”⁵.

Sfântul Grigorie Decapolitul este pomenit în calendarul creștin în ziua de 20 noiembrie.

¹ **Ibidem.**

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 100.**

³ **Damaschin Coravu Severineanul, *Art. cit.*, pp. 255-256.**

⁴ **Ibidem, p. 248.**

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 101.**

Sfântul Apostol Andrei cel Întâi chemat

(30 Noiembrie)

„Sfântul Apostol Andrei s-a născut în cetatea Betsaida, de lângă Marea Galileii și făcea parte din seminția lui Zabulon. Numele «Betsaida» înseamnă «casa vânătorii» sau «casa pescuitului», iar locuitorii ei trăiau din această îndeletnicire”¹.

„Numele Sfântului Andrei provine din limba greacă, de la cuvântul «ανδρεία» (andria), care înseamnă «curaj», «cutezanță»”².

„Sfântul Andrei era frate cu Simon, viitorul Apostol Petru, iar tatăl lor, pe nume Iona, îi învățase pe amândoi meșteșugul pescuitului. La o dată incertă, cei doi frați s-au mutat la Capernaum. Sfântul Petru s-a căsătorit cu fiica lui Aristobul, fratele Apostolului Varnava. Andrei a preferat să trăiască în feciorie și locuia în casa fratelui său”³.

„Sfântul Andrei s-a numărat printre ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul, ascultând timp îndelungat predicile marelui ascet în pustiul Iordanului. De la acesta a auzit Andrei cuvintele: «*Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii!*» (Ioan 1,29). Alături de alți ucenici, Sfântul Andrei a fost martor la botezul Domnului Hristos în râul Iordan”⁴. „*A doua zi stătea Ioan și doi*

¹ **A. Pascu**, *Viața Sfântului Apostol Andrei, între realitate și poveste*, Editura Meteor Publishing, București, 2015, p. 9.

² *Άγιος Ανδρέας, Πάτρας*, 1998, p. 22.

³ **A. Pascu**, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 9.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 12.

dintre ucenicii săi; și privindu-L pe Iisus, Care trecea, a zis: «Iată Mielul lui Dumnezeu!». Și cei doi ucenici l-au auzit când a spus acestea și l-au urmat lui Iisus. Iar Iisus, întorcându-Se și văzându-i că-L urmează, le-a zis: «Ce căutați?». Iar ei l-au zis: «Rabbi, care se tâlcuiește: Învățătorule, unde locuiești?». El le-a zis: «Veniți și veți vedea». Au mers așadar și au văzut unde locuiește; și au rămas la El în ziua aceea. Unul dintre cei doi care auziseră de la Ioan și-l urmaseră lui Iisus era Andrei, fratele lui Simon Petru» (Ioan 1,35-40), „iar această invitație laconică, «Veniți și veți vedea», este o primă chemare la apostolat”¹.

„Andrei l-a întâlnit pe Simon, fratele său, și i-a zis: «Noi l-am aflat pe Mesia, ce se tâlcuiește: Hristos»; și l-a adus la Iisus. Privind la el, Iisus i-a zis: «Tu ești Simon, fiul lui Iona; tu te vei numi Chefa», ce se tâlcuiește: Petru» (Ioan 1,41-42).

„Auzind Iisus că Ioan a fost întemnițat, a plecat în Galileea. Și părăsind Nazaretul, a venit și a locuit în Capernaum, lângă mare, în hotarele lui Zabulon și ale lui Neftali, ca să se plinească ceea ce s-a spus prin Isaia profetul care zice: «Pământul lui Zabulon și pământul lui Neftali, spre calea mării, dincolo de Iordan, Galileea neamurilor; poporul ce stătea în întuneric a văzut lumină mare, și celor ce ședeau în latura și în umbra morții lumină le-a răsărit». De atunci a început Iisus să propovăduiască și să zică: «Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor!». Și umblând pe lângă Marea Galileii, a văzut pe Simon și pe Andrei, fratele lui Simon, aruncându-și mrejele în mare, că erau pescari. Și le-a zis Iisus: «Veniți după Mine și vă voi face să fiți pescari de oameni!». Și lăsându-și de-ndată mrejele, au mers după El» (Matei 4,12-17 și Marcu 1,16-18). „Acest episod este considerat de Sfântul Ioan Gură de Aur o a doua chemare la apostolat”².

¹ A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 10.

² *Ibidem*, pp. 12-13.

„În calitate de membru al primului grup de Apostoli ai Domnului Hristos, Sfântul Andrei a participat alături de Acesta și de Maica Domnului la nunta din Cana Galileii, fiind martor la prima minune săvârșită de Mântuitorul: prefacerea apei în vin”¹.

„Sfântul Apostol Andrei este menționat în Evanghelia după Ioan, la înmulțirea pâinilor și a peștilor, el fiind cel care L-a înștiințat pe Mântuitorul că în mulțime era *«un băiat care avea cinci pâini de orz și doi pești»* (Ioan 6,8-9)”².

De asemenea, Sfântul Andrei este pomenit în aceeași Sfântă Evanghelie atunci când *„niște elini, dintre cei ce se suiseră la sărbătoare să se-nchine, au venit la Filip și l-au rugat, zicând: «Doamne, vrem să-L vedem pe Iisus». Filip a venit și i-a spus lui Andrei; și Andrei și Filip au venit și I-au spus lui Iisus. Iar Iisus le-a răspuns, zicând: «A venit ceasul ca Fiul Omului să fie preamărit. Adevăr, adevăr vă spun: Dacă bobul de grâu care cade-n pământ nu moare, rămâne singur; dar dacă moare, aduce roadă multă. Cel ce-și iubește viața, o va pierde; dar cel ce-și urăște viața în lumea aceasta, o va păstra pentru viața veșnică. Dacă-Mi slujește cineva, să-Mi urmeze; și unde sunt Eu, acolo va fi și slujitorul Meu. Dacă-Mi slujește cineva, Tatăl Meu îl va cinsti. Acum sufletul Meu este tulburat, și ce voi zice?: Izbăvește-Mă, Părinte, de ceasul acesta? Dar Eu pentru aceasta am venit în ceasul acesta! Părinte, preamărește-Ți numele!». Atunci a venit glas din cer, zicând: «L-am și preamărit, și iarăși îl voi preamări!»»* (Ioan 12,20-28).

„Acești elini, fie că este vorba despre greci sau despre evrei din diaspora, au auzit în ținuturile lor despre Domnul Hristos și

¹ **Dumitru Manolache**, *Sfântul Apostol Andrei la Dunărea de Jos*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 65.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 12.

Evangelhia propovăduită de El și au dorit să-L cunoască mai bine, să-I audă cuvântul, să stea cu El «față către față»¹.

„Sfântul Andrei l-a însoțit pe Mântuitorul pe drumurile Țării Sfinte, a fost martor la minunile pe care le-a săvârșit, a ascultat cuvintele Sale de învățătură și parabolele pe care le-a rostit în fața mulțimilor, a fost trimis de probă la propovăduire, împreună cu ceilalți Apostoli, a luat parte la Cina cea de Taină, a suferit alături de ceilalți Apostoli atunci când Domnul Hristos a fost prins, judecat, chinuit și răstignit pe cruce; s-a bucurat alături de ei când a aflat de minunea învierii din morți și L-a văzut pe Mântuitorul înviat”². De asemenea, Sfântul Andrei a fost prezent, alături de ceilalți Apostoli, la înălțarea Domnului Hristos cu trupul la cer (Faptele Apostolilor 1,9-11), la alegerea lui Matia în locul lui Iuda (Faptele Apostolilor 1,15-26), la Pogorârea Sfântului Duh (Faptele Apostolilor 2,1-4), a fost aruncat în temnița din Ierusalim cu ceilalți Apostoli, dar un înger i-a eliberat (Faptele Apostolilor 5,18-20), a fost bătut împreună cu ceilalți Apostoli (Faptele Apostolilor 5,40) și a participat la alegerea și hirotonirea celor șapte diaconi (Faptele Apostolilor 6,2-6).

După învierea Sa din morți, Domnul Hristos le-a spus Sfinților Săi Apostoli: *„Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pământ. Drept aceea, mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă”* (Matei 28,18-20), iar în urma Pogorârii Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli, aceștia au tras sorți, pentru a ști fiecare unde i-a rânduit Dumnezeu să propovăduiască.

Sfântul Andrei a început răspândirea cuvântului lui Dumnezeu în Asia Mică.

¹ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, p. 25.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 12.

„Toți Sfinții Apostoli, deci și Sfântul Andrei, aplicau aceeași strategie când porneau într-o călătorie misionară. Astfel, Apostolii pregăteau și trimiteau mai mulți ucenici prin cetățile și locurile în care intenționau să ajungă, pentru ca aceștia să culeagă informații, să instituie contacte, să identifice locuințe sigure de popas și să evalueze condițiile în care predica Apostolilor trebuia să aibă succes. Odată obținute aceste date, ucenicii reveneau și relatau Apostolilor cele constatate. Tactica se adapta în funcție de situație și nu întotdeauna cei care făceau primii pași în necunoscut erau ucenicii Apostolilor. Un alt aspect important al unei călătorii misionare este următorul: Apostolii plecau dintr-un teritoriu în care sămânța Evangheliei fusese semănată întotdeauna după ce localnicii avansați în înțelegerea învățăturii Domnului Hristos erau hirotoniți diaconi, preoți sau chiar episcopi, cu scopul de a continua răspândirea Evangheliei. De aceea, misiunea Apostolilor într-o regiune era una de durată și tot din același motiv, pe urmele primilor evanghelizatori care ajungeau într-o zonă, veneau și alți Apostoli. De asemenea, nu de puține ori, cei care întemeiau o Biserică veneau, după un timp, să evalueze activitatea celor hirotoniți de ei”¹ și să impulsioneze viața duhovnicească a comunității creștine.

„Sfântul Andrei a propovăduit cuvântul lui Dumnezeu în Niceea”². „Aici, Apostolul, care purta în mână un toiag de fier sub formă de cruce, a alungat un diavol de pe o stâncă și a exorcizat doi tâlhari. Fiind impresionați de aceasta, toți cei opt răufăcători care își aveau sălașul în pădurea Lohus s-au botezat și i s-au alăturat Sfântului. Conform Tradiției, Sfântul Andrei a rămas la Niceea doi ani și l-a hirotonit episcop pe Dracontie, care a fost ulterior martirizat”³.

¹ **Dumitru Manolache**, *Op. cit.*, pp. 53-54.

² **A. Pascu**, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 34.

³ **Dumitru Manolache**, *Op. cit.*, pp. 73-74.

„La Catzapos, Apostolul a alungat alte duhuri necurate și a zdrobit statuia zeiței Artemis, așezând în locul acesteia Sfânta Cruce, gest pe care Sfântul îl săvârșea oriunde biruia credința în Domnul Hristos”¹. „De aici, Apostolul a plecat la Nicomidia, unde l-a înviat pe Callistos, care fusese ucis de un diavol și a dezlegat felurite farmece. A traversat apoi golful și a ajuns la Calcedon, în Bitinia, unde a stat puțină vreme. De la Calcedon s-a dus la Heraclea Pontică, unde și-a făcut câțiva ucenici, ca după aceea, să ajungă, tot pe mare, la Amastris. De aici, străbătând satele mai mari și orașele, a călătorit în susul râului Partenios, până la Harax, de unde a plecat la Sinope”², „cetate în care Sfântul Petru a venit să se întâlnească cu fratele său. Răspândirea credinței creștine în acest oraș nu s-a realizat fără împotriviri. Înainte de Sfântul Andrei, aici a sosit Apostolul Matia și a fost aruncat în temniță. Aflând despre aceasta, Sfântul Andrei s-a rugat și lanțurile Sfântului Matia și ale celor închiși cu el s-au desfăcut, iar aceștia au ieșit din închisoare. Auzind despre această minune, locuitorii cetății au dat foc casei unde era găzduit Sfântul Andrei și l-au bătut cu cruzime, scoțându-l, într-un final, afară din oraș. În noaptea aceea, Domnul Hristos i S-a arătat Apostolului, l-a încurajat și i-a vindecat rănilor, inclusiv un deget rupt. A doua zi, Sfântul Andrei s-a întors în Sinope, iar locuitorii au rămas uimiți să-l vadă sănătos. După ce Apostolul l-a înviat din morți pe singurul fiu al unei femei văduve, inimile oamenilor din cetate s-au înmuiat și au început să creadă în Iisus Hristos”³.

„Sfântul Andrei a povăduit apoi Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu la Amisos, Trapezunt, Neocezarea și Samosata, cetate vestită pentru filosofii ei greci”⁴, „cu care Apostolul a avut

¹ **Ibidem**, p. 73.

² **Ibidem**, p. 74.

³ **A. Pascu**, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, pp. 34-35.

⁴ **Ibidem**, p. 36.

o confruntare”¹. „Sfântul s-a dus după aceea la Ierusalim, unde a luat parte, împreună cu ceilalți Apostoli, la sinodul din anul 50 (Faptele Apostolilor 15,6-21)”².

„Sfântul Andrei a plecat apoi în Antiohia, împreună cu Sfinții Apostoli: Petru, Ioan, Filip și Bartolomeu și cu diaconul Filip. După ce i-au hirotonit episcopi pe Marcian și Pangratie, Sfinții Apostoli s-au separat, iar Andrei și Ioan au mers în Efes”³.

„La Efes, Mântuitorul i S-a arătat Sfântului Andrei și i-a poruncit să ajungă cât mai degrabă în Bitinia, spunându-i: «Sunt cu tine oriunde vei merge, dar Scythia te așteaptă». Acesta este momentul în care propovăduirea în Scythia devine obligatorie, de aceea, Sfântul Andrei, după ce i-a relatat vedenia Sfântului Apostol Ioan, și-a luat rămas bun de la el și, împreună cu ucenicii săi, s-a îndreptat spre Scythia”⁴.

Înainte de a ajunge în Scythia Minor (Dobrogea de astăzi), pe când se afla încă în sudul Dunării, „Sfântul Apostol Andrei l-a hirotonit pe Amplie (Ampliat), unul dintre cei 72 de ucenici ai Domnului Hristos, episcop de Odessos (Varna). Acesta este amintit de Sfântul Apostol Pavel în una dintre epistolele sale (Romani 16,8). Episcopul Amplie a fost ulterior martirizat pentru credința în Domnul Hristos, de aceea Biserica l-a trecut în rândul sfinților, având ca zile de pomenire 4 ianuarie și 31 octombrie”⁵.

Sfântul Andrei a propovăduit învățătura creștină și în Scythia Minor sau Dobrogea de astăzi, iar în urma activității sale desfășurate aici „există câteva numiri de ape și locuri, ca:

¹ **Dumitru Manolache**, *Op. cit.*, p. 75.

² **A. Pascu**, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 36.

³ **Dumitru Manolache**, *Op. cit.*, pp. 58-59.

⁴ **Ibidem**, p. 59.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 13.

«Pârâiașul Sfântului Andrei», «Apa Sfântului» sau «Peștera Sfântului Andrei», care atestă trecerea Apostolului prin aceste părți. De asemenea, Sfântul Andrei este pomenit într-o serie de colinde, legende și obiceiuri, atât din Dobrogea, cât și din Basarabia”¹.

„În anul 62, când a fost scrisă «Epistola către coloseni», învățătura creștină era deja răspândită în Scythia, pentru că Sfântul Pavel îi menționează pe sciți ca pe unii care au îmbrățișat credința în Domnul Hristos (Coloseni 3,11)”².

„Ca o consecință firească a activității Sfântului Apostol Andrei în Dobrogea, cea dintâi Episcopie de pe teritoriul actual al țării noastre a fost înființată la Tomis, Constanța de astăzi”³.

Din Dobrogea, Sfântul Andrei și-a continuat activitatea în nordul Mării Negre. „În Herson el a întâlnit o populație influențabilă, schimbătoare, mincinoasă și nesupusă niciunei autorități, încât numai după câteva zile a pornit cu corabia spre Sinope, unde l-a hirotonit episcop pe Filologos”⁴, unul dintre cei 72 de ucenici ai Domnului Hristos. Filologos este menționat în Epistola către romani a Apostolului neamurilor (Romani 16,15) și a fost canonizat de Biserică, fiind pomenit în calendarul creștin în 4 ianuarie și în 5 noiembrie.

„Apostolul Andrei a plecat din Sinope la Aghiropolis. În această cetate l-a rânduit episcop pe Stahis, unul dintre cei 72 de ucenici ai Mântuitorului”⁵. Stahis este amintit într-una din epistolele Sfântului Apostol Pavel (Romani 16,9). Pentru că acest episcop și-a închinat întreaga viață lui Dumnezeu, Biserica l-a

¹ **Ibidem.**

² **Dumitru Manolache**, *Op. cit.*, p. 78.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 14.

⁴ **Dumitru Manolache**, *Op. cit.*, p. 76.

⁵ **Ibidem.**

trecut în rândul sfinților, având ca zile de pomenire 4 ianuarie și 31 octombrie.

„Sfântul Andrei și-a continuat drumul spre Bizanț, unde a propovăduit cuvântul lui Dumnezeu și a ridicat o biserică închinată Maicii Domnului”¹, motiv pentru care „Patriarhia Ecumenică din Constantinopol îl socotește ca întemeietor al acestui scaun apostolic”².

„Din Bizanț, Apostolul s-a dus în Macedonia. Aici l-a hirotonit episcop pe Urban, unul dintre cei 72 de ucenici ai Domnului Hristos. Și Urban este menționat de Sfântul Apostol Pavel în una dintre epistolele sale (Romani 16,9). Acest episcop a suferit moarte martirică, fiind pomenit în calendarul creștin în zilele de 4 ianuarie și 31 octombrie”³.

Sfântul Andrei a plecat apoi în Tesalia. „Într-una din nopți, i s-a arătat Mântuitorul și i-a spus: «Ia-ți crucea și urmează-Mi degrabă în Patras, căci curând vei trece din această viață». După ce s-a trezit din somn, Apostolul le-a relatat ucenicilor viziunea avută, și au pornit cu toții spre Patras”⁴. „Sfântul a intrat în cetate și a tras la un om numit Sosie, care de multă vreme era bolnav la pat. A fost suficient ca Apostolul să-l atingă, iar acesta s-a tămăduit”⁵.

„În Patras, Sfântul Andrei a săvârșit mai multe minuni”⁶. Astfel, „unor orbi le-a redat vederea și pe malul mării a vindecat un lepros, iar acesta, de bucurie, a alergat gol prin oraș, strigând: «Dumnezeule, Îți mulțumesc că mi-ai trimis pe omul Tău. Îți

¹ A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 36.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 14.

³ A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 27.

⁴ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, p. 152.

⁵ A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 37.

⁶ Άγιος Ανδρέας..., p. 22.

mulțumesc Ție, Care m-ai miluit pe mine, cel despre care toți și-au pierdut nădejdea, iar Tu singur Te-ai îndurat»¹.

„Un sclav al proconsulului roman Egeatus era chinuit de o boală grea și își aștepta sfârșitul, părăsit de toți, între gunoaiele cetății. Sfântul l-a tămăduit și robul s-a întors în casa proconsulului, relatându-i minunea stăpânei sale, Maximila, care și ea era grav bolnavă, iar doctorii nu aveau ce să-i facă. Femeia a trimis după Apostol și, de îndată ce omul lui Dumnezeu s-a atins de ea, Maximila s-a însănătoșit”².

„În timpul acesta, proconsulul Egeatus nu era în cetate, ci la Roma, cu treburi, și l-a lăsat înlocuitor pe fratele lui, Stratocles. Acesta avea un sclav preferat, numit Alcman, posedat de ceva vreme de un duh necurat, care îl chinuia atât de rău, încât trebuia legat. La sfatul Maximilei, Stratocles a trimis după Apostol, iar de îndată ce acesta a intrat în casă, duhul cel rău a ieșit din Alcman. Uimiți de puterea lui Dumnezeu care se revărsa prin Sfântul Andrei, Maximila și Stratocles au crezut în Domnul Hristos și s-au botezat, devenind unul dintre cei mai buni ucenici ai Apostolului”³.

„Sfântul Andrei a săvârșit numeroase minuni în Patras, vindecând paralitici, orbi și leproși, care au îmbrățișat credința creștină. Cei nou botezați erau foarte entuziaști, încât au distrus idolii din cetate, iar unii dintre ei și-au vândut averile și cu banii obținuți i-au ajutat pe cei săraci și au început să construiască o biserică în oraș”⁴.

¹ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, p. 153.

² A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, pp. 37-38.

³ *Ibidem*, pp. 38-39.

⁴ *Ibidem*, p. 38.

„Întorcându-se de la Roma, Egeatus a aflat că soția și fratele lui au devenit creștini și a fost cuprins de mânie, poruncind ca Apostolul să fie aruncat în temniță”¹.

„Supunându-se unor mari riscuri, Stratocles și Maximila s-au furișat în închisoare la Sfântul Andrei și i-au cerut mai multe sfaturi duhovnicești. Se crede că acolo Apostolul l-a uns pe Stratocles episcop”².

„Gestul proconsulului a produs tulburare în rândul locuitorilor cetății, care au început să strige că Sfântul Andrei nu a greșit cu nimic și au cerut să fie eliberat din închisoare. Temându-se de mulțime, Egeatus i-a cerut Apostolului să se lepede de Hristos și să jertfească zeilor, pentru a-l putea elibera, dar întrucât acesta a refuzat”³, „a poruncit să fie bătut și apoi răstignit pe o cruce din lemn de măslin. Pentru ca supliciul să dureze cât mai mult, proconsulul le-a ordonat soldaților ca mâinile și picioarele celui condamnat la moarte să nu fie pironite pe cruce, ci doar legate cu niște frânghii”⁴.

Aflând prin ce fel de moarte Îl va slăvi pe Dumnezeu, „Sfântul Andrei s-a considerat nevrednic de a pătimi pe o cruce ca cea a Domnului Hristos, de aceea i-a rugat pe ostași să-i facă o cruce în formă de X”⁵ și să-l răstignească cu capul în jos.

„Apostolul a fost dus pe malul mării”⁶, „acolo s-a dezbrăcat de hainele sale, pe care le-a dat soldaților, apoi a fost întins pe pământ și bătut, după care mâinile și picioarele i-au

¹ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, p. 153.

² A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 39.

³ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, p. 153.

⁴ A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 39.

⁵ *Ibidem*, p. 41.

⁶ *Ἅγιος Ἀνδρέας...*, p. 22.

fost legate cu frânghii de lemnul crucii în formă de x”¹, „care este numită până astăzi «Crucea Sfântului Andrei»”².

„Timp de o zi și o noapte, Apostolul și-a rostit de pe cruce ultima sa predică”³. „Impresionată și îndurerată de nedreptatea făcută, o mulțime de oameni s-a îndreptat spre palatul proconsulului și a făcut presiuni asupra lui, ca să-l coboare de pe cruce pe Sfântul Andrei. Egeatus s-a temut de mulțime și s-a dus el însuși să-l dezlege pe cel pe care îl condamnase la moarte, dar Apostolul nu a fost de acord să renunțe la martiriu, când era atât de aproape de a se întâlni cu Domnul Hristos și nimeni din cei de față nu a reușit să-i desfacă funiile, fiindcă mâinile le amorțeau când se apropiu de Sfânt”⁴.

Simțind că sfârșitul îi este aproape, „Sfântul Andrei s-a rugat foarte intens lui Dumnezeu și a fost învăluit de o lumină strălucitoare, ca cea a fulgerului, care, timp de o jumătate de oră, i-a orbit pe toți cei prezenți. Când lumina a dispărut, Apostolul și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu”⁵.

„Sfântul Andrei a fost martirizat în ziua de 30 noiembrie, dar nu se cunoaște cu exactitate anul în care el a pățimit. Unii istorici presupun că martiriul acestuia a avut loc între anii 64-67, în timpul persecuției declanșate de împăratul Nero, alții, că ar fi avut loc mai târziu, în timpul prigoanei lui Domițian (81-96). Sunt scrieri care afirmă că Sfântul Andrei avea în jur de 80 de ani când a fost răstignit și sunt autori care spun că el a fost martirizat în anul 87, la vârsta de 90 de ani”⁶.

„Sfințitul trup al Apostolului a fost coborât de pe cruce de Stratocles și Maximila și îngropat cu cinste și evlavie. La

¹ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, pp. 153-154.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 14.

³ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, p. 154.

⁴ A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, pp. 39-40.

⁵ *Ibidem*, p. 40.

⁶ *Ibidem*, pp. 40-41.

mormântul Sfântului s-au săvârșit numeroase vindecări ale unor oameni suferinzi”¹.

„Pe Egeatus au pus stăpânire mai multe duhuri necurate, care l-au chinuit până când l-au făcut să se urce pe o înălțime și să se arunce în gol, trupul fiindu-i zdrobit. Stratocles a păstorit ca episcop o perioadă îndelungată, așezând în biserica ridicată în Patras, spre cinstire, trupul Sfântului Apostol Andrei. Maximila și-a vândut averea și din banii obținuți a construit două așezăminte pentru cei ce alegeau să-și dedice întreaga viață lui Dumnezeu, unul de bărbați și altul de femei, unde a trăit și ea până la sfârșitul zilelor sale”².

În anul 330, împăratul Constantin cel Mare (306-337) a mutat capitala Imperiului Roman la Constantinopol, „unde a ridicat o biserică închinată Sfinților Apostoli, în care a pregătit douăsprezece racle, pentru a aduce și păstra acolo sfintele lor moaște”³.

„În anii 356-357, împăratul Constanțiu al II-lea (337-361), fiul lui Constantin cel Mare, a adus moaștele Sfântului Andrei la Constantinopol și le-a depus, alături de moaștele celorlalți sfinți, în dreapta altarului bisericii Sfinții Apostoli”⁴.

„Câțiva ani mai târziu, Sfântul Ambrozie, episcopul Milanului (cca 339-397), scria că, în a doua jumătate a secolului al IV-lea, părțile din moaștele Sfântului Andrei au fost oferite bisericilor din Milano, Nola și Brescia din Italia”⁵.

„În secolul al IX-lea, în timpul dinastiei împăraților macedoneni, poate chiar în timpul domniei lui Vasile I Macedoneanul (867-886), prin mijlocirea renumitei și bogatei Danilida, o tânără

¹ **Dumitru Manolache**, *Op. cit.*, p. 156.

² **A. Pascu**, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 40.

³ *Άγιος Ανδρέας...*, p. 23.

⁴ **Dumitru Manolache**, *Op. cit.*, pp. 156-157.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 14.

influentă din Patras care îl cunoștea pe împărat, capul Sfântului Apostol Andrei a fost redat orașului”¹.

„În anul 1204, Constantinopolul a fost cucerit și prădat în mod barbar de cruciații latini. La câțiva ani după acest eveniment nefericit, moaștele Sfântului Andrei au fost luate de cardinalul Petru din Capua și duse la Amalfi, în Italia. În 1527, orașul Amalfi a fost cucerit de Carol al V-lea, al spaniolilor și germanilor, iar moaștele au fost luate de împărat”². Ulterior, „fragmente din aceste sfinte moaște au ajuns să fie păstrate în Catedrala Sfânta Maria din Edinburgh (Scoția), în Biserica Sfinții Andrei și Albert din Varșovia (Polonia), dar și în multe alte biserici din lume, chiar și la noi în țară”³. „În anul 1847, o parte dintr-un deget al Sfântului Andrei s-a reîntors în Patras”⁴.

„În 1460, Peloponezul a fost cucerit de sultanul Mehmed al II-lea (1451-1481), iar orașul Patras a căzut sub stăpânirea turcilor. Toma Paleologul, fratele împăratului Constantin al XI-lea Paleologul (1449-1453), care era despot de Moreea și avea ca reședință orașul Patras, a hotărât să transporte capul Sfântului Apostol Andrei la Roma, pentru a nu cădea în mâinile otomanilor. Întrucât Roma nu prezenta deplină siguranță, papa Pius al II-lea (1458-1464) l-a convins pe Toma Paleologul că este mult mai indicat să ducă, pentru o vreme, capul Sfântului Andrei la Narni. După un an, cardinalii Visarion, Piccolomini și Oliva au luat capul Apostolului și l-au predat papei, la Roma”⁵.

„În 26 septembrie 1964, la solicitarea mitropolitului Constantin de Patras (1957-1971), racla cu capul Sfântului Andrei a fost trimisă de papa Paul al VI-lea (1963-1978) în orașul în

¹ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, p. 157.

² *Ibidem*, p. 158.

³ A. Pascu, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 47.

⁴ *Άγιος Ανδρέας...*, p. 24.

⁵ Dumitru Manolache, *Op. cit.*, p. 158.

care Apostolul a fost martirizat”¹, „fiind așezată - în cadrul unor festivități religioase - în biserica cu hramul Sfântul Andrei”².

„În urma demersurilor făcute de mitropolitul Nicodim de Patras (1971-2005), în anul 1979, crucea pe care a fost răstignit Sfântul Apostol Andrei a fost adusă în Patras, din Marsilia (Franța), unde fusese păstrată în Biserica Sfântul Victor, încă din anul 1250”³.

Ținând cont de faptul că Sfântul Apostol Andrei a fost cel dintâi care a propovăduit învățătura creștină pe teritoriul țării noastre, „în anul 1995, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a decis să acorde o cinstire mai mare Sfântului Andrei și a trecut data de 30 noiembrie cu roșu în calendar. În 1997, Sfântul Andrei a fost declarat Ocrotitorul României, iar în 2001, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a hotărât ca ziua de 30 noiembrie să devină sărbătoare bisericească națională”⁴.

„Pentru că din tradiția Bisericii se știe că Sfântul Apostol Andrei a fost martirizat în 30 noiembrie, pomenirea lui în calendarul creștin se face în această zi”⁵.

¹ **Ibidem.**

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 14.

³ *Άγιος Ανδρέας...*, p. 24.

⁴ **A. Pascu**, *Viața Sfântului Apostol Andrei...*, p. 70.

⁵ **Ibidem**, pp. 40-41.

Sfântul Ierarh Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei

(30 noiembrie)

„Sfântul Andrei Șaguna s-a născut în 20 decembrie 1808 la Mișcolț”¹, „în familia negustorului de origine aromână Naum Șaguna și a soției sale Anastasia”², primind numele de Anastasie.

„Strămoșii săi, alături de alte sute de aromâni, s-au strămutat aici în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din înfloritoare așezare Grabova, de lângă vestitul oraș Moscopole, din cauza opresiunii otomane”³.

„Copilul Anastasie a fost botezat în noua biserică a comunității ortodoxe «române-grecești» din Mișcolț (existentă și azi), zidită cu câțiva ani mai înainte (1806), prin jertfele materiale ale enoriașilor, între care, la loc de frunte, se aflau și bunicii viitorului mitropolit”⁴.

„În martie 1814, din cauza greutăților de ordin financiar, Naum Șaguna a trecut la catolicism”⁵, „întrucât i s-a promis, în schimb, sprijin material din partea arhiepiscopului Ștefan Fischer

¹ *Slujba și Acatistul Sfântului Ierarh Andrei (Șaguna), Mitropolitul Transilvaniei*, Editura Andreiana, Sibiu, 2011, p. 13.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 79.

³ **Maria Berényi**, *Originea și familia lui Andrei Șaguna (1808-1873)*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Andrei Șaguna Mitropolitul Transilvaniei. Argumente pentru canonizare, slujba și Acatistul”. Editura Andreiana, Sibiu, 2011, p. 81.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 79.

⁵ *Acte și Tomosuri...*, p. 653.

din Egger (Agria)”¹. „Potrivit legilor în vigoare de atunci, toți copiii minori treceau la confesiunea tatălui. Așa a ajuns copilul Anastasie, împreună cu fratele (Evreta) și sora (Ecaterina), să fie socotiți romano-catolici”².

„Naum se înțelese cu ierarhul de la Egger ca cei trei copii ai lui să fie crescuți în credința catolică, pe cheltuiala Arhiepiscopiei. Mama copiilor și bunicul lor, Mihail Muciu, care locuia în Pesta, au dezaprobat cu hotărâre și cu indignare această faptă. Bunicul și-a luat nepoții la sine, pentru a le da o creștere aleasă. În octombrie 1814, tribunalul i-a transmis Anastasiei Șaguna să-și dea copiii în grija arhidiaconului romano-catolic de la Mișcolț, care, la rândul său, își asuma răspunderea pentru educarea lor morală și spirituală în noua confesiune a tatălui lor. După moartea lui Naum Șaguna, pentru a evita ducerea la îndeplinire a hotărârii tribunalului, în octombrie 1815 Anastasia Șaguna s-a mutat împreună cu copiii ei la Pesta, în casa unchiului ei, Anastasie Grabovszky, negustor bogat și unul dintre conducătorii marii comunități macedoromâne. Acolo copiii au urmat școala grecească, au mers la biserica greco-valahă și au continuat timp de aproape un an să fie crescuți în religia ortodoxă”³.

„Între timp, demersurile prelungite ale Anastasiei și ale tatălui ei de anulare a deciziei tribunalului, care au dus în cele din urmă la trimiterea unei petiții către Locotenența Regală a Ungariei, au rămas fără rezultat. Hotărârea inițială a tribunalului a fost menținută, și Anastasia Șaguna n-a avut altă posibilitate decât să se reîntoarcă la Mișcolț. Cei doi copii mai mari (Evreta și Ecaterina) au fost înscriși la școli catolice, însă lui Anastasie, datorită vârstei, i s-a îngăduit să urmeze o școală primară

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 79.

² *Acte și Tomosuri...*, p. 653.

³ **Maria Berényi**, *Art. cit.*, pp. 84-85.

ortodoxă, «școala grecească», până la vârsta când a intrat la gimnaziul catolic din localitate”¹.

„Copiii Anastasiei Șaguna au primit o educație catolică în școală, dar fiind împreună cu ei, mama a știut să exercite asupra lor o influență statornică și mult mai hotărâtoare decât catoliciei. Mitropolitul Andrei Șaguna își aducea aminte și la bătrânețe, cu drag și cu recunoștință, cum la vârsta copilăriei, când frecventa școala catolică din Mișcolț, mama sa îl învăța acasă rugăciunile străbune și cum îl trimitea duminica și în zilele de sărbătoare cu prescuri la biserica ortodoxă, pentru ridicarea căreia au jertfit amândoi bunicii lui, atât Evreta Șaguna, cât și Anastasiu Mihail Muciu”².

„În 1823, după ce Anastasie a încheiat cursurile gimnaziului catolic din Mișcolț, familia Șaguna a părăsit pentru totdeauna această localitate și s-a mutat la Pesta, unde a locuit cu familia Grabovszky. Aici Anastasie a urmat liceul piarist, pe care l-a absolvit în 1826”³.

„Casa lui Anastasie Grabovszky era locul de întâlnire al fruntașilor români - mai ales oameni de carte - care au trăit în Pesta: Samuil Micu și Petru Maior, apoi Ioan Corneli, Ioan Teodorovici, Alexandru Teodori, care au lucrat la marele Lexicon de la Buda (1825), Ștefan Neagoe, editorul unor calendare românești, Zaharia Carcalechi și alții. Astfel, viitorul mitropolit s-a format într-un mediu cu alese preocupări de limbă, cultură și istorie românească”⁴. „Mai mult, casa lui Anastasie Grabovszky a devenit locul preferat de întâlnire al românilor din toate părțile monarhiei habsburgice, precum și din principatele Moldovei și Țării Românești. Familia Grabovszky n-a făcut nicio distincție

¹ **Ibidem**, p. 85.

² **Ibidem**.

³ **Ibidem**.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 79.

între macedoromâni și ceilalți români, ci i-a tratat pe toți ca membri ai aceleiași națiuni, indiferent de granițele politice. În acest timp, Anastasie Șaguna a legat o trainică prietenie cu viitorul mecenat Emanuil Gojdu”¹.

„Prin stăruințele și rugăciunile vrednicei sale mame, la împlinirea vârstei de 18 ani, tânărul Anastasie a declarat că rămâne în credința strămoșilor săi, așa cum făcuseră și fratele său și sora sa”². „În 29 decembrie 1826, Anastasie a înaintat o cerere Locotenenței Regale din Ungaria, în care a afirmat că a studiat cu succes la gimnaziul catolic din Mișcolț și la liceul piariștilor din Pesta și, după ce s-a ocupat serios cu învățătura religiei catolice, a ajuns la convingerea că vrea să urmeze preceptele Bisericii Ortodoxe. Din acest motiv a cerut permisiunea de a se reîntoarce în sânul Bisericii Ortodoxe, pentru a-și păstra credința strămoșească. O comisie formată cu intenția de a-l face să se răzgândească l-a provocat să dea explicații privitoare la dorința sa. La insistențele comisiei, tânărul a răspuns: «Vreau să pot trăi și muri în religia în care m-am născut». După multe piedici, prin decretul regal din 2 septembrie 1828, i s-a aprobat cererea, putând astfel să revină la religia mamei sale”³.

„Între 1826-1829, Anastasie a făcut studii de Filosofie și Drept la Universitatea din Pesta”⁴. „Fiind un student eminent, ministrul maghiar al educației, Eötvös József, a afirmat: «Șaguna are minte cât o jumătate de țară»”⁵.

¹ **Maria Berényi**, *Art. cit.*, p. 87.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 79.

³ **Cosmin-Cătălin Lazar**, *Viața bisericească ortodoxă pe meleagurile sălăjene în timpul arhipăstoririi Sfântului Ierarh Andrei Șaguna*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2014, p. 746.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 79.

⁵ **Maria Berényi**, *Art. cit.*, p. 90.

„În timpul celor șase ani petrecuți în casa familiei Grabovszky din Pesta (1823-1829), unde s-a alăturat cu entuziasm societății cosmopolite, Anastasie Șaguna a venit în contact cu noile și viguroasele curente sociale și culturale”¹.

„În anul 1829, la terminarea studiilor, lui Anastasie i se deschidea în față o frumoasă carieră de avocat, judecător sau profesor”². „Răspunzând însă unei vocații profunde de a-I sluji lui Dumnezeu și semenilor, tânărul s-a îndreptat spre modestul centru bisericesc româno-sârb de la Vârșet”³ și „s-a înscris la Seminarul Teologic ortodox româno-sârb, unde a studiat timp de trei ani”⁴. „Mai târziu, când a fost întrebat despre alegerea sa, Anastasie a răspuns că dacă s-ar fi născut de o sută de ori, de o sută de ori ar fi devenit tot preot”⁵.

„La Vârșet păstorea pe atunci episcopul român Maxim Manuilovici (1820-1834), fost președinte al Consistoriului din Oradea, care i-a arătat tânărului teolog o deosebită afecțiune”⁶.

„Curând după absolvirea studiilor, cu binecuvântarea mitropolitului Ștefan Stratimirovici al Carlovițului (1790-1837), Anastasie a intrat ca frate în mănăstirea Hopovo, unde a fost călugărit în 12 octombrie 1833, primind numele de Andrei”⁷.

„În februarie 1834, același mitropolit l-a hirotonit ierodiacon, în octombrie 1834 l-a numit profesor la Seminarul din Carloviț, iar în noiembrie 1835 l-a numit secretar al

¹ **Ibidem**, p. 86.

² *Shujba și Acatistul Sfântului Ierarh Andrei...*, p. 14.

³ **Pr. Prof. Dr. Aurel Pavel**, *Sfântul Ierarh Calinic și Sfântul Ierarh Andrei Șaguna în relațiile vremii*, articol publicat în volumul: „Lucrarea duhovnicească și culturală a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2015, p. 177.

⁴ *Acte și Tomosuri...*, p. 653.

⁵ **Cosmin-Cătălin Lazar**, *Art. cit.*, p. 747.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 79.

⁷ **Ibidem**.

«Consistoriului arhiepiscopale» din Carloviț și l-a hirotesit arhiepiscop¹.

„În ziua de 17 ianuarie 1836, Anastasia, evlavioasa mamă a lui Andrei, pildă de jertfelnicie creștin-ortodoxă, mulțumită să-și vadă fiul monah ortodox, s-a mutat la Domnul, la vârsta de 51 de ani².

„În 21 iunie 1837, mitropolitul Ștefan Stancovici al Carlovițului (1837-1842) l-a hirotonit ieromonah pe arhiepiscopul Andrei, iar în anul următor l-a făcut protosinghel și «asesor» (consilier) mitropolitan, «administrator» (locuitor de egumen) la Mănăstirea Iazac, iar în 1840 la Mănăstirea Beșenovo, amândouă lângă Carloviț³.

„În anul 1842, mitropolitul Iosif Raiacici al Carlovițului (1842-1861) l-a hirotesit arhimandrit pe ieromonahul Andrei și l-a numit stareț al Mănăstirii Hopovo, iar în 1845 și al Mănăstirii Covil, ambele sârbești⁴.

„După 1842, Șaguna a funcționat un timp ca profesor la secția română a Seminarului Teologic din Vârșeț și ca «asesor» al Consistoriului de acolo. Cu toate că a trăit atâția ani între sârbi, monahul Andrei nu și-a uitat sentimentele românești, lucrând pentru poporul său. De pildă, acum a prelucrat «Gramatica valachica», după «Gramatica daco-romană» a lui Ioan Alexi, rămasă în manuscris⁵.

Întrucât arhimandritul Andrei Șaguna avea numeroase calități și era bun cunoscător al limbilor: română, maghiară, germană, sârbă, greacă, latină, slavonă, precum și a dialectului aromân, „în 27 iunie 1846, mitropolitul Iosif Raiacici al

¹ **Ibidem.**

² *Shujba și Acatistul Sfântului Ierarh Andrei...*, p. 14.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 79.

⁴ **Cosmin-Cătălin Lazar**, *Art. cit.*, p. 747.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 80.

Carlovițului l-a numit «vicar general» al Episcopiei vacante a Transilvaniei, cu sediul la Sibiu”¹.

„Andrei Șaguna a fost primit cu răceală în Transilvania, fiind socotit sârb. Când unii protopopi i-au reproșat acest lucru, arhimandritul le-a răspuns: «Sunt român ca și voi», afirmându-și prin aceste cuvinte românitatea sa”².

„În răstimpul de un an și jumătate, cât a cârmuit eparhia în calitate de vicar general, Andrei Șaguna s-a străduit să pună oarecare rânduială în viața bisericească. De pildă, a ridicat cursul de preoție de la șase luni la un an de studii și a trimis o serie de dispoziții protopopilor și preoților, îndrumându-i să ducă o viață demnă cu statutul lor de păstori de suflete”³.

„În urma demersurilor vicarului general Andrei Șaguna, Curtea din Viena a acceptat să se facă alegerea unui nou episcop, potrivit vechiului obicei, de către protopopii eparhiei. Astfel, în 2 decembrie 1847, sinodul electoral, întrunit la Turda, a ales cei trei candidați, dintre care Curtea din Viena urma să confirme pe unul ca episcop. Ioan Moga a obținut 33 de voturi, Moise Fulea 31 de voturi (amândoi fiind nepoți ai fostului episcop Vasile Moga), iar Andrei Șaguna 27 de voturi. În ziua de 5 februarie 1848, Curtea din Viena l-a recunoscut ca episcop pe Andrei Șaguna, căruia nu i s-au mai impus cele 19 restricții umilitoare, așa cum se întâmplase în 1810 la recunoașterea lui Vasile Moga ca episcop”⁴.

„În 30 aprilie 1848, în Duminica Tomii, Andrei Șaguna a fost hirotonit episcop în catedrala din Carloviț, de către mitropolitul Iosif Raiacici, asistat de doi sufragani ai săi. În ziua de 11 mai 1848, noul episcop a sosit la Sibiu, fiind întâmpinat nu numai de clerul și credincioșii săi, ci și de unii români greco-

¹ *Șujba și Acatistul Sfântului Ierarh Andrei...*, p. 14.

² **Cosmin-Cătălin Lazar**, *Art. cit.*, p. 748.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 80.

⁴ **Ibidem**.

catolici și chiar de unii dintre tinerii revoluționari moldoveni aflați în Transilvania. În cuvântarea pe care i-a ținut-o atunci Simion Bărnuțiu, i-a cerut să ia asupra-i «conducerea națiunii»¹.

Andrei Șaguna a fost înzestrat de Dumnezeu cu o minte de excepție. „Cel mai apropiat colaborator al său, Nicolae Popea, viitorul episcop al Caransebeșului, scria în acest sens: «Episcopul Andrei avea o minte foarte ageră; înțelegea lucrurile dintr-o dată; de multe ori nici nu-l asculta pe interlocutor până la capăt, ci îl întrerupea cu vorbele: <Te înțeleg!>. Judecata-i era clară, matură, serioasă în toate lucrările, fără deosebire, încât părerea lui avea mare trecere la toată lumea, chiar și la cei cu funcțiile cele mai înalte. Memoria lui era extraordinară. Își aducea aminte de cele mai îndepărtate timpuri, de întâmplări care se petrecuseră de mult, istorisindu-le ca și cum ar fi fost din timpul cel mai apropiat. Adeseori cerea acte vechi oficiale din arhivă, spunându-le numărul și, de multe ori, chiar data lor»².

„Prima grijă a ierarhului Andrei Șaguna a fost reorganizarea Bisericii Ortodoxe din Transilvania, iar această lucrarea își avea început evident prin restaurarea vechii mitropolii a Transilvaniei, desființată în anul 1701³. „Episcopul intenționa să înceapă această lucrare chiar în 1848. Izbucnind revoluția, a fost împiedicat pentru un timp. Dar în anii 1849-1851, a publicat trei broșuri, prin care urmărea să convingă cercurile conducătoare de existența Mitropoliei Ortodoxe din Transilvania până în 1701 și de nevoia reînființării ei: «Promemorie despre dreptul istoric al autonomiei bisericești-naționale a românilor de religie răsăriteană» (1849), «Adaus» la «Promemoria despre dreptul istoric al autonomiei bisericești-naționale» (1850) și «Memorial», prin care era explicată solicitarea românilor de religie răsăriteană

¹ **Ibidem.**

² **Maria Berényi**, *Art. cit.*, p. 90.

³ **Cosmin-Cătălin Lazar**, *Art. cit.*, p. 749.

din Imperiul Habsburgic pentru restaurarea Mitropoliei lor din punct de vedere al sfintelor canoane (1851 și 1860)”¹.

„În 12 martie 1850, ierarhul a deschis la Sibiu lucrările primului Sinod al eparhiei sale, la care au luat parte 24 de preoți și 20 de mireni, între care și Avram Iancu. Sinodul a adresat un memoriu Curții din Viena, prin care cerea restaurarea vechii Mitropolii a Transilvaniei, desființată în 1701, precum și convocarea unui sinod (sobor), format din preoți și mireni, care să se ocupe de organizarea ei. În anii următori, episcopul a adresat alte numeroase memorii Curții din Viena și patriarhului sârb Iosif Raiacici, prin care solicita ieșirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania de sub jurisdicția Mitropoliei sârbești din Carlovit (sub care ajunsese din 1786) și reînființarea Mitropoliei proprii pentru românii ortodocși. S-a lovit însă de opoziția tuturor: a Curții din Viena (îndeosebi a ministrului Cultelor Leo Thun), a Bisericii sârbești, în frunte cu mitropolitul (din 1848 patriarhul) Iosif Raiacici și chiar a Bisericii românești unite din Transilvania. Andrei Șaguna însă nu era omul care să descurajeze”².

„După 1859, anul prăbușirii «regimului absolutist» de stat, căruia i-a luat locul un așa-zis «regim liberal», ierarhul și-a reluat lupta pentru realizarea acestui ideal. Împreună cu doi reprezentanți ai românilor din Banat și Bucovina a început - în Senatul imperial din Viena - o nouă și energică acțiune pentru restaurarea Mitropoliei, adresând, în același timp, un nou memoriu împăratului Franz Joseph. După atâția ani de luptă, abia în 27 septembrie 1860, Curtea din Viena a dat un răspuns la nenumăratele sale memorii în problema Mitropoliei”³.

„În 24-26 octombrie 1860, Andrei Șaguna a convocat un al doilea Sinod al eparhiei sale la Sibiu, care a întocmit noi

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 80.

² *Ibidem*, p. 81.

³ *Ibidem*.

memorii, cu expunerea acelorăși doleanțe ale credincioșilor ortodocși transilvăneni. Întrucât ierarhul intenționa să creeze o singură Mitropolie pentru toți românii ortodocși din Imperiul Habsburgic, Sinodul a adresat o scrisoare episcopului Eugenie Hacman al Bucovinei, cerându-i să-și dea adeziunea la proiectul ierarhului de la Sibiu. Solicitarea s-a lovit însă de împotrivirea lui Hacman, care urmărea să ajungă el însuși mitropolit, ceea ce s-a și întâmplat în 1873, când a fost numit arhiepiscop de Cernăuți și mitropolit al Bucovinei și Dalmației, deși marea majoritate a clerului și a intelectualilor bucovineni sprijinea planul lui Andrei Șaguna¹.

„Între 22-28 martie 1864, s-a întrunit un nou Sinod la Sibiu, care a aprobat un regulament de organizare a eparhiei, în 174 de paragrafe și s-a întocmit un nou memoriu către împăratul Franz Joseph în vederea restaurării Mitropoliei”².

„În sfârșit, Sinodul episcopilor sârbi din Patriarhia de Carloviț și Congresul național bisericesc sârb, întrunite la Carloviț în toamna anului 1864, sub conducerea noului patriarh Samuil Mașirevici, și-au dat asentimentul pentru separarea ierarhică a Bisericii românești de cea sârbă, care poate fi considerată ca o recunoaștere a autonomiei Bisericii Ortodoxe Românești din Ardeal. În consecință, în 24 decembrie 1864, printr-un autograf imperial, se aproba reînființarea vechii Mitropolii Ortodoxe Române a Transilvaniei și numirea lui Andrei Șaguna ca arhiepiscop și mitropolit. Noua Mitropolie avea ca eparhii sufragane Aradul și Caransebeșul, ultima luând ființă chiar atunci, în fruntea ei fiind ales, în anul următor, vrednicul protopop brașovean Ioan Popasu”³. „Astfel, în

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Ibidem.**

anul 1864, Andrei Șaguna a devenit mitropolit și a dobândit neatârarea față de străini”¹.

„Pentru ca existența și autonomia Bisericii Ortodoxe din Transilvania să fie asigurate în cadrul statului dualist austro-ungar, creat în 1867, mitropolitul Andrei a stăruit pentru recunoașterea noii Mitropolii printr-un «articol de lege» special, adoptat în Dieta constituțională a Ungariei și în Casa Magnaților, ceea ce a și reușit, în anul 1868”².

„După realizarea acestui măreț ideal al vieții sale, era necesară întocmirea unui regulament, a unei legi, după care să se conducă Biserica Autonomă Ortodoxă Română a Transilvaniei. De aceea, mitropolitul Andrei a convocat la Sibiu un Congres național bisericesc al românilor ortodocși din întreaga Mitropolie, cu câte 10 preoți și 20 de mireni din fiecare eparhie, deci cu 90 de deputați. Lucrările Congresului au durat 22 de zile, din 28 septembrie până în 19 octombrie 1868, fiind ținute 12 ședințe, în care au fost dezbătute cele mai de seamă probleme ale organizării noii Mitropolii. O comisie a Congresului - formată din 27 de membri (3 clerici și 6 mireni din fiecare eparhie) - a studiat un proiect prezentat de Andrei Șaguna, care, cu unele modificări nesemnificative, a fost aprobat de Congres sub denumirea de «Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania» (confirmat de conducerea de stat în 28 mai 1869)”³.

„Principiile de bază ale Statutului Organic erau autonomia, constituționalitatea și sinodalitatea. Prin autonomia față de stat, Biserica era apărată împotriva oricărui amestec sau aserviri din partea împăratului, a Guvernului sau a altor conducători

¹ **Dr. Ioan Lăcătușu**, *Nicolae Iorga despre Mitropolitul Andrei Șaguna*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Andrei Șaguna Mitropolitul Transilvaniei. Argumente pentru canonizare, slujba și Acatistul”. Editura Andreiana, Sibiu, 2011, p. 63.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 82.

³ **Ibidem**.

politici. Prin constituționalitate se înțelegea separarea puterilor în Biserică: legislativă, executivă și judecătorească, precum și dreptul preoților și a credincioșilor de a fi reprezentați în forurile de conducere bisericești la toate nivelele, prin vot universal și uninominal (exceptând femeile). Prin sinodalitatea sau colaborarea dintre clerici (1/3) și mireni (2/3) la conducerea treburilor bisericești, Biserica era apărată împotriva oricărui absolutism ierarhic. Elementul laic era chemat să participe la conducerea Bisericii în toate cele trei unități administrative-bisericești: parohie, protopopiat și eparhie, în probleme bisericești, culturale (școlare) și economice, care, potrivit canoanelor, erau și în competența laicilor”¹.

„Treburile fiecărei parohii erau conduse de sinodul parohial (adunarea parohială de azi), format din toți membrii majori ai parohiei, care - între altele - avea misiunea să aleagă comitetul parohial, - organ executiv -, pe preoții parohiei și pe învățătorii școlilor confesionale. Epitropia parohială administra averea bisericii și a școlii «poporale» confesionale”².

„Mai multe parohii formau un protopopiat, în fruntea căruia se afla un protopop, ajutat de sinodul protopopesesc și de comitetul acestui sinod, ambele formate din 1/3 preoți și 2/3 mireni (8 sau 12 preoți și 16 sau 24 mireni în sinod, 2 sau 4 preoți sau 4-8 mireni în comitete, în funcție de numărul credincioșilor). La fiecare protopopiat exista un «scaun protopopesesc», cu șase membri, ca instanță de judecată”³.

„Afacerile eparhiei (sau diecezei) erau conduse de episcop, iar la Sibiu, de arhiepiscop și de sinodul eparhial (adunarea eparhială de azi) - organ deliberativ -, format din 20 de clerici și 40 de mireni, convocat o dată pe an, la Duminica Tomii.

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Ibidem.**

Organul permanent de conducere - executiv - era Consistoriul eparhial (Consiliul eparhial de azi), cu trei secțiuni: bisericească, școlară și epitropească (economică). Fiecare eparhie avea câte un jurisconsult («fiscal»)¹.

„Conducerea întregii Mitropolii era încredințată Congresului Național Bisericesc, format din 90 de membri, câte 10 clerici și 20 de mireni din fiecare eparhie, convocat o dată la 3 ani. Alegerea episcopilor sufragani se făcea de sinoadele eparhiale respective, iar alegerea mitropolitului de către Congresul Național Bisericesc extraordinar, format, în acest caz, din 120 de deputați: 60 din arhiepiscopie și câte 30 din cele două eparhii sufragane, în aceeași proporție de clerici și mireni”².

„Problemele dogmatice erau rezolvate de Sinodul Episcopesc, format din toți ierarhii ortodocși români din Transilvania și Banat”³.

„Potrivit unor cercetări recente, Andrei Șaguna a ținut seama - la redactarea Statutului - de tradițiile sinodale specifice Ortodoxiei ardelene, de anumite prevederi din legile fundamentale ale Mitropoliei din Carloviț (2/3 mireni și 1/3 clerici în Congresul Național Bisericesc), și chiar de revendicările unor mișcări «constituționaliste» (de înnoire a organizării bisericești potrivit spiritului timpului), care aveau loc atunci în Biserica Romano-Catolică și în cea Evanghelică din Europa centrală”⁴.

„Această constituție bisericească a stat apoi la baza noului Statut al întregii Biserici Ortodoxe Române din 1925 (deși cu modificări). Din Statutul Organic se desprinde cu claritate spiritul de organizator bisericesc și social-politic al lui Andrei Șaguna. El a făcut din Biserică nu numai un lăcaș de închinare, ci și de

¹ **Ibidem**, pp. 82-83.

² **Ibidem**, p. 83.

³ **Ibidem**.

⁴ **Ibidem**.

apărare națională, împotriva încercărilor de maghiarizare, adunând în jurul ei pe toți credincioșii și dându-i rolul de conducătoare a poporului. Iar preoții și învățătorii școlilor confesionale, aleși de credincioși, au devenit și mai strâns legați sufletește de ei. Astfel, prin Statutul Organic, Andrei Șaguna a dat Bisericii Românești din Transilvania o organizare superioară, democratică, necunoscută în alte Biserici Ortodoxe surori și care o identifica întru totul cu năzuințele păstoriților ei, făcând-o cu adevărat Biserică a poporului. Pentru toate acestea, Andrei Șaguna trebuie considerat cel mai de seamă legiuitor și organizator bisericesc în Biserica Ortodoxă Română și poate chiar în întreaga Ortodoxie”¹.

„Mitropolitul Andrei Șaguna a desfășurat o muncă neobosită și pentru emanciparea poporului român prin cultură, mai ales prin școlile primare confesionale (numite atunci populare), care erau sub conducerea directă a Bisericii, învățătorii lor fiind absolvenți ai Institutului Pedagogic din Sibiu, condus de Biserică. La venirea sa în Transilvania nu prea existau dascăli bine pregătiți, manuale, clădiri școlare, la care se adăuga și dezinteresul din partea poporului. Ierarhul a reușit să înlăture toate aceste dificultăți”².

„Încă în primul Sinod eparhial din anul 1850, s-a hotărât ca preoții parohi să funcționeze ca directori școlari, protopopii ca inspectori, episcopul fiind «inspectorul suprem» al școlilor populare din întreaga eparhie (din 1838 școlile erau sub controlul episcopului catolic maghiar din Alba Iulia). De asemenea, în 1852, ierarhul de la Sibiu a obligat fiecare parohie să-și ridice un edificiu școlar. Aceste prevederi s-au fixat mai târziu și în Statutul Organic”³.

„Școlile populare au fost construite cu bani dăruți de fiecare, cu bani adunați din greu, pentru biruința prin lumină

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Ibidem**, pp. 83-84.

a poporului românesc întreg”¹. „Cu toate acestea, ridicarea școlilor a mers foarte repede, fiind o mișcare spontană de iubire a țărânului pentru școală, care poate nu-și afla perechea în nicio altă țară din lume, de vreme ce nu era vorba de întemeierea școlilor din bugetul statului, ci de jertfa grea a fiecăruia dintre săraci. În asemenea condiții este uimitor faptul că, în 1860, din 2.164 de școli primare câte existau în Ardeal, 742 erau românești. Mai mult decât a treia parte a școlilor de acolo erau întemeiate, deci, de țărănimea noastră, ieșind ca din pământ”².

„În ceea ce privește numărul școlilor confesionale, menționăm că la sfârșitul arhipăstoririi mitropolitului Andrei Șaguna existau aproape 800 în eparhie, dintre care mai mult de jumătate au fost înființate în timpul său, deci aproape fiecare parohie își avea școala ei. În felul acesta, școlile populare românești au fost un factor puternic de conservare a limbii în fața atâtor încercări de deznaționalizare”³.

„Atenția marelui ierarh s-a îndreptat și spre alte tipuri de școli. De pildă, în 1870 a dispus ca în fiecare parohie să se țină cursuri serale pentru neștiutorii de carte. La aceste cursuri, care vara se țineau în duminici și sărbători, iar iarna zilnic, se predă scrisul, cititul și aritmetica. Pe lângă învățători, au fost chemați acum și preoții la acțiunea de luminare a poporului”⁴.

„Andrei Șaguna a dorit să înființeze și câteva școli de nivel mai înalt, dar a fost nevoit să se mulțumească doar cu un gimnaziu la Brașov, în 1850, un gimnaziu inferior la Brad, în 1869 (mai târziu gimnaziu cu 8 clase), și o școală reală-comercială la Brașov, în 1869. Gimnaziului (liceului) din Brașov - care îi poartă numele până astăzi -, i-a arătat o grijă

¹ Dr. Ioan Lăcătușu, *Art. cit.*, p. 65.

² *Ibidem*, p. 75.

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 84.

⁴ *Ibidem*.

permanentă, asistând an de an la examene, ajutând profesorii, cumpărând din banii săi o casă pentru director etc. În scurt timp, sub conducerea unor directori și profesori competenți, cum au fost Gavriil Munteanu, membru al Academiei Române, fost profesor și director al Seminariilor din Buzău și Râmnic, Ioan Meșotă, Ioan Lapedatu și alții, Gimnaziul brașovean a ajuns să fie «o adevărată coroană a întregului învățământ din Ardeal», după cum s-a exprimat însuși Andrei Șaguna”¹.

„Aceași grijă statornică a arătat ierarhul și față de cursurile de teologie și pedagogie de la Sibiu, în vederea ridicării nivelului cultural al preoților și al învățătorilor ortodocși. Chiar în anul numirii sale ca vicar general, acesta a ridicat cursurile de teologie de la șase luni, cum erau sub episcopul Vasile Moga, la un an, hotărând să nu mai fie admiși decât absolvenți de gimnaziu și introducând materii noi de studiu. În Sinodul din 1850, s-a hotărât crearea unui Institut teologic-pedagogic, urmând ca absolvenții de teologie să funcționeze și ca învățători înainte de hirotonie, lucru care s-a respectat aproape în toată Biserica Ortodoxă din Transilvania până în 1918. În 1853, a înființat o secție separată de pedagogie, în care se primeau absolvenți ai gimnaziului inferior (cu 4 clase) și care a ajuns, cu timpul, până la 4 ani de studii. În 1852 cursurile de teologie s-au ridicat la doi ani de studii, iar în 1861 la trei ani, cum au rămas până în 1921”².

„În 1852, Andrei Șaguna a organizat o colectă în eparhie, pentru a strânge banii necesari în vederea cumpărării unei clădiri pentru Institutul teologic-pedagogic. Din cei 26.062 florini colectați, s-a cumpărat actuala reședință mitropolitană, folosită ca internat până în 1858. Din banii săi, a cumpărat apoi o altă casă, pe locul actualei clădiri a Facultății de Teologie, unde s-a mutat Institutul teologic-pedagogic, în toamna anului

¹ *Ibidem*, p. 85.

² *Ibidem*.

1864. Cu timpul, a cumpărat alte patru case în apropiere, care au servit ca internat”¹.

„În același timp, mitropolitul Andrei s-a îngrijit și de formarea unor cadre didactice corespunzătoare pentru școala teologică-pedagogică din Sibiu. Aproape an de an trimitea pe cel mai bun absolvent de teologie la una din universitățile apusene, ca să-l pregătească pentru munca didactică de la Institut. Dintre profesori îi consemnăm pe Nicolae Popea, mai târziu vicar al lui Andrei Șaguna, episcop al Caransebeșului și membru titular al Academiei Române, Ioan Popescu, personalitate marcantă în pedagogia românească, Zaharia Boiu, cunoscut predicator, amândoi membri corespondenți ai Academiei Române, Nicolae Cristea, redactor al ziarului Telegraful Român, condamnat în 1894 în procesul Memorandumului, Ilarion Pușcariu, mai târziu vicar al Arhiepiscopiei și membru de onoare al Academiei Române și alții”².

„Astfel, din școala teologică-pedagogică de la Sibiu au ieșit primele serii de preoți și învățători cu pregătire corespunzătoare. Ei au avut apoi un rol decisiv în opera de propagare a culturii în lumea satelor transilvănene în urmă cu peste un secol și jumătate. Risipiți pe întreg cuprinsul Transilvaniei, acești modești preoți și învățători au fost adevărații pionieri ai învățământului românesc. Ei i-au apropiat pe țărani de școală, de carte și de ziar, familiarizându-i cu gustul pentru citit, cu adunările populare ale Astrei, cu băncile populare, cu serbările și reprezentațiile de teatru sătesc, organizate de ei cu concursul tinerilor din sat. Munca lor de fiecare zi a contribuit la conservarea limbii și la dăinuirea poporului român în Transilvania”³.

¹ **Ibidem**, p. 86.

² **Ibidem**.

³ **Ibidem**.

„Andrei Șaguna a sprijinit cu burse numeroși tineri, fie pentru studii teologice, fie cu alt profil, din care s-a format elita culturală a Ardealului de până în 1918, mulți dintre ei având un rol important în realizarea Marii Uniri din 1918”¹.

„Astfel, prin râvna neobosită a mitropolitului Andrei Șaguna pentru îndrumarea și ctitorirea de școli, numele său va fi legat pentru totdeauna de organizarea învățământului românesc din Transilvania. Restauratorul Bisericii poate fi considerat, în același timp, unul dintre ctitorii învățământului românesc de toate gradele”².

„Andrei Șaguna, om foarte înțelept, le-a dat credincioșilor Bisericii sale statutul, conform căruia la adunările bisericești din fiecare an nu luau parte doar clerici, ci și delegați ai mirenilor. Și, pentru că Biserica era în legătură cu școala, iar școlile românești de atunci erau confesionale, rezultă că pentru problemele bisericești, școlare și culturale exista un Parlament românesc, cel puțin al românilor ortodocși, care se aduna în fiecare an și pe care guvernul unguresc nu-l putea desființa, fiindcă a fost creat printr-o diplomă împărătească”³. Astfel, „Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania era un adevărat «templu al libertății confesionale și naționale»”⁴.

Mitropolitul Andrei Șaguna a dispus ca „în școlile populare să fie folosite numai manuale apărute în tipografia eparhială din Sibiu. Ierarhul a găsit răgazul convenit să scrie câteva studii pedagogice, în care expunea unele principii de didactică generală, precum și câteva «instrucțiuni» prin care fixa datoriile inspectorilor și ale directorilor școlari. Tot din inițiativa lui, s-au convocat conferințe învățătoresci în vacanțele de vară (începând

¹ *Acte și Tomosuri...*, p. 654.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 85.

³ **Dr. Ioan Lăcătușu**, *Art. cit.*, p. 65.

⁴ **Ibidem**, p. 74.

din 1863), în diferite părți ale Arhiepiscopiei, în care se dezbăteau probleme de interes didactic”¹.

„Ierarhul de la Sibiu a acordat o atenție deosebită manualelor didactice pentru școlile populare. Se cunosc peste 25 de manuale, scrise la îndemnul lui de câțiva distinși preoți din eparhia sa. De pildă, preotul Sava Popovici-Barcianu din Rășinari a scris un Abecedar românesc, Gramatica română, Gramatica germană, Abecedar nemțesc, Gramatica limbii române în limba germană, un Dicționar român-german și german-român etc. Profesorul Zaharia Boiu a scris un Abecedar, Carte de citire, Elemente de geografie, Elemente de istorie, Elemente de istoria naturii și fizică, iar profesorul Ioan Popescu a scris Aritmetica și Cărți de lectură (citire) pentru diferite clase, precum și cunoscutul Compendiu de pedagogie. Se mai adaugă la acestea și câteva manuale școlare lucrate de Visarion Roman (Aritmetica și Geografia), Nicolae Mihălțan (Gramatica română), Dr. Pavel Vasici (Cunoștințe practice despre cultivarea grădinii școlare), precum și unele Bucoavne și Catehisme, retipărite după ediții mai vechi. La îndemnul lui Andrei Șaguna, a apărut primul Manual de stenografie în limba română, lucrat de Dimitrie Răcuciu. Aproape toate aceste manuale școlare au apărut în mai multe ediții (de pildă Abecedarul lui Zaharia Boiu a ajuns la 14 ediții, iar Cartea întâia de lectură a lui Ioan Popescu la 18 ediții)”².

„Mitropolitul Andrei Șaguna s-a îngrijit și de soarta elevilor lipsiți de mijloace materiale, dându-le posibilitatea să-și continue studiile, prin acordarea de ajutoare bănești, fie din veniturile sale proprii, fie din fundațiile anume întemeiate în acest scop. De asemenea, numeroase școli au primit ajutoare bănești substanțiale din partea sa. Cea mai însemnată fundație a fost cea creată prin testament - la îndemnul lui Andrei Șaguna - de avocatul aromân

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 84.

² **Ibidem**.

Emanuil Gojdu din Budapesta (1802-1870), sub administrarea Bisericii Ortodoxe din Transilvania”¹.

„Pentru elevii secției teologice a Institutului din Sibiu, dar și pentru preoți, Andrei Șaguna a scris câteva manuale didactice, dintre care menționăm: Elementele Dreptului canonic (Sibiu, 1854), Compendiu de Drept canonic (1868, tradus în același an în limba germană de profesorul Dr. Alois Sentz și tipărit la Sibiu, iar din germană tradus în rusește și tipărit la Sankt Petersburg, în 1872), Enhiridion sau carte manuală de canoane, cu comentarii (1871, tradus parțial în germană). Aceste lucrări de Drept bisericesc îl așază pe Andrei Șaguna între marii canoniști ortodocși. Tot el a scris Istoria Bisericii Ortodoxe răsăritene universale (două volume, 1860; partea referitoare la Istoria Bisericii Ortodoxe din Imperiul Habsburgic a fost tradusă și în limba germană și tipărită la Sibiu, în 1862) și un Manual de studiu pastoral (1872, ediția a II-a, 1878)”².

„Ierarhul a retipărit câteva manuale didactice, revăzute de el însuși, cum au fost: Teologia Dogmatică, prelucrată după manuscrisul arhimandritului Ioan Raici (1854), Manual de Teologie Morală (1855), Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă (1855), Teologia Pastorală (1857, care era o reeditare a lucrării pastorale intitulată Datoriile preoților parohi, scrisă de doi ierarhi ruși, tipărită în românește în mai multe rânduri), Tâlcuirea Evangheliilor în duminicile învierii și ale sărbătorilor (1857, ediția a II-a, 1860). Neizbutind să publice o colecție de predici alcătuite de preoții săi, așa cum intenționase, a retipărit în 1855 cunoscuta carte a lui Nichifor Theotochis, Chiriadodromionul, la care a adăugat câteva cuvântări la praznicele împărătești, scrise de

¹ **Ibidem**, p. 85.

² **Ibidem**, p. 86.

el însuși. Deci Andrei Șaguna este un adevărat creator de «școală teologică» la Sibiu”¹.

„După moartea marelui ierarh, au fost publicate: Memorialul (1889), Memoriile sale (1923), o parte din Scrisorile pastorale și circularele școlare (1938) și o parte din Predicile sale (1945)”².

„O realizare deosebită a lui Andrei Șaguna a constituit-o Biblia cu ilustrații, tipărită în 1856-1858, prima de acest gen de la noi. În 1867 a fost tipărit numai Noul Testament. După cum mărturisea el însuși, noua ediție avea la bază vechile traduceri românești ale Sfintei Scripturi (Noul Testament din 1648 și edițiile integrale ale Bibliei: București 1688, Blaj 1795, Sankt Petersburg 1819 și Buzău 1854-1856), confruntate cu textul grecesc al Septuagintei (ediția de la Atena din 1843) și cu o traducere în limba slavonă. De o reală valoare teologică și literară este și introducerea Bibliei. Între altele, Andrei Șaguna sublinia aici rolul îndeplinit de vechile traduceri ale Sfintei Scripturi în cultura noastră și în formarea unei limbi românești unitare”³.

„Menționăm aici faptul că în 1858, Ioan Heliade Rădulescu a început să publice la Paris o nouă traducere a Bibliei, cu comentarii, fără binecuvântarea Bisericii (a tipărit numai Facerea și Ieșirea), în care căuta să înlocuiască cuvintele de origine greacă și slavă prin cuvinte și expresii noi, luate din limba latină și, la nevoie, chiar din italiană. Andrei Șaguna s-a ridicat cu vehemență atât împotriva noii traduceri, făcute de un mirean, cât și împotriva exagerărilor sale lingvistice”⁴.

„O faptă de mare însemnătate a mitropolitului, pe plan cultural, o constituie ziarul Telegraful Român de la Sibiu, «gazetă

¹ **Ibidem**, pp. 86-87.

² **Ibidem**, p. 87.

³ **Ibidem**.

⁴ **Ibidem**.

politică, industrială, comercială și literară» care, din 3 ianuarie 1853, apare fără întrerupere până azi. Prin inițierea Telegrafului Român - ierarhul a înțeles să pună la dispoziția Bisericii Ortodoxe și a poporului nu numai un nou factor de culturalizare, ci în primul rând un organ de luptă pentru apărarea intereselor poporului român și ale Bisericii. În paginile Telegrafului Român au fost publicate multe articole cu conținut bisericesc, școlar și politic, scrise de însuși întemeietorul său. Tot aici au apărut mai întâi pastoralele și circularele sale, discursurile pe care le rostea în Parlamentul din Viena, apoi în cel din Pesta, cuvântările rostite la diferite ocazii. Ziarul a fost redactat, între alții, de Aron Florian (numai primele 8 numere, în 1853), mai târziu profesor la Universitatea din București, apoi de Dr. Pavel Vasici, cunoscutul naturalist, Visarion Roman, spre sfârșitul vieții director al Băncii «Albina», Zaharia Boiu (1862-1865) și Nicolae Cristea (1865-1883), profesori la Institutul teologic-pedagogic. Până în 1863, ziarul a apărut de două ori pe săptămână, iar de atunci, până după 1918, de trei ori. Din 1859 unele materiale erau tipărite cu litere latine, iar de la 1 ianuarie 1863 a apărut în întregime cu alfabet latin. De notat că redactorii ziarului s-au pronunțat și au adoptat de la început ortografia fonetică, ferindu-se de exagerările etimologice frecvente la vremea respectivă”¹.

„Tot Andrei Șaguna a inițiat apariția altor publicații periodice la Sibiu. De pildă: Calendarul Arhiepiscopiei Sibiului, care apare fără întrerupere din anul 1852 (azi sub numele de Îndrumătorul bisericesc), Actele Sinodului Arhidiecezei greco-răsăritene din Ardeal (intitulat mai târziu Procesele verbale ale Adunării Eparhiale) și Protocolul Congresului Național Bisericesc, amândouă începând din anul 1870”².

¹ *Ibidem*, pp. 87-88.

² *Ibidem*, p. 88.

„Pentru nevoile preoților, respectiv ale bisericilor parohiale, mitropolitul a reeditat aproape toate cărțile de cult, între care pot fi menționate cele 12 Mineie (1853-1856, după ediția de la Buda din 1804-1805, care, la rândul ei, reproducea pe cea de la Râmnic, din 1776-1780, inclusiv prefetele episcopilor Chesarie și Filaret), Molitvelnicul bogat (1853), Liturghierul (1856), Evangheliarul (1859), Penticostarul (1859), Triodul (1860), Octoihul Mare (1860-1861) etc. Andrei Șaguna a tradus, din slava veche, Hirotesierul și Hirotonierul (1861), Rânduiala sfințirii bisericilor prin arhieru (1862) și Rânduiala sfințirii de episcop (1865)”¹.

„Merită menționat faptul că toate lucrările ierarhului, precum și Telegraful Român, au fost tipărite în tipografia fondată de el, din banii săi, la Sibiu (27 august 1850), cunoscută sub numele de «Tipografia diecezană» (mai târziu arhidiecezană), care de atunci funcționează, fără întrerupere, până azi. Primul ei conducător a fost românul Dimitrie Lazarevici, adus de Andrei Șaguna de la «tipografia crăiască» (regească) din Buda”².

„Nu putem trece cu vederea contribuția mitropolitului Andrei Șaguna la înființarea Asociației Transilvane Pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român («Astra»). În 10 mai 1860, el înainta guvernatorului Transilvaniei un memoriu semnat de 171 de frunțași ai românilor, solicitând aprobarea pentru convocarea unei adunări consultative. Cerându-i-se proiecte de statute, le-a și întocmit, pe baza altor trei, lucrate de George Barițiu, Timotei Cipariu și Ioan Pușcariu. Adunarea consultativă s-a întrunit în clădirea Institutului teologic-pedagogic din Sibiu, în 9 martie 1861, sub conducerea mitropolitului, discutând și aprobând statutele. Tot el i-a convocat la Sibiu, pentru ziua de 23 octombrie 1861, pe toți intelectualii români

¹ Ibidem.

² Ibidem.

care doreau să facă parte din Asociație. Cu ocazia acestei prime adunări, Andrei Șaguna a fost ales președinte, Timotei Cipariu vicepreședinte, iar George Barițiu secretar pentru o perioadă de trei ani”¹.

„În calitatea sa de președinte al Astrei, ierarhul a participat la ședințele comitetului și a condus trei adunări generale: la Sibiu (1861), Brașov (1862) și Alba Iulia (1866); alte trei adunări au fost conduse de Timotei Cipariu, în numele său. Cea mai însemnată dintre adunările conduse de el a fost cea de la Brașov, din 1862, când s-a deschis și o expoziție cu produse ale «industriei casnice» românești. S-au purtat atunci discuții interesante în problema ortografiei, au fost citite «dizertațiile» lui George Barițiu, Gavriil Munteanu, Timotei Cipariu și Ioan Pușcariu și au fost premiate poeziile lui Andrei Mureșanu. Din fondurile Asociației au fost împărțite numeroase ajutoare studenților, elevilor și meseriașilor săraci. Asociația și-a continuat activitatea cu succes și după ce conducerea ei a trecut în alte mâini”².

„După revenirea sa în țară de la hirotonia întru arhiereu, Andrei Șaguna a condus, împreună cu episcopul unit Ioan Lemeni, Marea Adunare Națională de pe Câmpia Libertății de la Blaj, din 3 mai 1848. În cuvântarea rostită cu această ocazie, ierarhul ortodox declara în fața zecilor de mii de români aflați acolo: «Da, suntem frați, nu din fățarnicie, ci frați în Hristos, frați români, care cheamă pe tot românul să uite neplăcerile trecutului și să se considere toți românii ca frați, așa cum frați sunt și episcopii lor». Adunarea, după ce a formulat un program național în 16 puncte, în care se revendica libertatea și independența poporului român, precum și desființarea iobăgiei, crearea unei singure Mitropolii pentru toți credincioșii români, l-a ales pe Andrei Șaguna în fruntea unei delegații, care să prezinte Curții imperiale din

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem**, pp. 88-89.

Viena hotărârile și doleanțele națiunii române. În 25 iunie 1848, ierarhul declara solemn în fața împăratului Ferdinand I (1835-1848) la Innsbruck, că «tezaurul cel mai scump al românilor este legea și limba sa», protestând împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria. De aici, împreună cu Timotei Cipariu și cu protopopul Iosif Ighian, a plecat la Pesta, stăruind pe lângă diferiți miniștri maghiari în favoarea românilor”¹.

„În decembrie 1848, Andrei Șaguna a prezidat lucrările unei adunări naționale la Sibiu, fiind prezenți 250 de intelectuali, unde a fost adoptată o nouă «petiție națională» în 13 puncte, cu diferite revendicări românești”².

„În ianuarie 1849, ierarhul a plecat - prin Țara Românească, Bucovina și Galiția - la Olmutz în Moravia, unde a fost primit în audiență de tânărul împărat Franz Joseph (1848-1916), prezentându-i doleanțele națiunii române. În 25 februarie 1849, a înaintat împăratului la Viena, împreună cu deputații români din Transilvania, Banat și Bucovina, un memoriu, prin care cereau unirea tuturor românilor din Imperiul Habsburgic într-o singură națiune, independentă, cu administrație națională și autonomă, cu un șef politic și unul bisericesc, cu un senat românesc și cu folosirea limbii naționale în toate problemele privitoare la români. Propunerile lor, însă, nu s-au transpus în faptă. Ierarhul s-a putut întoarce acasă abia după înăbușirea revoluției din Transilvania, unde a găsit totul distrus și risipit”³.

„În timpul revoluției din anii 1848-1849, numeroși preoți ortodocși din Ardeal au fost uciși, 40 de biserici au fost arse și peste 300 jefuite. În fața acestor nenorociri, Andrei Șaguna a făcut apel la frații de dincolo de Carpați. Între cei care au răspuns cu mai multă căldură la apelurile sale, s-a numărat starețul

¹ **Ibidem**, p. 89.

² **Ibidem**.

³ **Ibidem**.

Neonil de la Neamț, care i-a trimis sute de cărți de slujbă ieșite de sub teascurile tipografiei nemțene. Alte ajutoare, în bani, cărți și veșminte, a primit din partea unor credincioși și chiar a domnitorului Grigorie Ghica al Moldovei (1849-1856)”¹.

„Confruntat cu turnura neașteptată a evenimentelor, Andrei Șaguna s-a implicat în solicitarea constantă a drepturilor promise de către împărat. Astfel, în 26 aprilie și 18 iulie 1849, vrednicul ierarh semna și înmâna personal împăratului memorii ce conțineau revendicările românilor. Folosindu-se de dubla sa funcție, de conducător spiritual și de etnarh, în 10 aprilie 1850, episcopul Transilvaniei înainta împăratului o nouă petiție în 10 puncte, în care, în numele sinodului eparhial reunit în 12 martie 1850, cerea ca în viitoarea constituție a Ardealului să fie recunoscută «existența națiunii române», la care se adăugau o serie de revendicări de ordin cultural și bisericesc pentru români”².

„Tenacitatea cu care ierarhul a susținut cauza românilor, l-a determinat pe împăratul Franz Joseph să-l ridice la rangul de baron, numindu-l în același timp, printr-un decret semnat în 28 iulie 1852, «consilier intim de stat»”³.

„Andrei Șaguna a fost apreciat și de personalitățile vieții culturale de peste Carpați, care l-au proclamat membru de onoare al Academiei Române, în 1871, președinte de onoare al Societății «Transilvania» din București și membru de onoare al «Societății pentru literatura și cultura română din Bucovina»”⁴.

„În 1860 a fost inaugurat un «regim liberal», Transilvania redevenind stat autonom în cadrul Imperiului Habsburgic. Acum, episcopul a fost ales membru al Senatului imperial din Viena,

¹ **Ibidem**, p. 90.

² **Pr. Prof. Dr. Aurel Pavel**, *Art. cit.*, pp. 178-179.

³ **Ibidem**, p. 179.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, pp. 90-91.

demnitate pe care a deținut-o mai mulți ani. În această calitate, a rostit mai multe discursuri, cerând drepturi pe seama românilor transilvăneni și a Bisericii lor. Tot în 1860, Andrei Șaguna, împreună cu câțiva fruntași ai românilor sibieni, a înaintat împăratului un memoriu, cerând numirea unui român în funcția de cancelar al Transilvaniei și recunoașterea limbii române ca a treia limbă oficială aici, pe lângă germană și maghiară, deziderate care au rămas fără urmări”¹.

„Pe lângă aceste memorii, marele ierarh a organizat o serie de conferințe (precum cele de la Sibiu și Alba-Iulia din 1861) și congresul național de la Sibiu din 1863, în cadrul cărora se sublinia că toți românii, fără deosebire de confesiune, sunt frați de același sânge și că diferența de confesiune nu-i mai poate despărți pe unii de alții în cauza națională-politică română. Toate aceste momente relevă faptul că Andrei Șaguna a fost adevăratul conducător politic al românilor transilvăneni în timpul unor momente critice ale istoriei lor. Episcopul a fost conștient că, în conjunctura politică de atunci, rolul lui nu se putea limita doar la probleme pur spirituale, ci avea o misiune în plus, aceea de a se implica în chestiunile național-politice și sociale ale neamului său”².

„Congresul național al românilor, întrunit în aprilie 1863 la Sibiu, a ales o delegație de 10 persoane, în frunte cu Andrei Șaguna, care să prezinte împăratului doleanțele națiunii române. Delegația a fost primită de împărat în 4 mai 1863, dar promisiunile făcute nu s-au materializat”³.

„În Dieta Transilvaniei, întrunită la Sibiu între anii 1863-1865, formată din reprezentanți ai românilor, maghiarilor și sașilor, Andrei Șaguna a intrat ca deputat al circumscripției

¹ **Ibidem**, pp. 89-90.

² **Pr. Prof. Dr. Aurel Pavel**, *Art. cit.*, p. 179.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 90.

Săliște. Aici a reușit să fie aprobată prin lege «egala îndreptățire» a națiunii române cu celelalte națiuni din Transilvania. Evenimentele care au urmat au împiedicat însă aplicarea acestei hotărâri. Pretutindeni, ierarhul a apărut cu energie și demnitate drepturile naționale și politice ale românilor”¹.

„În 1867 a fost creat «Statul dualist» austro-ungar. Prin dualism, Ungaria devenea, de fapt, independentă, existând două state, Austria și Ungaria, împăratul Austriei fiind și rege al Ungariei. Transilvania era anexată la Ungaria, anulându-i-se autonomia. În urma acestei schimbări, majoritatea conducătorilor români (George Barițiu, Ioan Rațiu, Visarion Roman, Ilie Măcelariu ș.a.) au adoptat așa numitul «pasivism», hotărând să nu mai ia parte la viața politică a noului stat. În schimb, mitropolitul Andrei era în fruntea curentului opus, al «activismului», militând pentru continuarea luptei românilor în vederea obținerii de drepturi, chiar și în noile condiții create după 1867. Viitorul a confirmat punctul său de vedere, căci în 1905 însuși Partidul Național Român din Transilvania a proclamat politica activistă”².

„În repetate rânduri, Andrei Șaguna a pus problema ameliorării stării materiale a preoțimii sale. Încă din 1849 a cerut Ministerului Cultelor din Viena o subvenție anuală de două sute de mii de florini pe 10 ani, din care să creeze un fond, din ale cărui venituri să se dea ajutoare preoților. În 1850, la rugămintea sa, guvernatorul Transilvaniei i-a scutit pe preoți, pe învățătorii confesionali și pe cântăreții bisericești, «de greutatea publică și comunale». În 1857, a cerut, împreună cu mitropolitul unit de la Blaj, ca preoții români, ortodocși și uniți, să fie scutiți de impozite către stat, așa cum era cazul cu preoții celorlalte culte, dar memoriul a rămas fără răspuns. Abia în 1861 a primit un ajutor

¹ Ibidem.

² Ibidem.

anual de 24.000 de florini, din care să împartă preoților suma de 50-100 de florini pe an, precum și 1.000 de florini pe seama Institutului teologic-pedagogic. Printr-o circulară din 2 septembrie 1861, ierarhul își anunța preoții că de ajutorul respectiv vor beneficia numai aceia care sunt vrednici cu cuvântul și cu fapta, cei cu preocupări cărturărești, cei care poartă în permanență reverenda și nu se amestecă cu tot felul de oameni”¹.

„Arhipăstorirea lui Andrei Șaguna a cunoscut realizări remarcabile și pe tărâm economic. Deși eparhia pe care o conducea era săracă, iar la venirea sa la Sibiu nu a găsit aproape nimic (iar puținul care era, a fost distrus în timpul revoluției din 1848/1849), ierarhul a reușit să creeze o stare materială corespunzătoare. Astfel, în 1857 a pus bazele unui fond pentru zidirea unei catedrale în Sibiu, dând el însuși două mii de florini. Aceasta a fost construită numai sub mitropolitul Ioan Meșianu, între 1902-1906”².

De asemenea, „în tot cuprinsul eparhiei s-au zidit numeroase biserici parohiale (unele cu ajutorul său, cum a fost cea din Gușterița, azi un cartier în Sibiu), precum și clădiri noi pentru școlile populare sau pentru gimnaziile din Brașov și Brad. Toate acestea s-au făcut mai mult din banii strânși în parohiile eparhiei, în cadrul mai multor colecte inițiate de ierarh”³.

„Andrei Șaguna a stabilit programul liturgic al preoților, care trebuiau să slujească zilnic Utrenia și Vecernia, iar sâmbăta, duminica și în sărbători să săvârșească și Sfânta Liturghie”⁴. „Pentru întărirea vieții religios-morale a păstoriților săi, ierarhul a dispus încă din 1850, ca preoții parohi să facă ore speciale de catehizare, în fiecare duminică după amiază, iar la Liturghie, în

¹ **Ibidem**, p. 92.

² **Ibidem**, p. 91.

³ **Ibidem**.

⁴ **Cosmin-Cătălin Lazar**, *Art. cit.*, p. 764.

loc de priceasnă, cântărețul să citească celor prezenți principalele rugăciuni și învățături ale Bisericii”¹.

„În ceea ce privește disciplina clerului, Andrei Șaguna era foarte exigent, mergând până la caterisirea celor nevrednici de chemarea preotească, spre a servi drept pildă celorlalți, dar și pentru a nu se compromite clerul român în fața celorlalte etnii și confesiuni din Transilvania”².

„Ierarhul de la Sibiu avea un program riguros de rugăciune, între orele 5 și 7 dimineața, în fiecare zi”³.

„În duminici și sărbători, mitropolitul slujea fie în bisericile sibiene (Buna Vestire, Din groapă, Schimbarea la Față, Din cetate, care i-a devenit catedrală după 1860), fie în alte localități (Rășinari, Săliște, Brașov, Șchei etc.). În zilele în care nu slujea era prezent la Vecerniile și slujbele din Postul Paștilor, care se săvârșeau în Biserica Schimbarea la Față din Sibiu”⁴.

„Contemporanii săi au afirmat că era un bun cunoscător al tipicului, încât de multe ori dădea îndrumări tipiconale studenților teologi care cântau la strană”⁵.

„Andrei Șaguna a fost un om rugător și postitor, un evlavios liturghisitor, un bun predicator și păstor de suflete. Prin toate s-a dovedit a fi un păstor, cărturar, un ierarh luminat, smerit și înțelept, un apărător neînfriecat al dreptei credințe și un mare chivernisitor al vieții bisericești”⁶.

„Dimitrie Cunțan, pe care l-a sprijinit în acțiunea de introducere a cântărilor bisericești specifice Ardealului în toate parohiile, scrie că în ultimele luni de viață, când nu mai putea participa la slujbe, mitropolitul își chema duhovnicul, pe

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 92.

² **Ibidem.**

³ *Acte și Tomosuri...*, p. 654.

⁴ **Ibidem.**

⁵ **Ibidem.**

⁶ *Slujba și Acatistul Sfântului Ierarh Andrei...*, p. 15.

ieromonahul Gherman, pentru a sluji Sfânta Liturghie în capela sa din reședință”¹.

„În ziua de 16 iunie 1873, mitropolitul, împăcat cu sine, l-a chema la el pe vicarul Nicolae Popea și i-a spus: «Cu mine e gata, Nicolae! Ce va vrea Dumnezeu! Toate sunt în ordine. Fiți pe pace, aveți-vă bine, nu vă sfădiți!»”², iar „seara, după vecernie, pe la ora 6, suferințele mitropolitului Andrei s-au curmat și numele lui a trecut, prin moarte, la nemurire”³.

„Andrei Șaguna a fost înmormântat lângă biserica mare din Rășinari, așa cum a rânduit el însuși prin testament, fiind prohodit de un singur preot, «fără predică și fără pompă»”⁴.

„Dragostea fierbinte a marelui ierarh față de păstoriții săi este dovedită și prin faptul că toată agoniseala vieții sale, însumând aproape șase sute de mii de coroane, a lăsat-o prin testament Arhiepiscopiei Sibiului, «spre scopuri bisericești, școlare și filantropice»”⁵.

„Andrei Șaguna a fost un om providențial, diplomat și negociator fără pereche în istoria Transilvaniei, fiind conștient de chemarea sa. El era omul care știa să se adapteze situațiilor și posibilităților. În biserică era omul Bisericii; după chemarea sa monahală era călugăr, după cea arhierască era arhieru; în politică era om de stat. Activitatea sa în istoria Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Ungaria este una de temelie”⁶.

„Episcopul evanghelic-luteran G. D. Teutsch, în necrologul publicat într-o revistă germană din Sibiu, scria: «Aproape o generație întreagă, Andrei Șaguna a fost conducătorul intelectual - singurul recunoscut - al poporului său și a putut să obțină, în

¹ *Acte și Tomosuri...*, p. 654.

² **Maria Berényi**, *Art. cit.*, p. 89.

³ **Justinian Chira**, *Andrei Șaguna*, Baia Mare, 2011, p. 93.

⁴ *Slujba și Acatistul Sfântului Ierarh Andrei...*, p. 15.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 92.

⁶ **Maria Berényi**, *Art. cit.*, pp. 90-91.

această calitate, astfel de rezultate cum rar se întâmplă vreunui muritor a se învrednici de ele. Prietenii și dușmanii marelui bărbat, a cărui statură înaltă, impunătoare, cu privirea ageră și cu barba ondulată nu o vor uita curând cei ce au văzut-o vreodată, vor fi toți de aceeași părere, că numele lui Andrei Șaguna înseamnă o nouă epocă în viața poporului român și a Bisericii Ortodoxe»¹.

„Nicolae Iorga scria în 1904: «Puține nume sunt așa de populare în Ardealul românesc ca al lui Andrei Șaguna. Chipul lui, cu ochii străbătători și barba largă răsfirată e în mintea tuturor și-n conștiința generală a intrat definitiv faptul că acest bătrân maiestuos a fost, de pe scaunul său de arhiereu, ca de pe un tron de rege, un cârmuitor de oameni și un îndreptător al vremurilor, căroră nu li s-a supus, ca exemplarele obișnuite ale omenirii, ci le-a întors de pe povârnișul lor spre culmea lui». În 1923, în cuvântarea rostită cu prilejul comemorării a 50 de ani de la moartea vrednicului mitropolit, Octavian Goga arăta că: «figura lui s-a imprimat definitiv în conștiința populară din toate cătunele Ardealului, întinzându-și nimbul strălucitor asupra întregului pământ românesc». Dintre istoricii de azi, reținem aprecierile profesorului american Keith Hitchins, autorul mai multor studii despre mitropolit în limbile română și engleză, care relevă că principalele realizări ale lui Șaguna se înregistrează în viața Bisericii sale, «din care a făcut o forță socială mai activă decât fusese vreodată, înzestrând-o cu instituții puternice și reglementând participarea laicilor în treburile ei la toate nivelele și făcând-o, în felul acesta, mai răspunzătoare la nevoile și dorințele masei credincioșilor. Într-o epocă a naționalismului, Andrei Șaguna nu a fost naționalist, ci mai degrabă ultimul dintre marii ierarhi conducători naționali»².

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 93.

² **Ibidem**.

Mitropolitul Andrei Șaguna a fost un om foarte respectat. „Până și străinii aveau o sfială de a veni în fața lui. Iată ce spunea un ungur cuiva care mergea în Transilvania în timpul arhipăstoririi acestuia: «Intră în Ardeal și caută să-l vezi pe Șaguna. Să știi însă că acela este un om pe care nu-l poate cuprinde o țară»”¹.

În ședința sa din 21 iulie 2011, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a canonizat pe mitropolitul Andrei Șaguna, acesta fiind pomenit în calendarul creștin în ziua de 30 noiembrie, odată cu Sfântul Apostol Andrei, al cărui nume l-a purtat cu vrednicie.

¹ **Dr. Ioan Lăcătușu**, *Art. cit.*, p. 71.

Sfântul Cuvios Gheorghe de la Cernica și Căldărușani

(3 decembrie)

„Sfântul Cuvios Gheorghe s-a născut în anul 1730, din părinți credincioși și de neam bun în localitatea Săliște, lângă Sibiu”¹.

„Aprins din tinerețe de duhul viețuirii călugărești și neputându-și împlini această vocație în Transilvania, din cauza persecuțiilor împotriva Ortodoxiei și, mai ales, împotriva așezămintelor monahale, în anul 1749, pe când avea 19 ani, Gheorghe a trecut în Țara Românească, ducându-se la București”².

„Prin anul 1750 se afla în București un mitropolit grec, numit Rașca, iar tânărul Gheorghe s-a dus la el și i-a cerut să-l între în ascultare. Mitropolitul s-a învoit, l-a primit și după ce și-a isprăvit treburile prin București, l-a luat cu sine la Constantinopol. Aici, tânărul a mai petrecut trei ani în ascultarea mitropolitului, după care, primind binecuvântare, a plecat în Muntele Athos, pe care îl râvnea atât de mult. Ajungând în Sfântul Munte, Gheorghe a intrat în obștea Mănăstirii Vatopedu, unde a fost călugărit și

¹ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe de la Cernica*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 500.

² **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe de la Cernica și Căldărușani (1730-1806). Argumente pentru canonizare*, Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, București, 2005, p. 3.

hirotonit diacon de către mitropolitul Rașca, ocrotitorul său”¹. „Tânărul călugăr și-a impus o aspră trăire monahală prin înfrânare și posturi, prin privegheri de toată noaptea și meditații îndelungate”².

„După moartea mitropolitului Rașca, ierodiaconul Gheorghe a devenit ucenic al stareșului Paisie Velicicovschi, la Chilia Chiparisa din Muntele Athos. Aici a primit schima mare, în anul 1752, prin mâinile cuviosului Paisie, iar apoi, în 1754, la recomandarea acestuia, a fost hirotonit preot”³.

Pentru că numărul monahilor din Chilia Chiparisa a sporit, aceștia au ridicat Schitul Sfântul Ilie, în hotarele Mănăstirii Pantocrator din Sfântul Munte, unde s-au mutat cu toții.

„Întrucât obștea s-a tot înmulțit și nu mai încăpea în schit, în anul 1763 stareșul Paisie a hotărât împreună cu monahii să părăsească Muntele Athos și să se ducă în Moldova, unde s-au stabilit la Mănăstirea Dragomirna”⁴. „Ieroschimonahul Gheorghe s-a strămutat și el în Moldova, împreună cu stareșul Paisie și cu 64 de ucenici ai acestuia”⁵, „unde s-a nevoit vreme de doisprezece ani ca ieroschimonah, duhovnic și econom al Mănăstirii Dragomirna, care a ajuns să numere în acea vreme 350 de viețuitori”⁶.

„Siliți de ocupația austriacă instaurată asupra Bucovinei, în anul 1775, două sute de călugări de la Dragomirna, între care și

¹ *Slujba și Acatistul Sfântului Cuvios Gheorghe de la Cernica*, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 2005, p. 25.

² **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 501.

³ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, pp. 3-4.

⁴ *Slujba și Acatistul Sfântului Cuvios Gheorghe...*, pp. 25-26.

⁵ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 501.

⁶ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 4.

Cuviosul Gheorghe, s-au mutat împreună cu starețul lor, Paisie, la Mănăstirea Secu”¹, „iar de aici, la Mănăstirea Neamț”².

„Prin 1777, fiind dornic să-și reîmprospăteze amintirile din vremea uceniciei sale în Sfântul Munte, ieroschimonahul Gheorghe s-a reîntors la Schitul Sfântul Ilie din Muntele Athos, de unde a revenit în Moldova abia în 1781, pentru a-și revedea părintele sufletesc și mulțimea de frați”³.

„Râvnind după viața sihăstrească, ieroschimonahul Gheorghe a luat binecuvântare de la starețul Paisie de a se întoarce în Sfântul Munte”⁴. „Trecând însă prin București, s-a întâlnit la Mitropolie cu ieromonahul Macarie, un vechi prieten, de asemenea ucenic al starețului Paisie. Cum l-a văzut, acesta l-a primit în gazdă și, după câteva zile, i l-a înfățișat mitropolitului Grigorie al II-lea (1760-1787)”⁵. „După ce a stat de vorbă cu părintele Gheorghe și a văzut darurile cu care era împodobit, mitropolitul l-a rugat să nu mai plece în Muntele Athos, ci să rămână în Țara Românească pentru a întemeia aici o obște de călugări, după cum a făcut Cuviosul Paisie în Moldova”⁶.

„Ieroschimonahul a spus că nu este vrednic pentru o lucrare ca aceasta și, fiind mâhnit, a postit și s-a rugat fierbinte Maicii Domnului și Sfântului Ierarh Nicolae pentru a-i descoperi ce să facă. După ce a adormit, i s-a arătat în vis Sfântul Nicolae, care i-a zis că trebuie să rămână în Țara Românească pentru a-i curăți lăcașul de fiare sălbatice. Trezindu-se, ieroschimonahul l-a întrebat pe prietenul său Macarie dacă știe vreo mănăstire

¹ **Ibidem.**

² **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, Cuviosul Stareț Gheorghe...**, p. 502.

³ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu, Cuviosul Părinte Gheorghe...**, p. 4.

⁴ *Slujba și Acatistul Sfântului Cuvios Gheorghe...*, p. 26.

⁵ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, Cuviosul Stareț Gheorghe...**, p. 502.

⁶ *Slujba și Acatistul Sfântului Cuvios Gheorghe...*, p. 26.

cu hramul Sfântul Nicolae, iar acela i-a răspuns că există una în ostrovul Cernica, dar este părăsită de vreo treizeci-patruzeci de ani”¹.

La 1 septembrie 1781, mitropolitul Grigorie al II-lea l-a numit pe ieroschimonahul Gheorghe stareț al Mănăstirii Cernica, „pentru a strânge obște, care să se conducă după regulile și rânduielile Sfântului Munte”².

„Când Cuviosul Gheorghe, călăuzit de un bătrân din satul apropiat, Floreștii de Sus, a pășit pentru prima oară, prin desișul bălții, în ostrovul Sfântul Nicolae de la Cernica, împreună cu doi frați, Atanasie și Serafim, a aflat așezământul monahal cu totul pustiu, năpădit de buruieni, lăstăriș și pădure, cu toate casele de odinioară ruinate, doar biserica, mică și veche de 173 de ani, rezistând cu greu și cu multe stricăciuni, timpului și uitării”³. „Chilii nu mai existau, decât o pivniță și un beci sub pământ, care fiind boltite, erau nedărâmate”⁴.

„Ieroschimonahul a intrat în sfântul lăcaș și a văzut icoana Sfântului Nicolae așa cum îi apăruse în vis și a fost cuprins de o adâncă emoție și a lăcrimat, înțelegând iarăși cum, în chip minunat, sfântul îl chemase acolo”⁵.

„Apoi, intrând în Sfântul Altar, a văzut un șarpe mare încolăcit lângă Sfânta Masă, căruia, după ce și-a făcut cruce, i-a zis cu blândețe: «Puiul tatii, până acum ai locuit tu aici. Acum să te duci din locul acesta, să locuim noi!». La porunca monahului,

¹ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, pp. 6-7 și *Slujba și Acatistul Sfântului Cuvios Gheorghe...*, p. 26.

² **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 502.

³ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 7.

⁴ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 503.

⁵ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 7.

șarpele, descolăcindu-se și apucând-o printre ușile împărătești, a părăsit îndată biserica, dispărând pentru totdeauna în baltă”¹.

„După ce au ajuns la Cernica, Cuviosul Gheorghe și cei doi ucenici bătrâni, Atanasie și Serafim, și-au făcut niște toporașe și au început întâi a curăți mărăcinii și a lărgi cărarea de la vadul lacului până la biserică”². „Începutul noii viețuiri în ostrovul Cernicăi a fost foarte anevoios și cu multe lipsuri. Ziua întreagă cei trei călugări curățau cu topoarele locul de rugi și de mărăcini, mâncând ce se nimerea, adeseori doar pesmeți cu apă și ceva legume. În fiecare zi săvârșeau cele Șapte Laude și se rugau mult. Noaptea dormeau puțin. Vara lângă foc, sub cerul liber și iarna pe paie, într-o pivniță veche. Cu asemenea mari greutate și aspre nevoințe pustnicești, vestea despre sfințenia vieții Cuviosului Gheorghe și a părinților împreună viețuitori cu el, pentru a pune nou început vetrei cernicane, s-a răspândit cu repeziciune în toate părțile, încât mulți ucenici veneau neîncetat să se adauge obștii nou - înfiripate. Iar starețul, fiindu-le întru toate pildă, îi îmbărbăta mereu, zicându-le: «Nu vă temeți, turmă mică, numai dragoste să aveți!»”³.

„După șase luni de la numirea Cuviosului Gheorghe în funcția de stareț, numărul fraților de la Cernica a ajuns la șase”⁴.

„Pe lângă sufletele nou adăugate soborului, alți numeroși creștini din București și din satele învecinate au venit în ajutorul mănăstirii cu ceea ce era necesar pentru refacerea și înzestrarea acesteia. Carul mănăstirii, tras de un singur bou bălan, care

¹ **Ibidem**, pp. 7-8.

² **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 503.

³ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 8.

⁴ **Ibidem**.

umbla zilnic prin București și prin satele apropiate pentru a primi milostenie, a ajuns să fie cunoscut de toți”¹.

„După cum a consemnat ieromonahul Protasie, ucenicul și biograful Sfântului Gheorghe, acesta a instituit la Cernica pravila bisericii după rânduiala Sfântului Munte și după tipicul Sfântului Paisie Velicicovski”².

Cu trecerea vremii, „numeroși credincioși au început să vină la Cernica, să se închine în biserica mănăstirii și să-i ajute cu cele de trebuință pe călugării care se osteneau sub îndrumarea Cuviosului Gheorghe. Apoi au început să vină la mănăstire tot mai mulți creștini în duminici și sărbători și părintele stareț slujea și le rostea cuvânt duhovnicesc, iar ei ascultau cu multă dragoste și se întorceau la casele lor cu mult folos sufletesc. Unii dintre acești închinători, aprinzându-se de râvnă duhovnicească, au rămas sub ascultarea și povața Cuviosului Gheorghe, care îi primea cu dragoste și îi îndruma duhovnicește. În felul acesta, în decurs de un an și jumătate (până în luna martie 1783), s-au strâns șaisprezece frați. Luând exemplul de la părintele lor sufletesc, noii veniți și-au procurat câte un topor și toată ziua tăiau mărăcinii în insula Sfântul Nicolae, pentru a crea condiții corespunzătoare vieții noi mănăstirești pe care o doreau să fie cât mai frumoasă, iar noaptea, dând foc la mărăcinii tăiați, se culcau în preajma focului, căci nimeni nu avea chilie unde să-și plece capul. În timp de iarnă se adăposteau peste noapte în beciul despre care am pomenit mai sus”³.

„Fiind mereu frământat de crearea unor condiții prielnice pentru viața de obște, Cuviosul Gheorghe a început să zidească două rânduri de chilii pentru frați și o casă-arhondaric

¹ *Ibidem*, p. 9.

² *Ibidem*, p. 10.

³ *Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, Cuviosul Stareț Gheorghe...*, pp. 503-504.

pentru credincioșii care îi cercetau și îi ajutau la rectitorirea mănăstirii”¹.

Locuitorii din zonă s-au legat tot mai mult de mănăstire, încât „în Duminica Floriilor din anul 1784, părintele stareț a călugărit 33 de frați, primind toate cele de trebuință pentru îmbrăcarea lor din partea familiilor boierești bucureștene Golescu și Dudescu”².

„Pe atunci, Cuviosul Gheorghe era singurul preot din mănăstire, de aceea el săvârșea Sfânta Liturghie numai în duminici și la sărbătorile împărătești, în zilele de peste săptămână oficiindu-se de obicei doar cele Șapte Laude. Întrucât în următorii ani numărul călugărilor de sub îndrumarea starețului a crescut până la 103 monahi și frați dornici să-I slujească lui Dumnezeu, dintre aceștia, trei au fost hirotoniți preoți și trei diaconi. Începând de acum, Sfânta Liturghie a fost săvârșită zilnic la Cernica, după rânduiala mănăstirilor din Muntele Athos”³.

Starețul Gheorghe era un model pentru toți viețuitorii mănăstirii, fiind om al rugăciunii și mare postitor. „Astfel, el era obișnuit ca în prima săptămână a Sfântului Post al Paștilor, de luni până duminică, să nu mănânce nimic și să nu bea nici apă. De asemenea, în Săptămâna Mare, din Duminica Floriilor până în Joia Mare nu mânca nimic. Joi gusta ceva și apoi iar nu punea nimic în gură până în ziua Învierii. Într-o vară, vrând să țină un post deosebit, timp de patruzeci de zile nu a servit mâncare trecută prin foc, decât o felie - două de pepene, niște fructe și puțină apă la ora 3 după-amiaza”⁴.

¹ **Ibidem**, p. 504.

² **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 9.

³ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 504.

⁴ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, pp. 10-11.

„În anul 1785, Cuviosul Gheorghe a căzut într-o boală grea, din care a crezut că nu va mai scăpa cu zile, de aceea și-a întocmit testamentul, care a rămas peste timp un document de o excepțională însemnătate duhovnicească”¹.

„Prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu însă, starețul s-a însănătoșit deplin și a mai trăit încă mulți ani după aceea”².

„Pentru ca osteneala sa de reorganizator al monahismului de la Cernica să nu se stingă, Cuviosul Gheorghe a cuprins în testamentul său principiile și normele după care a reușit să întărească obștea mănăstirii. În intenția lui, această diată trebuia să rămână un îndreptar al vieții călugărești”³. Starețul a împărțit nevoița monahală în șapte trepte sau porunci: 1) ascultarea, 2) spovedania de trei ori pe săptămână, 3) fuga de mândrie, 4) împărtășirea lunară, 5) ferirea obștii de oameni nedorți care aduc sminteală, 6) economul să fie atent la ascultarea lui, iar duhovnicul să fie priceput și cu blândețe, 7) să fie respectată rânduiala Sfântului Paisie de la Neamț. De asemenea, „Cuviosul Gheorghe recomanda ca obștea Mănăstirii Cernica să nu depășească 103 monahi”⁴.

„Vestea despre atmosfera plină de sfințenie și hărnicia obștii de la Cernica a ajuns până la urechile domnitorului Nicolae Mavrogheni (1786-1790), care prin anul 1787 l-a cercetat în persoană pe neobositul stareț și, prețuindu-i viața exemplară și nevoițele”⁵, „s-a prins «frate de cruce întru Hristos» cu acesta, iar întrucât cuviosul nu avea vreun obiect personal pentru a-i oferi, după cum se obișnuia, ca semn al frățietății, fanariotul i-a cerut mătăniile călugărești, iar domnitorul a dăruit mănăstirii 103

¹ **Ibidem**, p. 5.

² **Ibidem**, p. 22.

³ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, pp. 507-508.

⁴ **Ibidem**, p. 510.

⁵ **Ibidem**, pp. 504-505.

galbeni, după numărul de atunci al viețuitorilor, la care a adăugat o sumă de bani pentru ridicarea unei mori, un ajutor zilnic de 103 pâini de la cuptoarele din București, precum și alte alimente, veșminte și cărți bisericești”¹.

„În anul 1788, starețul a remarcat la nord-est de vatra mănăstirii un ostrov mai înalt. A curățat locul, a plantat vie și pomi și a ridicat o biserică de lemn cu hramul Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, precum și câteva chilii, unde se retrăgea pentru a se liniști, peste săptămână, împreună cu câțiva frați din obște mai sporiți duhovnicește. Această casă, cu un frumos paraclis pictat, dăinuind de pe vremea Cuviosului Gheorghe, se păstrează până astăzi în bună stare, la nord de incinta mănăstirii”².

„În anul 1788, starețul Gheorghe a primit rangul de arhimandrit, iar domnitorul Nicolae Mavrogheni i-a încredințat, pe lângă conducerea Mănăstirii Cernica, și responsabilitatea administrării Mănăstirii Curtea de Argeș. Nicolae Mavrogheni avea mare dragoste și evlavie față de Cuviosul Gheorghe, de aceea venea adeseori la Cernica, se interesa de bunul mers al obștii și se plimba cu starețul prin ostrovul cel mic, numit Sfântul Gheorghe, discutând între ei «vorbe de taină»”³.

„Roadele cârmuirii Cuviosului Gheorghe la Mănăstirea Cernica l-au determinat pe mitropolitul Filaret al II-lea (1792-1793) să-i încredințeze și Mănăstirea Căldărușani, în anul 1793, starețul conducând efectiv amândouă mănăstirile din aprilie 1794, până la moartea sa, în decembrie 1806, locuind, pe rând, în fiecare dintre ele și așezând părinți egumeni care să le poarte de grijă, mai ales când el era plecat la cealaltă vatră de sihăstrie. În ambele mănăstiri a rânduit viața de chinovie conform

¹ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, pp. 22-23.

² *Ibidem*, p. 23.

³ **Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu**, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 505.

tradiției athonito-paisiene și după principiile testamentului său, cu săvârșirea zilnică a celor Șapte Laude, spovedania deasă, ascultarea, munca și rugăciunea neîncetată, asceza, masa de obște”¹, „citirea și copierea cărților sfinte și a scrierilor Sfinților Părinți și toate celelalte”².

După ce i-a fost încredințată și conducerea Mănăstirii Căldărușani, „Cuviosul Gheorghe a rânduit ca o parte dintre călugării de la Cernica să meargă de ascultare la Căldărușani, sub îndrumarea sa, lăsând la Cernica pe viitorul stareț al ei, ieromonahul Timotei”³.

În afara incintei Mănăstirii Căldărușani, „la CocIOC, în locul măracinilor și al stufăriei, Cuviosul Gheorghe a sădit pomi, a ridicat o biserică închinată Sfântului Ioan Evanghelistul, păstrată până astăzi, și a construit câteva chilii pentru călugării dornici de mai multă liniște. Unii dintre monahii mănăstirii se retrăgeau la CocIOC, pentru rugăciune și meditație, iar sâmbăta și duminica reveneau în obște”⁴.

Când starețul lipsea de la Căldărușani, treburile mănăstirii erau conduse de „egumenul Dorotei, care avea să-i și urmeze, după moarte, la conducerea mănăstirii”⁵.

„Cuviosul Gheorghe a mai ridicat o biserică cu hramul Sfântul Lazăr la Cernica”⁶.

„Datorită nenumăratelor osteneli de pe parcursul întregii sale vieți, sănătatea starețului Gheorghe a devenit tot mai șubredă. Fiind slăbit de suferință, de post și de îndelungile privegheri, la 1 decembrie 1806, cuviosul i-a chemat pe toți călugării de la

¹ Pr. Dr. Florin Șerbănescu, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, pp. 5-6.

² *Ibidem*, p. 25.

³ Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 506.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Pr. Dr. Florin Șerbănescu, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 25.

⁶ *Ibidem*.

Căldărușani în biserica mănăstirii. După ce a rostit o rugăciune stăruitoare către Mântuitorul, către Maica Domnului și către Sfântul Dumitru, ocrotitorul mănăstirii, starețul a cerut ajutorul lui Dumnezeu pentru obștea monahală de la Căldărușani. A citit apoi o rugăciune de iertare și, în plânsetele tuturor, a plecat pentru ultima dată la Cernica”¹.

„Cuviosul Gheorghe a mai trăit la Mănăstirea Cernica doar două zile, pentru că în 3 decembrie 1806 și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu”². „Mutarea lui din această viață a produs multă întristare și plângere în obștea Sfințelor Mănăstiri Cernica și Căldărușani”³.

„Starețul Gheorghe a fost înmormântat la Mănăstirea Cernica, în fața Bisericii Sfântul Lazăr, zidită de el în 1804”⁴.

„Ieromonahul Protasie a fost cel dintâi care a scris viața Cuviosului Gheorghe, pe la 1807-1810, curând după trecerea sa la cele veșnice. În urma acestuia, Casian Cernicanul, la 1870, în Istoriile Sfințelor Mănăstiri Cernica și Căldărușani, a reluat pe larg relatarea despre vremea starețului Gheorghe în cele două mănăstiri”⁵.

„Cuviosul Gheorghe face parte din ceata marilor nevoitori și îndrumători ai monahismului românesc”⁶. „Acesta este apreciat pentru viața sa aleasă, pentru tactul și roadele cărmuirii celor două mari obști călugărești de la Cernica și Căldărușani, ca unul dintre cei mai de seamă călugări de la noi, înnoitor renumit al

¹ Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 507.

² Pr. Dr. Florin Șerbănescu, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 31.

³ Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 507.

⁴ Pr. Dr. Florin Șerbănescu, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 6.

⁵ *Ibidem*, pp. 33-34.

⁶ Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, *Cuviosul Stareț Gheorghe...*, p. 500.

monahismului românesc, în pragul epocii moderne, în duhul neo-isihast athonito-paisian”¹.

În ședința sa din 20 octombrie 2005, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a trecut pe Cuviosul Gheorghe în rândul sfinților.

Pomenirea Sfântului Cuvios Gheorghe de la Cernica și Căldărușani se face în calendarul creștin în 3 decembrie, zi în care s-a mutat din această viață.

¹ **Pr. Dr. Florin Șerbănescu**, *Cuviosul Părinte Gheorghe...*, p. 6.

Sfânta Muceniță Filofteia de la Curtea de Argeș

(7 decembrie)

„Sfânta Filofteia s-a născut la începutul veacului al XIII-lea în cetatea Târnovo, capitala Imperiului Româno-Bulgar”¹, „întemeiat și condus o vreme de frații Petru și Asan, români de neam”².

„Mama viitoarei sfinte era româncă și o femeie foarte credincioasă”³, „de aceea și-a botezat fiica cu numele de Filofteia (Φιλοθέα), care în limba greacă înseamnă «Iubitoare de Dumnezeu», lucru pe care îl va dovedi cu fapta în cursul scurtei sale vieți pământești”⁴.

„Evlavioasa mamă a învățat-o pe Filofteia de mică să se roage, să postească, să facă milostenii și alte fapte bune și să fie nelipsită de la slujbele Bisericii”⁵.

„Pe când Filofteia era încă un copil, iubita ei mamă s-a mutat la Domnul, iar fata a rămas în grija tatălui ei”⁶.

¹ **Gherasim, Episcopul Râmnicului și Argeșului, Sfânta Muceniță Filofteia «de la Argeș»**, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 281.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Sfinți daco-romani...**, p. 104.

³ **Ibidem**, pp. 104-105.

⁴ **Gherasim, Episcopul Râmnicului și Argeșului, Sfânta Muceniță Filofteia...**, p. 282.

⁵ **Ibidem**, p. 281.

⁶ **Ibidem**.

„Urmând pilda și sfaturile mamei sale, Filofteia se îndeletnicea cu faptele bune, dar îndeosebi cu lucrarea milosteniei, încât hainele ei încălzeau trupurile copiilor săraci și hrana ei îi hrănea pe cei flămânzi. Toate acestea, Filofteia le săvârșea în taină, fiindcă se ferea de slava oamenilor, care pierde toate ostenelele făcătorului de bine”¹.

„Tatăl copilei, care era plugar, avea și el credință, dar nelucrătoare. Grijile acestei lumi și deșertăciunile vieții înăbușiseră îndemnurile evanghelice, care se ofileau în inima lui înainte de a rodi, de aceea, binefacerile și milosteniile fiicei sale le socotea o pagubă, încât adeseori se mânîia, o certa și chiar o bătea”².

„După o perioadă de văduvie, plugarul s-a căsătorit cu o femeie străină de viețuirea creștină, nemilostivă și plină de zavistie, care o ura de moarte pe Filofteia, deși aceasta o asculta și o ajuta în treburile gospodăriei. Participarea copilei la sfintele slujbe ale Bisericii i se părea mamei vitrege o pierdere de timp, iar ținerea posturilor și rugăciunile ei o mânîiau, încât s-a umplut de o ură neîmpăcată asupra fetei, pe care o bătea, chinuind-o în fel și chip, căutând să-l întărate și pe tatăl blândeii copile împotriva ei. Cu toate că tatăl ei și mama vitregă o băteau, Filofteia nu a încetat să facă milostenii și să săvârșească fapte bune”³.

„Între multele treburi pe care le făcea Filofteia, aceasta îi ducea zilnic tatălui ei hrană la câmp. Mergând ea cu bucatele la țarina unde lucra acesta, unii oameni sărmani care o știau milostivă, îi ieșeau în cale, cerându-i cu multă stăruință să-i miluiască. Fata, văzându-i atât de lipsiți, se înduioșa și, neavând ce să le ofere, le dădea din bucatele pregătite pentru tatăl ei. Făcând aceasta în mai multe zile, plugarul era hrănit

¹ **Ibidem**, p. 282.

² **Ibidem**.

³ **Ibidem**, pp. 282-283.

neîndestulător. De aceea el i-a reproșat soției: «Pentru ce nu-mi trimiți suficientă hrană la câmp?». Femeia i-a răspuns: «Eu întotdeauna ți-am trimis bucate destule. Dar știi eu ce face fiica ta cu ele? Poate, după obiceiul ei, le împarte săracilor». Auzind aceste cuvinte, tatăl copilei a tăcut, punându-și în gând să o urmărească¹.

„Mergând într-o zi la țarină, pe când s-a apropiat vremea ca fiica să-i aducă de mâncare, plugarul s-a așezat la pândă, să vadă ce face fata cu bucatele. După obiceiul lor, săracii i-au ieșit înainte și, cu multă sânguință, i-au cerut să le dea din cele ce ducea tatălui ei, iar copila le-a împărțit din mâncarea pe care i-o dăduse mama vitregă. Din locul în care se ascunsese, tatăl vedea cum fiica lui îi miluia pe sărmani din bucatele pe care le aștepta. În loc să se bucure de buna deprindere și de o faptă ca aceasta, bărbatul s-a infuriat atât de tare, încât și-a scos barda pe care o purta la brâu și a aruncat-o către fată. Rănind-o grav la picior, sângele a început să-i curgă șiroaie, iar copila, în vârstă de 12 ani, și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu, în timp ce trupul îi era învăluit de o lumină suprafirească².

„Nevrednicul tată, înspăimântat de uciderea propriei sale fiice, a încercat să-i ridice trupul de la pământ, pentru a-l înmormânta. Dar Dumnezeu a îngreuiat atât de mult cinstitul ei trup, încât nici tatăl ucigaș, nici alți oameni aflați la fața locului n-au putut să-l ridice. Îngrozit, bărbatul a alergat la arhiepiscopul din Târnovo, istorisindu-i toate cele întâmplate. Acesta, împreună cu mai marii cetății, cu preoți, călugări și mulțime de credincioși, s-a îndreptat spre locul în care se afla trupul neînsuflețit al fetei³. „Văzând că acesta era învăluit de

¹ **Ibidem**, p. 283.

² **Ibidem**.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 105.

o lumină mai presus de fire”¹, „s-au încredințat cu toții că erau martorii unei minuni dumnezeiești. Ierarhul și preoții au săvârșit slujba prohodului, după care au încercat să-i ridice cinstitul trup, pentru a-l duce în catedrala arhiepiscopală din Târnovo, dar n-au putut să-l clinească din loc și au înțeles că Filofteia era o adevărată muceniță a lui Hristos, care nu voia să fie dusă în cetatea Târnovo. Atunci slujitorii lui Dumnezeu au început să înșire numele unor orașe, mănăstiri și biserici de pe ambele maluri ale Dunării, pentru a vedea dacă se ușurează trupul sfintei la rostirea vreunuia dintre ele. Când a fost pomenit numele orașului Curtea de Argeș, deodată trupul s-a ușurat și a putut fi ridicat de la pământ”².

„Domnitorul român de la Curtea de Argeș a fost înștiințat despre dorința Sfintei Filofteia, ca cinstitul ei trup să fie așezat în cetatea lui de scaun, iar acesta, împreună cu ierarhi, preoți, călugări și credincioși, a întâmpinat la Dunăre, cu rugăciuni, cântări duhovnicești, lumânări și tămâieri racla cu trupul sfintei, și au pornit cu toții spre Curtea de Argeș”³. „Și pe unde trecea sfânta, se tămăduiau bolile celor ce o primeau cu credință. Și ducând racla, au așezat-o în Biserica Domnească din vechea cetate a Argeșului”⁴.

„De atunci, cinstitele moaște ale Sfintei Mucenițe Filofteia au devenit pentru țara noastră o binecuvântare a lui Dumnezeu, iar pentru dreptcredinciosul popor român, ca una ce era de același neam cu el, izvor nesecat de binefaceri”⁵.

¹ Gherasim, *Episcopul Râmnicului și Argeșului, Sfânta Muceniță Filofteia...*, p. 284.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 105.

³ *Ibidem*.

⁴ Gherasim, *Episcopul Râmnicului și Argeșului, Sfânta Muceniță Filofteia...*, p. 284.

⁵ *Ibidem*, p. 285.

„În ședința sa de lucru din 28 februarie 1950, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât generalizarea cultului unor sfinți ale căror moaște se găsesc în țara noastră, între care și Sfânta Filofteia de la Curtea de Argeș”¹.

„Pomenirea Sfintei Mucenițe Filofteia se face în ziua de 7 decembrie. A fost aleasă această zi ca dată de prăznuire, îndată după sărbătoarea Sfântului Ierarh Nicolae, întrucât moaștele ei au stat secole de-a rândul în biserica domnească din Curtea de Argeș, care este închinată Sfântului Nicolae”².

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 106.

² Ibidem.

Sfântul Ierarh Dosoftei, Mitropolitul Moldovei

(13 decembrie)

„Sfântul Ierarh Dosoftei s-a născut în anul 1624, la Suceava, din părinții Leontie și Maria (Misira) Barilă. La botez, pruncul a primit numele de Dimitrie, pentru că se născuse în preajma zilei de 26 octombrie, când Biserica îl prăznuiește pe Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir”¹.

„Probabil că Dimitrie a studiat la Colegiul din Iași întemeiat în anul 1640 de domnitorul Vasile Lupu. S-a îndreptat apoi spre Lvov, străvechi centru slav ortodox, unde a putut învăța la Școala Frăției ortodoxe «Adormirea Maicii Domnului», care, în tot cursul existenței a beneficiat de ajutorul statornic al domnitorilor moldoveni. În școala de la Lvov Dimitrie a învățat limbile clasice (greaca și latina), apoi slavona bisericească, ebraica, rusa și polona, pe lângă limba ucraineană, care se vorbea acolo, devenind astfel unul dintre poligloții timpului. La acestea se adăugau disciplinele umaniste, obișnuite în școlile vremii”².

„Se mai poate face și o altă presupunere, și anume că Dimitrie a putut fi elevul colegiului movilean din Kiev sau, mai degrabă, al școlii «Bratskaia» din Lemberg”³.

¹ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei, Mitropolitul Moldovei*, Editura TRINITAS, Iași, 2005, p. 19.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 81.

³ **Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu**, *Mărturii documentare privitoare la viața și activitatea Mitropolitului Dosoftei*, Editura Trinitas, Iași, 2003, p. 20.

„Dăruit de Dumnezeu cu o inteligență deosebită, acesta și-a agonisit încă din anii copilăriei și ai tinereții multă știință de carte. A studiat cu multă râvnă Sfintele Scripturi și învățăturile dumnezeieștilor Părinți ai Bisericii și a deprins cu mult drag meșteșugul tâlcuirii textelor sfinte în limba română, pentru că învățase a vorbi și a scrie în alte limbi ca să transmită tezaurul sfintei Ortodoxii”¹.

„După terminarea studiilor, Dimitrie a revenit în Moldova, intrând ca frate în Mănăstirea Probota, ctitoria și groznița domnitorului Petru Rareș și a familiei sale”². „Pe lângă învățătura adunată cu migală de la mulți dascăli, la școala Mănăstirii Probota tânărul a deprins și învățătura cea duhovnicească: rugăciunea, ascultarea, smerenia și nevoințele ascetice”³.

„Tânărul Dimitrie a fost tuns în monahism în această sfântă mănăstire, primind numele de Dosoftei”⁴.

„Majoritatea biografiilor consideră că anul 1649, dată la care Dosoftei a semnat ca ieromonah pe verso-ul unui document de la Iancu-vodă Sasul, din 11 mai 1581, este anul în care acesta a primit tunderea în monahism. N. A. Ursu, citându-l pe Constantin Erbiceanu, plasează evenimentul înainte de acest an, afirmând că prin 1647-1648, Dosoftei era ierodiacon la Mitropolia din Iași”⁵.

„Fiind iubitor de înțelepciune și vrednic împlinitor al nevoițelor călugărești, Cuviosul Dosoftei a sporit în dragoste și rugăciune, devenind duhovnic și stareț al Mănăstirii Probota. Timp de mai mulți ani, învățatul ieromonah i-a călăuzit pe monahii de acolo, întărindu-i în buna nevoie și în cunoașterea

¹ *Shujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei...*, p. 19.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 81.

³ *Shujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei...*, p. 19.

⁴ **Ibidem**.

⁵ **Mihaela Drăgoi**, *Sfântul Dosoftei al Moldovei sau o viață în shujba Bisericii Ortodoxe*, Teologie pentru azi, București, 2008, pp. 52-53.

Sfintei Scripturi. A dezvoltat mult școala Mănăstirii Probota și a crescut numeroși ucenici luminați, aducând în obștea sa o adevărată înnoire duhovnicească”¹.

„Din această perioadă datează primele traduceri ale lui Dosoftei: «Patericul grecesc», «Mântuirea păcătoșilor» a lui Agapie Landos, precum și fragmente din «Viața și minunile Sfântului Vasile cel Nou»”². „În jurul anului 1650, învățatul călugăr a tradus pentru prima dată în limba română «Istoriile lui Herodot»”³. „În aceeași perioadă Dosoftei a tradus, eventual ajutat de un colaborator apropiat, cronograful lui Matei Kigalas”⁴.

„În liniștea mănăstirii, Dosoftei a dat curs pentru prima dată înclinațiilor sale poetice, comentând în 48 de versuri cvasipopulare, două povestiri, tipărite într-o carte apărută probabil între 1645-1649, sau puțin mai târziu la Iași”⁵.

„Datorită învățaturii și vieții sale curate, în primele luni ale anului 1658, Dosoftei a ajuns episcop al Hușilor, iar la începutul anului 1660, episcop al Romanului”⁶.

„Ca episcop de Roman s-a îngrijit de mănăstirea sa de metanie, răscumpărându-i unele proprietăți, refăcându-i unele clădiri anexe și înzestrând-o cu odoare”⁷.

„În timp ce era episcop la Roman, Dosoftei a revizuit traducerea Vechiului Testament făcută de Nicolae Milescu Spătarul, care va fi tipărită în Biblia de la București, din anul 1688. Tot la Roman a lucrat o bună parte din «Psaltirea în versuri», ca și «Viața și petrecerea sfinților»”⁸.

¹ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei...*, p. 19.

² **Mihaela Drăgoi**, *Op. cit.*, p. 53.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 82.

⁴ **Mihaela Drăgoi**, *Op. cit.*, p. 54.

⁵ *Ibidem*, p. 53.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 81.

⁷ **Mihaela Drăgoi**, *Op. cit.*, p. 54.

⁸ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 82.

„În iulie 1671, Dosoftei a fost ales mitropolit al Moldovei”¹.

„Pentru că vechea tiparniță care existase în Moldova în timpul domnitorului Vasile Lupu și a mitropolitului Varlaam nu mai funcționa, mitropolitul Dosoftei a fost nevoit să-și tipărească primele lucrări în afara hotarelor țării, la mănăstirea ucraineană de la Uniev, în Polonia. Acolo a tipărit, în 1673, «Psaltirea în versuri», prima lucrare poetică de mari proporții în limba noastră, și «Acatistul Născătoarei de Dumnezeu», tradus din limba slavonă în română”².

„Dosoftei s-a străduit să versifice cei 150 de psalmi, precum a putut mai frumos, dând culturii românești o lucrare masivă, în 8.634 de versuri, cu peste 500 de pagini”³. „Deși a avut de înfruntat greutățile începutului, când limba literară română era încă în curs de formare, Dosoftei a dăruit culturii românești o lucrare de mare valoare literar-artistică, cu mult superioară versificărilor de mai târziu ale Psaltirii, făcute de brașoveanul Teodor Corbea (la începutul secolului al XVIII-lea) și Ion Prale (tipărită la Brașov, în 1827). În sfârșit, trebuie să menționăm și faptul că Psaltirea mitropolitului moldovean a circulat în toate ținuturile locuite de români”⁴.

„Dosoftei a fost un poet foarte talentat, care a reușit să realizeze o operă complexă și originală în limba română, inspirându-se din izvoare felurite, dar mai ales din poezia populară. «Psaltirea în versuri» este o lucrare originală, o operă națională românească, în care ierarhul-poet a prezentat țara și realitățile ei politico-sociale, poporul cu viața și năzuințele lui”⁵.

¹ **Ibidem**, p. 81.

² **Ibidem**, pp. 82-83.

³ **Ibidem**, p. 83.

⁴ **Ibidem**, p. 86.

⁵ **Ibidem**.

„Nu este lipsit de interes să notăm că mitropolitul Dosoftei a contribuit și la îmbogățirea vocabularului limbii române literare, pentru că o serie de termeni noi, împrumutați din limbile greacă și latină, au fost folosiți pentru prima dată în lucrările mitropolitului moldovean”¹.

„În timpul campaniei polonilor împotriva otomanilor din toamna anului 1673, domnitorul Moldovei, Ștefan Petriceicu (1672-1674), i-a trădat pe turci, favorizând polonilor obținerea victoriei în bătălia din 10 noiembrie de la Hotin și ocuparea părții de nord a țării. Amenințat însă de turci și de tătari, care au revenit cu forțe noi și i-au izgonit pe poloni, Ștefan Petriceicu, împreună cu unii membri ai partidei filopolone compromiși față de turci în aceste împrejurări, s-au refugiat atunci în Polonia. Între refugiați se afla și mitropolitul Dosoftei”².

„Noul domnitor al Moldovei, Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675), l-a promovat în scaunul mitropolitan pe Teodosie, fostul episcop de Rădăuți și apoi de Roman”³.

„În anul 1675, mitropolitul Dosoftei a fost readus în scaun de Dumitrașcu Cantacuzino, iar mitropolitul Teodosie, cu care fusese înlocuit, a fost trimis la mănăstirea Bogdana din ținutul Bacău, unde își avea metania”⁴.

„În 29 martie 1677, domnitorul Moldovei Antonie Ruset (1675-1678) a dat un hrisov prin care rânduia ca reședința mitropoliților Moldovei să rămână definitiv la Iași, pe lângă biserica Sfântul Nicolae Domnesc, restaurată atunci. În jurul bisericii, același domn a ridicat diferite clădiri, pentru a servi drept reședință mitropolitană”⁵.

¹ *Ibidem*, p. 88.

² Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu, *Op. cit.*, p. 48.

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 82.

⁴ Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu, *Op. cit.*, p. 51.

⁵ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 82.

„Reușind să refacă vechea tiparniță a lui Vasile Lupu de la Iași, mitropolitul Dosoftei a tipărit, în anul 1679, Dumnezeiasca Liturghie. Aceasta era a doua traducere în limba română a Sfintelor Liturghii a Sfântului Ioan Gură de Aur și a Sfântului Vasile cel Mare - după cea a lui Coresi din 1570 - și prima făcută de un ierarh. Prin această traducere - și prin cele care au urmat - Dosoftei a pus la îndemâna preoților principalele cărți de cult, care să-i ajute la românizarea slujbelor bisericești. El a fost primul ierarh moldovean care a început munca grea și neobosită pentru pătrunderea limbii române în Biserică, în locul celei slavone”¹.

„Se pare că mitropolitul Dosoftei nu a fost mulțumit cu tiparnița pe care o înjghebase la Iași, fapt pentru care s-a văzut nevoit să caute în altă parte materialul necesar în vederea instalării unei noi tipografii. Încă din 23 martie 1679, ierarhul adresa o scrisoare spătarului Nicolae Milescu, aflat acum la Moscova, în slujba țarului Feodor al III-lea (1676-1682), rugându-l să intervină pe lângă patriarhul Ioachim al Moscovei (1673-1690), să-i trimită un teasc tipografic și literele necesare. În 15 august 1679, mitropolitul adresa aceeași rugămintă și patriarhului Ioachim, relatându-i că dorește să tipărească mai multe cărți pe care le-a tradus din grecește și slavonește. Patriarhul moscovit i-a îndeplinit rugămintea, dăruindu-i o tipografie întreagă, pe care a adus-o în țară căpitanul Ionașco Bilevici, fiind instalată la biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Iași”².

„În anul 1680, mitropolitul a tipărit «Psaltirea de-nțeles», cu text paralel, slavon și român”³. „În mai 1681, de sub teascurile noii tipografii a ieșit un «Molitvelnic de-nțeles», în românește. În acest Molitvelnic s-a tipărit - după prefață - un Poem cronologic despre domnitorii Moldovei, în 136 de

¹ **Ibidem**, p. 86.

² **Ibidem**, p. 87.

³ **Ibidem**, p. 86.

versuri, alcătuit de Dosoftei, poem care precede poezia istorică a lui Dimitrie Bolintineanu. Acesta începea cu Dragoș Vodă, continuând cu toți domnii Moldovei până la Gheorghe Duca Vodă, care era atunci în scaun, preamărind faptele lor de arme sau prezentându-le ctitoriile. Aceasta este prima scriere istorică românească tipărită”¹.

„În 1683, mitropolitul a tipărit o nouă ediție a Liturghiei, completată cu multe rugăciuni care nu apar în prima. În același an a tipărit «Paremiile peste an»”². „Între anii 1682-1686, Dosoftei a tipărit o altă lucrare însemnată, și anume «Viața și petrecerea sfinților», în patru volume format mare. Aceasta este o compilație, alcătuită sau tradusă după mai multe izvoare grecești și slavonești”³.

În 14 iulie 1683, armata otomană, condusă de marele vizir Kara Mustafa, a ajuns la zidurile Vienei. După aproape două luni de asediu, în 12 septembrie 1683, o armată formată din austrieci, poloni, bavarezi și saxoni a venit în sprijinul celor asediați, iar în urma bătăliei de la Kahlenberg, turcii au fost alungați. „În euforia victoriei aliaților creștini împotriva turcilor, polonii, care își asumau în mare măsură această victorie, în decembrie 1683 și-au trimis trupele în Moldova, pentru a-l instala ca domn pe Ștefan Petriceicu, partizanul lor, care îi trădase pe turci și se refugiase în Polonia, în decembrie 1673. Domnitorul de atunci al Moldovei, Gheorghe Duca, a fost prins și luat prizonier în Polonia. De data aceasta însă, Ștefan Petriceicu nu s-a putut menține în scaun decât până în februarie 1684, iar încrederea lui, a boierilor și a clerului în posibilitatea ca polonii să elibereze țara de turci continua să scadă. În consecință, ei și-au îndreptat speranța spre ajutorul Rusiei. Mitropolitul Dosoftei, episcopii țării și o parte dintre

¹ **Ibidem**, p. 87.

² **Ibidem**.

³ **Ibidem**, p. 88.

boieri au adresat, în ianuarie 1684, o petiție țărilor Ivan al V-lea (1682-1696) și Petru cel Mare (1682-1725), în numele domnitorului Ștefan Petriceicu și al întregii țări, cu rugămintea de a primi Moldova sub protecția lor și de a trimite oști pentru izgonirea turcilor din țară, demers politic pe cât de îndreptățit și de disperat, pe atât de periculos pentru Moldova în împrejurările de atunci, căci Imperiul Otoman, deși înfrânt la Viena, va mai rămâne timp îndelungat o mare putere, greu de dislocat din zona Dunării de Jos și a Balcanilor, iar Rusia nu era încă suficient de puternică și nici constrânsă strategic să-i înfrunte pe turci în această zonă. Cu solia la Moscova a fost însărcinat mitropolitul Dosoftei, însoțit de căminarul Lupu¹. „Datorită (sau sub pretextul) unei epidemii de ciumă ivită pe calea parcursă până la Kiev, solia moldovenească a fost oprită acolo. În 3 martie 1684, mitropolitului Dosoftei i-a fost luat un interogatoriu la Kiev, care a fost trimis la Moscova, împreună cu textul petiției citate”². „Nu se cunoaște un răspuns al țărilor la această cerere de ajutor politic și militar a moldovenilor. Din informațiile de mai târziu se știe doar că ei i-au trimis lui Dosoftei un dar de 100 de ruble. Dezamăgit, mitropolitul s-a întors la scaunul său din Iași”³.

„În aprilie 1684 turcii au intrat în Moldova și l-au așezat ca domnitor pe Dumitrașcu Cantacuzino, care a fost înlocuit, peste un an, cu Constantin Cantemir”⁴.

„În 1686, regele Poloniei Jan Sobieski (1674-1696) a pornit un nou război împotriva turcilor. El a intrat în Moldova, crezând că îl va putea atrage de partea sa și pe Constantin Cantemir. A fost însă nevoit să se retragă fără să-și fi îndeplinit planurile. La retragere, l-a luat cu el în Polonia și pe mitropolitul Dosoftei.

¹ Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu, *Op. cit.*, p. 86.

² *Ibidem*, p. 88.

³ *Ibidem*, p. 89.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 89.

Dimitrie Cantemir - în Viața lui Constantin Cantemir - relatează că «polonii au prădat și sfintele vase, ba și moaștele Sfântului Ioan cel Nou, împreună cu mulțime de pietre scumpe și alte odoare de argint și de aur, le-au luat cu ei și împreună cu ele pe însuși mitropolitul, care mustra în gura mare nelegiuirea ostașilor»¹.

„Moaștele Sfântului Ioan cel Nou, odoarele și documentele Mitropoliei au fost duse în Polonia”² „și adăpostite în castelul regal de la Stryi. Bunurile Mitropoliei duse în Polonia erau deci o pradă de război a regelui, pe care el intenționa, probabil, să o folosească pentru captarea bunăvoinței boierilor și a populației, în eventualitatea eliberării de către poloni a Moldovei de sub ocupația turcească, iar mitropolitul Dosoftei, care a trebuit să le însoțească, deoarece era responsabil de soarta lor, a devenit astfel un prizonier”³.

„Ierarhul și puținii călugări care îl însoțeau au fost nevoiți să locuiască în cetatea Stryi, având grija duhovnicească a puținilor credincioși români stabiliți în Polonia. Pentru bătrânul mitropolit au început zile grele, împreunate cu amărăciunile pribegiei. Din cauza dificultăților materiale prin care trecea, acesta a fost nevoit să ceară ajutor de la țarii Rusiei, Ivan al V-lea și Petru cel Mare și de la patriarhul Ioachim al Moscovei. Atât cei doi țari, cât și patriarhul i-au trimis ajutoare bănești”⁴.

Cu toate că îl ținea prizonier, „regele Jan Sobieski îl prețuia pe mitropolit, pentru că adeseori venea la castelul de la Stryi, împreună cu familia sa, ca să ia parte la slujbele oficiate de acesta”⁵. „Descriind deseale întâlniri ale ierarhului moldovean cu regele Jan Sobieski, B. Mihailov relatează: «Când venea

¹ **Ibidem.**

² **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 111.

³ **Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu**, *Op. cit.*, p. 97.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 89.

⁵ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei...*, p. 21.

mitropolitul, atunci Majestatea Sa regală se ridică în picioare înaintea lui și îi chema în întâmpinarea sa pe regină și pe copiii lor, spre a primi binecuvântare, și îl așeza lângă sine, înaintea tuturor senatorilor»¹.

„Domnitorul Constantin Cantemir l-a invitat pe Dosoftei să revină în țară”², „însă întrucât regele polon nu i-a îngăduit să se întoarcă în Moldova cu averile Mitropoliei și cu moaștele Sfântului Ioan cel Nou”³, „mitropolitul a rămas pentru tot restul vieții în Polonia, departe de țară și de păstoriții săi”⁴.

Supărat pentru că moaștele Sfântului Ioan cel Nou, odoarele și documentele Mitropoliei nu au fost returnate în Moldova, Constantin Cantemir l-a acuzat pe mitropolitul Dosoftei că le-a dus în Polonia și a cerut patriarhilor de Constantinopol și Ierusalim să îl excomunică și anatematizeze. Aflând despre aceasta, „în 4 aprilie 1693 ierarhul moldovean i-a scris patriarhului Dositei al Ierusalimului: «Astăzi am primit epistola Sanctității Voastre și Vă rog ca pe un părinte milostiv să-mi dați o scrisoare de iertare și dezlegare de excomunicarea și anatema pe care domnitorul Constantin Cantemir mi le-a trimis pe nedrept din partea patriarhului ecumenic. Sunt acum șapte ani de când îl rog zilnic pe Majestatea Sa Jan Sobieski să-mi dea Sfântul cu toate odoarele și tot ce-i aparține, ca să le pot înapoia în țara mea, însă Majestatea Sa nu voiește să mă lase. Eu n-am luat din Iași nici Sfântul, nici lăzile cu veșminte bisericești, ci Majestatea Sa Regele, care le ține în castelul său din Stryi și le va trimite înapoi la un timp pe care îl va socoti de cuviință și atunci Vodă Cantemir va trebui să răspundă înaintea lui Dumnezeu pentru această excomunicare. Deci Vă rog pe Sanctitatea Voastră să-mi

¹ Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu, *Op. cit.*, pp. 127-128.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 89.

³ Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu, *Op. cit.*, p. 97.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 89.

dați dezlegare și binecuvântare, pentru că eu nu sunt vinovat. Eu nu am luat obiectele și nici nu le rețin, dar în această privință domnitorul nu vrea să îi scrie regelui, ci mi se tot adresează mie. Dumnezeu să-i răsplătească»¹.

„Din nefericire, această scrisoare nu a ajuns niciodată la destinatarul ei, fiind descoperită ulterior în arhiva principilor Radziwill din Zolkiew”².

Pe lângă consecințele nedrepte și dureroase suportate de ierarh pentru reținerea de către regele Jan Sobieski a moaștelor Sfântului Ioan cel Nou și a odoarelor Mitropoliei Moldovei în Polonia, mitropolitul a fost constrâns să îmbrățișeze uniaticismul. „În ciuda presiunilor care s-au făcut asupra lui, Sfântul Ierarh Dosoftei a refuzat trecerea la uniație și a rămas ortodox până când și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu”³.

Cu toate că ultimii ani ai vieții mitropolitului Dosoftei au fost deosebit de grei, acesta și-a continuat eforturile cărturărești, „traducând din greacă în limba română patru capitole din cartea întâi a Dogmaticii Sfântului Ioan Damaschin. Ierarhul a realizat o nouă versiune a Poemului despre domnitorii Moldovei, în care continua lista lor până la Constantin Cantemir, având 79 de versuri în plus față de prima ediție. De asemenea, mitropolitul a compus câteva versuri la stema Moldovei și a alcătuit o introducere în versuri la drama Erofilii, scrisă de poetul cretan Gheorghe Chortatzis, aceasta fiind prima operă din dramaturgia universală tradusă în limba română”⁴.

„În timpul exilului în Polonia, Dosoftei s-a angajat și în unele dispute teologice existente atunci în Biserica Ortodoxă Rusă. Această Biserică trecea prin situații dramatice, provocate,

¹ Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu, *Op. cit.*, pp. 97-98.

² *Ibidem*, p. 97.

³ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei...*, p. 21.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 90.

pe de o parte, de cunoscuta reformă a patriarhului Nikon, iar pe de alta, de anumite divergențe între Biserica Rusiei (Moscova) și a Ucrainei (Kiev). Explicația acestora trebuie căutată în faptul că Ucraina făcuse parte câteva secole din regatul polon, unindu-se cu Rusia abia în 1654, timp în care în Biserica Ucraineană au pătruns diferite influențe polono-catolice. În disputele teologice dintre Moscova și Kiev a fost consultat și mitropolitul Dosoftei. Astfel, la rugămintea patriarhului Ioachim al Moscovei și a mitropolitului Varlaam Iasinski al Kievului, Dosoftei a tradus din grecește în slavo-rusă mai multe lucrări dogmatico-polemice ale unor Sfinți Părinți și scriitori bisericești, mai ales cu privire la prefacerea Sfintelor Daruri. Astfel, a tradus câteva epistole ale Sfântului Ignatie Teoforul, «Constituțiile Sfinților Apostoli», «Istoria bisericească și privirea mistică» a Sfântului Gherman al Constantinopolului și «Dialog împotriva ereziilor și despre credința noastră» a Sfântului Simeon al Tesalonicului. Un exemplar autograf al acestei traduceri a fost trimis la Kiev, iar o copie a fost trimisă patriarhului Ioachim al Moscovei, cu rugămintea de a fi tipărită acolo. Ultima traducere a mitropolitului Dosoftei (terminată în 1693) a fost o culegere de cuvântări ale unor Sfinți Părinți (Mărgăritare), după textul neogrec al colecției de cuvântări patristice tipărită la Veneția. Această traducere a închinat-o și a trimis-o țarilor Rusiei, Ivan și Petru, cu rugămintea de a fi tipărită. Culegerea cuprindea 40 de cuvântări, dintre care 34 ale Sfântului Ioan Gură de Aur și două ale Sfântului Efreim Sirul. Mitropolitul pribeag a alcătuit acum, tot în slavo-rusă, o culegere de texte patristice și liturgice, intitulată «Despre prefacerea Sfintelor Daruri», în care sunt redată numeroase citate din lucrările unor Sfinți Părinți în legătură cu epicleza și cu prefacerea Sfintelor Daruri la Sfânta Liturghie, cu glose marginale datorate lui Dosoftei”¹.

¹ **Ibidem**, pp. 90-91.

„Mitropolitul Dosoftei poate fi socotit astfel cel mai de seamă cunoscător al literaturii patristice și postpatristice din întreaga cultură românească veche”¹.

„În ziua de 13 decembrie 1693, după Sfânta Liturghie, ierarhul a luat masa cu tot clerul în chilia sa, i-a dăruit unui om sărac o blană, apoi a zis: «Fraților, uitați-vă unde am ajuns să mor» și aplecându-se pe laviță, și-a așezat mâinile pe piept și și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu”².

„Din mărturiile călugărilor care l-au însoțit în exil aflăm că mitropolitul Dosoftei și-a cunoscut vremea chemării sale la cele veșnice de către Domnul”³.

„Ierarhul s-a stins din viață în mănăstirea din Zolkiew, unde a și fost înmormântat, într-o criptă aflată sub pridvorul bisericii. În anul 1833 sau 1840 biserica a fost mistuită de flăcări, iar călugării au înălțat pe locul ei alt lăcaș de cult mai spațios. Zidul noii biserici a fost ridicat chiar deasupra criptei, astupând cu totul intrarea în ea, iar niciun semn sau inscripție nu pomenește locul unde odihnește ilustrul mitropolit moldovean, numai tradiția mănăstirii amintește despre acest mormânt”⁴.

„La numai două luni după moartea lui Dosoftei, regele Jan Sobieski a împărțit odoarele Mitropoliei Moldovei luate de el în Polonia ca pe o pradă de război, în loc să le trimită în țară prin foștii însoțitori ai mitropolitului, cum era de așteptat”⁵.

„Înzestrat de Dumnezeu și cu harul poeziei, mitropolitul Dosoftei a pătruns în miezul limbii noastre ca să pună în valoare binecuvântarea legăturii dintre credință și cuvânt, dintre har și comunicare. Traducerea Psalmilor, a Sfintei

¹ *Ibidem*, p. 91.

² *Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu, Op. cit.*, p. 128.

³ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei...*, p. 21.

⁴ *Prof. N. A. Ursu și Pr. Nicolae Dascălu, Op. cit.*, p. 126.

⁵ *Ibidem*, p. 99.

Liturghii, a Molitfelnicului sau a Vieților Sfinților constituie momente fundamentale pentru dezvoltarea limbii și a literaturii române, deși motivația principală a operei lui Dosoftei era una pastorală și misionară”¹.

„Datorită locului de întemeietor pe care îl ocupă în cultura românească”², „mitropolitul Dosoftei este primul nostru poet național, primul versificator al Psaltirii în tot Răsăritul ortodox, primul traducător din literatura dramatică universală și al unor lucrări istorice în limba română, primul traducător al cărților de slujbă în românește în Moldova, primul mare cunoscător al literaturii patristice și postpatristice la noi, primul cărturar român care a copiat documente și inscripții și care a adus un aport prețios în procesul de formare a limbii literare românești. «Psaltirea în versuri» a pus bazele poeziei românești culte, iar «Viața și petrecerea sfinților» stă - alături de Cazania mitropolitului Varlaam - la temelia prozei noastre literare. De aceea, pe bună dreptate, un scriitor contemporan afirma că «mitropolitul Dosoftei este un Eminescu al secolului al XVII-lea», iar Zoe Dumitrescu-Bușulenga scria că «Psaltirea în versuri este în cultură și literatură ceea ce este Voronețul în pictură»”³.

„Ca unul care a pătimit încercări și multe necazuri în această viață trecătoare, Sfântul Mitropolit Dosoftei al Moldovei rămâne peste veacuri un teolog al întregii Ortodoxii, un ierarh cu viață sfântă și un neîntrecut învățător al dreptei credințe în limba poporului său”⁴.

¹ **Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**, *Sfințenie și cultură*, articol publicat în volumul: „Mărturii documentare privitoare la viața și activitatea Mitropolitului Dosoftei”, Editura Trinitas, Iași, 2003, p. 5.

² **Ibidem**.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 91-92.

⁴ *Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei...*, p. 21.

„Anul 1974 a fost închinat de către UNESCO mitropolitului Dosoftei, la împlinirea a trei sute cincizeci de ani de la nașterea sa”¹.

„În ședința sa din 5 iulie 2005, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca mitropolitul Dosoftei să fie trecut în rândul sfinților”².

Sfântul Ierarh Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, este pomenit în calendarul creștin în 13 decembrie, ziua mutării sale la Domnul.

¹ **Mihaela Drăgoi**, *Op. cit.*, p. 7.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 92.

Sfântul Cuvios Daniil Sisastrul

(18 decembrie)

„Sfântul Daniil Sisastrul s-a născut la începutul veacului al XV-lea, într-un sat din apropierea orașului Rădăuți. Părinții săi, simpli țărani evlavioși, i-au dat la botez numele de Dumitru”¹.

„Cunoscând mai mulți monahi, tânărul Dumitru s-a hotărât să-și închine viața lui Dumnezeu, călugărindu-se la mănăstirea-catedrală din Rădăuți, cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae, unde a primit, potrivit rânduielilor monahale, numele de David. Aici a învățat carte, a deprins pravila vieții călugărești și a lucrat în gospodăria mănăstirii, alături de ceilalți viețuitori”².

„Dorind o viață cu adevărat «pustnicească», departe de lume și de frământările ei, tânărul monah a părăsit orașul și Episcopia de la Rădăuți, retrăgându-se la Schitul Sfântului Lavrentie, din hotarul satului Laura. În această vatră sihăstrească a dus o viață mai aspră decât până acum, de post și rugăciune, împreunate cu munca în gospodăria schitului”³.

„Într-o zi, monahul David a fost trimis de către egumenul schitului la Târgul Siret, cu unele treburi, unde a zăbovit mai mult, fiind înconjurat de numeroși credincioși, care-i cereau sfaturi și îndrumări duhovnicești. Revenind la schit, egumenul l-a muștrat cu asprime și i-a dat un canon, pe care David l-a

¹ **Pr. Scarlat Porcescu**, *Sfântul Daniil Sisastrul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 320.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 44.

³ *Ibidem*, pp. 44-45.

îndeplinit fără nicio împotrivire”¹, dovedind prin aceasta că este smerit și ascultător.

„În acest schit, cuviosul David a îmbrăcat schima mare, cea mai înaltă treaptă a călugăriei, primind numele de Daniil. Noul ieroschimonah s-a retras apoi într-un loc tăinuit, înspre munte, pe malul pârâului Vițeul, azi în satul Putna, unde a dăltuit, cu multă osteneală, un paraclis într-o stâncă, de la care se păstrează până astăzi pridvorul, naosul și altarul, iar dedesubt a săpat o încăpere, tot în piatră, care îi slujea drept chilie, după ostenele zilei”².

„Vestea despre Daniil Sihastrul s-a răspândit curând, mai ales în satele din părțile de nord ale Moldovei, acesta fiind căutat de numeroși credincioși, cărora le citea rugăciuni pentru izbăvirea de boli și suferințe. Despre renumitul pustnic a auzit și tânărul Ștefan, fiul domnitorului Bogdan al II-lea al Moldovei, care a fost ucis la Reusenii, în noaptea de 15/16 octombrie 1451, de către fratele său, Petru Aron. Se spune că tânărul Ștefan, scăpat atunci ca prin minune de la moarte, și-a găsit adăpost tocmai în chilia lui Daniil Sihastrul, care l-a întărit și l-a încurajat, prin cuvinte părintești de mângâiere. Cu acest prilej, ieroschimonahul i-a prezis tânărului copleșit de durere că nu peste multă vreme va urca pe tronul Moldovei, pe care îl ocupaseră bunicul său, Alexandru cel Bun (1400-1432), și tatăl său, Bogdan al II-lea (1449-1451). Cuvântul sihastrului s-a împlinit în 12 aprilie 1457, când mitropolitul Teoctist al Moldovei l-a uns domn pe Ștefan cel Mare, la locul numit «Direptate»”³.

„Ajuns pe tronul Moldovei, Ștefan cel Mare l-a cercetat pe Daniil Sihastrul, atât în timp de pace, cât și în vremuri de cumpănă pentru țară. Tradiția ne spune că domnitorul și ierarhii țării aveau de gând să-l numească pe Daniil Sihastrul egumen al

¹ Pr. Scarlat Porcescu, *Sfântul Daniil Sihastrul...*, p. 320.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 45.

³ *Ibidem*.

Schitului Sfântului Lavrentie, dar acesta nu a primit, rămânând pe mai departe în chilia lui, unde a continuat să fie căutat de tot mai mulți credincioși”¹.

„Tot tradiția menționează faptul că ieroschimonahul Daniil a fost cel care l-a convins pe Ștefan cel Mare să ridice Mănăstirea Putna, în apropierea chiliei în care acesta viețuia”², „spre a fi atât pentru domnitor, cât și pentru urmașii săi, locaș de veșnică odihnă”³.

„În vara anului 1476, în Moldova a intrat o puternică armată otomană, condusă de însuși sultanul Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului. În lupta de la Valea Albă - Războieni, din ținutul Neamțului, din 26 iulie 1476, oastea lui Ștefan cel Mare a fost înfrântă, iar domnitorul, împreună cu oștenii săi, s-a retras din calea invadatorilor în nordul țării. În aceste împrejurări dramatice, voievodul l-a căutat pe Daniil Sihastrul și i-a cerut cuvânt de îmbărbătare, în acele ceasuri de restriște pentru țara Moldovei. Întâlnirea celor doi este descrisă în cuvinte emoționante de cronicarul Ion Neculce, în lucrarea sa: «O samă de cuvinte», pe baza mărturiilor culese de el însuși din tradiția păstrată pe atunci în popor. Iată ce scria învățatul cronicar: «Ștefan Vodă, mergând de la Cetatea Neamțului în sus pe râul Moldova, s-a dus la chilia în care viețuia un părinte sihastru, numit Daniil. Și bătând domnitorul în ușa călugărului să-i deschidă, acesta i-a răspuns să aștepte Ștefan Vodă afară, până când își va isprăvi rugăciunea. Și după ce și-a încheiat monahul rugăciunea, l-a chemat pe domnitor în chilie, iar Ștefan Vodă s-a spovedit la dânsul și l-a întrebat ce să facă, pentru că nu poate să se mai lupte cu turcii, să le închine sau nu țara? Sihastrul i-a răspuns să nu o închine, fiindcă va birui, dar în urma victoriei

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Pr. Scarlat Porcescu, *Sfântul Daniil Sihastrul...*, p. 321.**

să ridice o mănăstire în apropiere, iar biserica mănăstirii să îl aibă ca ocrotitor pe Sfântul Gheorghe. Atunci a plecat Ștefan Vodă în părțile Cernăuțiului și ale Hotinului și a adunat oaste, cu care a pornit la luptă. Auzind turcii că domnitorul țării vine cu o armată spre ei, au renunțat să mai asedieze Cetatea Neamțului și au pornit în grabă spre Dunăre. Iar Ștefan Vodă i-a hărțuit și i-a gonit, până când invadatorii au trecut Dunărea. La câțiva ani după această biruință, Ștefan Vodă a ctitorit Mănăstirea Voroneț, punând bisericii acesteia hramul Sfântul Gheorghe»¹. Lăcașul de cult a fost ridicat în numai trei luni și trei săptămâni, ceea ce constituie un record pentru vremea respectivă.

„În 18 noiembrie 1477, s-a mutat la Domnul mitropolitul Teoctist al Moldovei, iar domnitorul, clericii și boierii din Sfatul țării s-au gândit să-l aleagă în scaunul vacant pe Daniil Sihastrul. Auzind despre aceasta, pustnicul și-a părăsit chilia și s-a îndreptat spre locuri mai retrase decât până acum, stabilindu-se undeva pe apa râului Voroneț, unde și-a făcut o nouă chilie, sub stânca numită Șoimul”².

„Împovărat de ani, sihastrul a început aici o nouă perioadă a vieții sale. Ca și la Rădăuți sau în chilia de la Vițeul, ieroschimonahul postea mult, priveghea și se ruga fără încetare, povățuind pe toți aceia care se îndreptau spre chilia lui. Printre ucenicii săi de acum s-a numărat și Grigorie Roșca, viitor egumen la Probota, apoi mitropolit al Moldovei”³.

„Înaintând în vârstă, Sfântul Daniil mergea din ce în ce mai greu, aplecat, sprijinindu-se într-un toiag, însă vindeca felurite boli, făcea prorociri și avea viziuni minunate. Ca și în Valea Putnei, ucenicii au început să roiască în jurul sihastrului. Timp de aproape zece ani, Sfântul Daniil a povățuit obștea

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, pp. 45-46.

² **Ibidem**, p. 45.

³ **Ibidem**.

Mănăstirii Voroneț, ca un mare părinte duhovnicesc al călugărilor, al sihaștrilor și al întregii Moldove. Cu toate că petrecea mai mult timp la chilia sa de pe stânca Șoimului, fiind iubitor de liniște, Sfântul Daniil cobora adeseori în obște, spovedind soborul, tămăduind pe cei bolnavi care se adunau de prin sate și mângâindu-i pe toți, după care se retrăgea la chilia lui. În timpul în care Sfântul Daniil Sihastrul a fost stareț la Voroneț, mănăstirea a cunoscut cea mai înfloritoare viață duhovnicească din istoria ei, fiind socotită multă vreme lavra isihasmului din Moldova. Toți monahii din obște, care număra peste 60 de viețuitori, practicau rugăciunea lui Iisus”¹.

La sfârșitul veacului al XV-lea, Daniil Sihastrul și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu, „fiind îngropat în partea sudică a pronaosului bisericii Mănăstirii Voroneț. Tradiția spune că la înmormântarea lui a luat parte și domnitorul Ștefan cel Mare”².

„Încă din timpul vieții lui Daniil Sihastrul, poporul care îi cunoștea viața și faptele minunate, l-a cinstit ca «sfânt», iar după mutarea lui la Domnul, această cinstire a sporit și mai mult, deși nu i s-a făcut o canonizare oficială din partea Bisericii. El este menționat ca «sfânt» în mai multe documente din veacul al XVI-lea”³.

De asemenea, Daniil Sihastrul este reprezentat ca «sfânt» în două picturi din secolul al XVI-lea.

În ședința sa de lucru din 20 iunie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a trecut pe Daniil Sihastrul în rândul sfinților.

¹ **Pr. Gh. I. Popovici**, *Sfântul Daniil Sihastrul (+1496)*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt 1504-2004. Biserica. O lecție de istorie”, Editura Mușatinii, 2004, pp. 153-154.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 46.

³ **Ibidem**.

Întrucât Sfântul Daniil Sihastrul a viețuit în ultima parte a vieții sale la Voroneț, acolo și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu, iar trupul neînsuflețit i-a fost înmormântat în biserica acestei mănăstiri, „a fost numit de timpuriu Daniil de la Voroneț”¹. De asemenea, „Sfântul Daniil Sihastrul mai este cunoscut și sub numele de «Sfântul Daniil schimonahul» sau «Sfântul Daniil cel Nou», pentru a putea fi deosebit de Sfântul Daniel, prorocul din Vechiul Testament, sau de Sfântul Daniil Stâlpnicul”².

„Din anul 1749, până astăzi, în Mănăstirea Putna se păstrează un deget arătător, îmbrăcat în ferecătură de argint și împodobit cu mărgăritare, care, după tradiție, ar fi al Sfântului Daniil Sihastrul. Cu acest deget pustnicul i-ar fi arătat lui Ștefan cel Mare locul potrivit pentru zidirea mănăstirii Putna”³.

Pomenirea Sfântului Daniil Sihastrul se face în calendarul creștin în ziua de 18 decembrie.

¹ Pr. Scarlat Porcescu, *Sfântul Daniil Sihastrul...*, p. 325.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani...*, p. 44.

³ *Ibidem*, p. 46.

Sfântul Ierarh Petru Movilă, Mitropolitul Kievului

(22 decembrie)

„Sfântul Petru Movilă s-a născut în 21 decembrie 1596, la Suceava, în vechea capitală a Moldovei”¹, „ca fiu al lui Simion Movilă - mai târziu domn în Țara Românească și Moldova - și al soției sale Marghita, călugărită ulterior sub numele de Melania”².

„Unchiul său era Ieremia Movilă, domnitorul Moldovei, iar alt unchi, Gheorghe Movilă, era mitropolitul țării”³. „Bunicul lui Petru, marele logofăt Ioan Movilă, fusese căsătorit cu Maria, fiica lui Petru Rareș. Așadar, Petru Movilă era strănepotul lui Petru Rareș și stră-strănepotul lui Ștefan cel Mare. Dintre frații lui Petru, trei au ajuns domnitori în Moldova și Țara Românească”⁴.

„Liniștea vieții de la Suceava a fost întreruptă în anul 1600, în urma înaintării fulgerătoare a lui Mihai Viteazul în Moldova, când copilul Petru, care nu împlinise încă patru ani, a plecat în pribegie în Polonia, împreună cu mama și cu frații săi, unde au rămas până în aprilie 1601, ca ostateci în cetatea Camenița. Când Simion Movilă a urcat pe tronul Țării Românești (între noiembrie 1600 - iunie 1601 și august - noiembrie 1601), familia nu l-a

¹ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă. Monografie hagiografică*, studiu publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002, p. 93.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 28.

³ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 93.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 28.

urmat la Târgoviște, ci s-a întors la Suceava, unde liniștea fusese restabilită încă din septembrie 1600, prin revenirea la domnie a lui Ieremia Movilă”¹.

„Petru Movilă și-a început învățătura de carte la Suceava, în casa părinților săi, cu un profesor trimis de Frăția Ortodoxă din Lvov, însă este posibil ca acesta să fi avut dascăli și dintre moldoveni”².

„Pentru învățământul în familie, ca și în școlile existente atunci, nu existau manuale, ci se foloseau manuscrise sau cărți tipărite, de regulă, cu conținut religios, după care copiii învățau să scrie și să citească și unde aflau istorisiri ziditoare de suflet. În acel timp, în Moldova, ca și în Țara Românească, se învăța slavona, care era limba de cult și de cancelarie”³, româna fiind folosită doar pentru conversație.

Făcând parte din familia conducătorilor țării, Petru Movilă „a învățat limbile: slavonă, greacă, latină și poloneză, la care se adăugau și celelalte studii: gramatica, poetica, retorica, dialectica și teologia”⁴.

În 30 iunie 1606, Ieremia Movilă a murit, iar tronul Moldovei a fost ocupat de Simion, tatăl lui Petru Movilă, însă acesta nu a domnit prea mult, pentru că s-a stins din viață în 14 septembrie 1607.

„După moartea neașteptată a lui Simion Movilă, tânărul Mihail, fiul cel mai mare al acestuia, a fost ales domnitor de către boieri. La numai două săptămâni de la acest eveniment, Constantin, fiul fostului domnitor Ieremia Movilă, care pribegise în Polonia, a venit cu oaste și l-a îndepărtat din domnie pe Mihail, vărul său. În octombrie același an, însă, boierii care-l sprijineau

¹ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 114.

² **Ibidem**, p. 115.

³ **Ibidem**, p. 116.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 28.

pe Mihail l-au alungat pe Constantin, iar Mihail a revenit pe tronul Moldovei, fiind susținut de Radu Șerban, voievodul Țării Românești, care i-a trimis în ajutor 4000 de oșteni. Constantin Movilă, ajutat de cumnații săi, comandanți de oști în Polonia și de un detașament de cazaci, a venit din nou în Moldova, pentru a-și revendica tronul. În lupta de la Ștefănești, din 6 decembrie 1607, sprijinitorii lui Mihail Movilă au fost înfrânți. În consecință, Mihail, mama sa și ceilalți frați s-au refugiat în Țara Românească, la domnitorul Radu Șerban. Aici, Mihail s-a logodit cu Ancuța, fiica voievodului muntean, dar după câteva zile, viitorul mire a decedat subit, fiind probabil otrăvit¹. În această situație, „Marghita Movilă și copiii ei au pibegit în Polonia, unde au găsit adăpost în Zolkva, pe domeniul hatmanului Stanislaw Zolkiewski, care era voievod de Kiev și staroste de Bar”².

În Polonia, „Petru Movilă a studiat la școala Frăției Ortodoxe din Lvov, precum și la Academia Zamosciană”³.

„După terminarea studiilor, în anul 1617, tânărul Petru s-a întors pe domeniul hatmanului Zolkiewski, care-i oferise tutela încă de la venirea lui în Polonia. În postura de protejat al hatmanului și al lui Jan Karol Chodkiewicz, comandantul armatei polono-lituaniene, Petru Movilă și-a însușit rapid meșteșugul armelor, devenind ofițer de frunte în armata polono-lituaniană”⁴.

În iunie 1618, „Gavril Movilă, fratele mai mare al lui Petru, a fost numit domnitor al Țării Românești și a plecat la Târgoviște, împreună cu mama și cu frații săi mai mici, Ioan și Moise”⁵, însă Petru a preferat să rămână în Polonia.

¹ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 108.

² **Ibidem**, p. 116.

³ **Ibidem**, p. 117.

⁴ **Ibidem**, pp. 117-118.

⁵ **Ibidem**, p. 118.

În anul următor, „Poarta Otomană l-a numit pe tronul Moldovei pe Gașpar Grațiani, care, sprijinit de polonezi, a reluat lupta antiotomană, ajungându-se la confruntarea militară de la Țuțora-Prut, din toamna anului 1620. În acest război, oastea polono-lituaniană a fost condusă de hatmanul Stanislaw Zolkiewski, care era însoțit de ginerele său, Stanislaw Koniecpolski și de Petru Movilă, acum comandant subaltern”¹. Din nefericire, polonezii au fost înfrânți, „iar Petru Movilă și-a salvat cu greu viața pe câmpul de luptă”².

„În toamna anului 1621 însă, polonezii, aliați cu moldovenii, au ieșit biruitori asupra turcilor, la cetatea Hotinului, luptă la care a luat parte și Petru Movilă”³.

În această perioadă, „tânărul Petru și-a cumpărat o moșie la Rubiejovka, în apropierea Kievului, oraș pe care îl vizita adeseori, mai ales cu prilejul hramurilor cunoscutei Mănăstiri Lavra Pecerska”⁴.

„Spre sfârșitul anului 1621, sau în prima parte a anului 1622, Petru a renunțat la cariera militară și s-a așezat la modestul său domeniu de la Rubiejovka”⁵.

„Cunoscându-l pe Petru Movilă de patriot înflăcărat, demn de virtuțile înaintașilor săi, în 15 octombrie 1622, regele Poloniei, Sigismund al III-lea (1587-1632), l-a recomandat marelui vizir al Porții Otomane, pentru a-l numi în scaunul domnesc al Moldovei, însă Petru a refuzat, preferând tihna de la moșia sa”⁶.

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem**, p. 119.

³ **Ibidem.**

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 28.

⁵ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, pp. 120-121.

⁶ **Vlad Chiriac**, *Prefață* la cartea lui Petru Movilă „Împăcarea Bisericii Ortodoxe”, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 7.

„La Rubiejovka, Petru Movilă a ridicat o biserică cu hramul «Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava»”¹ „și s-a străduit să ducă o viață creștină autentică. Tot aici, viitorul mitropolit a scris un număr de pagini memorialistice, grăitoare pentru gândurile care îl măcinau în acești ani”².

„După o perioadă de sihăstrie autoimpusă la Rubiejovka, în 15 august 1627, Petru Movilă, acum în vârstă de treizeci de ani, a luat parte la hramul Mănăstiri Lavra Pecerska din Kiev, de unde nu s-a mai întors pe domeniul său, ci a rămas să viețuiască în mănăstire. În 6 septembrie 1627, tânărul frate de mănăstire a fost ales stareț al Lavrei Pecerska. În decembrie același an, viitorul mitropolit s-a călugărit, păstrându-și numele de Petru, iar ulterior a fost hirotonit ierodiacon și ieromonah, fiind hirotesit și arhimandrit. Întrucât Mănăstirea Lavra Pecerska era stavropighie a Patriarhiei Ecumenice, patriarhul Chiril Lucaris l-a numit pe Petru Movilă exarh”³.

„Din primii ani de călugărie la Lavra Pecerska și până în ultimul moment al vieții sale, Petru Movilă a purtat tainic, pe sub hainele obișnuite, o cămașă țesută din păr foarte aspru”⁴. „Acest veșmânt al nevoițelor ascetice avea pe dinăuntru niște nasturi, care uneori provocau umflături pe trup”⁵. Sfântul „mai purta și un brâu de fier cu dinți ascuțiți în interior”⁶.

„La miezul nopții, Petru Movilă se ruga, făcând metanii și pe fața lui curgeau râuri de lacrimi. De asemenea, în prima

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 29.

² **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 123.

³ **Ibidem**, p. 140.

⁴ *Cuvântul mitropolitului Nestor al Olteniei, adresat Sinodului de la Kiev, în 15 decembrie 1996*, publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002, pp. 28-29.

⁵ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 140.

⁶ *Cuvântul mitropolitului Nestor al Olteniei...*, p. 29.

săptămână din Postul Mare și în Săptămân Patimilor nu mânca nimic timp de trei zile”¹.

După ce a ajuns stareț la Lavra Pecerska, „Petru Movilă s-a îngrijit de viața liturgică a mănăstirii, căutând ca sfintele slujbe să fie săvârșite după rânduială. Acesta a avut în vedere și viața după pravilă a monahilor și s-a preocupat de buna întreținere a racelilor care adăposteau moaștele unor sfinți din Lavră”². De asemenea, starețul „a restaurat și a înfrumusețat mănăstirea și peșterile în care se aflau moaște de sfinți”³.

„Cuviosul stareț Petru Movilă a rânduit cu multă grijă tipografia Lavrei Pecerska și a tipărit cărți liturgice și de zidire sufletească pentru folosul duhovnicesc al monahilor, preoților și credincioșilor. Între cărțile tipărite se numără traduceri din operele Sfinților Părinți, mai cu seamă din scrierile Sfinților Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa, Ioan Gură de Aur, Grigorie Teologul și Ioan Damaschin. În 1628, Petru Movilă a tradus din limba greacă în slavo-rusă și a tipărit «Capitolele instructive ale diaconului Agapet către binecredinciosul împărat Justinian» și «Așezămintele ascetice ale avvei Dorotei». În 1629 a tradus și tipărit un «Nomocanon», la care a scris o prefață, iar în 1632 a tipărit «Psaltirea», precum și «Omiliile Sfântului Macarie Egipteanul»”⁴.

Starețul Petru Movilă a mai tipărit Liturghierul, Octoihul, Triodul, Triodul înflorat, o predică proprie, intitulată: «Crucea Mântuitorului Hristos» și a alcătuit «însemnările autografe».

„După Reforma protestantă din Apusul Europei din secolul al XVI-lea, Biserica Romano-Catolică a pierdut milioane de credincioși, care au aderat la luteranism, calvinism

¹ Mitropolitul Nestor Vornicescu, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 141.

² *Ibidem*, p. 142.

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 30.

⁴ Mitropolitul Nestor Vornicescu, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 142.

și anglicanism. În această conjunctură nefavorabilă, Biserica Romei a încercat o acțiune de refacere a pozițiilor pierdute, prin convertirea unor credincioși din diferite țări și Biserici din Răsăritul Europei și din Orientul Apropiat care treceau pe atunci printr-o perioadă critică sub raport național, social și economic, dar pe aceeași cale greșită a impunerii primatului papal. În vederea realizării acestui obiectiv, Biserica Romano-Catolică s-a folosit de ordinul călugărilor iezuiți, înființat în 1540 de spaniolul Ignațiu de Loyola, care a contribuit la convertirea unor ortodocși, mai ales prin intermediul școlii. Iezuiții au lucrat însă și pentru trecerea în masă la Biserica Romei a unor popoare ortodoxe aflate între granițele unor state catolice. Pentru început, nu s-a impus o catolicizare totală a acestor credincioși, ci s-a căutat o soluție de compromis, prin acceptarea parțială de către ortodocși a unor dogme catolice, dar cu păstrarea integrală a ritului liturgic sau a cultului bizantin (grec). Este vorba de recunoașterea celor patru puncte formulate la Sinodul de unire între răsăriteni și apuseni, care a avut loc la Ferrara-Florența, în 1438-1439 (azima în loc de prescură dospită, purgatoriul, Filioque și primatul papal). De fapt, aceste puncte florentine s-au redus, în cele din urmă, la unul singur: primatul papal. Așa s-a ajuns la apariția uniatismului sau a uniației, adică a Bisericilor greco-catolice sau unite cu Roma. Prima unire de acest fel a fost cea realizată la Brest (azi în Republica Belarus), în 1596, când o parte din clerul, nobilimea și credincioșii ucrainenii din regatul polon catolic de atunci au acceptat unirea cu Biserica Romei. Acest act a dus la multe tulburări în rândul ucrainenilor, cu martirizarea unor ierarhi, preoți și credincioși, cu răpiri de biserici ortodoxe și alte abuzuri. Încercări sporadice de atragere a unor credincioși ortodocși la uniație au mai avut loc în Serbia, Bosnia, Herțegovina, Siria și Țara Sfântă, dar și a unor credincioși aparținători așa-numitelor «Biserici orientale»

din Siria și Egipt, toate ducând la tulburări, la dezbinări, la lupte între frați, chiar și la deznaționalizarea unora dintre ei. Deși inițial li s-a promis noilor uniți că ritul liturgic bizantin va fi păstrat nealterat, totuși, cu timpul s-a încercat o catolicizare treptată, care avea ca scop final asimilarea totală a credincioșilor ortodocși și vechi orientali în catolicism”¹.

„La scurt timp după unirea de la Brest, din anul 1596, în Ucraina au trecut la uniație numeroși episcopi, care au devenit apoi adversari ai Ortodoxiei. Bisericele Ortodoxe au început să fie dărâmate, închise sau vândute celor de alte confesiuni, de la care ortodocșii trebuiau să le închirieze, averile bisericilor ortodoxe au fost confiscate, iar credincioșii lipsiți de drepturi și siliți să îmbrățișeze uniația. Cele mai multe biserici din Kiev - inclusiv catedrala Mitropoliei - au ajuns în mâinile iezuiților”².

„În anul 1629, la Geneva, a apărut o mărturisire de credință calvinizantă, pusă sub numele patriarhului ecumenic de atunci, Chiril Lucaris, care era bine cunoscut în Ucraina, fiindcă timp de șase ani fusese profesor la Academia din Ostroh”³. Această mărturisire a fost tradusă din latină în greacă, în anul 1633, fiind răspândită în ambele limbi, în toată Europa.

„În 1629, Petru Movilă a început să lucreze la alcătuirea unui catehism ortodox, pe care să-l contrapună catehismului catolic, tipărit de renegatul arhiepiscop Meletie Smotrițki, dar a renunțat la acest plan, datorită apariției mărturisirii de credință calvinizantă, atribuită patriarhului ecumenic Chiril Lucaris”⁴, „redactând o carte de doctrină și de morală creștină,

¹ **Pr. Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu**, *Uniația în Transilvania în trecut și astăzi*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2017, pp. 20-21.

² **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 29.

³ **Ibidem**, p. 34.

⁴ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 143.

care să-i ferească pe credincioșii ortodocși de catehismele altor confesiuni”¹.

„Petru Movilă era considerat cel mai de frunte cleric al Bisericii Kievului și a toată Ucraina”², de aceea i-a fost oferit scaunul de patriarh al Kievului, dacă acceptă unirea cu Roma, dar acesta a refuzat categoric să-și trădeze credința.

„La începutul anului 1631, Iov, mitropolitul Kievului, l-a trimis pe arhimandritul Petru Movilă, ca reprezentant al clerului din Kiev, să participe la sfințirea Catedralei Adormirea Maicii Domnului din Lvov, ctitorită de Miron Moghilă Barnovschi, domnitorul Moldovei. Dar, întrucât în 2 martie 1631, mitropolitul Iov a trecut la cele veșnice, lăsându-l, prin testament, pe Petru Movilă, alături de episcopul Isachie de Luțk, executor al ultimelor lui gânduri și bune dorințe, acesta a trebuit să se întoarcă la Kiev”³.

În anul 1631, Petru Movilă a înființat la Lavra Pecerska un colegiu, care ulterior a devenit Academie Teologică. „Prin această școală, Petru Movilă a devenit fondatorul primei instituții de învățământ superior din Europa de Est. Colegiul a funcționat după un program întocmit de Petru Movilă, în care acesta a introdus discipline și metode de studiu preluate din programele unor școli apusene, potrivite însă cu învățătura ortodoxă. Acest nou sistem de învățământ a fost aprobat de Frăția Ortodoxă Kieveană, de Patriarhia Ecumenică și ulterior de regele Wladislav al IV-lea al Poloniei”⁴.

Această Academie este astăzi cea mai veche instituție de învățământ superior din lume a slavilor de credință ortodoxă.

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 34.

² **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 144.

³ **Ibidem**.

⁴ **Ibidem**.

În anul 1632, în urma decesului regelui Sigismund al III-lea al Poloniei, au avut loc alegeri pentru noul rege. „Cu această ocazie, arhimandritul Petru Movilă - ca reprezentant al mitropolitului din Kiev - a strâns în jurul său numeroși nobili polonezi din Dietă, reușind să impună alegerea ca rege a lui Wladislav al IV-lea (1632-1648). În consecință, noul rege s-a văzut obligat să recunoască unele dintre vechile drepturi și libertăți ale ortodocșilor din regatul său, prin așa-numitele «articole de împăcare» dintre ortodocși și uniți, semnate de acesta la 1 noiembrie 1632. Printre altele, au fost câștigate: libertatea de cult a Ortodoxiei în regatul polon; recunoașterea legală a Mitropoliei Ortodoxe a Kievului, cu episcopiile sufragane: Lvov (singura Episcopie Ortodoxă menținută tot timpul și până atunci), Luțk, Przemysl și Mstislav; dreptul pentru Biserica Ortodoxă de a avea biserici, tipografii și spitale; menținerea frățiilor ortodoxe și dreptul de a înființa altele; restituirea tuturor bisericilor ortodoxe din Kiev, răpite de uniți; dreptul - pentru credincioșii ortodocși - de a dobândi orice demnități în stat, etc. Cu toate acestea, luptele dintre ortodocși și uniți au continuat, ajungându-se și la ciocniri sângeroase, încât, ulterior, multe dintre drepturile primite au fost revizuite, iar uniții au rămas favorizați”¹.

În urma trecerii la Domnul a mitropolitului Iov al Kievului, în anul 1631, „în scaunul mitropolitan a fost ales episcopul Isaia de Przemysl. Întrucât acesta nu a fost recunoscut de autoritățile de stat, au avut loc noi alegeri, pe care le-a câștigat arhimandritul Petru Movilă. La alegerea lui s-au avut în vedere atât originea sa voievodală și relațiile pe care le avea cu oamenii politici ai timpului, cât, mai ales, pregătirea lui intelectuală și marile biruințe ale Ortodoxiei din regatul polon, dobândite prin vrednicia sa. Alegerea lui ca mitropolit a fost confirmată de regele Wladislav

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 30-31.

al IV-lea și recunoscută de patriarhul ecumenic Chiril Lucaris. La 28 aprilie 1633, acesta a fost hirotonit arhiereu de către un sobor de ierarhi, în frunte cu episcopul Ieremia, exarh al Patriarhiei de Constantinopol, în catedrala cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Lvov, la zidirea căreia contribuiseră tatăl și unchiul său, domnitorii Simion și Ieremia Movilă”¹.

Întronizarea lui Petru Movilă ca mitropolit al Kievului a avut loc în „5 iulie 1633, în Catedrala Sfânta Sofia din acest oraș”².

„Pentru întărirea disciplinei clerului, mitropolitul Petru Movilă a numit doi vicari, unul pentru Ucraina și altul pentru Bielorusia - Lituania, și mai mulți protopopi. În fiecare an, mitropolitul convoca un sobor, alcătuit din protopopi și preoții parohi, pentru a lua hotărâri cu privire la bunul mers al problemelor bisericești. Petru Movilă a organizat și un consistoriu, din monahi învățați și preoți cu experiență pastorală, pentru a judeca, atunci când era cazul, abaterile unor clerici”³, iar „el însuși îi vizita adeseori pe episcopii săi sufragani”⁴.

„După ce a devenit mitropolit, Petru Movilă a restaurat lăcașurile sfinte ruinate, martore ale trecutului glorios al poporului ucrainean. Prin voința sa și mijloacele materiale proprii s-au ridicat din ruină celebrele biserici: «Deseatinna», «Sofia Kieveană», «Iisus Mântuitorul» și «Sfântul Mihail», precum și alte monumente ale Ortodoxiei din timpurile Rusiei Kievenne”⁵.

De asemenea, mitropolitul „a luat măsuri pentru restaurarea catedralei mitropolitane Sfânta Sofia și a mănăstirilor dependente

¹ **Ibidem**, p. 31.

² **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 147.

³ **Ibidem**, p. 148.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 32.

⁵ **Anton Buteiko**, *Mitropolitul Kievului, Petru Movilă, marele militant cultural și bisericesc de nivel mondial*, articol publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002, p. 19.

de aceasta, Vâdubițki și Pustâno-Nicolaevsk, restituite atunci de uniți ortodocșilor, a înnoit biserica principală a Mănăstirii Lavra Pecerska, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, a restaurat din temelie biserica «Spasa», la intervenția lui a fost dezgropată biserica «Deseatinna», lăsată în ruină câteva secole, iar mitropolitul a ridicat câteva spitale și azile, punând și bazele unor noi frății ortodoxe”¹.

Petru Movilă „a purtat o grijă permanentă școlii sale din Kiev, care avea o programă de studii identică cu cea a școlilor superioare din Occident. Rectorul și profesorii, numiți de mitropolit, erau recrutați dintre monahii cărturari - membri ai frățiilor ortodoxe - sau dintre tinerii trimiși la studii de Petru Movilă”².

Marele mitropolit „a favorizat folosirea limbii ucrainene”³ și a tipărit numeroase cărți, dintre care amintim: Triodul, Evangheliarul, Apostolul, Antologhionul, Molitfelnicul, Patericul Lavrei Pecerska, Liturghierul, Psaltirea și Penticostarul.

„Principala lucrare polemică a lui Petru Movilă împotriva catolicilor este intitulată «Lithos sau Piatră din praștia adevărului al Sfintei Biserici Ortodoxe Ucrainene», ca răspuns la acuzațiile aduse Bisericii Ortodoxe și slujitorilor ei de renegatul Casian Sakovici, trecut la uniți, apoi la catolici, în lucrarea «Scurtă privire asupra rătăcirilor, ereziilor și superstițiilor Bisericii Ortodoxe greco-rutene». Lucrarea a apărut în limba poloneză, pentru ca să poată lua cunoștință de cuprinsul ei cercuri cât mai largi de teologi și învățați catolici”⁴.

¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 31.

² *Ibidem*, p. 32.

³ Anton Buteiko, *Art. cit.*, p. 19.

⁴ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 33.

„Totodată, mitropolitul Petru Movilă a alcătuit, el însuși, unele slujbe, într-o frumoasă limbă liturgică slavo-bisericească”¹ și „a compus cântări bisericești, precum irmoase și condace”².

„Petru Movilă și colaboratorii săi au pus bazele literare și pedagogice ale Rusiei ortodoxe”³. „În acea perioadă, la inițiativa mitropolitului Kievului, în Ucraina, textele cu teme vechi erau tipărite în slavona bisericească; predicile, povețele, poeziile, altfel zis tot ce se adresa poporului pentru citit - în ucraineană; studiile științifice - în slavonă; cărțile de instruire în spiritul cultural și educativ, îndeosebi a tineretului - în latină și greacă. Scopul urmărit de mitropolit era punerea în circulație a unui număr cât mai mare de tipărituri, pentru ca limba literară să iasă din sfera pur elitară a comunicării și să ajungă și în viața cotidiană a omului simplu. De aceea, unele tipărituri ale lui Petru Movilă erau, prin conținut și formă, adevărate manuale de tipul celor școlare, precum *Evangheliarul* din 1637, publicat în ucraineană; de caracter polemic cu uniții: *Lithos*, apărut în 1644, în polonă; enciclopedic: *Molitfelnicul* din 1646, etc. Așadar, mitropolitul cărturar s-a străduit să reorienteze învățământul dinspre literatura greco-bizantină spre o limbă general-europeană, latină”⁴.

„De numele lui Petru Movilă este legată mișcarea puternică a renașterii naționale, bisericești și culturale în Ucraina, precum și încercările de a învinge dezbinarea seculară a Bisericilor creștine”⁵.

„Petru Movilă a fost un ierarh cumpătat și avea obiceiul de a sluji Sfânta Liturghie de două ori pe săptămână”⁶.

¹ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 158.

² **Vlad Chiriac**, *Art. cit.*, p. 12.

³ **Preot Nicolae Feier**, *Cuviosul Ierarh Pahomie de la Gledin...*, p. 79.

⁴ **Vlad Chiriac**, *Art. cit.*, pp. 10-11.

⁵ **Anton Buteiko**, *Art. cit.*, p. 18.

⁶ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 163.

În calitate de mitropolit al Kievului, „Petru Movilă a luptat cu înverșunare împotriva introducerii calendarului gregorian, considerându-l o născocire a latinilor. Diferența dintre calendarul iulian și cel gregorian, era, pe atunci, de zece zile”¹.

Petru Movilă „a avut relații foarte apropiate cu Moldova și Țara Românească, dăruind tipografii unor mănăstiri de acolo și deschizând școli pe teritoriul acestora”².

„În anul 1635, domnitorul muntean Matei Basarab a trimis la Kiev câțiva emisari, pentru a cumpăra o tipografie. Petru Movilă le-a dăruit acestora o tipografie cu toate utilajele necesare și l-a trimis pe tipograful său, Timotei Verbițchi, cu mai mulți lucrători, care au instalat tipografia la Câmpulung Muscel. Doi ani mai târziu, mitropolitul i-a trimis lui Matei Basarab o nouă tipografie, care a fost montată la Mănăstirea Govora, iar în 1644 încă una, care a funcționat la Mănăstirea Dealu. În 1641, Petru Movilă i-a trimis o tipografie și domnitorului Vasile Lupu al Moldovei, fiind instalată la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași”³.

„Odată cu teascurile tipografice, mitropolitul Petru Movilă a trimis în Țara Românească și Moldova cărți, după care tipografii s-au călăuzit adeseori în arta tiparului”⁴.

„Dintre cărțile tipărite în limba română, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, în tipografiile trimise de Petru Movilă, menționăm: «Pravila Mică» de la Govora (1640), «Carte românească de învățătură», Iași (1643), «Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu», Iași (1645), «Carte ce se cheamă răspunsul împotriva Catehismului calvinesc», Mănăstirea Dealu (1645),

¹ Vlad Chiriac, *Art. cit.*, p. 11.

² Anton Buteiko, *Art. cit.*, p. 20.

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 38 și Anton Buteiko, *Art. cit.*, p. 20.

⁴ Mitropolitul Nestor Vornicescu, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 148.

«Carte românească de învățătură de la Pravilele împărătești», Iași (1646), «Slujba înmormântării preoților», Târgoviște (1650), «Taina Botezului», Târgoviște (1651), «Îndreptarea legii» sau «Pravila mare», Târgoviște (1652) și «Slujba sfințirii bisericii», Târgoviște (1652)”¹.

„Cu sprijinul mitropolitului Petru Movilă, în anul 1640, la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași, a fost înființat un colegiu după modelul celui de la Kiev, pentru predare fiind trimiși profesori ucraineni, în frunte cu Sofronie Pociațki”². „În timp ce în biserica mănăstirii se slujea în limba slavonă, la colegiu se predă în limbile latină și greacă”³.

„Întrucât patriarhul ecumenic Chiril Lucaris nu a dezmințit calitatea de autor al mărturisirii de credință calvinizantă care îi era atribuită, după moartea acestuia, un sinod întrunit la Constantinopol, în anul 1638, sub președinția lui Chiril Contaris, succesorul său în scaun, a condamnat atât opera cât și persoana lui Chiril Lucaris”⁴.

„Având un profund simț de responsabilitate pastorală și fiind dornic să aducă pace și unitate în Biserică, Petru Movilă a alcătuit, în limba latină, o Mărturisire de credință, numită «Expositio fidei» (Expunere a credinței)”⁵. „Aceasta este scrisă sub formă catehetică, având un număr de 261 de întrebări și tot atâtea răspunsuri, fiind împărțită după cele trei virtuți teologice

¹ **Ibidem**, p. 151.

² **Anton Buteiko**, *Art. cit.*, p. 20.

³ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 152.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 34.

⁵ **Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**, *Sinodul de la Iași, coresponsabilitate pastorală și cooperare interetnică*, articol publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002, p. 15.

(credința, nădejdea și dragostea)”¹. „Mărturisirea lui Petru Movilă se bazează pe Sfânta Scriptură, pe canoanele Bisericii și pe scrierile Sfinților Părinți. Ea a fost alcătuită cu scopul de a expune învățătura de credință ortodoxă și, în același timp, morala creștină”². „Mărturisirea Sfântului Petru Movilă este o carte normativă a Bisericii Ortodoxe, de precizare a atitudinii proprii față de caracterul militant în epocă al catolicismului, uniaticismului și protestantismului”³.

Prin această scriere, mitropolitul român Petru Movilă a dovedit că era cel mai mare teolog ortodox al timpului său, iar „Mărturisirea alcătuită de el și-a câștigat un loc neatins de nicio altă lucrare similară din cadrul teologiei simbolice ortodoxe”⁴.

„Pentru că numai un sinod se putea pronunța asupra ortodoxiei Mărturisirii de credință a mitropolitului”⁵, „în septembrie 1640, Petru Movilă a convocat un sinod la Kiev, la care au participat delegați ai episcopilor de Lvov, Przemyśl, Mstislav și Luțk, ai frățiilor și mănăstirilor ortodoxe din Bielorusia și Ucraina, în vederea cercetării Mărturisirii de credință. Lucrările sinodului s-au desfășurat între 8 și 18 septembrie 1640, sub conducerea mitropolitului, în catedrala Sfânta Sofia din Kiev”⁶. „Participanții la acest sinod au fost de acord cu Mărturisirea lui Petru Movilă, cu excepția a două puncte: «purgatoriul» și «momentul prefacerii elementelor euharistice»”⁷, „motiv pentru

¹ **Pr. Lect. Dr. Ion Vicovan**, *Un eveniment fundamental în istoria Bisericii Ortodoxe: Sinodul de la Iași - 1642*, articol publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002, p. 54.

² **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 154.

³ *Cuvântul mitropolitului Nestor al Olteniei...*, p. 28.

⁴ **Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**, *Sinodul de la Iași...*, p. 15.

⁵ **Pr. Lect. Dr. Ion Vicovan**, *Un eveniment fundamental...*, p. 54.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 34.

⁷ **Pr. Lect. Dr. Ion Vicovan**, *Un eveniment fundamental...*, p. 54.

care au hotărât să ceară părerea patriarhului ecumenic Partenie I, iar acesta a încuviințat ca un nou sinod, cu participarea delegațiilor mai multor Biserici, să se țină la Iași, unde să se dezbată din nou Mărturisirea lui Petru Movilă”¹.

„Ca loc al desfășurării sinodului a fost ales orașul Iași, pentru că Ucraina se afla sub stăpânire poloneză catolică, iar Constantinopolul sub ocupație turcească musulmană”². De asemenea, sinodul s-a bucurat de „generozitatea și sprijinul material al domnitorului Moldovei, Vasile Lupu”³.

„Scopul principal al convocării sinodului și al lucrărilor lui a fost necesitatea unui răspuns teologic-pastoral clar, concis și util pentru clerul și credincioșii ortodocși, tulburați de controversile legate de mărturisirea de credință atribuită patriarhului ecumenic Chiril Lucaris, care se abătea grav de la credința ortodoxă”⁴.

„Sinodul de la Iași s-a desfășurat între 15 septembrie și 27 octombrie 1642 în trapeza (sala gotică) Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi”⁵.

„Patriarhul ecumenic Partenie I a trimis la acest sinod doi delegați: pe Porfirie, fost mitropolit al Niceii, și pe ieromonahul Meletie Sirigul, dascăl și predicator al Patriarhiei, cel mai învățat teolog grec din secolul al XVII-lea”⁶. „Petru Movilă nu a participat la sinod, pentru a nu influența desfășurarea lucrărilor acestuia, însă a trimis trei delegați, pe Isaia Trofimovici

¹ **Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Sinodul de la Iași...**, p. 16.

² **Pr. Lect. Dr. Ion Vicovan, Un eveniment fundamental...**, p. 54.

³ **Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Sinodul de la Iași...**, p. 15.

⁴ **Ibidem.**

⁵ **Pr. Conf. Dr. Nicolae Chifăr, Sinodul de la Iași în contextul politico-religios din prima jumătate a secolului al XVII-lea**, articol publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002, p. 47.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii...**, vol. II, p. 35.

Kozlovski, starețul Mănăstirii Sfântul Nicolae din Kiev și președintele sfatului mitropolitan, pe Ignatie Oxenovici Starușici, fost rector al Academiei Movilene și predicator al Catedralei Sfânta Sofia din Kiev, precum și pe Iosif Kononovici Gorbarki, rectorul Academiei din Kiev și starețul Mănăstirii Teofania”¹. „Din partea Bisericii din Moldova au luat parte mitropolitul Varlaam și episcopii săi sufragani: Evloghie al Romanului, Anastasie al Rădăuților și Gheorghe al Hușilor, precum și ieromonahul Sofronie Pociatki, starețul mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași și rectorul școlii înființate aici de Vasile Lupu, și probabil și alți stareți. Din Țara Românească nu a participat nimeni, din cauza raporturilor încordate dintre Matei Basarab și Vasile Lupu”².

„Sinodul de la Iași a fost prima întâlnire a celor trei ramuri ale Ortodoxiei (greacă, română și slavă) din istoria Bisericii”³.

„La acest sinod Chiril Lucaris nu a fost condamnat”⁴, „ci au fost dezbătute toate cele 261 de întrebări și răspunsuri din Mărturisirea alcătuită de Petru Movilă. Pe măsura discutării ei, ieromonahul Meletie Sirigul o traducea din latină în greacă”⁵.

„Modalitatea de lucru a constat în cercetarea și aprobarea fiecărei întrebări, cu răspunsul ei. La întrebarea 66, sinodul a formulat răspunsul că, în viața de dincolo de mormânt un rol important îl are rugăciunea celor vii din Biserica luptătoare și că nu există un loc special, între Rai și Iad, numit purgatoriu, iar la întrebarea 107 s-a răspuns că prefacerea Sfintelor Daruri,

¹ Pr. Lect. Dr. Ion Vicovan, *Un eveniment fundamental...*, p. 55.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 35.

³ Pr. Conf. Dr. Nicolae Chifăr, *Sinodul de la Iași...*, p. 47.

⁴ Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Sinodul de la Iași...*, p. 15.

⁵ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 36.

în cadrul Dumnezeieștii Liturghii, are loc atunci când se face invocarea Sfântului Duh, adică în timpul Epiclezei”¹.

„Alături de sinodul de la Ierusalim, din anul 1672, sinodul de la Iași, din 1642, este cel mai important conciliu al Bisericii Ortodoxe de după căderea Constantinopolului sub turci, din anul 1453”².

„În 27 octombrie 1642 sinodul de la Iași s-a încheiat, iar Mărturisirea lui Petru Movilă, îndreptată și tradusă în grecește, a fost trimisă Patriarhiei Ecumenice spre aprobare”³.

„În sinodul de la Constantinopol din 11 martie 1643, prezidat de patriarhul ecumenic Partenie I, Mărturisirea mitropolitului Petru Movilă a fost aprobată, iar în acest fel a devenit oficial Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe, prin care au fost respinse, deopotrivă, rătăcirile protestante și catolice”⁴.

„Această hotărâre a fost semnată, în anii următori, și de ceilalți patriarhi răsăriteni: Ioanichie al Alexandriei, Macarie al Antiohiei și Paisie al Ierusalimului. În acest fel, lucrarea învățatului mitropolit de neam român a primit aprobarea întregii Ortodoxii, devenind - după Simbolul credinței și Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin - a treia Mărturisire de credință a Bisericii Ortodoxe”⁵.

„Petru Movilă și-a publicat Mărturisirea de credință în limba latină, la Amsterdam, în anul 1643. Prima ediție a Mărturisirii de credință a marelui mitropolit, în limba greacă, a

¹ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 154.

² **Daniel**, **Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**, *Sinodul de la Iași...*, p. 16.

³ **Ibidem**.

⁴ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 154.

⁵ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 36.

apărut tot la Amsterdam, în anul 1667”¹, iar „cea dintâi traducere în limba română a fost publicată la Buzău, în anul 1691”².

„În anul 1696, patriarhul Adrian al Moscovei recomanda Mărturisirea ortodoxă din 1642 ca pe o carte insuflată de Dumnezeu”³.

„În februarie 1645, Petru Movilă a vizitat Moldova, pentru a o cununa pe Maria, fiica domnitorului Vasile Lupu, cu principele lituanian Janusz Radziwill”⁴. „Slujba cununiei a fost oficiată în 5 februarie 1645, în biserica Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași. Oferirea darurilor a durat trei zile, iar ospățul de nuntă, pregătit cu mare strălucire, a ținut 12 zile”⁵.

„În testamentul său, Petru Movilă a menționat faptul că întreaga sa avere, moștenită de la părinți, a folosit-o pentru restaurarea de biserici și înființarea de școli. O bună parte din agoniseala vieții, care i-a mai rămas, a lăsat-o Academiei de la Kiev, iar o altă parte catedralei Sfânta Sofia și Mănăstirii Lavra Pecerska, pentru refacerea lor și pentru azilul de bătrâni înființat de el”⁶.

„În 22 decembrie 1646, la ora 4 dimineața, pe când se afla în chilia lui din Mănăstirea Lavra Pecerska, mitropolitul Petru Movilă și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu, la vârsta de 50 de ani. Siciul cu rămășițele pământești a fost așezat cu evlavie în catedrala mitropolitană Sfânta Sofia din Kiev. Conform dorinței mitropolitului, consemnată în testamentul său, slujbele de pomenire la catafalc au fost oficiate până în 9 martie 1647, când a avut loc înmormântarea, între stâlpii din stânga, în dreptul stranei,

¹ **Ibidem**, pp. 36-37.

² **Pr. Conf. Dr. Nicolae Chifăr**, *Sinodul de la Iași...*, p. 49.

³ **Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**, *Sinodul de la Iași...*, p. 15.

⁴ **Anton Buteiko**, *Art. cit.*, p. 21.

⁵ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, p. 155.

⁶ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 38.

din biserica Adormirii Maicii Domnului de la Lavra Pecerska, sub atenta purtare de grijă a lui Sylvester Kosiw, noul mitropolit al Kievului”¹.

În anul 1996, Sfântul Sinod al Bisericii Ucrainei l-a trecut pe mitropolitul Petru Movilă în rândul sfinților. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a preluat în calendarul ei pe marele ierarh, iar „canonizarea lui solemnă a avut loc la Iași, în 13 octombrie 2002, când se împlineau 360 de ani de la sinodul din 1642”².

„Petru Movilă, mitropolitul Kievului, a fost o personalitate care a dominat întreaga viață bisericească și națională a Ucrainei ortodoxe în prima jumătate a secolului al XVII-lea”³. „Datorită Mărturisirii sale de credință, acesta a fost supranumit, pe bună dreptate, «Părintele Teologiei Ortodoxe moderne»”⁴.

„Moldovean prin origine, european prin educație și ucrainean prin apartenența culturală, Petru Movilă, cu puterea talentului său și prin activitatea sa energică, a ocupat pe drept un loc de onoare în galeria marilor personalități din epoca Renașterii”⁵.

Pomenirea Sfântului Ierarh Petru Movilă se face în calendarul creștin în ziua de 22 decembrie.

¹ **Mitropolitul Nestor Vornicescu**, *Sfântul Petru Movilă...*, pp. 160-161.

² **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 39.

³ **Ibidem**, p. 28.

⁴ **Pr. Lect. Dr. Ion Vicovan**, *Un eveniment fundamental...*, p. 53.

⁵ **Anton Buteiko**, *Art. cit.*, p. 18.

Sfântul Cuvios Nicodim cel Sfințit de la Tismana

(26 decembrie)

„Sfântul Nicodim era vlah din jurul orașului Prilep (în Macedonia de astăzi), fiind născut în prima jumătate a veacului al XIV-lea, la o dată greu de stabilit cu exactitate”¹.

„Nicodim a simțit încă din fragedă tinerețe chemarea de a-și închina întreaga viață lui Dumnezeu”². „Cunoscând câțiva călugări din Sfântul Munte, acesta a plecat cu ei la Athos. S-a stabilit la Mănăstirea Hilandar, unde a fost primit ca frate și a învățat temeinic limbile greacă și slavonă, însușindu-și o profundă cultură teologică. Datorită credinței lui jertfelnice, a iubirii față de toți, a râvnii spre cele bineplăcute lui Dumnezeu, a smereniei, a posturilor și a rugăciunii neîncetate, după trei ani a fost tuns în monahism, primind numele de Nicodim. A fost hirotonit ierodiacon, iar la scurt timp ieromonah. Fiind prețuit de toți, după trecerea la cele veșnice a starețului, soborul mănăstirii l-a ales în fruntea obștii călugărești de la Hilandar. Și în această slujire s-a dovedit a fi un bun organizator și îndrumător al monahilor, os-tenind zi și noapte alături de ei, în posturi și rugăciuni, în copierea de manuscrise și alte îndeletniciri potrivite cinului călugăresc”³.

¹ **Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță**, *Cuviosul Nicodim cel Sfințit «de la Tismana»*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 299.

² **Ibidem**.

³ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 40.

„Dorind însă o viață mai liniștită, Cuviosul Nicodim a plecat din Sfântul Munte și s-a stabilit în regiunea Cladova, la locul numit Șaina, în apropiere de Dunăre. Împreună cu ucenicii care s-au strâns în jurul lui, a ridicat acolo o bisericuță. Tradiția populară sârbească îi atribuie și întemeierea mănăstirilor Vratna și Manastirița, din regiunea Craina”¹.

„Dar la scurt timp, această regiune a fost ocupată, pentru câțiva ani, de regele Ludovic cel Mare al Ungariei (1342-1382), începându-se de îndată și o puternică acțiune de răspândire a catolicismului. În aceste împrejurări, în jurul anului 1366, Cuviosul Nicodim a trecut în ținuturile învecinate din nordul Dunării, pe pământ românesc. Aici a ridicat o altă mănăstire, la Vodița, probabil pe locul unei așezări sihăstrești mai vechi, ca un centru de apărare ortodoxă la frontiera cu statul maghiar catolic”².

„Mănăstirea a devenit o ctitorie de sine stătătoare, scoasă de sub orice autoritate din afară, fiind condusă numai de propriul ei sobor, rânduială folosită la Muntele Athos, pe care Sfântul Nicodim a adus-o și în Țara Românească, în timpul șederii sale la Vodița”³.

„Cea mai veche mențiune scrisă despre prezența Cuviosului Nicodim în Țara Românească se face într-un hrisov al domnitorului Vladislav Vlaicu (1364-cca. 1377), din anul 1372, prin care acesta oferea o seamă de danii Mănăstirii Vodița, zidită și zugrăvită din îndemnul lui Nicodim, cu cheltuiala domnitorului”⁴.

„Mănăstirea Vodița este cea mai veche ctitorie voievodală românească atestată documentar”⁵.

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem**, pp. 40-41.

³ **Ibidem**, p. 41.

⁴ **Ibidem.**

⁵ **Dario Raccanello**, *Op. cit.*, p. 80.

„În anul 1346, sub țarul Ștefan Dușan (1331-1355), Biserica Sârbă s-a proclamat Patriarhie autocefală, fără acordul Patriarhiei Ecumenice, fiind anatematizată. Pentru a mijloci o împăcare între cele două Biserici, în 1375, cneazul Lazăr al Serbiei (1370-1389) a trimis la Constantinopol o delegație, formată din: Sfântul Nicodim (pe care unii îl socotesc a fi rudă cu cneazul Lazăr), Teofan, fostul protos al Muntelui Athos, precum și Isaia de Hilandar, însoțit de doi ucenici”¹. Cu acest prilej, „patriarhul ecumenic Filotei i-a acordat Cuviosului Nicodim rangul de arhimandrit, cu dreptul de a sfinți biserici, dar și părțile din moaștele Sfântului Ignatie Teoforul, ale Sfântului Ioan Gură de Aur și ale Sfântului Cuvios Teofil Mărturisitorul, care se păstrează până azi, ca odoare de mare preț, la Mănăstirea Tismana”².

„Nu se știe cu exactitate când s-a întors Sfântul Nicodim de la Constantinopol în Țara Românească. Cert este că nu și-a mai putut continua activitatea la Mănăstirea Vodița, pentru că la sfârșitul anului 1375 ungurii au cucerit ținutul Severinului, în care era situată mănăstirea”³. „În aceste împrejurări, Sfântul a pornit în căutarea unui loc mai potrivit pentru a ridica un nou așezământ de viață sihăstrească. Acest loc a fost găsit în părțile de nord ale Olteniei, pe valea râului Tismana, la poalele munților. Se pare că, datorită felului în care și-a îndeplinit misiunea încredințată la Constantinopol, în eforturile de ridicare ale Mănăstirii Tismana, pe lângă daniile domnitorilor români: Radu I (cca. 1377-cca. 1383) și Dan I (cca. 1383-1386), Cuviosul Nicodim s-a bucurat și de anumite ajutoare materiale din partea cneazului Lazăr al Serbiei”⁴.

„Un fapt îmbucurător a fost acela că prin anii 1383-1384 Severinul a reintrat în stăpânirea Țării Românești. Sfântul

¹ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 274.

² **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 41.

³ **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 274.

⁴ **Idem**, *Sfinți daco-romani...*, p. 41.

Nicodim a putut astfel să preia și conducerea Mănăstirii Vodița. În felul acesta, monahul a cărmuit cu vrednicie amândouă mănăstirile”¹.

„Cuviosul Nicodim a fost un sfetnic devotat al domnitorului Mircea cel Bătrân (1386-1418), care a făcut mai multe danii în bani și moșii celor două mănăstiri”².

„Sfântul Nicodim a purtat corespondență cu Sfântul Eftimie, ultimul patriarh de la Târnovo (1375-1393), un teolog cunoscut și foarte apreciat în țările ortodoxe, încât mulți ierarhi și teologi îi cereau lămuriri în felurite probleme dogmatice și morale. S-au păstrat două scrisori ale acestui patriarh către Nicodim de la Tismana. În prima îi răspundea la șase întrebări pe care i le-a pus în legătură cu îngerii, iar în a doua îi dădea lămuriri cu privire la curăția morală a celor ce doreau să primească Taina Preoției. Din cercetarea întrebărilor puse de Cuviosul Nicodim reiese că el n-a fost numai un bun organizator al vieții monahale, ci și un temeinic cunoscător al Sfintei Scripturi și un călugăr dornic să cunoască și să adâncească felurite probleme teologice”³.

„Prin anii 1404-1405, Cuviosul Nicodim a caligrafiat pe pergament un frumos Tetraevanghel în limba slavă bisericească, acesta fiind primul manuscris cu dată sigură scris pe teritoriul țării noastre”⁴.

„Încă din timpul vieții, Cuviosul Nicodim a fost învrednicit de Dumnezeu cu darul facerii de minuni. Odată a trecut, împreună cu ierodiaconului său, amândoi fiind îmbrăcați în odăjdii, prin foc, fără ca acesta să se atingă de ei. Sfântul a alungat un duh necurat dintr-o femeie tânără, rudă cu regele

¹ **Ibidem.**

² **Ibidem.**

³ **Ibidem.**

⁴ **Ibidem.**

Sigismund al Ungariei. Pentru toate acestea, creștinii l-au socotit ca sfânt încă din timpul vieții”¹.

„Ieromonahul Ștefan, un autor de dată târzie, dar care consemnează o veche tradiție, arată că Sfântul Nicodim și-a petrecut ultimii ani ai vieții într-o peșteră de deasupra mănăstirii. De acolo cobora numai duminica și la praznicele împărătești, când slujea cu părinții din mănăstire și se împărțășea cu Preasfintele și de-viață-făcătoarele Taine ale Mântuitorului nostru Iisus Hristos”².

„Cunoscând, prin descoperire dumnezeiască, apropierea mutării sale către Domnul, Cuviosul a coborât la mănăstire, s-a împărțășit cu trupul și sângele Domnului Hristos, le-a dat sfaturi duhovnicești părinților, iar în ziua de 26 decembrie 1406 și-a încredințat sufletul în mâinile lui Dumnezeu”³, „fiind îngropat în mormântul dinainte pregătit, în apropierea bisericii Mănăstirii Tismana, care se vede și astăzi”⁴.

„Îndată după moartea Cuviosului, la mormântul lui s-au petrecut minuni, mai ales vindecări de boli, semn că Dumnezeu l-a învrednicit de cununa sfințeniei”⁵.

După o perioadă de timp, „călugării de la Tismana au scos din mormânt moaștele Sfântului Nicodim și le-au pus într-o raclă, care a fost așezată cu cinste în biserica mănăstirii. Tradiția spune că, după mai mulți ani, fiind în primejdie de a fi răpite, Sfântul Nicodim s-a arătat în vis unui călugăr, apoi starețului, poruncindu-le să-i ascundă moaștele, lăsând spre închinare numai un deget de la o mână. Ele au fost ascunse în locuri tainice, dar cu timpul li s-a pierdut urma, încât astăzi nu se știe unde sunt”⁶.

¹ **Ibidem**, pp. 41-42.

² **Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță**, *Cuviosul Nicodim...*, p. 304.

³ **Ibidem**.

⁴ **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu**, *Sfinți daco-romani...*, p. 42.

⁵ **Ibidem**.

⁶ **Ibidem**.

„La Mănăstirea Tismana se păstrează până astăzi degetul Sfântului Nicodim de care am pomenit și câteva obiecte care i-au aparținut: o cruce de plumb, un epitrahil și o bederniță”¹.

„Sfântul Nicodim a fost un mare organizator al vieții monahale la noi, după rânduielile isihaste de la Muntele Athos, un luptător energic împotriva acțiunilor prozelitiste catolice patronate de regatul ungar în regiunile balcano-dunărene și un bun cunoscător al problemelor teologice. Rânduielile statornicite de el la cele două mari ctitorii ale sale din Țara Românească au servit ca model pentru numeroasele mănăstiri pe care le-au ctitorit mai târziu domnii Țării Românești și ai Moldovei”².

„Cuviosul Nicodim de la Tismana este considerat reorganizatorul monahismului românesc. Cu vasta sa cultură teologică de factură isihastă, dar mai ales prin exemplul său personal, urmat de uceniciei săi, el a dat un nou impuls monahismului din nordul Dunării”³.

Nu se știe când a fost canonizat Sfântul Nicodim.

„În ședința sa din 28 februarie 1950, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a înscris pe Sfântul Nicodim de la Tismana în calendarul creștin și i-a generalizat cultul în toată țara”⁴.

Pomenirea Sfântului Cuvios Nicodim cel Sfințit de la Tismana se face în ziua de 26 decembrie.

¹ **Ibidem.**

² **Idem**, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 277.

³ **Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță**, *Cuviosul Nicodim...*, p. 301.

⁴ *Acte și Tomosuri...*, p. 688.

Bibliografie

Abrudan Mircea-Gheorghe, *Danii și hrisoave ale voievo-
dului Constantin Brâncoveanu către Mitropolia Ardealului*, articol
publicat în volumul „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episco-
piei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2015.

Acte și Tomosuri privind canonizarea Sfinților Români,
Editura Basilica, București, 2015.

Adameșteanu, Dr. Gheorghe Mănușu, *Mormântul dom-
nitorului Martir Constantin Vodă Brâncoveanu de la Biserica
Sfântul Gheorghe Nou din București. Cercetările arheologice din
1932 și 2015*, articol publicat în volumul: „Tradiție și noutate în
cultura și spiritualitatea epocii brâncovenești”, Editura Praxis,
Râmnicu-Vâlcea, 2016.

Ἁγίος Ἀνδρέας, Πάτρις, 1998.

Aioanei, Arhimandrit Timotei, *Sfântul Voievod Constantin
Brâncoveanu - lumină a Ortodoxiei Românești în apusul Evului
Mediu Oriental. Prințul sfințeniei*, articol publicat în volumul:
„Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei
și Romanaților”, volumul III - Moștenirea culturală și spirituală,
Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Alexe, Asistent Ștefan C., *Sfântul Niceta de Remesiana
și ecumenicitatea patristică din secolele al IV-lea și al V-lea*,
lucrare de doctorat publicată în revista: „Studii Teologice”, nr.
7-8, 1969, pp. 453-587.

Idem, *Sfântul Niceta Remesianul*, articol publicat în volu-
mul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura
Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române,
București, 1987.

Anania, Arhim. Bartolomeu V., *Sfântul Mucenic Ioan Valahul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Anton Maria del Chiaro, *Istoria revoluției recente din Valahia*, traducere din limba italiană de S. Cris Cristian, text publicat în volumul: „Martiriul Sfinților Brâncoveni”, Editura Sophia, București, 2014.

Argatu Calinic, *Școala tânărului Ștefan al Moldovei*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare între cer și genune”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004.

Idem, *Am luat nădejdea lui Dumnezeu în mine*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare între cer și genune”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004.

Idem, *Starea gravă a Moldovei la începutul domniei*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare între cer și genune”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004.

Idem, *Ștefan Vodă al Moldovei și lumea catolică. An de vârf: 1473*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare între cer și genune”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004.

Idem, *Despre suferința trupească a lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare între cer și genune”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004.

Barnea, Diacon Prof. Dr. Ion, *Ctitoriile bisericești ale lui Constantin Brâncoveanu*, articol republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul I, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Bădulescu Laviniu Aurelian, *Repere ale modelului hristic în viața Sfântului Constantin Vodă Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul

Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul III - Moștenirea culturală și spirituală, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Bălan, Ieromonah Ioanichie, *Vetre de sihăstrie românească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.

Idem, *Sfântul Leontie de la Rădăuți*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Viața Sfântului Ioan de la Neamț (Hozevitul)*, articol publicat în volumul: „Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț - Hozevitul. Viață, poezie, învățătură”, Editura Doxologia, Iași, 2010.

Bănescu, Pr. Dr. Marcu, *Sfântul Ioan Casianul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Berényi Maria, *Originea și familia lui Andrei Șaguna (1808-1873)*, articol publicat în: „Sfântul Ierarh Andrei Șaguna Mitropolitul Transilvaniei. Argumente pentru canonizare, slujba și Acatistul”, Editura Andreiana, Sibiu, 2011.

Berindei, Acad. Dan, *Epoca și personalitatea domnitorului Constantin Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Idem, *Constantin Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Idem, *Biruința peste timp a Brâncovenilor*, articol publicat în albumul: „Istoria Așezămintelor Brâncovenești în imagini și cuvinte”, Editura Basilica, București, 2014.

Biblia sau Sfânta Scriptură, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, tipărită cu binecuvântarea și prefața Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

Biserica „Domnița Bălașa”, Editura Basilica, București, 2014.

Bocșan Nicolae, *Biserică și stat la români*, studiu publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul III, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

Bodogae, Pr. Prof. Dr. Teodor, *Cuviosul Sofronie de la Cioara*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Sfântul Mucenic Oprea Nicolae din Săliște*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească”, volumul II, Editura Basilica, București, 2016.

Bogdan Damian P., *Viața lui Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul - un ierarh misionar și martir - (evocări)”, Editura Basilica, București, 2016.

Boicu, Dr. Dragoș, *Nevoința Sfântului Ierarh Calinic - paradigmă a viețuirii monahale din ctitoriile sale*, articol publicat în volumul: „Rânduieli ale viețuirii monahale în ctitoriile

Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2016.

Bulat, Profesor Dr. Toma G., *Daniile lui Constantin Vodă Brâncoveanu către Orientul Ortodox*, articol republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul I, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Bunea Ioan, *Un martir al „Legii Românești”*: Tănase Todoran din Bichigiu, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Buteiko Anton, *Mitropolitul Kievului, Petru Movilă, marele militant cultural și bisericesc de nivel mondial*, articol publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002.

Caratașu Mihail, *Scrieri și encomioane închinare Voievodului Constantin Brâncoveanu*, articol republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul II, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Casian, Episcopul Dunării de Jos, Drăgoi, Pr. Eugen, *Un Patriarh Ecumenic la Galați: Sfântul Atanasie Patelarie*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2009.

Casiday Augustine, *Tradiție și teologie în scrierile Sfântului Ioan Casian*, traducere din limba engleză de Lucian Filip, Editura Doxologia, Iași, 2015.

Catedrala arhiepiscopală și mitropolitană din Târgoviște, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012.

Cazaban Bogdan Tătaru și Herea Gabriel, *Mănăstirea Hurezi*, Editura Artex Impresiones, Segovia, 2009.

Cărămizaru, Pr. Dr. Emil Nedelea, *Monografia Bisericii Sfântul Gheorghe - Nou din București*, Editura Basilica, București, 2014.

Idem, *Mormântul Sfântului Constantin Brâncoveanu*, Editura Basilica, București, 2014.

Cernovodeanu Paul, *Politica externă și diplomația lui Constantin Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaiilor”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaiilor, Slatina, 2014.

Chifăr, Pr. Conf. Dr. Nicolae, *Sinodul de la Iași în contextul politico-religios din prima jumătate a secolului al XVII-lea*, articol publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002.

Idem, *Contextul politico-religios sud-est european la începutul domniei lui Ștefan cel Mare*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt - apărător al creștinătății”, Editura Pallas, Focșani, 2004.

Idem, *Organizarea rezistenței ortodoxe și demersurile național-sociale ale episcopului Inochentie Micu Klein*, articol publicat în volumul: «Annales Universitatis Apulensis», Series Historica, 11/II, Alba Iulia, 2007.

Chira Justinian, Andrei Șaguna, Baia Mare, 2011.

Chiriac Vlad, *Prefață la cartea lui Petru Movilă „Împăcarea Bisericii Ortodoxe”*, Editura Polirom, Iași, 2002.

Chițulescu, Arhim. Dr. Policarp, *Casa cărților ca izvor al hranei și delectării sufletului. Date noi și vechi despre bibliotecile unor mănăstiri vâlcene*, articol publicat în volumul: „Tradiție și noutate în cultura și spiritualitatea epocii brâncovenești”, Editura Praxis, Râmnicu-Vâlcea, 2016.

Idem, *Danii necunoscute de carte și câteva noi documente de la Sfântul Calinic Cernicanul*, articol publicat în volumul: „Lucrarea duhovnicească și culturală a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2015.

Cocora, Pr. Gabriel, *Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Cotan, Pr. Conf. Dr. Claudiu, *Sfântul Constantin Brâncoveanu ocrotitor al Răsăritului Ortodox*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Cristea Gherasim, Episcopul Râmnicului, *Viața Sfântului Martir Constantin-Vodă Brâncoveanu și a celor împreună pătimitori cu dânsul*, Editura Episcopiei Râmnicului, Râmnicu Vâlcea, 2001.

Idem, *Un sfânt printre oameni. Sfântul Calinic Cernicanul*, Editura Sfintei Episcopii a Râmnicului, Râmnicu Vâlcea, 1996.

Idem, *Sfânta Muceniță Filofteia «de la Argeș»*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Crișan Cristian, *Sfântul Antim Ivireanul - Părinte pentru români și Martir pentru Hristos*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2017.

Croitoru, Lect. Univ. Dr. Ion Marian, *Apărarea Ortodoxiei prin tipar. Râvnă a Sfântului Constantin Brâncoveanu și grijă de stat în timpul domniei sale*, articol publicat în

volumul: „Tradiție și noutate în cultura și spiritualitatea epocii brâncovenești”, Editura Praxis, Râmnicu-Vâlcea, 2016.

Ctitorii brâncovenești: elemente de artă eclesială medievală, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Cuvântul Mitropolitului Nestor al Olteniei, adresat Sinodului de la Kiev, în 15 decembrie 1996, publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002.

Damaschin Coravu Severineanul, *Sfântul Grigorie Decapolitul «de la Bistrița» - Vâlcea*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Sinodul de la Iași, coresponsabilitate pastorală și cooperare interetnică*, articol publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002.

Idem, *Sfințenie și cultură*, articol publicat în volumul: „Mărturii documentare privitoare la viața și activitatea Mitropolitului Dosoftei”, Editura Trinitas, Iași, 2003.

Idem, *Cuvânt înainte* la volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.

Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Așteptăm să vină acasă românul sfânt din Țara Sfântă*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ioan Iacob de la Neamț - Hozevitul, «Pentru cei cu sufletul nevoiaș ca mine». Opere complete”, Editura Doxologia, Iași, 2010.

Idem, *Cuvânt înainte* la volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012.

Idem, *Politică luminată de credință. Neagoe Basarab, un principe pedagog creștin*, articol publicat în volumul: „Ctitoriile Sfântului Voievod Neagoe Basarab”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012.

Idem, *Sfântul Domnitor Martir Constantin Brâncoveanu - Model al iubirii jertfelnice și statornice față de Hristos și de neamul românesc*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Deschiderea mormintelor voievodale din Mănăstirea Putna efectuată în 1856, proces verbal și acte publicate de K. A. Romstorfer în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt 1504-2004. Portret în istorie”, Editura Mușatinii, 2003.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, Ediția a II-a.

Dinulescu Constanțiu, *Unele aspecte ale diplomației românești sub Constantin Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Dobocan Mihai, *Sfântul Ierarh Antim Ivireanul, personalitate de seamă în cultura și teologia românească*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2017.

Drăgoi Macarie Marius, *Un martir al Bisericii străbune: Tănase Todoran din Bichigiul Nășăudului*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Drăgoi Mihaela, *Sfântul Dosoftei al Moldovei sau o viață în slujba Bisericii Ortodoxe*, Teologie pentru azi, București, 2008.

Drăgulin, Pr. Dr. Gheorghe, *Cuviosul Dionisie Smeritul (Exiguul)*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Dumitru, Prof. Univ. Dr. Mircea, Rectorul Universității din București, *Sfântul Voievod Martir Brâncoveanu - mare învățător al neamului românesc*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Edroiu Nicolae, *De la Tănase (Atanasie) Todoran la Horea, Cloșca și Crișan*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Eftimie Bârlădeanul, *Mitropolitul Antim Ivireanul, patriot și ierarh al Țării Românești*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul - un ierarh misionar și martir - (evocări)”, Editura Basilica, București, 2016.

Eliade Mircea, *Spiritul de cruciadă: Ioan Corvin și Ștefan cel Mare*, articol publicat în volumul: „Cuvinte despre Ștefan cel Mare”, Editura Mușatinii, Sfânta Mănăstire Putna, 2007.

Emilian Lovișteanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, *Între bucuria vieții și darul nemuririi: Sfinții Martiri Brâncoveni*, Editura Sfântul Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2014.

Idem, *Sfântul Ierarh Calinic - slujitor înțelept și păstor milostiv al Bisericii strămoșești*, Editura Sfântul Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2012.

Idem, *Sfântul Ierarh Calinic - monah și misionar prin tipărituri ale Bisericii strămoșești*, articol publicat în volumul: „Rânduiești ale viețuirii monahale în ctitoriile Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2016.

Ene, Pr. Conf. Univ. Dr. Ionel, *Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului, legături și influențe asupra schiturilor și mănăstirilor din zonă*, articol publicat în volumul: „Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului, propuneri de canonizare”, Editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, Buzău, 2003.

Idem, *Biserica Adormirea Maicii Domnului din Râmnicu Sărat, ctitorie brâncovenească*, Editura Arhiepiscopiei Buzăului și Vrancei, Buzău, 2014.

Idem, *Religiozitatea binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt după documente*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt - apărător al creștinătății”, Editura Pallas, Focșani, 2004.

Epifanie, episcopul Buzăului, *Sfântul Mucenic Sava*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Cuvânt înainte* la volumul: „Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului, propuneri de canonizare”, Editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, Buzău, 2003.

Erich, Conf. Univ. Dr. Agnes, *Neagoe Basarab - sprijinitor al tipăririi Tetraevangheliarului slavon de la 1512*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012.

Erich Agnes, Vergatti Radu Ștefan, *Noutăți aduse în civilizația românească de epoca brâncovenească*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul

Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul III - Moștenirea culturală și spirituală, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Fantaziu, Protos. Paisie, *Mănăstirea Poiana Mărului - 270 de ani de la întemeierea acesteia de către Cuviosul Stareț Vasile Ieroschimonahul*, articol publicat în volumul: „Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului, propuneri de canonizare”, Editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, Buzău, 2003.

Feier, Preot Nicolae, *Cuviosul Ierarh Pahomie de la Gledin*, Ediția a doua, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Idem, *Sfinți români: Atanasie Todoran, Vasile din Telciu, Grigorie din Zagra și Vasile din Mocod*, Ediția a doua, Editura Karuna, Bistrița, 2008.

Feodorov, Conf. Dr. Ioana, *Sprijin duhovnicesc prin tipar pentru creștinii georgieni în vremea Domnului Constantin Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Spiritualitatea mărturisitoare a culturii românești în perioada Sfântului Martir Constantin Brâncoveanu”, Editura Praxis, Râmnicu-Vâlcea, 2014.

Gabor Adrian, *Mărturia contemporanilor despre domnia și mucenicia Brâncovenilor*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2015.

Galeriu, Pr. Prof. Dr. Constantin, *Cuvioasa Teodora de la Sihla*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Gheorghescu, Arhim. Dr. Chesarie, *Sfântul Dimitrie cel Nou*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Cuviosul Stareț Gheorghe de la Cernica*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Ghibanu, Pr. Dr. Ionuț Adrian, *Importanța culturală a Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Antim Ivireanul - misionar și om de cultură în slujba Bisericii și a neamului românesc”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2016.

Ghionea Georgeta, *Cămara domnească sau despre depozitele ascunse ale Domnitorului Constantin Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Ghitta Ovidiu, *Biserica Ortodoxă din Transilvania la sfârșitul secolului al XVII-lea. Unirea cu Biserica romană*, articol publicat în: «Istoria Transilvaniei», volumul II, Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007.

Giosanu, Episcop Ioachim, *Cultul Sfintei Parascheva în Ortodoxie: cercetare hagiografico-liturgică*, Editura Filocalia, Roman, 2013.

Grigoraș Nicolae, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Editura Junimea, Iași, 1982.

Grigorie Dascălul, *Povestire din parte a vieții Preacuviosului Părintelui nostru Paisie*, biografie publicată în volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.

Haiduc, Acad. Ionel, *Președintele Academiei Române, Cuvânt înainte*, la volumul: „Constantin Brâncoveanu. Documente din colecția Bibliotecii Academiei Române”, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2014.

Hurezi Constantin Mănescu, *Biblioteca Mănăstirii Hurezi în vremea Voievodului Constantin Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul III - Moștenirea culturală și spirituală, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Ionescu, Pr. Prof. Ion, *Viața și pătimirile Părintelui nostru Nifon, Patriarhul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Câteva aspecte din viața și opera lui Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească”, volumul II, Editura Basilica, București, 2016.

Idem, *Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Ionescu Ștefan, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu: viața, domnia, epoca*, ediția a II-a, Editura Basilica, București, 2014.

Ioniță, Pr. Prof. Univ. Dr. Viorel, *Martiriul Sfinților Brâncoveni*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Idem, *Cuviosul Nicodim cel Sfințit «de la Tismana»*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Iorga Nicolae, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, Editura pentru Literatură, București, 1966.

Iosipescu Sergiu, *Constantin Brâncoveanu - tragicile zori ale vieții*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Iosipescu Sergiu, Iosipescu Raluca, *Constantin Brâncoveanu sau pilda bunei guvernări în Țara Românească*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Ipsilanti, Atanasie Comnen, *Despre domnia lui Constantin Vodă*, traducere de G. Murnu, text publicat în volumul: „Martiriul Sfinților Brâncoveni”, Editura Sophia, București, 2014.

Irineu, Prof. Dr. Slătineanu, *Viața Sfântului Preacuviosului Părintelui nostru Vasile de la Poiana Mărului*, articol publicat în volumul: „Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului, propuneri de canonizare”, Editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, Buzău, 2003.

Istoria Așezămintelor Brâncovenești în imagini și cuvinte, Editura Basilica, București, 2014.

Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cinci sute de ani de la fondarea Mănăstirii Putna (iulie 1444 - iulie 1966)*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt 1504-2004. Biserica. O lecție de istorie”, Editura Mușatinii, 2004.

Lazar Cosmin-Cătălin, *Viața bisericească ortodoxă pe meleagurile sălăjene în timpul arhipăstoririi Sfântului Ierarh Andrei Șaguna*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2014.

Lăcătușu Dr. Ioan, *Nicolae Iorga despre Mitropolitul Andrei Șaguna*, articol publicat în: „Sfântul Ierarh Andrei Șaguna Mitropolitul Transilvaniei. Argumente pentru canonizare, slujba și Acatistul”. Editura Andreiana, Sibiu, 2011.

Lovin, Protos. Prof. Chiril, *Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului - mare povățuitor al vieții duhovnicești*, articol publicat în volumul: „Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului, propuneri de canonizare”, Editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, Buzău, 2003.

Idem, *Cinstirea ca sfânt a Cuviosului Vasile de la Poiana Mărului*, articol publicat în volumul: „Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului, propuneri de canonizare”, Editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, Buzău, 2003.

Lucian, Episcopul Caransebeșului, *Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș, 350 de ani de la trecerea în veșnicie*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2006.

Lucian Tomitanul, *Cuviosul Ioan Iacob de la Neamțu (Hozevitul)*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Lupaș Ioan, *Biserica Ortodoxă Română din Transilvania și unirea religioasă în cursul veacului al XVIII-lea*, traducere de Ana Maria Arghișan, Editura Tipomur, Târgu Mureș, 2004.

Man Dorel, *Pilda unei jertfe pentru neam și credința strămoșească*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Manoilescu-Dinu Natalia, *Viața și activitatea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2015.

Manolache Dumitru, *Sfântul Apostol Andrei la Dunărea de Jos*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001.

Manolache Teodor, *Ștefan cel Mare și viața religioasă din vremea sa*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt 1504-2004. Biserica. O lecție de istorie”, Editura Mușatinii, 2004.

Manu, Pr. Prof. Dănuț, *Mitropolitul Antim Ivireanul - ctitor al retoricii culte românești*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească”, volumul I, Editura Basilica, București, 2016.

Marinescu, Prof. Dr. Florin, *Radu cel Mare, Patriarhul Nifon, Neagoe Basarab*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012.

Matsuura Koichiro, **Director General al UNESCO**, Cuvânt înainte la albumul: „Mănăstirea Hurezi” alcătuit de Bogdan Tătaru-Cazaban și Gabriel Herea, Editura Artex Impresiones, Segovia, 2009.

Mălinaș Ioan Marin, *Bizanț, Roma, Viena și fenomenul uniunist*, Editura Mihai Eminescu, Oradea, 1997.

Micle, Arhim. Dr. Veniamin, *Sfântul Calinic de la Cernica: asceză și creativitate*, articol publicat în volumul: „Lucrarea duhovnicească și culturală a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2015.

Mihail, Pr. Dr. Paul, *Schitul Poiana Mărului, un centru ortodox cărturăresc*, articol publicat în volumul: „Cuviosul Vasile de la Poiana Mărului, propuneri de canonizare”, Editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, Buzău, 2003.

Idem, *Cuviosul Stareț Paisie de la Neamț*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Milea, Preot Prof. Mihail, *Viața și acatistul Sfântului Sava de la Buzău*, Editura Sfântul Sava, Buzău, 2002.

Idem, *Viața și acatistul Cuviosului Vasile de la Poiana Mărului*, Editura Sfântul Sava, Buzău, 2002.

Mitropolitul Varlaam al Moldovei, argumente pentru canonizare, Editura TRINITAS, Iași, 2007.

Moisescu, Diacon Profesor Dr. Gheorghe I., *240 de ani de la mucenicia Dreptcredinciosului Voievod Constantin Brâncoveanu*, articol republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul II, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Moldoveanu, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan, *Sfântul Constantin Brâncoveanu, sprijinitor al Ortodoxiei de limbă greacă*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Idem, *Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521). O privire specială asupra relațiilor sale cu mănăstirile de la Sfântul Munte Athos, la 500 de ani de la înscăunarea sa*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012.

Moraru Alexandru, *Românii născăduri în vâltoarea veacului al XVIII-lea*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Moraru, Pr. Prof. Dr. Nicolae, Coman, Prof. Constantin, *Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu, viața, domnia, mucenicia, pilda de jertfelnicie*, Editura Arhiepiscopiei Buzăului și Vrancei, Buzău, 2014.

Motoc, Arhim. Ieronim, *Cuviosul Ieroschimonah Antipa Atonitul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători

ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Muntean, Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile, *Epoca lui Constantin Brâncoveanu și Banatul*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Murariu Elena, *Constantin Brâncoveanu, puterea viziunii*, București, 2013.

Mureșan, Dr. Dan Ioan, *La visite canonique du patriarche Pacôme Ier dans les Principautés roumaines (1513) et le modèle davidique du sacre*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012.

Mureșan Vasile, *Antim Ivireanul și aportul Didahiilor la dezvoltarea limbii române literare*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2017.

Mureșianu, Pr. Ion B., *Sfântul Visarion Mărturisitorul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Neagoe Claudiu, *„Capetele de acuzare” aduse lui Constantin Brâncoveanu Voievod de către Înalta Poartă la mazilirea acestuia din domnie, în 1714*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul III - Moștenirea culturală și spirituală, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Neagoe, Dr. Manole, *Poziția internațională a Țării Românești (1512-1521)*, articol publicat în volumul: „Sfântul

Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012.

Nechita Vasile, *Viața și minunile Preacuvioasei Parascheva povestite tinerilor*, Editura Meteor Publishing, 2015.

Nestor, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, *Studiu introductiv* la volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în secolul XVII, Izvoare, traduceri, circulație*, articol publicat în revista: „Mitropolia Olteniei”, nr. 1-2, 1983.

Idem, *Sfântul Petru Movilă. Monografie hagiografică*, studiu publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002.

Idem, *Cuvânt de preamărire la canonizarea binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt 1504-2004. Biserica. O lecție de istorie”, Editura Mușatinii, 2004.

Nicolae Doina Alina, *Noul Testament în traducerea Mitropolitului Varlaam*, Editura Roza Vânturilor, București, 2006.

Nifon, Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit, *Precuvântare* la volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012.

Pavel, Pr. Prof. Dr. Aurel, *Sfântul Ierarh Calinic și Sfântul Ierarh Andrei Șaguna în relațiile vremii*, articol publicat în volumul: „Lucrarea duhovnicească și culturală a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2015.

Pascu A., *Sfântul Calinic și alți părinți de la Cernica*, Editura Meteor Publishing, București, 2016.

Idem, *Viața Sfântului Apostol Andrei, între realitate și poveste*, Editura Meteor Publishing, București, 2015.

Păcurariu, Preot Prof. Dr. Mircea, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș până în 1918*, Cluj Napoca, 1992.

Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Editura Trinitas, Iași, 2004.

Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Trinitas, Iași, 2006.

Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Editura Trinitas, Iași, 2008.

Idem, *Sfinți daco-romani și români*, Ediție electronică, Apologeticum, 2006.

Idem, *Constantin Vodă Brâncoveanu și românii din Transilvania*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Idem, *Cultura în timpul lui Constantin Brâncoveanu*, articol republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul I, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Idem, *Uniația în Transilvania în trecut și astăzi*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2017.

Idem, *Sfântul Ierarh Ilie Iorest*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Sfântul Sava, Mitropolitul Transilvaniei*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Preotul Mărturisitor Ioan din Galeș*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Cuvânt înainte*, la volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Idem, *Cuvânt înainte* la volumul scris de Calinic Argatu: „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare între cer și genune”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004.

Idem, *Antim Ivireanul și românii transilvăneni*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Antim Ivireanul - misionar și om de cultură în slujba Bisericii și a neamului românesc”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2016.

Idem, *Importanța Sfântului Antim Ivireanul pentru Biserica și cultura românească*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească”, volumul I, Editura Basilica, București, 2016.

Pătuleanu, Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin, *Constantin Brâncoveanu și relațiile sale cu Europa veacului al XVIII-lea din perspectiva reformei educaționale*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Petrescu, Î. P. S. Prof. Univ. Dr. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului și Rădulescu, Prof. Univ. Dr. Adrian, *Mitropolia*

Tomisului, tradiție și actualitate, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2004.

Pimen Suceveanu, *Sfântul Ioan cel Nou «de la Suceava»*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Pomenește George, *Relațiile lui Constantin Brâncoveanu cu Habsburgii*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Idem, *Relațiile lui Constantin Brâncoveanu cu Veneția*, articol publicat în volumul: Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Pop Flore, *Martiriul românului Tănase Todoran pentru apărarea credinței strămoșești*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Popescu, Prof. Dr. Emilian, *Sfântul Teotim, episcopul Tomisului*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Sfântul Mucenic Emilian din Durostorum*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Sfinții Martiri Epictet și Astion*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Chipul creștin-ortodox al lui Ștefan cel Mare*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt - apărător al creștinătății”, Editura Pallas, Focșani, 2004.

Idem, *Sfârșitul vieții pământești a Sfântului Calinic de la Cernica în lumina hagiografiei ortodoxe*, articol publicat în volumul: „Lucrarea duhovnicească și culturală a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2015.

Idem, *Schitul (Mănăstirea) Frăsinei în opera ctitorială a Sfântului Calinic*, articol publicat în volumul: „Rânduiri ale viețuirii monahale în ctitoriile Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2016.

Popescu, Dr. Oana Mădălina, *Mărturii despre Sfinții Mărturitori Brâncoveni: Constantin Vodă, cu cei patru fii ai săi, Constantin, Ștefan, Radu și Matei*, Editura Doxologia, Iași, 2014.

Popescu, Preot Academician Nicolae M., *Viața și faptele Domnului Țării Românești Constantin Vodă Brâncoveanu*, ediția a VI-a, revizuită, Editura Basilica, București, 2014.

Popescu, Pr. Lector. Dr. Sergiu, *Ctitorii ale Sfântului Constantin Brâncoveanu în Oltenia*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Popovici, Pr. Gh. I., *Sfântul Daniil Sihastrul (+1496)*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt 1504-2004. Biserica. O lecție de istorie”, Editura Mușatinii, 2004.

Porcescu, Pr. Scarlat, *Sfântul Daniil Sihastrul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Cuvioasa Parascheva «de la Iași»*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Pospai Mircea, *Constantin Brâncoveanu - un prinț valah al politicii, diplomației și culturii europene*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Potra George, *Documente brâncovenești în legătură cu biserici și mănăstiri din țară și străinătate*, articol republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul II, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Raccanello Dario, *Rugăciunea lui Iisus în scrierile stareșului Vasile de la Poiana Mărului*, traducere de Maria-Cornelia Oros și diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1996.

Rădoi, Pr. Prof. Dr. Laurențiu, *Un mare iubitor al cărții, Sfântul Calinic de la Cernica*, articol publicat în volumul: „Lucrarea duhovnicească și culturală a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2015.

Rămureanu, Preot Profesor Dr. Ioan, *Constantin Brâncoveanu - sprijinitor al Ortodoxiei*, articol republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul I, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Idem, *Sfântul martir Irineu, episcopul*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Idem, *Antim Ivireanul, luptător pentru Ortodoxie*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul - un ierarh misionar și martir - (evocări)”, Editura Basilica, București, 2016.

Relațiile actuale dintre ortodocși și greco-catolici în România, Ediția a III-a, revizuită și completată, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2011.

Rizea Ion, *Sfântul Voievod Constantin Brâncoveanu - protector al Ortodoxiei*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Idem, *Trecerea Domnitorului Constantin Brâncoveanu în rândul sfinților*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul III - Moștenirea culturală și spirituală, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Idem, *Ștefan cel Mare și Sfânt - binefăcător la Sfântul Munte*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt - apărător al creștinătății”, Editura Pallas, Focșani, 2004.

Roșca, Prof. Dr. Nuțu, *Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș*, Baia Mare, 2000.

Sabău Marius, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Credință și viață în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului”, Editura Episcopiei Sălajului, Zalău, 2017.

Săsăujan, Pr. Prof. Univ. Dr. Mihai, *Semnificații ale tipăriturilor brâncovenești pentru cultul liturgic românesc și pentru teologia Ortodoxă răsăriteană*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Idem, *Actul de ctitorie al domnului Neagoe Basarab*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012.

Sfânta Parascheva, călăuza pelerinilor, Editura TRINITAS, Iași, 2000.

Sfântul Atanasie Patelarie, Patriarhul Constantinopolului (1580-1654). Argumente pentru înscrierea sfântului în calendarul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Sfintei Episcopii a Dunării de Jos, Galați, 2007.

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - ctitor de limbă și cultură românească, volumul I, Editura Basilica, București, 2016.

Sfântul Ioan Iacob de la Neamț - Hozevitul, „*Pentru cei cu sufletul nevoiaș ca mine*”. *Opere complete*, Editura Doxologia, Iași, 2010.

Sfântul Neagoe Basarab Voievodul Țării Românești. Argumente pentru canonizare, Editura Episcopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2008.

Sigibida Nicu Vintilă, *Un portret al Domnitorului Constantin Brâncoveanu la Mănăstirea „Sfânta Ecaterina” de la Muntele Sinai*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Slujba și Acatistul Sfântului Cuvios Gheorghe de la Cernica, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 2005.

Slujba și Acatistul Sfântului Ierarh Andrei (Șaguna), Mitropolitul Transilvaniei, Editura Andreiana, Sibiu, 2011.

Slujba, viața și Acatistul Sfântului Antipa de la Calapodești, Editura Filocalia, Bacău.

Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, Editura TRINITAS, Iași, 2005.

Slujba, viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, Editura TRINITAS, Iași, 2007.

Slujbele, viața și canonizarea Sfântului Cuvios Ierarh Pahomie de la Gledin, Episcopul Romanului, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2007.

Stan, Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru I., *Elemente de drept roman și bizantin în Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012.

Stan, Pr. Prof. Dr. Mihail Iulian, *Mitropolitul Antim Ivireanul, ctitor de cultură și de artă*, articol publicat în volumul: „Sfântul Ierarh Antim Ivireanul - misionar și om de cultură în slujba Bisericii și a neamului românesc”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2016.

Stanciu, Arhimandrit Mihail, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești (1708-1716). Viața și activitatea sa pastoral-misionară*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul. Didahii”, Editura Basilica, București, 2016.

Idem, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul - păstor al Bisericii și întemeietor al limbii liturgice românești*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul. Didahii”, Editura Basilica, București, 2016.

Stanciu, Arhimandrit Mihail și Ștrempel, Profesor Academician Dr. Gabriel, *Sfântul Antim Ivireanul - comoară de erudiție teologică și sensibilitate literară*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul. Scrieri”, Editura Basilica, București, 2016.

Stăniloae, Preot Profesor Dumitru, *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973.

Stolnici Constantin Bălăceanu, *Constantin Brâncoveanu diplomatul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Streza, Dr. Laurențiu, Oltean, Pr. Prof. Dr. Vasile, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Editura Andreiana, Sibiu, 2014.

Șcheul, Arhim. Dosoftei, *Schitul Pocrov: tradiție și actualitate*, Editura Trinitas, Iași, 2007.

Șerbănescu, Pr. Dr. Florin, *Grigorie Dascălul Mitropolitul Țării Românești (1765-1834). Argumente pentru canonizare*, Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, București, 2005.

Idem, *Cuviosul Părinte Gheorghe de la Cernica și Căldărușani (1730-1806). Argumente pentru canonizare*, Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, București, 2005.

Idem, *Învățăturile Sfântului Voievod Neagoe Basarab și perspectiva lor creștină*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserici și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012.

Șerbănescu, Preot Profesor Dr. Nicolae, *Constantin Brâncoveanu, Domnul Țării Românești (1688-1714) - 275 de ani de la moartea sa martirică - 1714 - 15 august - 1989*, studiu republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul I, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Idem, *Constantin Brâncoveanu - ctitor de cultură românească*, studiu republicat în volumul: „Sfântul Voievod

Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul I, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Idem, *Mormântul Voievodului Martir Constantin Brâncoveanu*, studiu republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul II, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Idem, *Mitropolitul Antim Ivireanul (1716-1966)*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul - un ierarh misionar și martir - (evocări)”, Editura Basilica, București, 2016.

Ștefan cel Mare și Sfânt 1457-1504. Bibliografie selectivă, Iași, 2004.

Ștefănescu, Acad. Prof. Univ. Dr. Ștefan, *Epoca ștefaniană - o perioadă de afirmare a identității europene a poporului român*, articol publicat în volumul: „Ștefan cel Mare și Sfânt - apărător al creștinătății”, Editura Pallas, Focșani, 2004.

Idem, *Religie și putere. Țara Românească la începutul secolului al XVI-lea*, articol publicat în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012.

Ștrempel, Profesor Doctor Gabriel, *Cronologia vieții și a operei Sfântului Antim*, articol publicat în volumul: „Sfântul Antim Ivireanul. Didahii”, Editura Basilica, București, 2016.

Tascovici, Pr. Lect. Dr. Radu, *Ctitorii din timpul domniei Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu în județele Argeș și Dâmbovița*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Teodorescu Dorin, *Martiriul Sfântului Constantin Brâncoveanu (martie - 15 august 1714)*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanașilor”, volumul III - Moștenirea culturală și spirituală, Editura Episcopiei Slatinei și Romanașilor, Slatina, 2014.

Theodorescu, Acad. Răzvan, *Epoca brâncovenească și recursul la Bizanț*, articol publicat în volumul: „Spiritualitatea mărturisitoare a culturii românești în perioada Sfântului Martir Constantin Brâncoveanu”, Editura Praxis, Râmnicu-Vâlcea, 2014.

Idem, *Introducere*, la volumul: „Constantin Brâncoveanu. Documente din colecția Bibliotecii Academiei Române”, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2014.

Timotei, Episcopul Aradului, *Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Toderașcu Ion, *Constantin Brâncoveanu și Țara Moldovei. Colaborare, rivalitate și „domn a două țări”*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanașilor”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanașilor, Slatina, 2014.

Toma Ileana, *Ultimul Constantin. Romanul Brâncovenilor*, ediția a IV-a, revizuită și adăugită, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Idem, *Politica economică brâncovenească și condițiile climatice ale epocii*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Tudericici, Ieromonah Visarion Ionuț, *Viața și Acatistul Sfinților Visarion, Sofronie și Oprea*, ediție îngrijită de Schitul Ortodox Huta, comuna Finiș, județul Bihor.

Turdeanu Emil, *Ștefan cel Mare, 12 aprilie 1457 - 2 iulie 1504*, articol publicat în volumul: „Cuvinte despre Ștefan cel Mare”, Editura Mușatinii, Sfânta Mănăstire Putna, 2007.

Tutula Vasile, *Caracterul militar și religios al revoltei de la Salva: 10 mai 1763*, articol publicat în volumul: „Mărturie și martiriu în Transilvania secolului al XVIII-lea”, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

Țăpârlea Mihail, *Epoca brâncovenească, epocă de echilibru geostrategic sud-est european și de sincronism civilizațional cu Apusul*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Ungureanu Dragoș, *Un exemplu privind diplomația lui Constantin Brâncoveanu în situații de criză. Cazul Hanatului Crimeii*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Ursu Ioan, *Ștefan cel Mare*, Editura Fundației Culturale „Gheorghe Marin Speteanu”, București, 2004.

Ursu, Prof. N. A. și Dascălu, Pr. Nicolae, *Mărturii documentare privitoare la viața și activitatea Mitropolitului Dosoftei*, Editura Trinitas, Iași, 2003.

Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, *Sfinții Martiri Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanul modele de adevărată slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor*, articol publicat în volumul: „Spiritualitatea mărturisitoare a culturii românești în perioada

Sfântului Martir Constantin Brâncoveanu”, Editura Praxis, Râmnicu-Vâlcea, 2014.

Idem, *Cultura și spiritualitatea epocii brâncovenești între tradiție și noutate*, articol publicat în volumul: „Tradiție și noutate în cultura și spiritualitatea epocii brâncovenești”, Editura Praxis, Râmnicu-Vâlcea, 2016.

Idem, *Moștenirea paisiană în rânduielile monahale ale Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului*, articol publicat în volumul: „Rânduieli ale viețuirii monahale în ctitoriile Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica”, Editura Praxis, Râmnicu Vâlcea, 2016.

Vâlcea, Dr. Gheorghe Popescu, *Inițiator și protector al unui nou stil în arta românească: stilul brâncovenesc*, articol republicat în volumul: „Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu: mărturisitor jertfelnic și ctitor darnic”, volumul II, Editura Cuvântul Vieții, București, 2014.

Vergatti Radu Ștefan, *Constantin Vodă Brâncoveanu și Cantacuzinii*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul II - Domnia, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Idem, *Câte ceva despre evoluția Academiei Domnești în epoca brâncovenească*, articol publicat în volumul: „Sfântul Constantin Brâncoveanu, Ocrotitorul Episcopiei Slatinei și Romanaților”, volumul III - Moștenirea culturală și spirituală, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, Slatina, 2014.

Idem, *Neagoe Basarab - om al Bisericii, cărturar și domn*, articol publicat în volumul: „Sfântul Voievod Neagoe Basarab, ctitor de biserică și cultură românească”, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012.

Idem, *Apropieri și deosebiri între doi cărturari umaniști: Neagoe Basarab și Niccolo Machiavelli*, articol publicat în

volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neogoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012.

Vergatti, Radu Ștefan, Vergatti, Dr. Cristina-Narcisa, *Graiul picturii murale bisericești în epoca lui Constantin Brâncoveanu*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2008.

Viața Sfântului Neogoe Basarab Voievodul Țării Românești, publicată în volumul: „În slujba Bisericii și a neamului românesc. Sfântul Voievod Neogoe Basarab (1512-1521) 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești”, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, Târgoviște, 2012.

Viața Sfintei Cuvioase Parascheva după versiunea arabă a Patriarhului Macarie al Antiohiei (sec. XVII), Editura TRINITAS, Iași, 2006.

Viața și minunile Sfântului Ioan Iacob pentru copii, Editura Publistar, București.

Vicovan, Pr. Prof. Univ. Dr. Ion, *Activitatea social-filantropică a Bisericii din Moldova și Țara Românească în vremea Domnului Martir Constantin Brâncoveanu, prezentare comparativă*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Idem, *Filantropia socială, culturală și misionară a Sfinților Martiri Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanul*, articol publicat în volumul: „Spiritualitatea mărturisitoare a culturii românești în perioada Sfântului Martir Constantin Brâncoveanu”, Editura Praxis, Râmnicu-Vâlcea, 2014.

Idem, *Un eveniment fundamental în istoria Bisericii Ortodoxe: Sinodul de la Iași - 1642*, articol publicat în volumul: „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Editura Trinitas, Iași, 2002.

Vlad, Acad. Ionel Valentin, Președintele Academiei Române, *Domnul Țării Românești Constantin Brâncoveanu, Domn creștin - peste 25 de ani pentru ridicarea țării*, articol publicat în volumul: „Constantin Brâncoveanu și contribuția lui la sporirea patrimoniului cultural, educațional, spiritual și social-filantropic al Țării Românești în contextul european al veacului al XVIII-lea”, Editura Basilica, București, 2014.

Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană. Volumul IV: Epoca lui Ștefan cel Mare 1457-1504*, Editura ELF, București, 2008.

Zaharia, Arhimandrit Ciprian, *Contribuția românească la sinteza paisiană. Paisianismul și spiritualitatea cernicană*, articol publicat în volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.

Idem, *Paisianismul și slujirea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române*, articol publicat în volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.

Idem, *Binecredinciosul voievod Neagoe Basarab*, articol publicat în volumul: „Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Zamfirescu, Prof. Dr. Dan, *Marea carte a identității românești în Europa renașterii și în cultura universală*, articol publicat în volumul: „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”, transcriere, traducere în limba română și studiu introductiv de Prof. Dr. G. Mihăilă, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.

Idem, *Biruința unei idei*, articol publicat în volumul: „Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene”, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.

Cuprins

Sfântul Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei	3
Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul (cel Smerit)	14
Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, Mitropolitul Banatului	19
Sfântul Voievod Neagoe Basarab	28
Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești	58
Sfânta Cuvioasă Parascheva	102
Sfântul Cuvios Mărturisitor Visarion	114
Sfântul Cuvios Mărturisitor Sofronie	120
Sfântul Mucenic Oprea	128
Sfântul Preot Mărturisitor Ioan din Galeș	133
Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor ...	136
Sfinții Martiri și Mărturisitori Năsăudenii: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigorie din Zagra și Vasile din Telciu	140
Sfântul Cuvios Paisie de la Neamț	152
Sfântul Cuvios Grigorie Decapolitul	173
Sfântul Apostol Andrei cel Întâi chemat	182
Sfântul Ierarh Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei ..	197
Sfântul Cuvios Gheorghe de la Cernica și Căldărușani	230
Sfânta Muceniță Filofteia de la Curtea de Argeș	242
Sfântul Ierarh Dosoftei, Mitropolitul Moldovei	247
Sfântul Cuvios Daniil Sihastrul	262
Sfântul Ierarh Petru Movilă, Mitropolitul Kievului	268
Sfântul Cuvios Nicodim cel Sfințit de la Tismana	289
Bibliografie	295